

I PART: L'ORFEÓ CATALÀ I EL RENAIXEMENT DE LA MÚSICA CATALANA.

1-ELS PRECEDENTS: EL MOVIMENT CORAL EUROPEU.

La tradició Europea de cantar a cor tenia les seves arrels en la música religiosa. Catòlics i protestants havien fet de la polifonia i dels himnes religiosos un mitjà per commoure els esperits i crear un sentit de comunitat de Deu, al llarg dels segles. Ara bé el moviment coral contemporani està íntimament lligat a les transformacions político socials esdevingudes en el vell continent a partir del segle XVIII, vinculades a una creixent burgesia, dinàmica i impulsora de nous valors econòmics, socials i culturals. Un grup social que emula els salons i acadèmies aristocràtiques i els popularitza, posant-los a l'abast d'un nombre creixent de població. En aquest marc, neixen les primeres formacions musicals d'aficionats europees; vinculades a Acadèmies i Collegia Música, dirigits per un mestre de capella es reuneixen cantors i instrumentistes de diversa posició social, per oferir concerts als seus socis i aficionats. Aquestes primeres Associacions o Societats de Concert, neixen a França i a Alemanya, i d'aquí es difonen per tot el continent.¹ Són encara societats reduïdes i elitistes, però possibiliten la generalització dels concerts públics i l'accés a la música i a la cultura d'una població cada cop més àmplia.

LA DIFUSIÓ DEL CANT COL·LECTIU.

La irrupció popular del cant col·lectiu vindrà amb la Revolució Francesa, amb la interpretació d'himnes i cançons destinades a exaltar l'esperit revolucionari i de llibertat. *La Marsellesa*, himne revolucionari per excel·lència, és l'exemple més evident; composta en aquells anys per L. de Rillé, va esdevenir símbol de tots els processos de revolució liberal i republicana, al llarg dels segles XIX i XX. A partir d'aquest moment, el cant col·lectiu, es també el vehicle d'expressió més efectiu de les reivindicacions nacionals dels pobles sotmesos per la força a un estat. Els grans poetes i compositors de l'època, escriuen cançons i himnes patriòtics per a ser corejats per la multitud, fenomen que durant la dominació napoleònica esdevé quotidià en alguns territoris ocupats, els Estats germànics i Italians, entre altres. Aquests darrers, faran del cant col·lectiu un instrument poderós en l'objectiu d'infondre en el poble de parla alemanya o italiana el sentiment nacional que els havia de conduir a alliberar-se d'un estat aliè, al que es trobaven sotmesos Per raons històriques o dinàstiques, i emprendre en cada cas la unificació en un sol estat -Prússia- en els pobles germànics, i Italia, en el cas dels pobles itàlics.

Les obres dels grans compositors alemanys i italians del moment estan impregnats d'aquest esperit, però els que tenen un major efecte entre el poble són els cors de Verdi, i en especial el *cor dels esclaus* de la seva òpera *Aida*, en el que els italians simbolitzen la seva lluita d'alliberament contra l'Imperi Austríac.

¹ Vid. Nagore, M. "La Revolución Coral" Pub. Universitat Complutense de Madrid, Madrid 2001, pàg.21-22.
Beaufils, M. "Les sociétés musicales bourgeoises d'amateurs" Paris, Robert Lafont, 1983 pàg.137-195.

El nacionalisme, és doncs un dels estímuls importants del cant col·lectiu, però no l'únic, en tots els països europeus la música coral creix al ritme de la industrialització i de la societat burgesa, donant lloc a societats de cantors aficionats tant de tipus aristocràtics i burgès, com de societats obreres, en aquells llocs on la industrialització havia creat una classe obrera creixent i reivindicativa.²

"La mayoría de los estudios existentes designan a Alemania como la cuna del movimiento coral europeo. Es cierto que los coros germanos, como en general toda la música alemana del siglo XIX, constituyeron un modelo para muchos países europeos, y que su gran florecimiento permite esta afirmación. Sin embargo, las sociedades exclusivamente corales para voces masculinas se desarrollan antes en Inglaterra, aunque tengan menor influencia en el continente, y en Suiza se iniciaran aproximadamente en la misma época que en Alemania con una vitalidad similar (...)."³

ALEMANYA.

Entre les diverses formacions que els historiadors de la música senyalen com els precedents del gran moviment coral del segle XIX i XX, es troba la creació de les "Liedertafel" de Carl Friedrich Zelter (1758-1852), societat aristocràtica que reunia a poetes, cantors, compositors i aficionats Per cantar regularment. La primera es creà a Berlín (1808), i comptà entre els seus associats amb personatges com el rei Guillem III o el poeta Goethe. Més tard es crearien societats similars a altres ciutats alemanyes com Leipzig i Frankfurt, totes elles es caracteritzen pel suport a la nacionalitat alemanya i al seu rei. El mateix rei demanarà a Zelter celebrar la victòria sobre Napoleó, el 1814, amb una audició, on els seus cors interpretaren *Judas Macabeo*. El moviment coral alemany creixerà amb aquest estímul nacionalista, i donarà lloc a noves agrupacions que utilitzaran noms com *Gesangverein*, *Liederkraenz*, *Singakademie*, etc..., tot i que el de *Liedertafel*, serà el més extès. El seu significat "Taula de Cants" reflexa l'esperit recreatiu d'aquestes entitats, que arrelen i s'estenen Per Europa i fins i tot arriben als Estats Units d'Amèrica i a alguns països d'Amèrica Latina.⁴

SUÏSSA

El caràcter popular i l'objectiu moral i pedagògic, predomina en el moviment Coral, de veus masculines creat Per Georg Nægeli (1773-1836) a Zürich, (Suïssa). A partir del *Züricher Männer Chor*, és crearien Per tota Suïssa cors d'homes i nens, però també alguns de dones, Per tal que a través del cant i de la música tots els individus que formen la societat, poguessin accedir a l'educació i al gaudi espiritual de la música. Un objectiu que entronca amb les idees il·lustrades de l'educació, el

² Vid.Hurd, M. "Glees, Madrigals and Partsongs", dins *Músic in Britain: The Romantic Age. 1800-1914.* London 1981, pàg. 242-265.

³ Vid. Nagore, M. "La Revolución..." op. cit. pàg. 23. La Doctora Nagore fa una síntesi de l'evolució general-societats aristocràtiques o obreres- en alguns països, i dels seus trets característics. Gran Bretanya pàg. 23-24, Alemanya pàg. 25-27, Suïssa pàg. 27-29, etc...

⁴ Vid. Nagore, M. "La revolución..." pàg. 37-38.

progrés i la felicitat humanes, i que serà latent en tot el moviment coral del segle XIX i XX.

"El canto debe ser un reflejo celestial en la vida cotidiana, que nos acompaña de la cuna al sepulcro, en el que encuentran su más alta expresión los acontecimientos alegres o sombríos de la familia, de la comunidad o del Estado. Es en alas del canto como el amor a Dios, a la naturaleza y a nuestros hermanos remueven y calientan los corazones. (...)"⁵

La comunicació i també la competència entre els moviments corals alemany i Suís van ser constants en la primera meitat del segle XIX, contribuint a la difusió de les melodies populars dels seus països, al mateix temps que estimulà la composició d'obres originals composades per als cors. De fet, alguns estudiosos d'aquests moviments, consideren que el *Züricher Männer Chor*, de caire més popular que el *Liedertafel*, va ser el model seguit per moltes societats corals del sud d'Alemanya, mentre el model aristocràtic es consolidava en el nord del país.

FRANÇA. EL NAIXEMENT DE L'ORPHEÓN.

A França, uns anys més tard, es creen les primeres societats corals, al nord i sud-est del país com a resultat de les influències alemanyes i suïsses. En particular la línia pedagògica Suïssa, influirà en la decisió de la "Société pour l'Instruction Elémentaire", d'introduir el cant coral en les escoles públiques de França (1819), i s'encarregarà a Guillaume Louis Bocquillon- Wilhem (1781-1841), d'elaborar un mètode basat en l'ensenyament mutu entre els alumnes (1821), que tingué un gran èxit i s'aplicà en diverses escoles de Paris. Poc després Wilhem va fundar un cor de veus masculines amb cantaires obrers, que rebé el nom d'*Orpheón* (1835), on a més del cant col·lectiu, s'ensenyava als cantaires solfeig. Els primers concerts públics d'aquest cor que reunia més de 400 obrers, desvetllaren un gran entusiasme entre el públic i els músics professionals. Aquests majoritàriament hi donaren suport.

"No podíem imaginar que després de sis mesos d'estudi aquest estol immens d'obers, tan allunyats de les impressions musicals, i que probablement no havien cantat en tota la vida sinó cançons de cabaret; no podíem imaginar, deia, que després d'un nombre tan reduït de lliçons aquests homes poguessin arribar a executar amb precisió, àdhuc amb inspiració, cors tan difícils. I en canvi, això és el que hem vist amb tanta sorpresa com interès."⁶

El model de Wilhem, iniciarà la línia definitivament interclassista i popular del cant coral, que havia de propiciar l'educació i millora moral del poble. Es en aquest model on es crea l'estructura organitzativa que seguiran posteriorment moltes

⁵ Citat per Robert Thoman "Les choeurs d'hommes", pàg. 195 dins Nef, Karl " La Suisse qui chante. Histoire illustrée de la chanson populaire, du chant choral et du Festpiel en Suisse", Lausanne, Freudweiler, Spiro, Paul Baudry, 1932.

⁶ Héctor Berlioz, Revue et Gazette Musicale de Paris, 4-12-1836. Citat per Nagore, M. "La Revolución...", op. cit. pàg. 31.

societats corals obreres⁷, i també la normativa ètica que regirà la conducta dels orfeonistes i el funcionament de les entitats corals.

"De conducta regular, laboriós, estalviador, honest, generalment sobri, l'orfeonista ofereix el model més complet del bon ciutadà (...) Entre els seus companys es mostra més afable, les formes rudes s'endolceixen, el llenguatge trivial o groller es depura, aprèn a pronunciar millor les paraules, el seu accent provincial s'enfebleix, la seva indumentària es fa més digna; el títol d'orfeonista l'engrandeix als seus propis ulls, sent tota la seva importància com si estigués revestit d'una missió social." ⁸

L'Orpheón de Wilhem va estimular enormement la creació d'entitats corals populars arreu de França, i en altres països veïns, l'èxit musical i extramusical s'emparava en la perfecta sintonia que aquest model associatiu establí amb la societat liberal -romàntica que s'obria pas recuperant alguns principis i valors heretats del passat -com la cançó, el folklore i les tradicions populars-, juntament amb nous principis liberals com l'interclassisme, la nacionalitat o la democràcia. Uns principis que calia consolidar i refermar en el poble per mitjà de la instrucció i l'educació. La música, especialment el cant coral, era per a molts filantrops, pensadors i músics la millor manera de proporcionar aquella formació.

"Si el extraordinari moviment que s'esdevé (...) es manté durant una vintena d'anys únicament, donarà lloc a una immensa i bella revolució en els nostres hàbits. (...) Esperem. L'horitzó de l'art s'eixampla Per se; però quan el govern se n'adoni que l'estudi de la música és un dels mitjans de civilització més segurs Per al poble, un dels més ràpids i menys perillosos, quan aquesta idea que encara avui es planteja amb massa lleugeresa esdevingui una seria convicció, Oh! aleshores, veurem operar.-se en els nostres hàbits una gran i bella revolució (...)"⁹

La febre orfeònica es mantindrà, en efecte, durant molts anys i guanyarà la voluntat del públic i de les autoritats. Els municipis organitzaren festivals i trobades de cors per als grans esdeveniments i també per prestigiar les seves ciutats. La premsa seguia assíduament i amb detall aquestes trobades, col·laborant a l'expansió i a la ritualització dels Certàmens, on es manifesta la competició i la competència "pacífica" dels obrers de diverses regions i països.

En definitiva, aquest model associatiu manté que la música és capaç d'aportar una educació moral i cívica a les classes populars. Educació que generava respostes no revolucionàries sinó reformistes a les condicions de vida i desarrelament de les masses populars. L'èxit de les primeres associacions, i la popularitat que aconseguïen referma la teoria filantròpica i alhora, canalitza una part de la classe treballadora a un tipus de mobilització no revolucionària, reformista i interclassista.

⁷ Vid. Gumpłowicz, Ph.: "Les travaux d'Orphée. 150 ans de vie musicale amateur en France. Harmonies, chorales, fanfares. Paris, Aubier, 1987, pàg. 41 i ss.

⁸ Charles Poirson: Guide-Manuel de l'Orpheóniste (Paris, 1868) pàg. 45-46.

⁹ Héctor Berlioz: Journal des débats, 18-9-1836, citat per M.Nagore "La Revolución..." op. cit. pàg.29.

LES SOCIETATS CORALS A ESPANYA.

Josep Anselm Clavé és, per a la majoria dels historiadors de la música, qui introduí el cant coral popular a Espanya, amb un model- La Societat Coral- que s'estendria ràpidament per tota la Península¹⁰. Aquest fet, no ha de fer-nos perdre de vista la coexistència amb altres d'entitats corals generades entorn a cercles religiosos o acadèmics, o de la possible existència de societats amb finalitats més o menys instructives i populars per a les classes treballadores, dirigides per cercles intel.lectuals o religiosos amb finalitats més o menys filantròpiques. La diferència fonamental entre aquestes entitats i les societats corals claverianes, rau en l'origen i autogestió popular d'aquestes entitats, així com també en una funció específicament laica i cívica, per damunt de qualsevol altre finalitat ètica o estètica. Uns elements clarament visibles en la primera entitat coral -la Societat Coral Euterpe (1850) fundada per Clavé.

El fet que fos Catalunya la comunitat d'Espanya, on neix la primera societat coral obrera¹¹, referma la vinculació existent entre les condicions de vida de les classes treballadores urbanes, i l'arrelament del model associatiu coral. A més del paral.lelisme respecte a altres països europeus en relació a les condicions de desenvolupament i reivindicació social i ideològica introduïdes al nostre país per la industrialització.

2-L'INICI DE LA SOCIETAT INDUSTRIAL I URBANA.

Les transformacions polítiques i tècniques obren pas a una nova societat industrial i urbana imprimint uns canvis profunds en les formes de vida i de relació de totes les classes socials. La burgesia, com a classe dominant, es la que imposa els seus valors i les seves formes de vida, emulant sovint l'antiga aristocràcia. La societat rural perd pes demogràfic i representatiu arreu d'Europa i l'èxode progressiu de camperols cap a les ciutats imposarà una dinàmica de proletarització, misèria, desarrelament i pèrdua de tradicions que deshumanitzarà la vida de les classes populars.

La crítica contra el sistema s'inicia primer als països més industrialitzats com Anglaterra, seguida d'Alemanya i França, on pensadors i literats denunciaran les situacions d'explotació i marginació obreres i proposaran alternatives per reformar-lo i per millorar les seves condicions morals i materials de vida. L'evolució natural d'aquest corrent crític serà la mobilització obrera en defensa de millores laborals i polítiques.

A Catalunya, la industrialització havia introduït canvis econòmics i socials que estaven transformant les relacions tradicionals, tant en el món rural, com en l'àmbit

¹⁰ Carbonell, J. "Josep Anselm Clavé, i el naixement del Cant Coral a Catalunya" (1850-1874), Editorial Galerada. Cabrera de mar, 2000.

¹¹ Al marge de la polèmica suscitada entre alguns investigadors en el sentit de què Clavé deuria conèixer els diversos models europeus i l'eficàcia que en l'educació obrera estava adquirint el cant coral en altres països d'Europa, i en aquest cas adaptà les seves societats a les circumstàncies en què visqué; o si, com fins ara havien sostingut els seus biògrafs, fou una idea original en ell.

urbà. Paral·lelament, al procés econòmic, les idees romàntiques arribaran a casa nostra, estimulants la recuperació d'uns elements culturals i lingüístics propis, aquest moviment literari i cultural, es concretarà en La Renaixença.

En el context històric en que s'inicien i propaguen les societats corals, s'uneixen factors i processos de gran complexitat: d'una banda es dona la lluita política entre els partidaris de l'estat liberal i aquells que defensen els darrers vestigis d'Antic Règim; però també s'hi dona la lluita ideològica i política entre les diverses opcions liberals, per tal de definir com s'ha de construir i estructurar aquest nou estat. A aquesta lluita política, s'uneix la realitat social de misèria i marginació obrera, denunciada pel socialisme utòpic, i més tard pel socialisme científic o marxisme, que no creu en les reformes utòpiques per pal·liar la situació de l'obrer, i propaga la revolució com a única forma d'aconseguir la justícia social. Les Associacions corals obreres, prenen el seu ideari ètic i regenerador de la classe obrera, del socialisme utòpic, especialment del corrent cabetià¹², que influí profundament Clavé.

Josep Anselm Clavé fou un home clau, i instrument sintetitzador de totes aquestes influències, totes les seves activitats estigueren marcades per dues passions: la música i la política. Dues vocacions que conjuminà en els seus cors, malgrat la negació reiterada de perseguir o inculcar-los idees polítiques. Actualment, però, amb la nostra interpretació del fet polític, és una evidència que llur personalitat política tingué una forta influència en la majoria dels cors claverians, tant o més com el fet de que el seu testimoni ètic i estètic fou sempre una guia per als seus coristes.

En aquest sentit, cal considerar la unitat d'objectius socials que en aquells anys lligava les masses populars urbanes i el republicanisme. En els anys anteriors al Sexenni Revolucionari, les classes populars no tenien un programa propi, i creien que el republicanisme era la resposta a les seves reivindicacions socials i polítiques. Els esdeveniments del Sexenni i el fracàs de la primera experiència republicana, va representar, momentàniament, la pèrdua de fe en aquella ideologia política, com a portaveu de la classe obrera.

Les Societats claverianes, en els anys de vida i direcció de Clavé (1850-1874), i encara en els anys posteriors, tingueren una forta incidència social, tant per les manifestacions artístiques que enriquiren l'ambient cívic i cultural de les poblacions on arrelaren, (molt especialment a Barcelona), com també per esdevenir un model de la capacitat organitzativa i d'acció que podia dur a terme una associació d'obres.

Bona prova d'això, és la por que els cors obrers suscitàven en alguns estaments, i que inicialment, es van reflectir en obstacles a llurs manifestacions artístiques i

¹² Etienne Cabet (1788-1856), polític, pensador i escriptor francès, seguí a Owen i adaptà les seves idees en un no corrent babovisme o comunisme integral, que difongué a través de la seva obra "Voyage en Icarie" (1839), i del periòdic "Le Populaire". Aquest corrent adquirí una popularitat superior a altres teories utòpiques del segle XIX. A Catalunya, el moviment cabetià fou introduït per Narcís Monturiol, a través del periòdic "La Fraternitat"(1847).

en les acusacions i persecució al seu líder, per part de l'Església, la burgesia industrial o els polítics centralistes. Aquests grups de poder observaven qualsevol forma d' associacionisme obrer com perillós i potencialment "revolucionari", i en conseqüència, Clavé i els seus cors els feien més nosa que servei.

No obstant això, la bondat humanitarista del moviment , els seus principis ètics i cívics contradeien els recels, i anant el temps van acabar convertint-lo en una realitat positiva i fins i tot en l'antídot a un model obrer revolucionari.

L'EDUCACIÓ OBRERA I L'ESBARGIMENT.

El procés urbà i industrialitzador a Catalunya provoca una divisió més variada i profunda entre les classes mitjanes i les classes populars. Ambdues coincideixen en el sentit de superació personal i col·lectiu, però els treballadors qualificats tendeixen a imitar els costums i les formes de vida burgeses, que els obrers polititzats rebutgen per principi. Tot i així el referent moral i cívic serà el burgès, per això, la lluita obrera sigui de ruptura o de reforma adoptarà sovint tàctiques burgeses aprofitant els canals que el marc legal els ofereix. D'aquí la formació creixent d'associacions i grups de caràcter mixt: reivindicatiu, instructiu i de lleure, que posen en evidència les noves necessitats i aspiracions de les classes treballadores urbanes: l'educació i el lleure. Dues funcions que aconsegueixen les associacions corals, i que dona vida a un nou model de sociabilitat de gran transcendència social i cultural.

UN NOU MODEL DE SOCIABILITAT: LA MÚSICA CORAL.

La societat catalana de mitjans del segle XIX, conserva molts costums socials de caire rural, i moltes festivitats lligades al cicle natural agrari, però aquestes antigues formes no combinen bé amb el nou model urbà, que desde Barcelona s'expandirà a les principals viles i ciutats del Principat. A partir de la tradició, hom crearà els seus propis espais i ritus festius. En aquest camí, la dimensió artística es transforma: teatre, titelles, espectacles de circ, taurins i musicals. Dintre d'aquests,, musica vocal s'adaptarà perfectament a les necessitats i expectatives del moment, perquè tècnicament la practica del cant no requereix gaires coneixements, es troba molt arrelat en la tradició popular (cançons de treball, religioses, amoroses...) i és un element quotidià que genera un ampli ventall de possibilitats expressives i comunicatives, en les quals el poble pot ser espectador i protagonista al mateix temps. La seva implantació és relativament senzilla, només es necessita d'algú que aporti una mica de preparació tècnica i organitzativa, per fer d'un grup humà espontani una societat agermanada en uns objectius comuns. Per això el grup coral es convertirà en un model associatiu, amb un objectiu ben concret i aparentment gens perillós socialment, que pot ser acceptat pel poder i que en molts casos constituirà la base i també el canal de participació cívica i política per a aconseguir els objectius més diversos. Un camí que obriria Clavé a Catalunya, fomentant la fraternitat universal, l'interclassisme i la dignitat de la classe obrera, i aquesta començava per un aprofitament positiu i moral del temps d'oci a través de la pràctica o assistència a espectacles musicals que eduquessin el seu esperit i sensibilitat.

"(...) Reflexionando acerca del éxito obtenido con mis primeros ensayos, y tomando por norte la afición a la música sencilla que como por el canto se desarrolló entre la clase obrera, que se sazonaba en repetirla en el hogar doméstico, en el taller, en la calle y en el campo, me sentí de repente atormentado por la idea de propagar el canto a mayor escala agrupando a los que con tanto entusiasmo se prestaban a ella. De ahí procede la organización de la primera sociedad coral de España.

La antigua Sociedad Filarmónica La Aurora sirvió de base a la Sociedad Coral La Fraternidad, que más tarde trocó su título por el de Euterpe y que se constituyó en esta ciudad el día dos de febrero de 1850; es decir, mucho antes de que a nadie se le ocurriese la instalación en nuestro suelo de sociedades corales con objeto de instruir i moralizar a un tiempo a los obreros."¹³

Aquesta actuació educativa, no oblida altres consideracions necessàries per mantenir l'estabilitat familiar i social, com era procurar activitats on tots els sectors socials i tota la família pogués gaudir d'un oci fonamentat en la convivència fraternal, quelcom que com explica el mateix Clavé, no era habitual en aquells dies. També en aquest sentit Clavé i les seves societats iniciaren un camí, que féu habitual la trobada interclassista dels ciutadans en els espectacles que organitzaven regularment.

"Pocos ignoraran que en aquella época estaba en su apogeo esa preocupación impropia del siglo en que vivimos- y que se conserva todavía algún resabio en algunos sitios de recreo-, que establecía en las reuniones de baile una barrera insuperable entre las gentes de chaqueta y las gentes de levita. Se clasificaba a las personas por el corte de su traje... Lamentable ofuscación, que más de una vez fue origen de disgustos y escenas reprochables.

Pues bien; los socios de La Fraternidad, consecuentes con el lema a cuya sombra se agrupaban, intentaron deshacer tamaño absurdo. Al efecto extendimos el convite para el baile proyectado a las familias de todas las clases y posiciones con las cuales nos hallábamos relacionados, dejando la elección del traje al albedrío de cada uno de los convidados (...) y el baile verificado en la noche del 8 de noviembre de 1851 en el teatro Odeón, inauguró esa brillante serie de fraternales reuniones que periódicamente se celebran en los Jardines de Euterpe."¹⁴

Les societats corals en vida de Clavé, dotaren a la societat barcelonina del moment de centres de distracció permanents: Camps Elisis, Jardins de la Nimfa, de l'Euterpe... I també d'una cultura estètica a la que les classes populars no havien tingut accés fins aleshores. En els seus concerts s'interpretava repertori popular juntament a algunes composicions clàssiques i fragments d'òpera.¹⁵

Analitzant el repertori, observem a més de l'evolució musical, la progressió lingüística oberta per la Renaixença. Clavé parteix d'unes primeres composicions castellanes i amb temes castellans, vers altres inspirades en temes populars catalans i cantades en català. Per valorar la importància del tema, cal recordar que als espectacles assistien grups de gent molt diversa, entre els quals hi havia

¹³ Clavé, J.A. "El Metrònomo"(1863) n° 3 p. 3. Citat per J. Carbonell, "J.A.Clavé..." op. cit. pàg. 87.

¹⁴ Clavé, J.A. "El Metrònomo"(1863) n° 8 p. 2. Citat per J. Carbonell, "J.A.Clavé..." op. cit. pàg. 91.

¹⁵ Recordem que Clavé fou el primer en introduir Wagner a Barcelona l'any 1862.

força gent castellano-parlants amb poques possibilitats d'accés al coneixement de la llengua i cultura catalana; Per tant els concerts i festivals, varem esdevenir un element informal d'integració i estimació cultural, alhora que també una línia de suport no elitista, al moviment de defensa de la llengua i cultura catalana que inspirava la "Renaixença".

"(...) Serian las diez cuando se dispararon los fugos artificiales (...) A las once ha comenzado el concierto que se ha tocado por la orquesta las sinfonías del maestro Guevart y la de la Martha; y los Coros de Clavé han cantado entre otras piezas las tituladas *Cap al tard*, *Lo somni d'una Verge* y *Los néts dels almogàvers*. Esta mañana cuando SSMM subían al monasterio han cantado *A Montserrat!* Servia de palco regio para la serenata la galeria o lienzo que aun subsiste de las ruinas del claustro antiguo (...)"¹⁶

En aquest mateix text podem constatar com, en pocs anys, els cors obrers passen de ser observats i controlats amb recel Per les autoritats, a esdevenir un model popular de sociabilitat, que admira i protegeix la propia Casa Real. Es també un moment d'expansió de les Societats Corals arreu d'Espanya.

LES SOCIETATS CORALS DESPRÉS DE CLAVÉ.

Després del Sexenni el moviment claverià entra en crisi: Clavé morí l'any 1874, coincidint amb la Restauració Borbònica, en la figura d'Alfons XII. Aquest règim, com a reacció a l'etapa revolucionària anterior imposà un fort control a totes les manifestacions populars, especialment a les associatives. Això, va repercutir negativament en el funcionament i dinamisme de les societats corals, tanmateix el marc social s'havia transformat i diversificat i calia adaptar-se a les noves circumstàncies per cobrir les necessitats d'un públic que exigia novetats culturals. Tot i això, el model claverià perviurà, al meu parer amb èxit artístic, per a uns sectors populars on els esquemes i repertori tradicional claverià, encara tindran vigència i significat. I també amb el reconeixement cívic d'uns altres sectors socials per als qui les societats corals, representen una forma positiva de cultura i organització obrera..

Tal com s'exposarà a continuació, una part de la societat barcelonina demanda una nova orientació dels cors, més adaptada a les circumstàncies polítiques i culturals del moment. Aquesta nova creació heretarà part de l'estructura i dinàmica associativa claveriana, però les característiques personals dels seus impulsors: Lluís Millet i Amadeu Vives imprimiran un canvi d'objectius i d'estil al moviment coral català, que acabarà configurant-se com a model preeminent tot i la presència i convivència amb el model claverià.

¹⁶ Diario de Barcelona, "La Família Real visita Montserrat".1-10-1860 pàg. 9.093-4. El Diario de Barcelona hace una extensa crònica de la visita Real, en la que se'ls ofereix diversos entreteniments de caire popular: castells, sardanes, balls de bastons... i en la que actuen també la Sociedad Coral Euterpe, amb un repertori eminentment català, com corresponia d'altra banda al "pairalisme" de envolta tota la visita, on la mateixa Reina i el Príncep, ostenten el vestit tradicional català.

3- BARCELONA A FINALS DEL SEGLE XIX.

Barcelona, a les darreries del segle XIX, és una ciutat que es caracteritza pel seu creixement i dinamisme social. Aquest procés s'observa en un espectacular creixement urbà com indica la construcció, entre els anys 1890 i 1900, de més de 1.869 edificis particulars nous, així com la irradiació de la ciutat sobre el seu pla, annexionant, a partir de 1897, tots els municipis veïns: Gràcia, Sant Martí de Provençals, Sant Andreu del Palomar, etc...¹⁷

Les pautes de consum de la burgesia es modifiquen profundament tot diversificant-se. Les botigues tradicionals comparteixen l'espai amb nous establiments que comercialitzen productes nous: bicicletes, màquines d'afaitar, de retratar, etc., representatius del progrés tècnic, i dels nous hàbits socials. No va ser, en conjunt, una època de bonança econòmica, la catastròfica expansió de la fil·loxera Per les comarques vitícoles catalanes, coincideix amb la caiguda en la demanda de vins, un cop es van superar a França els efectes de la mateixa plaga, com a conseqüència, la tensió i la violència i l'atur es van estendre pel camp català, i molts pagesos abandonen els llocs d'origen per dirigir-se a la Ciutat. Una dada significativa que il·lustra aquest èxode rural és que l'any 1887 el 22% de la població catalana, residia al Pla de Barcelona, i l'any 1900 aquest percentatge era ja del 27% . Un procés que es va incrementar a l'entorn de l'Exposició, i continuarà en els anys següents, amb la problemàtica social i d'habitatge que comporta l'arribada de gairebé 100.000 persones en poc més d'una dècada.¹⁸

El sector comercial¹⁹ i l'industrial gaudiran d'uns pocs anys favorables a conseqüència de l'arancel de 1891 i també Per la possibilitat d'exportar teixits cap a Cuba i Filipines. Una sortida que no obstant es veurà frustrada a partir de 1898 i que posarà en evidència la feblesa estructural del sector, alhora que desfermarà conflictes latents entre els fabricants i els obrers.

Malgrat aquesta adversitat econòmica i els costos socials que representa, el conjunt català creix i es transforma al ritme de l'efervescència barcelonina. Per sobre de les adversitats econòmiques i polítiques hi ha una voluntat d'emergència i regeneració social, que arrenca dels esforços col·lectius per superar el provincialisme i convertir Barcelona en un nucli metropolità. Aquest procés s'inicià amb la preparació de

¹⁷ Vid. Codina, J. Agricultura, industrialització i creixement urbà a l'època contemporània, l'annexió de municipis de Barcelona. El Pla de Barcelona i la seva història. Actes del I Congrés d'Història del Pla de Barcelona. Edic. La Magrana- Institut Municipal d'Història de l'Ajuntament de Barcelona, 1982.

¹⁸ Vid. J. Termes, La immigració a Catalunya: política i cultura, GDC, Barcelona 1983. També en la premsa de l'època podem veure diversos exemples d'aquesta problemàtica. Citem. "La Veü del Centre Català", "Editorial": "Barcelona i los barcelonins, 25-2-1888; i 3-3-1888. 25-2-1888

¹⁹ Pel port de Barcelona, es realitzava el 51% del comerç d'Espanya amb Amèrica, l'any 1888, i en aquesta dècada es consolida la Cia. Transatlàntica. Vid. Joan Alemany -Jesús Mestres "Els Transports a l'àrea de Barcelona" Barcelona 1986, pàg. 54

l'Exposició Universal de 1888.²⁰ Un projecte que sumarà voluntats individuals i corporatives en una via regeneradora i modernitzadora que a partir d'aquest moment es reflectirà en tots els àmbits de la vida catalana.

"... Però ha ocurrido aún más, y fue que atendiendo a una meta superior, se han despertado ocultas o dormidas energías, se templaron o ejercitaron otras; subiendo apresuradamente y con fatigoso anhelo la escarpada cuesta para llegar a la cima deseada, se realizaron mejoras permanentes de tardío o difícil acabamiento; se removió, en fin el suelo en todas direcciones y como a la excavación sigue siempre el hallazgo, ganamos en experiencia, en actividad i en ignoradas aptitudes con la remoción general."²¹

En perspectiva, alguns observadors com el canonge Jaume Collell, atorgaran una importància capital a l'Exposició de 1888, com a element d'arrencada o consolidació, depenen dels casos, de l'expansió econòmica, cultural i política de Catalunya en els anys següents.

"Puig foren, quiscun en sa esfera d'acció, homes verament representatius, personificant alguns dels caires del geni de la nostra raça; uns essent fidèlissims custodis i savis mestres del nostre dret; altres formant, amb es ensenyances d'escola i amb l'exemple pràctic de ses obres, la nova i famosa generació d'arquitectes i mestres de l'art de construir; altres arriscant-se en empreses industrials o comercials, Per fer prosperar i acréixer les fonts de pública riquesa, sempre guiats i esperonats en sa laboriosa carrera Per un ideal de civisme que tingué com una concrecció gloriosa en l'obra de l'Exposició Universal"²² .

L'Exposició Universal, va ser una fita important per la ciutat de Barcelona en tots els aspectes²³. La ciutat creix i aspira a sortir del seu provincialisme per esdevenir una ciutat moderna, a l'alçada d'altres capitals europees. Els projectes, els contactes i les relacions que s'hi estableixen generaran una florida cultural i artística sense precedents, que afectarà també a sectors "oblidats" o en crisi, com les arts escèniques²⁴ o la música.

3.1-L'EXPOSICIÓ UNIVERSAL DE 1888 I L'APARICIÓ DE L'ORFEONISME.

Els esdeveniments, espectacles i visites desenvolupades al llarg de l'any estimulen aquest afany modernitzador²⁵. Els barcelonins que visqueren aquesta experiència, quedaren profundament influenciats, i molts d'ells, els més emprenedors, es llançaren a participar en la continuïtat d'aquella modernització,

²⁰ Vid. DDAA Història de Barcelona. La ciutat industrial (1833-1897) Vol. VI Ajuntament de Barcelona. Enciclopèdia Catalana. Barcelona 1995.

²¹ Yxart, J. "El año pasado" Barcelona, 1889, pàg. 170. Aquestes paraules provenen d'una de les veus crítiques amb l'Exposició, que tot i així reconeix la part positiva del certamen en el desvetllament i la col.laboració de les forces vives de la ciutat, en l'objectiu comú de posar-la a l'alçada de les ciutats europees.

²² J. Collell, In Memoriam, (20-5-1914), a "Sembrant Arreu, Barcelona, 1927, p.199.

²³ Vid.La Política y la Exposición Universal de 1888, a Estudios sobre la Exposición Universal de Barcelona, inaugurada el 20 de mayo y cerrada el 9 de diciembre de 1888. Barcelona, 1888, p.84., i també "L'Exposició de 1888 i la Barcelona de fi de segle". Barcelona. Metròpoli Mediterrània" Quadern, 10 Ajuntament de Barcelona, 1988. (recull treballs de diversos especialistes: Jaume Rossell, Pere Hereu, E. Jardí, J. Casassas, Albert Carreras, Pere Gabriel, M.Arranz, Joan Solà, F. Fontbona, Núria Dalmasas i S. Riera).

²⁴ Vid. J. Yxart, "El arte escénico en España, Alta-Fulla, Barcelona 1987, pàg. 62.

on tingueren un paper fonamental les generacions joves. Entre aquestes, destacaren els grups que participaren en la vida cultural i política del país, Per la seva vinculació amb el nostre estudi.

D'una banda, cal destacar la irrupció de joves procedents de diversos estaments socials (amb tendències polítiques diverses), per als qui la via regeneradora s'expressa de forma radical; en el convenciment que cal començar de cap i de nou, i girar l'esquena a Madrid, causant de l'endarreriment del país, per sintonitzar amb el continent europeu, i bastir un autèntic nacionalisme cultural, aquest grup s'anomenarà modernista. Entre ells destaquen intel·lectuals i artistes tant diversos com Brossa, Cortada, Fabra, Casanelles, Massó i Torrents, Emili Guanyavens, Rusiñol, Casas, Enric Morera, Corominas o Joan Maragall. Grup del que ens ocuparem més endavant, en analitzar l'actuació i transcendència del modernisme a casa nostra.

També es perfila un grup catalanista conservador que veurà clar el moment de fer evolucionar la Renaixença literària cap a una actuació més efectiva i moderna. Una línia més realista i activa en el catalanisme de la que fins aleshores havia menat tant el sector "apolític" vinculat al periòdic "La Renaixensa", com el sector polític, de Valentí Almirall, (ànima del Centre Català²⁶ i del catalanisme esquerrà). Molts d'aquests joves formaran part del Centre Escolar Catalanista i de La Lliga de Catalunya (1887).

EIS JOVES CONSERVADORS.

Lluís Millet i Amadeu Vives, formaven part d'aquell grup emprenedor, pertanyien a una generació de joves, (Millet tenia 21 anys el 1888, i Vives només 17 anys), formada dins l'inici de la Restauració Borbònica, caracteritzada per una certa estabilitat política i econòmica, i per la definitiva implantació del liberalisme. Ideològicament, és una generació influenciada per les aportacions de la Renaixença Literària i també pels postulats del naixent catalanisme polític. Eren conscients de la necessitat de consolidar l'obra de la generació precedent i expandir-la a totes les capes de la societat catalana. Hom els anomena sovint "Els apòstols" o "il·luminats", perquè van acceptar aquesta missió amb una mística abassegadora i fervent, engegant, des de diversos àmbits, una sèrie d'accions encaminades a desvetllar l'adormida consciència col·lectiva del poble català.²⁷

Arribats desde diferents espais i experiències vitals, tenen en comú una gran força vital que els empeny a l'activisme comunitari. Són pocs, però quasi tots es coneixen personalment i donen suport a les iniciatives culturals i artístiques que

²⁶ Vid. Llorens, J. "La Unió..." op. cit. pàg. 50. El Centre Català s'inaugurà el juny de 1882, com a plataforma unitària on poguessin integrar-se tots els elements que defensaven els interessos morals i materials de Catalunya. La seva creació va ser un dels acords aprovats en el polèmic Primer Congrés Catalanista (1880). Els altres acords foren La constitució d'una Acadèmia de la Llengua Catalana, i la d'una Comissió que vetllés pel dret civil català.

²⁷ 5- "Sursum Corda" (amunt els cors), serà un dels lemes preferits pels catalanistes durant bona part de la dècada dels 90.

desenvolupen “els companys de causa”. Com a membres d'una mateixa fe, aplaudeixen i integren les noves conversions a la “causa”.²⁸

“... El personal del “Orfeó Català” procede en su mayoría de la Lliga de Catalunya y del Foment Catalanista, circunstancia que da carácter a sus propósitos, encaminados al realce de la música catalana.
¡Catalunya y Avant!²⁹

En efecte, la música popular, a través del cant coral, serà l'espai d'actuació dels joves músics: Vives i Millet per contribuir a aquesta tasca col·lectiva de catalanitzar la societat catalana i enlairar l'esperit català. Cal aclarir, que en aquesta actuació són secundats per un grup de joves músics, com Enric Granados, J.Tort i Daniel, Joan Gay, Josep Lapeyra etc. , que col·laboraran estretament amb l'Orfeó Català en els primers anys. La majoria d'ells són socis fundadors o se'n faran en els primers mesos.

“...Tomaron también parte los Sres. Granados, Gay i Lapeyra: que fueron muy aplaudidos en las composiciones que ejecutaron al piano i armonium.

Resultado: una fiesta brillante de la que salió complacida la concurrencia que llenava el local. Hace un año, apenas ni la más remota idea existia para fundar un orfeón cuya falta se notaba marcadamente en nuestra ciudad. Hoy, gracias a los desvelos de sus iniciadores, podemos vanagloriarnos de tener uno en perspectiva, pues aún no se halla a la altura para poder efectuar concursos, como fuera el deseo de los barceloneses pero si en el camino. (...)

Felicitemos al “Orfeó Català”, por el verdadero éxito obtenido, esperando que no se detendrán en tan provechosa carrera, impulsados siempre por los animosos consejos de los profesores cuya cooperación ha sido tan aplaudida, principalmente la de los Sres. Millet i vives, que como iniciadores de tan gran proyecto, no han cejado un momento delante de los innumerables riesgos que ante proa de su inteligencia se han presentado, llegando a obtener los resultados anteriormente dichos. (...)³⁰

Aquests músics (igual que A.Vives), desenvoluparan la seva carrera professional en diversos gèneres i funcions en el món musical. Igualment Vives i Millet, tingueren el suport de músics de més edat i prestigi com Antoni Nicolau³¹ , Felip Pedrell, Josep Rodoreda³² , J.Garcia Robles i C.Martínez Imbert considerats els

²⁸ Vid. Marfany, J.L. “La Cultura del Catalanisme” Cap.7 pàg.253 ss

²⁹ La Vanguardia, crítica musical 7-8-1892.

³⁰ El Viajero, Barcelona 15-8-1892.

³¹ Antoni Nicolau i Parera (1858-1933), director i compositor, fou una figura clau del renaixement musical català del segle XIX i XX. Estudià a Barcelona i a Paris. En tornar a Barcelona 1886, inicià una activitat molt profitosa com a Director d'Orquestra, que abandonà pràcticament a partir de 1900, per dedicar-se a la composició i a la Direcció de l'Escola Municipal de Música, fins la seva jubilació l'any 1932.

Felip Pedrell i Sabaté (1841-1922), director, compositor i musicòleg. Estudià a Barcelona, Roma i Paris. Desde 1894, residí a Madrid, on s'especialitzà en la investigació musicològica. També fou professor del Conservatorio de Madrid, i dels Estudis Universitaris Catalans. Entre els seus deixebles de composició es troben Enric Granados, Manuel de Falla i Robert Gerhard. Entre els musicòlegs Higini Anglès , Nemesio Otaño i Jose A. Donostia.,

³² Josep Rodoreda (Barcelona 1851-Buenos Aires 1922), director i compositor. Estudià a Barcelona, fou professor de piano del Conservatori del Liceu, fundà l'Acadèmia de Música de la Casa Provincial de Caritat.

mestres i guies per la colla de joves.³³ A més de la formació i relacions musicals, Millet i Vives formaren part de diversos cercles d'activitats, tertúlies i amistats, que imprimiren una orientació determinada en els seus projectes i ideals de joventut.

LES RELACIONS I LES INFLUÈNCIES PERSONALS.

En parlar de l'ambient musical i intel·lectual, en el qual s'hi formaren aquests músics, cal parlar de les "penyes de cafè"³⁴, especialment la del Cafè Pelayo, que en aquells anys esdevingué un important nucli cultural on s'hi reunien diverses penyes; l'anomenada dels "savis" reunia entre els seus tertulians a Angel Guimerà, Pere Aldavert, Narcís Oller, Antoni Gaudí, Lluís Domènech i Muntaner, Emili Vilanova, Serafí Pitarra, Josep Feliu i Codina, Joaquin Rubió i Ors, etc.. La relació informal entre escriptors, intel·lectuals i artistes coneguts i els joves que aspiraven a desenvolupar llurs capacitats artístiques, forma part d'aquell sentit comunitari de treballar plegats per l'avenç cultural, que va caracteritzar l'etapa.

"De tant en tant, Millet, s'alçava del tamboret Per apropar-se a la taula dels seus amics i participar a la conversa que ells havien iniciat i sostenien. La majoria d'ells eren molt joves. Però tots ells madurs en saviesa i pletòrics d'entusiasme que, com diria després l'autor de Doña Francisquita i de l'Emigrant, és la sal de l'ànima".³⁵

Tanmateix un altre element de formació fou la coneixença de molts mestres i deixebles que acudien a comprar partitures, provar instruments o fer tertúlia a "Can Guardia", on treballava com a dependent, allà lligà amistat amb I.Albèniz, E. Granados, F.Alió, i Carles G. Vidiella³⁶, entre altres. També acudia sovint Amadeu Vives, escolà de Sant Pere, i cantant a diverses esglésies de Barcelona. Els dos joves tenien caràcters diversos, Amadeu Vives, era impulsiu, brillant en les seves idees i en la forma de defensar-les, gran conversador i amb una extraordinària vèrbola, que el feia popular allà on anava. Lluís Millet, en canvi era reflexiu, més

Continuà l'obra de Clavé després de la mort d'aquest (1874), com a Director de la Societat Coral Euterpe. Fundà i dirigí la Banda Municipal de Barcelona, i primer director de l'Escola Municipal de Música (1886), on tingué com a deixeble Lluís Millet; dimití el 1896, i marxà a Sant Sebastià, per dirigir la Banda Municipal. Després marxà a Argentina, i no tornarà més. Rodoreda fou un wagnerista convençut, deixà moltes peces de diferents gènere i èxit, les més populars L'Himne de l'Exposició Universal de Barcelona (1888) i el "Virolai"(1880).

³³ Vid. Josep Mª Lladó "Amadeu Vives 1871-1932" Cap.II, pàg.36 ss

³⁴ Ll.Millet, començà com a pianista de cafè (activitat en la que també s'iniciaren Granados i Albèniz), al cafè Inglès (1885), situat al carrer Ferran, primer sol i després amb Pàmies (harmonium) i Badia (violí). En el cafè Pelayo, de més anomenada, situat a la cantonada de la Plaça Catalunya i el carrer Pelayo, formà un quartet que tingué molta anomenada a Barcelona a més de Millet (piano) el composaven Cioffi (violí), Soler (violoncel) i Pàmies (harmòniom).

³⁵ Lladó, J.M."Amadeu Vives" op.cit. pàg.40.

³⁶ Carles Gumersind Vidiella (1856-1915), pianista, deixeble de J.Baptista Pujol, estudià a París amb F.M.Marmontel, on debutà amb gran èxit, que repetí a Barcelona, i en totes les gires que emprengué fins a 1914, que es retirà dels escenaris. També es dedicà a la docència del piano, entre els seus deixebles destacà Joaquim Nin i Castellanos.

introvertit i enèrgic, junts es complementaven, compartien inquietuds, il·lusions, i projectes, i es feren inseparables.

"En Vives i En Millet anaven sempre junts; rumiaven vagament grans projectes i estudiaven el tractat d'Harmonia de Ritter, tot corregint-se mútuament les lliçons. (...) Els dos amics treballaven amb gran fe. En Vives, que sempre tenia coses noves Per a suggerir, començà a parlar del mestre Pedrell, el prestigi del qual ja s'havia revelat, i no parà fins que prengueren la determinació d'anar tots dos a demanar-li lliçons. (...) A Can Pedrell, En Millet fou company d'estudis d'En Granados. En Vives, diguem de passada que no hi comparegué, després d'haver embarcat el seu amic"³⁷

Lluís Millet, admirava l'obra de Clavé, en la que l'inicià el mestre Rodoreda, havia llegit tot el que s'havia escrit quan a folklore i música popular, orientat pel folklorista Sebastià Farnés³⁸. i segons el mateix explicava, fou en totes aquestes influències, i amb el diàleg permanent que sostenia amb el seu amic Amadeu Vives, on anà perfilant el que havia de ser la seva "missió" musical. En aquesta decisió va tenir una influència especial Francesc Alió, un músic jove (el més gran i que més respecte imposava a resta de la seva "colla"), a qui Millet va seguir en la seva iniciativa de recollir i harmonitzar cançons populars catalanes.

"Quin efecte que ens feren aquestes cançons sentint-les tocar i cantar Per l'Alió mateix quan tot just li havien vessat de dins! Me sembla que el veig, teclejant, amb sos dits nerviosos i bellugadissos, i que sento sa veu emocionada amb aquell cant primaveral (...) Jo llavors venia solfes en un magatzem de música, i era en aquella botigueta que vaig fer coneixença amb el temperament de l'Alió; temperament d'artista que li saltava Per la cara i li acompanyava el gest, fent tota una cosa amb el geni musical d'aquelles cançons gentils i vives de gràcia que em tenien el cor robat. (...) Però els devots de les cançons de l'Alió, els enamorats, érem els músics de la primera volada, els jovenets que ja ens preniem seriosament això de l'Art i que només teníem a la boca el nom dels grans mestres, encara que no entenguéssim només que confusament el sentit profund de llurs obres; a l'Alió si que l'enteníem, i ens encisava francament els sentits. Es que allò era música jove, amb elegància seductora. (...) I aquell enamorament ens féu un gran bé; que el que està enamorat es recrea en observar tota la formosor de tot el ser amat. (...) I d'aquesta manera les escoltavem nosaltres les cançons de l'Alió, i així varem reparar en llur melodia, quan cantava més formosament, cantava amb el caient de la tonada del poble, i que, sens dubte, l'empelt de la cançó en el temperament i emoment artístic de l'Alió havia fet el miracle d'aquella bellesa nova, i que Per això fou robadora de nostra voluntat. I així, com a conseqüència, augmentà en nosaltres la fe en la cançó com a principal element per a fer art de llei".³⁹

³⁷ Samper, B. "Lluís Millet" op. cit. pàg. 29

³⁸ Sebastià Farnés i Badó (1854-1934), Advocat, taquígraf, escriptor i folklorista. Fundà "L'Arc de Sant Martí"(1884-1891), i col·laborà de diverses publicacions catalanistes. Com a Folklorista edità diversos estudis com "*Narracions populars catalanes, paremiologia comparada*" (vol. I (1913), també destacà com a bibliotecari del Foment del Treball (aplicació del sistema decimal de Brussel·les) i com a fundador i ànima del Institut Taquigràfic. Participà també en la fundació de la Lliga de Catalunya, la Unió Catalanista i l'Orfeó Català. Era veí de Lluís Millet.(segons informa B. Samper)

³⁹ "Lluís Millet", dins Baltasar Samper- Lluís Millet. Quaderns Blaus. Llibreria Catalonia. Barcelona s/d. pàg. 23-24.

Aquestes experiències varen anar configurant un projecte, crear un orfeó, per al que calien socis i veus, i Millet i Vives mogueren cel i terra, per aconseguir un grup de fidels melòmans, entre les seves amistats i coneixences. Un grup de futurs cantaires provenien de la parròquia de Sant Pere Apòstol, a la que Vives estava vinculat. Un altre nucli dels fundadors provenia d'una curiosa penya de joves "renaixentistes" amb inquietuds musicals, "la colla del Born", que ocupaven el seu temps lliure, generalment el diumenge en anar a concerts (de la Banda Municipal, al Liceu, o en algun cafè), i en fer tertúlies musicals, sobretot al "cafè Pelayo", on tocava Millet.

"Formaven aquest grup, anomenat "La Fusió", o més democràticament, "la colla del Born", pel fet de procedir d'aquell barri la major part dels seus elements, entre altres N'Aureli Capmany, el conegut i notable folklorista, Frederic Xifré, Andreu Serrat, Simó Artés, Ramon Farrerons i Domènec Muro. (...) El caràcter de l'afició d'aquests entusiastes hom pot fàcilment imaginar-lo en recordar només quin era l'ambient musical de la Barcelona de quaranta anys enrera. L'operisme italià més cargolat i, com a nota avançada, de darrera hora, les grans enredades de Meyerbeer, tenien el cor robat als diletants barcelonins. Hom adorava els tenors i les "primadonnes" i les batusses entre *gayarristes i masinistes* s'encenien amb l'abrandament d'una guerra santa. (...)"⁴⁰

En efecte, malgrat la situació provinciana en que es trobava la música a la ciutat comtal, l'afició entre els joves de classe mitjana o treballadora, era creixent, com diu Baltasar Samper "l'enlluernament de l'Exposició Universal dugué curioses dèries d'europèisme", entre aquestes generacions joves, i una d'aquestes fou l'afició a la música. Donarem una mirada a la situació i als canvis que es produeixen en l'ambient musical de Barcelona, Per entendre el seu desenvolupament i la contribució que tingué l'Orfeó Català, en aquesta transformació.

3.2- LA VIDA MUSICAL BARCELONINA A FINALS DEL S. XIX.

L'ambient musical de Barcelona a finals del segle XIX, s'emmarca en l'espai cultural del Modernisme.⁴¹ Pel que fa a la música hom parteix d'una situació "provinciana" i més aviat pobre que es palesà en els esdeveniments i concursos de l'Exposició Universal de 1888, i que té com a elements característics la manca d'entitats estables i rigoroses que es dediquin al conreu i interpretació musical. L'excepció vindria representada per la música d'Església i la del món operístic. Aquests dos sectors menaven camins propis i ben diferenciats del simfonisme, tot i que ambdós influiran, de vegades positivament i d'altres no tant, en un incipient moviment simfònic que tot just començà a créixer en aquesta etapa.

El provincialisme, es manifestava, en paraules de Xosé Aviñoa, "en la manca de criteri del públic barceloní": qui assistia a qualsevol manifestació musical amb els esquemes imposats pel gust italià, i expressava una "devoció" exagerada pels noms de compositors, solistes i grups consagrats refusant, a priori, tot allò que fos

⁴⁰ Samper, B. "Lluís Millet" op. cit. pàg.30-32. Gayarre i Massini, foren dos tenors d'òpera de molt prestigi, que com explica el text desfermaven passions i rivalitat entre els seguidors d'un, o l'altre.

⁴¹ Vid. Aviñoa, X. "La música i el modernisme" Curial, Barcelona 1985

propi i nou. L'enlluernament per tot el que venia de fora dificultava la valoració individual en cada cas, i alhora obstaculitzava un desenvolupament musical propi. L'arrelament d'aquesta tendència, seguint la investigació de Aviñoa, va fer molt difícil les transformacions, fins i tot en la crítica musical, que en aquells anys manifestava la mateixa immaduresa que el públic.

"... Cal recordar que la Barcelona de l'any 1891 estava frisoosa de situar-se en el lloc que li correspondria en el concert dels pobles europeus; les conseqüències de l'Exposició Universal de 1888, ja s'havien començat a manifestar en diversos camps, entre els quals les arts plàstiques, camp en que Barcelona aconseguí una de les fites més altres dins el conjunt dels moviments culturals europeus. La música no podia anar endarrerida i ja se sentien les primeres veus que clamaven Per les activitats i les reformes necessàries. La cosa no era fàcil, perquè no tothom tenia les mateixes idees ni el mateix poder dins la ciutat; poc temps després es va fundar una entitat, la Societat Catalana de Concerts, que fou un dels primers fruits visibles d'aquesta diferent òptica que ja alenava en els ambients de la ciutat de Barcelona l'any 1891."⁴²

La figura clau d'aquest període va ser el mestre Antoni Nicolau, personalitat molt discutida pels modernistes, però que tot i les crítiques, aconseguí fites musicals importants. Tanmateix, va col·laborar a crear uns estats d'opinió en el públic i la crítica que ajudaren a la transformació de l'ambient provincial de Barcelona. Les dures crítiques, poques vegades justificades, de que fou objecte per part de l'avantguarda "Modernista" tingueren un doble efecte: en positiu facilità la transformació i l'avenç del panorama musical. La part negativa va ser la dispersió d'esforços en una situació sociopolítica i cultural prou difícil, i en un moment de desvetllament que feia necessària una acció comuna per dotar la música catalana d'unes estructures sòlides i elements propis per a la progressió.

Com la majoria dels seus companys de causa, la il·lusió personal de fer-se un lloc en el món musical català, havia portat els joves músics Millet i Vives a múltiples activitats: Direcció de Cors Claverians, escolaníes i bandes, músics de cafè... Però l'element que il·luminà quina devia ésser llur aportació a la causa del renaixement musical català, foren (en paraules del propi Millet), els espectacles celebrats a l'entorn de l'Exposició Universal de 1888, especialment el concurs internacional de cors que acollí i feu conèixer algunes de les millors formacions del moment.⁴³

"En sentir doncs jo aquelles societats corals cantant amb un art nou Per a mi, me'n quedà un record fondo que em rondinava Per dins com un desig d'una cosa que havia de venir i a no tardar gaire. La forta amistat que em lligà amb l'Amadeu Vives, fecundà la idea; la

⁴² Aviñoa, X. "La música..." op. cit. pàg. 18.

⁴³ Vid. Aviñoa, X. "La música..." op. cit. pàg. 13. El dia 15 de novembre s'organitzà un concurs d'orfeons a la sala de concerts del Palau de Belles Arts, en el que participen la Societat Coral Barcino, la de Bilbao i tres cors francesos. El premi fou per a la Societat Coral Bilbao El dia 5 de desembre de 1888, per cloure l'Exposició, es va celebrar un concurs de Societats corals, en el que participaren nou entitats: cinc catalanes, una gallega i tres vingudes de França. El primer premi del certamen fou per a l'Eco de la Coruña.. A més dels espectacles si concursos de bandes, s'organitzaren altres concerts d'interès, especialment al Liceu, on el públic va poder escoltar obres de Beethoven, Wagner i Mendelssohn, entre altres. La relació completa a "La Exposición" 31-12.1888.

coneixença d'un aplec de joves que encara enrotllen nostra senyera i són, com si diguéssim, el pinyol de nostra fruita xamosa, fou el llevat que, pastat Per la bona voluntat de tothom, s'ha transformat amb la institució que avui tot Catalunya coneix i estima."⁴⁴

Especialment en el cas de Lluís Millet, com confirmarà anys després Amadeu Vives, aquest fet constituí la revelació de com calia sintetitzar l'esperit "Art i Pàtria" Per contribuir, a través de la música, al redreçament de l'esperit nacional català, de la mateixa manera que altres havien fet i feien en el terreny de la literatura, el teatre o les arts plàstiques.⁴⁵

LA FUNDACIÓ DE L'ORFEÓ CATALÀ: UN PROJECTE JOVE.

La idea i la creació de l'Orfeó Català es gestà, en paraules de Lluís Millet, durant els concerts que algunes societats corals estrangeres van realitzar a Barcelona, amb motiu de l'Exposició Universal de 1888; però a més d'aquest estímul musical, hi ha dos elements més que contextualitzen l'Orfeó Català, i el model coral que va promoure aquesta entitat: el sentiment de catalanitat i lligat a aquest, la necessitat estètica i cultural de crear un estil propi. Una escola nacional.

Aquests elements es troben de forma intuïtiva en els orígens de l'Orfeó Català. El procés de definició sociopolítica del catalanisme en el trànsit de segle, com analitzarem més endavant, els convertirà en realitat.

El naixement de l'Orfeó Català, s'inscriu en un moment d'eufòria i de creixença del catalanisme, que després de l'escissió del Centre Català d'Almirall (1887), havia configurat dues línies ideològiques: l'esquerrana representada per Valentí Almirall, havia perdut influència i restaria marginal, front a la línia conservadora, amb la que combreguen els nuclis més actius, agrupats a l'entorn del periòdic "La Renaixensa", a "La Lliga de Catalunya" i al "Centre Escolar Catalanista"⁴⁶. En aquest darrer, militaven molts joves universitaris que s'havien proposat el foment de l'actuació catalanista en tots els àmbits de la vida, personals i cívics. Amb aquesta finalitat s'hi introduïren en entitats barcelonines: l'Ateneu Barcelonès, El Centre Excursionista... o en crearen d'altres com el Foment Catalanista, Cercle artístic de Sant Lluç⁴⁷ etc... Per cobrir totes les necessitats socials i culturals, amb l'esperit i la identitat catalana que professaven⁴⁸.

⁴⁴ Lluís Millet i Pagès, Parlament llegit a la Junta General de 1899. Memòria 1898. O.C.

⁴⁵ RMC n°130, Octubre 1914. "Lletra oberta del mestre Amadeu Vives" pàg. 302.

⁴⁶ Vid. Llorens i Vila, J. "La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític", P.A. M, Barcelona 1992, pàgs.50-57, especialment. Del mateix autor "La Lliga de Catalunya i el Centre Escolar Catalanista. Dues associacions del primer catalanisme polític". Rafael Dalmau Ed. Barcelona 1996.

⁴⁷ Vid. Jardí, E. "Història del Cercle Artístic de Sant Lluç" Ed. Destino, Barcelona 1976.

⁴⁸ Vid. Rovira i Virgili, Els corrents ideològics de la Renaixença catalana, col. popular Barcino, 210, Barcelona (1966), (escrit el 1948), i també recollit per Vicens Vives, en el cap. "Els canvis generacionals i els moviments intel·lectuals", En "Industrials i polítics al segle XIX, Barcelona 1958. Entre els autors contemporanis que recullen aquesta visió i actuació: J. Casassas "Intel·lectuals, professionals i polítics a la Catalunya contemporània (1850-1920), Els llibres de la frontera, n°29, Hospitalet de Ll. 1989, i també del mateix autor "Entre Escil·la i Caribdis" Edic. La Magrana, Barcelona 1990, pàg. 311 i ss.

Tanmateix aquests joves catalanistes, van adquirir prestigi davant la ciutadania, en mostrar el seu suport a l'Exposició Universal de Barcelona (1888), i també en les mobilitzacions a favor del Dret Civil Català (1889), i en contra del Projecte d'unificació jurídica que promovia el govern, per a tot l'Estat Espanyol.

Els joves Lluís Millet i Amadeu Vives, així com el grup d'amics disposats a tirar endavant el projecte orfeònic, pertanyien a aquesta generació de joves "il·luminats" pel catalanisme. La voluntat de lligar la música a l'esperit i l'actuació catalanista, s'intueix en la recerca de contactes i suport amb el sector més dinàmic del catalanisme. Per això van entrar en contacte amb Narcís Verdaguer i Callís, figura clau de la Campanya en Defensa del Dret Civil Català (1889), i inspirador de nous grups i associacions catalanistes com L'Associació de Propaganda Catalanista, i El Foment Catalanista (1891).

Els preparatius i les gestions, van anar madurant. Josep Mª Lladó, secretari d'Amadeu Vives, va recollir en la biografia del músic, els records d' aquests primers temps:

"(...) Lluís Millet i Amadeu Vives van anar a veure Don Narcís Verdaguer i Callís, president del Foment Catalanista, al saló d'actes que l'entitat posseïa al carrer de Monserrat, número sis. Allà s'hi reuniren, sota la presidència d'Amadeu Vives, en la històrica sessió del 8 de setembre de 1891 (era dia de festa: la de les Verges trobades), trenta persones que van establir els fonaments de l'Orfeó Català. Aquest, a partir d'aleshores, era regit per una comissió integrada per Amadeu Vives, Lluís Millet, Jacint E. Tort, i Santiago Montguió. La finalitat de la institució era la de fomentar la música catalana, i "encara alguna altra que no ho sigui, sempre que faci referència a una superior i més ampla coneixença de bel·leses artístiques que tinguin directa relació amb la nostra".

Els estatuts van ser aprovats pel governador civil el 17 d'octubre de 1891. Es tractava- i així constava en el reglament- de la "creació i conservació d'un Orfeó ben instruït en l'art musical per a cantar amb perfecció tota mena de composicions corals".

La primera junta va quedar constituïda així: president, Ferrant Trulls, Vicepresident, Amadeu Vives; tresorer, Ramon Farrerons; vocals, Lluís Millet, Jacint E. Tort i Aureli Capmany; Secretari primer, Joan Salvat; secretari segon Pere Virgili; bibliotecari –arxiver, Santiago Montguió. El primer domicili el va tenir l'Orfeó Català, al carrer de Lladó, molt a prop de la placeta de Sant Just. (...)”⁴⁹

La nova entitat musical, responia també a les inquietuds i objectius dels grups catalanistes que en aquell mateix any fundaren la Unió Catalanista, per tal agrupar les associacions, grups i personalitats que defensaven l'ideal comú del catalanisme, que poc després es concretaria el programa de Les Bases de Manresa (1892); Per això la idea fou ben acollida desde tots els rengles del catalanisme. L'Orfeó Català era aleshores un projecte engrescador, al seu entorn s'obrien moltes expectatives artístiques i ideològiques, que podrien consolidar-se o malmetre's.

“... Una circumstància contribuï a fer encara més notable el concert del diumenge, i es la de que Per primera vegada es presentava al públic un programa de concert compost exclusivament d'obres d'autors catalans, inspirades en la música popular de nostre país. Aquesta tendència que ha començat a posar de relleu l'Orfeó Català, és en el terreny musical una aplicació dels principis particularistes que en les ciències i en les arts dominen, Per una feliç reacció contra el cosmopolitisme.

Als que pretenen que l'art és universal se'ls hi pot oposar l'opinió del mestre Millet, el reputat pintor francès de geni indiscutible, qui solia dir que “la pretensió de l'artista a ésser universal amagava sempre la impotència d'ésser conegut a casa seva” un aplauso entusiasta a l'Orfeó Català.”⁵⁰

Certament en els primers anys de vida, i malgrat les dificultats que tot seguit exposarem, l'Orfeó va respondre a les esperances dipositades, alhora que trobava un camí propi Per crear un model associatiu i artístic viable per a altres entitats que seguirien les seves passes. Però a més, en aquest camí, va esdevenir un dels símbols més representatius d'aquell catalanisme ideal que es reflecteix en la Unió Catalanista i en Les Bases de Manresa.

En aquest sentit, ens proposem analitzar la seva trajectòria ideològica, lligada al procés de definició del catalanisme polític, per tal d'establir si hi hagué una contribució política de l'entitat en aquest procés. Igualment analitzarem les circumstàncies estètiques i el marc associatiu d'aquests primers anys, per situar la funció de l'entitat en l'articulació associativa musical i catalanista.

4- LES PRIMERES PASSES DE L'ORFEÓ CATALÀ.

Un dels temes prioritaris en els inicis del catalanisme era recuperar la llengua catalana en totes les instàncies i situacions socials. No va ser gens fàcil aquesta normalització, perquè pesaven molts prejudicis arrelats que impedièn la seva utilització pública. Els catalanistes es van proposar que el català fos la llengua vehicular d'entitats i associacions diverses escampades per Catalunya, i aquest objectiu va ser reflectit ja en la fundació de l'Orfeó Català. Les controvèrsies existents en el si de la societat catalana de l'època queden reflectides en el fet que ja entre els primers assistents a la reunió fundacional hagué una deserció, quan en l'article 7è del reglament que hom proposava es definia la llengua catalana com l'oficial en la nova entitat:

“Li contestaren els senyors Millet, Tort i Vives, dient-li que els principis, medis i fins de la societat, eren essencialment catalans, que es fundava a Catalunya, que hi havia, respecte d'aquests extrem, precedents iguals amb nostra ciutat amb societats catalanes, en les que es parlava el català com a idioma oficial, i que en fi, l'esperit de tots els presents era favorable a la llengua de la terra. Aquestes explicacions no satisfieren al Sr. Caldas, i no conformant-se de cap manera amb elles es retirà (...).”⁵¹

⁵⁰ La Veu de Catalunya "Concert de l'Orfeó Català". 7-8-1892

⁵¹ 12- Acta Fundacional O.C. 6-9-1891. Arxiu O.C.

Tanmateix els objectius artístics amb que somiaven Vives, Millet, J.E.Tort i els altres músics i afeccionats que els donaren suport, eren ben prometedors però els pocs recursos amb que comptaren en els primers temps, els va menar durant algun temps una vida ben modesta. L'Orfeó Català compartí en condició de rellogat, (20 pessetes mensuals), el local que ocupava, en el c/ Lladó, el Foment Catalanista, entitat creada per eixamplar la base social "popular" del Catalanisme ⁵². En el Foment Catalanista presidit per Narcís Verdaguer i Callis, s'aplegaren persones de diversa procedència, alguns propers al Centre Català i altres partidaris d'un catalanisme progressiu, en la línia de Roca i Farreras, qui havia redactat els Estatuts de l'entitat. Era, segons Jordi Llorens, una entitat "neutra", dins el Catalanisme i estava adherida a La Unió Catalanista .

Pel que fa a l'Orfeó Català, un altre entrebanc d'aquests primers anys fou la formació i dedicació dels primers cantaires, la majoria dels quals s'apuntaren a l'empresa amb molta il·lusió però, sense gaires coneixements musicals ⁵³. La rigurositat formativa, feu dur l'aprenentatge per a alguns, abandonant en poc temps la il·lusió i l'entitat. Els mestres, volien donar als cantaires una bona base, i graduar l'estudi d'obres per a poder assolir amb garanties les grans obres simfònico corals que, com la Novena Simfonia de Beethoven, els havien promès interpretar. L'any 1893, les circumstàncies socials ⁵⁴ i la impaciència dels cantaires en no constatar una millora en els resultats, motivà una crisi en el cor que es reflecteix en la deserció massiva dels seus components, fet que va fer pensar a Millet en abandonar l'empresa. La crisi va ser superada, per la perseverància d'uns quants fidels, però sobretot per una nova estratègia directiva, que s'inicià amb la Presidència de Joan Millet, l'Orfeó va començar a actuar per eixamplar els horitzons, sovintejant les seves actuacions arreu on se li demanava, i molt especialment lligant les bones relacions entre les entitats catalanistes i religioses. Això farà que incrementi el seu prestigi i valoració artística, però també la seva funció emblemàtica dins el catalanisme:

"... Els que tingueren la sort d'assistir al concert del dia 11, ja pogueren apreciar les excel·lents qualitats de l'únic Orfeó que hi ha a Catalunya; nosaltres no tenim per què repetir el que diu tothom sobre el colorit, la unitat, l'encert etc... amb que interpreta les composicions que executa. El que volem fer notar és una cosa casi per ningú observada i és que per a l'Orfeó l'ideal de cantar a la perfecció no és l'únic. va més enllà, infinitament més enllà, vol ajudar a la resurrecció de Catalunya, vol desvetllar el cor dels catalans, vol embellir la vida amb els records del passat i amb les esperances de l'avenir: vol cantar les glories de la pàtria i el sol del renaixement, vol en una paraula contribuir a la formació d'un art català a fi de que

⁵² Llorens, J. "El Foment Catalanista: Els inicis de l'Associacionisme catalanista popular".

L'Avenç 217 (Set. 1997) pàg .6

⁵³ Lliurat, F. "Orfeó Català: història amb motiu del XXV aniversari de sa fundació:1891-1916" pàg.2-4.

⁵⁴ La població va viure uns anys de por davant els atemptats atribuïts als anarquistes: el dia 2 de febrer de 1892, es produí un a la plaça Reial, el 24 de setembre de 1893, a la Gran Via, l'atemptat contra Martínez Campos, i poc després el 7 de novembre de 1893 , al Liceu, Santiago Salvador va fer esclatar una bomba que produí gran nombre de ferits i una vintena de morts. Aquesta darrera va crear una gran crisi en el món de l'espectacle per la prevenció del públic a assistir-hi, davant el clima d'inseguretat que hom vivia a la ciutat.

el record de l'Orfeó serveixi per a fer esclatar sempre en un Visca Catalunya! Grandiosa aspiració, digna de que els catalans la secundin Per tots els medis (...)"⁵⁵

En efecte, tota la premsa destaca el valor de la propagació a través dels cants de l'amor a la Pàtria, de la contribució a la recuperació de la llengua i de la música propia, com un dels elements claus en el desvetllament i creixença de l'esperit catalanista, una actuació que s'anirà consolidant en cada audició, i que arrossegà cada cop més simpaties entre la crítica i el públic.

L'ESTRUCTURA ARTÍSTICA I SOCIAL.

L'actuació d'aquest primer bienni, és bàsicament organitzativa, marcada per l'estructuració institucional i l'organització pedagògica i musical. Els suports més importants venen del sector musical, amb la participació directa en la comissió d'ensenyança de músics com Enric Granados i Alfred Garcia Faria ⁵⁶ en tot el referent al tipus d'ensenyança que s'havia d'impartir, i també en l'entrada com socis protectors d'Antoni Nicolau o Josep Garcia Robles ⁵⁷.

En canvi en l'actuació ideològica i d'integració en el programa catalanista la prudència és la nota dominant. Tot i comptar des del principi, amb socis protectors que militen en la línia de La "Renaixensa" i de la Lliga de Catalunya (Manuel Folguera i Duran, Pere Muntanyola⁵⁸, Angel Guimerà, Pere Escofet, Francesc de S.Permanyer ⁵⁹...), dóna la impressió que els homes que lideren l'Orfeó Català volen mantenir la neutralitat institucional i musical, emparant-se en la prohibició reglamentaria de no participar en la discussió política. Seguint les actes d'aquests primers temps, fa l'efecte que volen preservar l'entitat de les capelletes i rivalitats que existien dins el catalanisme perquè pensaven que, com en altres associacions catalanistes, això suposaria la seva inestabilitat i qui sap si també la seva dissolució a curt termini. Val a dir però, que en aquells anys inicials de La Unió Catalanista, hom vivia un cert esperit unitari, a l'entorn del programa de Les Bases de Manresa (1892)⁶⁰.

Potser aquesta prudència expliqui el distanciament del Foment Catalanista. Pel que sembla, la convivència amb els socis del Foment els portava a una actuació cívica i política en la que no tots els socis hi eren d'acord. Com exemple d'aquesta controvèrsia aportem el primer fet en que són instats pels socis del Foment a fer una

⁵⁵ La Veu de Catalunya, "L'Orfeó Català" J., 25-6-1893

⁵⁶ data d'alta en l'entitat com a protectors dels dos músics Actes J.D .6-3-1892

⁵⁷ entrada de Antoni Nicolau i Josep Garcia Robles Actes J.D. 15-2-1892.

⁵⁸ entrada com a protectors Actes .J.D. 6-12-91.

⁵⁹ entrada com a protectors Actes J.D. 20-1-1893.

⁶⁰ En principi, Les Bases de Manresa només foren contestades pel sector Vigatà, per trobar-les massa laiques, i pel sector modernista, per trobar-les massa tradicionals. Aquests sectors les acceptaria uns anys després en el context de la Guerra Colonial. Per a aprofundir l'estructura de les Bases i la contribució dels diferents sectors que participaren en les discussions vid. Molas, I. "Las Bases de Manresa y la reforma del estado español" Rev. Jurídica de Catalunya nº extraordinario 1970. i també Pérez Francesc, J.LL. "Les Bases de Manresa i el programa polític de la Unió Catalanista (1891-1899) Tèsi Doctoral. Fac. Dret UAB, Bellaterra Nov. 1987. També Llorens, J. "La Unió..."op. cit. pàg.73 i ss.

adhesió "política" a favor del regidor F.Carreras Candi. La Junta directiva en sessió del 20 de desembre de 1891, després d'una llarga discussió, decideix:

"Inscriure el nom de l'Orfeó Català, a la instància presentada per lo Foment Catalanista a l'excel·lentíssim Ajuntament de Barcelona en apoi de les mocions fetes per lo regidor D.Francesc Carreras Candi i inspirades per un sentiment de patriotisme vers la Terra Catalana".

Una decisió que la Junta, formada Per elements vinculats al catalanisme, pren sense consultar la resta de socis, i que provoca cert recel en alguns, a deixar-se "governar" per la iniciativa del Foment. És simptomàtic que aquesta resolució no devia agradar tothom, (i que fins i tot devia provocar certa polèmica entre els socis), el fet de que no torni a presentar-se cap altra adhesió en els següents mesos; i encara més, quan l'any següent, (el mes de novembre de 1892), es rep una comunicació de l'Associació de Propaganda Catalanista "Saludant a l'Orfeó Català i oferint-li sa cooperació en tot quant tendís al bon nom de la pàtria catalana". La contesta oficial sigui una mica tèbia, posant per endavant les limitacions reglamentàries de l'entitat:

"Agraïda la Junta Per aquesta deferència, acorda donar-li les gràcies i oferir-li "l'apoi" de l'Orfeó en tot lo que el reglament permeti.⁶¹

Aquesta controvèrsia entre els elements- socis o directius- que mantenen la necessitat de salvar la neutralitat política, i els que consideren que l'Orfeó Català ha de ser un element actiu dins el catalanisme sumant-se a les campanyes, denúncies i adhesions col·lectives, és un element latent al llarg de tota la vida de l'Orfeó Català, però com podem veure, en aquests primers anys en que l'entitat encara no s'ha consolidat institucionalment (i la relació entre els socis és molt familiar), és un dels temes que crea més debat i polèmica. Per tal de salvaguardar l'harmonia associativa, s'estableix una línia d'actuació prudent, i el més consensuada possible entre els socis.

Tot i no perdre aquesta prudència, hi haurà una actuació més compromesa a partir de l'accés a la presidència de l'Orfeó (el gener de 1893) de Joan Millet i Pagès, germà del mestre fundador, comerciant, i personalitat significada del catalanisme conservador. Joan Millet, va relançar l'Orfeó Català conferint-li els elements, i l'actuació catalanista que constituïran els signes d'identitat, però també a nivell associatiu, va refermar l'autoritat del President i la Directiva, en la resolució de qüestions i temes, que en els primers temps es discutien de forma col·lectiva, generant, com succeïa en altres associacions catalanistes, debats interminables.

A partir de la Presidència de Joan Millet, progressivament, l'entitat deixa de ser una "colla d'amics" on tot es discuteix, per imposar una autoritat i una jerarquia artística-la del mestre Millet-, i institucional: la del seu President i directius. Aquesta transformació, es veurà fonamental per a prosseguir de forma eficaç la feina iniciada, però en els primers temps no tothom l'accepta, especialment entre els coristes, mestres i socis fundadors. D'aquí que, Per una o altra causa, alguns d'ells marxaran

⁶¹ Actes J.D. O.C. 19-11-1892.

de l'entitat. Algunes desercions significatives en aquells primers anys són les del propi Amadeu Vives, que pensa que l'Orfeó Català pot continuar amb la direcció única de Lluís Millet, i marxa per a dedicar-se al Teatre Líric, la del mestre J.E. Tort, que marxa per un malentès amb la Junta Directiva, i més tard la d'En Aureli Capmany, i altres coristes fundadors, que representen una línia crítica i en desacord amb la Directiva, especialment amb el President.

LA SUPERACIÓ DE LA PRIMERA CRISI.

Un dels fets més representatius de la vida social de l'Orfeó Català en els primers anys de vida, són els canvis d'estatge que palesen la inestabilitat i migradesa de recursos dels seus inicis:

"El Foment Catalanista" presidit per Verdaguer i Callis, llogater de l'Orfeó Català, es traslladà del carrer Montserrat (al costat del Teatre Circol Barcelonès), al carrer Lledó, i amb ell hagué de traslladar-se l'Orfeó. Posteriorment, l'any 1893, es produeix un nou canvi, aquesta vegada per independitzar-se del Foment. No sabem exactament les raons que motivaren aquest canvi. Navarro Costabella indica que: " Els orfeonistes tenien la necessitat d'estar sols. Impulsats Per aquesta necessitat van començar a cercar pis, i finalment, en trobaren un d'acceptable al carrer dels canvis, allí on esclatà la cèlebre bomba"⁶²

Les relacions i documents oficials, no deixen entreveure cap conflicte, ni donen cap explicació de la causa real d'aquest canvi, Verdaguer i Callis, president del Foment Catalanista continuà essent soci protector de l' Orfeó Català. D'altra banda, una època de contínues transformacions i redefinicions sociopolítiques (amb trencaments personals i institucionals), havia de reflectir-se forçosament en dues societats on conviuen persones de les més diverses tendències, de fet Jordi Llorens ha explicat els conflictes interns en el Foment, concretats en l'existència de dues corrents, una partidària de la neutralitat i altre, encapçalada per la nova directiva, compromesa en mantenir el Foment dins la Unió Catalanista; aquest tema, seguint a Llorens, va acabar amb la dissolució de l'entitat el maig de 1893⁶³. Ara bé, en la documentació oficial i extraoficial de l'Orfeó Català, no hem trobat cap comentari de la tensa situació de l'entitat germana, fet que no ens sorprèn gens, perquè aquests tipus de conflictes, tradicionalment, s'intenten silenciar, però ens aporta llum en la decisió, precipitada d'abandonar el local compartit, i també en la línia d'actuació associativa de l'entitat, per evitar polèmiques ideològiques, que poguessin tenir un desenllaç semblant per a l'Orfeó Català:

"... Estant pròxim el trasllat de l'orfeó a un local propi, 14 Junta acordà a fi de complir l'article 6è de les bases tractades en unir-se l'Orfeó al Foment Catalanista, comunicar a aquest últim la pròxima separació del mateix.

Al mateix temps es delegà al Sr. Vives perquè manifestes al Sr. President del Foment la resolució aquesta, com també li presentés la llista amb els preus dels mobles pertanyents a l'Associació d'Estudiants, i que fins aquell moment guardava lo Foment Catalanista, a fi que

⁶² Navarro Costabella, Ll. "Lluís Millet" Col.Quaderns "Catalans d'ara" pàg.10 (sense data).

⁶³ Llorens, J; Op. cit. l' Avenç n° 217.

si aquesta societat tenia intenció de quedar-se'ls, ho fes o del contrari se'ls quedaria l'Orfeó Català.

Al cap de 10 minuts tornà el Sr. Vives manifestat que el Sr. President del Foment contestà que estava conforme sobre la separació (...) en cas que el Foment es mudés de local, com així havia intenció, compraria mobles nous adequats a les necessitats del nou local. (...)⁶⁴

Seguint a Navarro Costabella, sabem els detalls organitzatius de l'entitat en aquells primers anys. Per resoldre les qüestions pràctiques com un trasllat o la preparació d'un concert, s'organitzaven comissions de treball, en les quals tothom coristes i directius participaven d'acord amb les seves habilitats i possibilitats.

Tornant a la desitjada independència de l'Orfeó, aquesta s'esdevé en un any-1893- problemàtic per a l'associació, que ja comptava amb 95 socis. El canvi de local va augmentar el dèficit, mentre "els coristes desertaven perquè volien coses "fortes" i no aquelles "carrincloneries" que entusiasmaven el mestre Millet".

Segons descriu aquest cronista:

"Un dia a l'hora de l'assaig, Lluís Millet, amb cara contristada preguntà: què nois, haurem de plegar?

-No! respongueren els pocs fidels que restaven.

Aquella entusiasta negativa salvà l'Orfeó Català" .⁶⁵

L'any 1893, no es solament un any difícil per a l'Orfeó Català, sinó per al món artístic barceloní en general. El motiu, la bomba que esclatà al Liceu el dia 7 de novembre de 1893, durant la representació de "Guillem Tell" de Rossini. Aquest fet, a més de motivar la tancada temporal del Teatre del Liceu, va provocar en el públic una por generalitzada a assistir a espectacles, especialment en espais tancats. Aquest fenomen va durar uns mesos, i tingué conseqüències molt negatives, per a totes les entitats dedicades a l'espectacle, i també per als artistes. La primera iniciativa per superar la situació de crisi, la dona el mestre Antoni Nicolau (encara Director de la Societat Catalana de Concerts) qui organitzà una sèrie de concerts al Teatre Líric amb la col.laboració dels músics del Liceu afectats d'atur forçós per la tancada del Gran Teatre. Poc a poc la por va anar cedint i la vida social i musical de la ciutat tornà a la normalitat.

Malgrat els esforços de la directiva l'any 1893, és un any negre en la història de l'Orfeó Català, les crítiques circumstàncies viscudes a la ciutat, arrel dels atemptats anarquistes, s'ajunten a un moment de definició i formació que s'estava allargant massa. Els socis marxen, els coristes falten als assaigs. La Directiva prova de respondre fent més atractiva la vida associativa tot fomentant les activitats de lleure, i oferint una o dues sessions musicals al mes⁶⁶, però sembla que les condicions del

⁶⁴ Actes J.D.Orfeó Català 19-11-1892.

⁶⁵ Aquesta anècdota, és explicada de forma similar per diversos biògrafs de Millet i cronistes de l'entitat, la destaquem per entendre el caràcter inicial, que contrasta amb la trajectòria triomfal que ha posteriori s'ha volgut explicar.

⁶⁶ Actes J.D. O.C. 25-10-1893.

nou local al carrer dels canvis⁶⁷, no eren les més adients. Tampoc ho són les relacions amb altres associacions barcelonines de les que no se'n registren comunicacions. La part econòmica també se'n ressenteix. Tot semblava apuntar que l'Orfeó Català esdevindria en aquell any trist de 1893, una de tantes associacions de vida efímera.

"La lluita amb els coristes, sobretot per a imposar el seu credo i fer compartir els seus gustos, fou dramàtica. La cançó popular catalana volia ell que constituís el pa espiritual dels seus deixebles. (...) com fer comprendre, però, a bona part dels orfeonistes que significava una cançó catalana? Els mateixos fidels amics de la "Colla del Born", habituals del Liceu, on s'havien format una cultura operística, eren els primers a protestar d'aquella tossuderia d'En Millet a voler imposar "cançonetes ordinàries" que no tenien, a llur faisó d'entendre les coses, res a veure amb l'alt ideal artístic de la Societat. En Millet i en Vives havien parlat de cantar "la IX simfonia" i la "Consagració del Gral" i això- encara que en el fons potser tampoc no hi creguessin gaire i preferissin de cantar la "Conjura dels Hugonots"- ja era altra cosa. Però deixar-se enredar amb cançons i més cançons de minyona pagesa, no. Prou! Això explica que al cap de dos anys de batallar aferrissadament es trobés un dia En Millet amb el seu cor reduït a sis cantaires al moment de començar un assaig."⁶⁸

En l'Assemblea General del 28 de gener de 1894, la Directiva rep diverses queixes dels socis que resten per no saber dinamitzar i trobar solucions als problemes, així com la censura per haver realitzat un emprèstit, per cobrir les despeses del concert de protectors, sense observar les normes decretades als estatuts de la societat ⁶⁹

"..El Sr. President digué que dita qüestió és només d'interpretació, i no de vot de censura. Demana que si es donen per satisfets els Srs. Capmany, Artés, i Muro, tota vegada que la Junta Directiva ho feu amb tota bona intenció i a millor profit de l'Orfeó, i que sols en la interpretació del Reglament es va equivocar"(...)

La qüestió de l'emprèstit quedà tancada, però també apareix el tema del repertori que es venia treballant:

"... El Sr.Capmany diu que les cançons li feien el mateix efecte que si fossin de bressol, fent algunes observacions sobre les mateixes. El Sr. Lluís Millet, contestà demostrant-li la finalitat d'elles, origen i altres observacions a favor de les esmentades cançons populars. (...)"

Tot i que aparentment la directiva controla la situació i s'imposa la continuïtat en l'entitat, podem llegir entrelínies la inestabilitat que es visqué al llarg de l'any. Un exemple de la inseguretat i la crisi que afecta la Directiva és el fet de que aquesta no gosi fer ús del seu dret reglamentari a presentar una candidatura oficial; circumstància que al llarg de la trajectòria de l'Orfeó Català es donarà en comptades ocasions. En els següents mesos de l'any 1894, es produeix una reacció Per sortir

⁶⁷ El trasllat al carrer dels canvis, es fa per independitzar-se del Foment Catalanista, que poc després plegaria, pel malestar i les discussions existents entre els seus socis.

⁶⁸ Samper, B. "Lluís Millet" op. cit. pàg. 36.

⁶⁹ article 52, paràgraf 5è, segons el qual s'havia de demanar la conformitat de la Junta General). Després d'una llarga discussió, s'imposa l'autoritat del president Joan Millet:

de la situació d'aïllament i buscar el suport oficial i també d'aquelles institucions cíviques o ideològiques amb les quals els dirigents, especialment els germans Millet, s'hi senten més identificats. Per expressar-lo d'una manera gràfica podem dir que l'Orfeó Català es torna a fundar, amb l'experiència anterior i per tant amb una nova tàctica interna i externa.

Internament s'imposa una línia més homogènia i d'autoritat unificada que obliga els dissidents a acceptar les decisions o marxar. En ocasió d'un nou canvi de domicili, al carrer Dufort nº1, es fan diverses temptatives per dotar de més poder de decisió al president i a la Junta Directiva, en detriment de la tradició menys operativa, de recórrer primer a la conformitat de la Junta General; així el canvi d'orientació en la dinàmica institucional es fixa en la Junta General extraordinària del 15 d'abril de 1894:

“Acord: a fi de que en lo successiu fossin de fàcil resolució qualsevol dificultat que es pogués suscitar, que per certs detalls la resolució fos a discreció dels respectius presidents”. Igualment la mateixa Junta General, es tanca amb una proposta del Sr. Vives “Demana un vot de confiança per a la Junta Directiva... que es faculti a la Junta Directiva per començar la subscripció i resoldre la qüestió de donar premis i si de cas la forma de fer-ho....Queda acordat que sigui a discreció del Sr. President i de la Junta els acords i les bases a pactar”.⁷⁰

Externament es farà un esforç considerable per connectar-se novament amb altres entitats musicals o catalanistes.

“Acordat que a la millor ocasió es dediqui un concert a la Lliga de Catalunya, vistes les bones disposicions en pro de l'Orfeó”.⁷¹

També s'emprenrà, sense èxit, la recerca de subvencions oficials a través de la Diputació de Barcelona, però sobretot hom cercarà comprometre els socis fidels i els simpatitzants en la tasca d'ampliar el nombre de socis i especialment, en aconseguir contactes per actuacions i concerts. També sabem per les comunicacions que es llegeixen a la Junta Directiva que es mantenen unes cordials relacions amb les dues associacions claverianes. Fruit d'aquests contactes, l'Orfeó Català surt de Barcelona per participar en les Festes de Bañeres d'Arboç, i accepta la invitació de la "Societat La campestre" de Hospitalet de Llobregat de participar en un concert.⁷² Aquestes sortides tornen a estimular l'esperit dels cantaires que han restat fidels, i ajuda a la incorporació de nous, amb els que s'emprenrà la nova etapa de l'Orfeó Català.

LA VINCULACIÓ CATALANISTA.

Al llarg de l'any 1894 s'incrementen les comunicacions amb altres associacions catalanistes, però en les invitacions que aquestes fan i les resolucions de la Junta es

⁷⁰ Actes O.C. Jta.General Extraordinària 15-4-1894. De fet la Junta prepara una modificació del Reglament, que es va comunicar als socis en la propera Assemblea General 27-1-1895 .

⁷¹ Actes O.C. J.D.6-3-1894.

⁷² Actes O.C. J.D.24-10-1894.

continua veient una actitud poc definida. Sovint, després llarga discussió, s'acaba deixant a la "discreció del President" o del "Director" la resposta definitiva. És en aquesta actitud dubitativa, on interpretem la necessitat d'informar-se, de polsar les opinions que interessin, en base als coneixements i contactes personals, abans de prendre una decisió compromesa, que pogués perjudicar l'entitat. Exemples d'aquesta actuació son l'ofertament de la "Tertulia Catalanista" Per tal que l'Orfeó participi en les vetllades que aquesta ofereix un cop al mes al Teatre Romea⁷³, o la del "Centre Escolar Catalanista":

"invitant l'Orfeó a adherir-se a la protesta que dit centre inicià contra la col·locació de l'estàtua d'En Alonso Martinez al Palau de Justícia de Barcelona". (...) "S'acorda deixar a la discreció del Sr. President la resolució d'adherir-se o no"⁷⁴

La Junta directiva manté una gran prudència en participar en determinats esdeveniments; és un tipus de resposta que mostra encara la inseguretat entre ser fidel a l'esperit reglamentari, les opinions i interpretació d'alguns socis sobre aquests i la reacció que forçosament devia crear en altres associacions catalanistes, davant una actitud tant tèbia i poc resolta en les campanyes propagandístiques que s'emprenien.

Tot i això Joan Millet potencia per tot els mitjans reglamentaris la participació de l'Orfeó Català en totes les instàncies de la vida cultural Barcelonina:

"D. Joan Millet participa que ha ofert Per als Jocs Florals del present any un premi al millor himne a Catalunya, que a judici del jurat ho mereixi, però amb la condició que dit himne ha de ser cantat pel cos coral de l'Orfeó Català. La Junta acorda comprometre's a què Per l'Orfeó Català es compleixi el desig del Sr. Millet, al que se li dona un vot de gràcies Per la distinció que proporciona a la Societat."⁷⁵

La crisi de definició sembla superada a partir de 1895, la invitació per participar en el concert dedicat a Grieg que l'Ateneu Barcelonès va organitzar el 21 de gener de 1895, marcarà la fi del període inicial de l'Orfeó i el començament d'una etapa molt esperançadora en la vida artística i institucional. En contrapartida Amadeu Vives marxava:

"Es llegeix una carta d'Amadeu Vives, subdirector de la societat en la que prega se li admeti la dimissió de tots els càrrecs que desempenyava a l'Orfeó, desitjant no obstant continuar com a soci protector. S'acorda... encara que amb molt sentiment admetre la dimissió, manifestant a dit Senyor al mateix temps que aquesta solució era molt dolorosa Per l'Orfeó, ja que no podran oblidar-se mai els serveis prestats pel mateix. Per tots els quals i sens perjudici de les vegades que particularment se li havien donat, se li donava de nou, Per tots en general, un expressiu vot de gràcies que així constaria en acta."⁷⁶

⁷³ Actes O.C. J.D. 3-12-1894.

⁷⁴ Actes O.C. J.D. 20-1-1895, respecte a aquesta no consta en acta que l'Orfeó s'adherís.

⁷⁵ Actes O.C. J.D. 20-1-1895.

⁷⁶ Actes O.C. J.D. 16-12-1894.

En el seguiment de la premsa d'aquests anys, tant en les publicacions catalanistes, com en les que no ho són, es valorarà molt positivament la missió artística que ha emprès l'Orfeó Català, i els avenços musicals que va realitzar en aquest període.

“Velada en l'Associación Literària i Artística”⁷⁷

“...Satisfecho puede estar D. Luís Millet de los esfuerzos que haya podido hacer por la creación del “Orfeó Català” i satisfechos pueden estar también los señores que constituyen dicha sociedad del grado de perfección a que han logrado elevarla. Auguramos al “Orfeó Català” muchísimos triunfos, y nos fundamos al hacer tal vaticinio en las inegables y excelentes condiciones manifestadas por dicho “Orfeó” en cuantas piezas cantaron en la velada de ayer. (...) El “Orfeó” fue aplaudidísimo y la velada dejaría sumamente complacidos, indudablemente a cuantos asistieron a la misma”.⁷⁸

La figura de Lluís Millet, començava a ser identificada amb l'Orfeó Català, en aquest sentit cal entendre el seu nomenament com a subdirector de la Federació de les Societats de Cors de Clavé, que suscita un nou dubte institucional, respecte si calia adherir-se o no a dita associació (proposta de Flos i Calcat). Aquest tema es portat a la Junta General del 27 de gener de 1895, de la reproduïm alguns fragments Per il·lustrar el tema i també la dinàmica d'actuació que venim exposant:

"...Sr. Bonet (Angel), que essent aquesta adhesió un compromís, abans d'acordar-ho calia assabentar-se de la mena que era, ja que Per altra part en l'actualitat corriem amb molt bones relacions amb les demés societats corals i especialment amb dita associació. (...) Sr. Flos... Els compromisos satisfer una quota de 3 pessetes l'any i tenir el dret de prendre part en les expedicions artístiques de la mateixa a voluntat de cadascuna de les societats que la formaven. (...)

El Sr. Lluís Millet manifesta que encara no havia tingut ocasió de donar la seva acceptació, respecte a les opinions que s'havien emès feu constar que l'objecte de l'Orfeó com indica l'article 1r del reglament no discrepa pas del de les Societats de Clavé.

El Sr. Viñas manifesta que més que la discrepància de fins, havia més inconvenients Per a l'adhesió, ja que en haver-hi una Federació de Cors d'En Clavé i una Associació de Societats Euterpenses, adherir-se a una podria ofendre a l'altra.

El Sr. President diu que en vista del que ha dit el Sr. Viñas considera que el millor es donar un vot de gràcies Per la part que pertoca a l'Orfeó però no adherir-se a cap. El Sr. Flos es mostra conforme en retirar la seva proposta.⁷⁹

L'Orfeó Català pren la decisió de continuar sol el camí que ha emprès, sense formar part de cap de les Associacions corals constituïdes, per gaudir d'una llibertat total en la seva projecció, tot i mantenir bones relacions amb les entitats que comparteixen objectius i afinitats.

⁷⁷ Diario del comercio 24-2-1895. "Velada en la Asociación Literaria i Artística".

⁷⁸ Hem recollit crítiques semblants a: El Noticiero Universal 24-2-95, La Ilustración Musical 25-2-95, Diario de Barcelona 24-2-95, La Vanguardia 24-2-95, La Renaixensa 24-2-95, Diario Mercantil 24-2-95.

⁷⁹ O.C. Acta J.G. Reglamentària 27-1-1895.

LA CONSOLIDACIÓ.

L'any 1895 és, al meu entendre, el moment en què l'Orfeó Català ha deixat de ser una associació musical més, per a ser potenciat com a símbol i instrument d'una catalanitat renascuda:

En primer lloc perquè ha aconseguit salvar les dificultats formatives inicials i fer-se un nom en el panorama musical català. A partir d'aquest moment es plantejarà ampliar els seus horitzons musicals reunint de forma permanent un conjunt de veus mixtes (homes, dones, nens) , necessàries Per a la interpretació de qualsevol repertori simfònic coral.

En segon lloc, perquè l'entitat i els seus dirigents tenen un projecte de futur, compten amb recursos econòmics suficients i amb el suport cada cop més ampli de la societat catalana, del món artístic i musical, del catalanisme unitari, (representat encara per la Unió Catalanista) i dels sectors dirigents de l'Església Catalana. Aquest conjunt d'elements, venen reflectits de forma simbòlica en la necessitat de dotar-se d'un estendard propi: una senyera dissenyada pel l'arquitecte catalanista Antoni Gallisà, i d'un himne "El cant de la Senyera" , amb lletra de Joan Maragall i música del propi Lluís Millet. El simbolisme amagat en ambdues obres i la voluntat de consagrar-les a Montserrat, (l'onze d'octubre de 1896), pel Bisbe de Vic, Josep Morgades ⁸⁰, constitueixen les peces claus del simbolisme i ideals que representarà a partir d'aquell moment L'Orfeó Català.

Una visió al repertori d'aquests anys i de les crítiques que aquest i la interpretació de les obres reberen per part de la premsa, ens permetran establir que realment els resultats d'aquell treball musical implementat per Millet, devia ésser un fet notori en el seu moment.

4.2.- EL REPERTORI I LES PRIMERES AUDICIONS

La primera audició de l'Orfeó Català, s'esdevé tant sols sis mesos després d'iniciada la tasca d'assaigs. Els coristes, tots homes no arriben encara a trenta i majoritàriament són joves extrets del Centre Cultural de Sant Pere Apòstol, al que Vives estava vinculat, i de la colla dita "Penya del Born", que es reunia al Cafè Pelayo. Eren majoritàriament dependents i treballadors artesans⁸¹, amb certa cultura i afició musical. Pel que es desprèn dels contactes i relacions entre ells, majoritàriament tenien una ideologia religiosa i certament conservadora. La

¹¹ El Bisbe Josep Morgades, juntament amb Torras i Bages i el Canonge Jaume Collell, va ser un representant destacat de la línia Catalanitzadora de l'Església Catalana, en aquells anys de finals de segle. Vid. Figuerola i Garreta, Jordi " El bisbe Morgades i la formació de l'Església Catalana Contemporània" Pub. Abadia de Montserrat, 1994. Col. Abat Oliva n° 139

⁸¹ Vid. Llibre de Registre de socis n° 1 (1891-1900), Arxiu Orfeó Català.

majoria dels socis protectors ho eren també de la Lliga de Catalunya, una de les formacions més actives i influents en la Unió Catalanista.

Aquest grup de 30 cantaires que el 5 d'abril de 1892 actuà a la Sala Estela (o Bernagueri), a invitació del mestre Antoni Nicolau, no es presentà oficialment encara amb el nom d'Orfeó Català, perquè segons ens expliquen els cronistes posteriors no volien arriscar el nom, amb un grup que encara no s'havia exercitat davant d'un públic. En aquesta primera i breu interpretació, s'escullen dues peces:

l'Ave Verum de Mozart i
Boda d'aucells, de Garcia Robles.

Aquesta tria vol reflectir l'esperit i els objectius de qualitat que els mestres s'havien proposat: la descoberta i interpretació de la cançó popular catalana o de compositors coetanis inspirats en aquesta tradició, i també la divulgació del repertori simfònic coral.

En la selecció de l'obra de Mozart, podem interpretar el desig d'obertura als grans compositors del repertori Universal i també el conreu de la música religiosa que malgrat no constar en els objectius fundacionals de l'entitat, va ser una de les grans constants del repertori, Per voluntat expressa de Lluís Millet. En canvi en l'obra del compositor Gironí Garcia Robles, hom troba un vessant popular ple de lirisme i d'ingenuïtat, en la més pura línia dels tòpics pairals que calia propagar Per lluitar contra el desarrelament cultural i de consciència dels catalans.

EL PRIMER CONCERT.

El "messianisme" envoltava tots els fundadors. Per això, eren capaços d'entregar-se ferventment (alguns sens cap base prèvia) a una rigorosa formació musical (tant a nivell de solfeig com de tècnica vocal) , que va fer possible en només sis mesos que hom apreciés una notable conjunció de les veus, i que la intervenció tingués un gran èxit, creant-se una notable expectació Per a aquells coristes i mestres desconeguts.

"... Una trentena d'individus componen actualment dit Orfeó, i en les composicions que cantaren ahir, s'evidència que posseeix un conjunt de veus ben recomanable, i que canta amb tant gust com sentiment en ves a adquirir una exquisida escola de cant. Aqueixes envejables condicions sobresortiren sobre tot en la interpretació de l'Himne Català, del Senyor Garcia Robles, en algunes cançons populars de Don Francisco Alió; en un hermós coral a boca tancada i un cor a veus soles del senyor Millet, i en "la Complanta d'en Guillem", bella composició de Don Amadeu Vives... Totes les peces foren rebudes amb grans aplausos i algunes s'hagueren de repetir. En resum que la de que parlem fou una festa molt lluïda, i que l'Orfeó Català, pot estar ben conten de la seva primera exhibició".⁸²

Aquest primer concert on l'Orfeó apareix oficialment es celebrà el 31 de juliol de 1892, tingué lloc al Saló de Congressos del desaparegut Palau de Ciències que

⁸² Crítica Musical, La Renaixensa 1-8-1892.

fou cedit per l'Ajuntament de Barcelona, (cessió que es pot encabir en la línia de suport del Consistori Barceloní vers les manifestacions culturals i musicals de l'època), tot i que aquesta sala no reunia les millors condicions acústiques per a les audicions musicals, era una alternativa a la despesa que representava el lloguer d'un dels teatres barcelonins que habitualment oferien concerts.

La Junta Directiva de l'entitat preparà acuradament l'esdeveniment, malgrat la modèstia dels recursos amb que hom comptava aleshores. Per a cobrir les despeses extraordinàries, calculades en un mínim de 50 duros, s'obrí una subscripció entre els 37 socis protectors i els 28 socis coristes, Miquel Saperas ens explica els detalls:

“Aquest pressupost, es destinà a llogar 100 cadires, impressió de 1000 invitacions etc... Els faristols i el piano foren cedits Per Rafael Guardia i Chassaigne e fills. Les despeses totals dels concert foren 233'5 pessetes. I la recaptació Per subscripció de 221'5 pessetes, el que suposà un dèficit de 12 pessetes, que l'entitat hagué de cobrir del pressupost ordinari.”⁸³

Tanmateix és interessant saber com van ser repartides les invitacions:

“7 a cada soci, 3 a cada persona que sense ser soci ha contribuït a la subscripció, 50 als diferents periòdics d'ací i de fora, 70 al Foment Catalanista, 12 a la Societat de Concerts, 12 a l'Associació Musical, 50 a cada professor, 10 a les autoritats i 73 Per a compromissos imprevistos”

La distribució es prou representativa de la vocació de futur i de projecció de l'Entitat des del seus inicis. Els principals estaments de qui volia i necessitava obtenir suport hi són representats: Els diaris i les autoritats, però sobretot i en bloc, el major nombre d'invitacions són destinades a un públic entès, és a dir aquells que es trobaven inmersos i tenien la paraula en la vida musical barcelonina. L'Orfeó Català volia conquerir a un públic entès culturalment i musicalment parlant, i al mateix temps, compartir o fer-lo afí, a l'esperit de catalanitat que “il·luminava” els seus fundadors.

Ara bé, també és interessant constatar les invitacions fetes al Foment Catalanista, entitat que, com sabem, havia aixoplugat l'Orfeó Català i amb qui compartia l'ideal de propagar el catalanisme a totes les classes socials. Convé remarcar també el caràcter i la dinàmica associativa d'eixamplar el nombre de socis i simpatitzants, entre els cercles familiars d'amistats i coneixences. De fet en els primers anys, tots s'hi sentien part d'una família.

El programa preparat Per a aquest primer concert el componia un extenssíssim i variat repertori, que ja permet veure la projecció dels objectius musicals de l'entitat:

⁸³ Saperas, Miquel “El meu llibre de l'Orfeó Català”. Barcelona 1962, pàg.18.

En la primera part es va interpretar:

Himne Català	Garcia Robles
Fulla d'album	Amadeu Vives
Joguina	J. Gay
La Filadora	Amadeu Vives
Els tres tambors	Amadeu Vives
Danses Espanyoles	Enric Granados
Ègloga: a) Tot filant	
b) Marxa de Pastors	
c) Enyorances	Lluís Millet
Santus	Amadeu Vives

En la segona part, s' interpretà:

Caprici festiu	Brunet
Coral a boca closa	Lluís Millet
Jovenívola	Lluís Millet
Ballet de Berga	Francesc Alió
Ball del Ciri	Francesc Alió
Ballades	Joan Gay
La Fada de Roses	Lapeyra
La complanta d'En Guillem	Amadeu Vives.

En aquesta selecció d'obres apreciem unes peces conceptualment molt lligades a l'ànima i essència popular catalana, i també n'és un exemple de la voluntat i afinitat existent entre els músics i compositors catalans del moment per a recuperar o iniciar (si ho mirem amb la nostra perspectiva), un renaixement musical propi.

El concert és inaugurat (a falta d'un himne propi), per *“L'himne Català”* de Garcia Robles, obra molt en consonància amb l'ideal de catalanitat que persegueix l'Orfeó, i que suposa una bona carta de presentació Per a un públic assistent, majoritàriament afí als seus objectius artístics i patriòtics.

En la mateixa línia es trobaven *“Els Segadors”*, tot i no tenir en aquests moments la connotació d'himne del catalanisme que adquirirà poc després. Per a aquest concert Vives va fer una harmonització per als seus coristes, inspirant-se en l'acompanyament de piano que aquesta obra tenia en el “recull de cançons” de Francesc Alió.

També podem apreciar la influència del musicòleg Pedrell i de Antoni Nicolau en les harmonitzacions de les cançons populars catalanes. La tasca de recuperació de la cançó popular catalana, era un objectiu prioritari en Vives, i especialment en Millet, però no ho era tant per als primers orfeonistes, alguns dels quals trobaven que les cançons populars eren un gènere menor, de poc prestigi i fins i tot antiquat. Pel que sembla, acceptaren iniciar-se en aquest camí Per la promesa d'assolir ben aviat el grau tècnic i artístic suficient per a poder assolir les grans

obres polifòniques i també simfònic corals de la música universal. La devoció i la persuasió del mestre Lluís Millet, fonamentalment, féu que els cantaires canviessin progressivament de pensament i gaudissin amb llur treball i interpretació.

De la mateixa manera que als orfeonistes, els mestres s'havien proposat educar el sentit musical del públic (massa acostumat a les interpretacions d'operetes i sarsueles, que hom considerava foraster al tarannà català), i donar suport als compositors i artistes de casa, que obrissin nous camins per tal d'actualitzar l'ambient musical de Barcelona i fer-lo sortir de l'atonía i el mimetisme en que era reclòs. D'aquí que hom tries compositors com Brunet, Garcia Robles, Gay, o Alió, en aquests primers treballs.

"... Per això, sens dubte, en fa l'Orfeó aquells programes en la seva major part formats amb composicions d'autors catalans que si no són Beethovens ni Wagners, senten en canvi reviu en son cor lo sant foc de l'amor a la pàtria. Hem dit que no són ni Beethovens ni Wagners, i és veritat, més amb dolor devem manifestar que en general tampoc se'ls fa justícia. Algunes composicions que s'executaren en l'últim concert, de molta volada i de molta empenta, pes als enemics del renaixement musical català. Cap d'elles es capaç de l'immortalitzar a un home, però ningú ha pujat al cel de la gloria als vint-i-tres o vint-i-quatre anys. Però deixem això, segueixi l'Orfeó la seva obra amb perseverància com la que ha tingut fins ara, segur de que tots els bons fills de Catalunya li agrairan. (...) .-J."⁸⁴

Cal assenyalar l'absència en aquesta audició de cap obra claveriana, el que suposa també el desig conscient o inconscient dels fundadors de marcar les distàncies entre el moviment claverià i el tipus de societat coral que ells volien protagonitzar. Malgrat tot, Lluís Millet sempre es va considerar hereu de Clavé, especialment en els aspectes estructurals i simbòlics, visió que en un primer moment no era gens compartida per Vives, ni per alguns dels orfeonistes. Caldrà esperar la sedimentació artística i associativa de l'Orfeó, per tal que aquest reconegui l'herència claveriana.

"A mi, mai m'havia acudit la idea que la música coral tingués cap mica de importància; res sabia de l'obra de Clavé, que en Millet me va fer conèixer i estimar; res sabia tampoc de la música popular, i en Millet va ésser el que va iniciar-me en el seu coneixement. Per ell van arribar a les meves mans llibres de crítica i llibres de cançons, i ell va convertir en consciència un sentiment de catalanitat que, si bé existia en el meu interior, una educació falsa i artificial, i el desdeny de les persones que tenien alguna autoritat als meus joves ulls, anaven ofegant de mica en mica. (...)"⁸⁵

Finalment, malgrat que poc representativa en el conjunt de l'audició, hom tria un fragment simfònic: "*La Fada de Roses*" de Lapeyra, obra d'inspiració modernista, com ho era també el seu autor, un dels músics del moment amb qui, malgrat les diferències estètiques, els unia la mateixa comunitat d'interessos artístics en el relançament de la música catalana.

⁸⁴ La Veu de Catalunya 25-6-1892.

⁸⁵ RMC, nº 130, octubre 1914 "Lletra oberta del mestre Amadeu Vives". pàg.302

L'èxit d'aquest concert, el podem judicar, no sols pel testimoni de la premsa de l'època, que acollí la "nova societat coral" de forma entusiasta, sinó també per la immediata participació de l'Orfeó en un concert celebrat el 19 d'octubre de 1892, amb la recentment creada Societat Catalana de Concerts. En aquesta nova audició, sol·licitada per Antoni Nicolau, s'interpretaren ja dos fragments simfònics:

- "Fragments de *"Parsifal"* de Wagner i
- *"La Marxa fúnebre"* de la darrera escena de *"Hamlet"* de Berlioz.

En els propers anys la col·laboració amb Antoni Nicolau va ser providencial per a una entitat que necessitava consolidar-se artísticament i institucional. Nicolau va ser el promotor d'una sèrie d'iniciatives pragmàtiques per tal d'aconseguir l'arrencada i modernització de la música catalana, i en aquests projectes hi comptà sempre amb Lluís Millet i el seu Orfeó Català.

ELS PRIMERS CONTACTES SIMFÒNICS: L'ORFEÓ CATALÀ I LA SOCIETAT CATALANA DE CONCERTS

La vida musical de Barcelona a finals del segle XIX, es va caracteritzar per la renovació. L'aparició d'algunes formacions creades i sostingudes per músics autòctons de gran vàlua, promourà una profunda transformació respecte a la situació anterior. Entre aquestes cal ressaltar l'actuació de la Societat Catalana de Concerts. La fundació de la Societat Catalana de Concerts es produeix poc després de la visita a Barcelona de la Societat de Conciertos de Madrid, en 1891, en la que obtingueren gran èxit. Ara bé, al marge d'aquest impuls final, la fundació d'una entitat com aquesta, era una necessitat expressada i sentida pels aficionats: Barcelona havia de gaudir d'una societat simfònica estable i pròpia. Per això, la fundació de la Catalana de Concerts fou una tasca col·lectiva d'aficionats i patricis de diversa posició social, entestats en promocionar la música simfònica a Barcelona. Una societat que hauria d'executar tant repertori clàssic com contemporani, i que tanmateix s'ocupés de la promoció de músics i compositors catalans.

"Com he dit abans, la societat Catalana de Concerts té un ideal i aquest és grandíols, puix consisteix en què Catalunya, musicalment parlant, es posi a l'alçada de les primeres nacions del món i si pot ser, vagi al davant de totes; i això, de dues maneres: la primera facilitant medis Per a la creació d'un estil català, la llavor del qual fos la cançó popular, i en segon lloc donant grans concerts no solament d'obres catalanes, sinó de les millors obres d'art que ha produït el geni. (...)"⁸⁶

Com ha expressat Xosé Aviñoa, el projecte de la Catalana de Concerts, va copsar les esperances de músics, crítics i aficionats, per tal d'aconseguir la creació i dinamització d'una música autòctona:

⁸⁶ Vives, A. "La Societat Catalana de Concerts" . La Veu de Catalunya 28-8-1892

“Presidí l'entitat Joan Sardà, i entre els membres destacats del llistat de fundadors, cal esmentar F. Alió, J. Cabot, president de l'Orfeó Català molts anys, A. Cortada, el crític de “l'Avenç” i cap d'una de les faccions musicals més actives, P. Fabra, J. Lapeyra, músic vinculat més endavant a la Institució Catalana de Música, C. Martínez Imbert, F. Puig-Samper, E. Suñol, F. Suárez Bravo, crítics dels diaris més representatius del moment, A. Gual etc... Com a socis protectors, destaquem Manuel Girona, L. Lamaña, C. Godó, i entre els beneficiaris, Ll. Millet, B. Bassegoda, J. Pena, R. Patxot, E. Granados i J. Gay”.⁸⁷

En principi, tot i que no hi havia unanimitat de criteris, els elements de les diverses tendències formaren causa comuna i atorgaren la direcció al mestre Antoni Nicolau. A ell deurà l'Orfeó Català la col. laboració en aquest primer cicle de tardor de la Societat Catalana de Concerts. Centrant-nos en aquest concert, apreciem aquí l'inici d'una línia estètica que l'Orfeó Català mantindrà en tota la seva trajectòria: la interpretació de la música Wagneriana.⁸⁸

En aquells anys, el Wagnerisme responia al desig de trencament (per part dels elements renovadors), de la tradició imposada per la repetició de l'estètica italianitzant, provinent del món operístic. Hom considerava aquesta tradició causa d'estancament musical, en haver reduït la capacitat del públic per captar i valorar altres estètiques musicals.

La penetració de la música wagneriana fou lenta; desde 1862, en què Clavé introduí per primera vegada una obra de Wagner a Barcelona (si bé amb limitacions tècniques i de recursos humans i econòmics), fins a 1882 en que els promotors del Teatre Principal presentaren “*Lohengrin*” no s'havia interpretat cap obra d'aquest compositor a Barcelona, tot i que ja comptava amb força admiradors entre els aficionats. A partir de 1882, el wagnerianisme va irrompre a Barcelona com una mena de sacralització musical, de la ma de l'Associació Wagneriana i d'altres entusiastes del compositor alemany, que pertanyien a diversos “clans” de melòmans, entre els quals destacaren Felip Pedrell, Claudi Martínez Imbert i Joaquim Pena. Tanmateix aquest corrent tingué el suport incondicional de publicacions modernistes com l'Avenç o Joventut.

L'enfervoriment col.lectiu, desvetllat per l'obra de Wagner, cal valorar-la més enllà de la seva vàlua musical, doncs s'identificava a més, amb el sentiment d'afirmació nacional que transmetia. Sentiment que, en divers grau d'intensitat, dominava quasi tots els espais intel.lectuals i artístics del moment. Els fundadors de l'Orfeó Català vivien aquest enaltiment nacional, que es desprenia de l'obra wagneriana, però Lluís Millet, en consonància al seu esperit religiós, hi afegia a més un component místic:

“l el Parsifal? Heus ací la impressió més fonda, més elevada que es rep a Bayreuth. Es una alenada de virtut que ens conforta, que ennobleix i on es troba quelcom de diví (...) El Parsifal, és la missa de Wagner(...)”⁸⁹

⁸⁷ Aviñoa, x. op.cit. pàg.21.

⁸⁸ Vid. Janés, A. "L'obra de Richard Wagner a Barcelona". Barcelona Fundació Vives Casajuana, 1983.

⁸⁹ Artís i Benach, op.cit. pàg.84.

Pel que fa a la tria de l'enigmàtica obra de Berlioz "*La marxa fúnebre*" de la darrera escena de "*Hamlet*", resulta una mica sorprenent en el repertori de la Societat Catalana de Concerts en aquest moment, i aventurarem la possibilitat d'aquesta tria, en el desig de fer conèixer novetats, emmarcada en l'afany de modernitat i obertura als corrents europeus, a què ens hem referit abans. Aquesta obertura no era interpretada d'igual forma per tothom, la qual cosa provocà fortes crítiques al mestre Nicolau, per part dels seus oponents modernistes, que l'acusaren de manca de rigurositat, a més de censurar contínuament les seves interpretacions i titllar-lo "d'academicista" i poc modern.

L'obra que comentem de Berlioz, és un poema simfònic estructurat sobre la constant progressió rítmica de marxa, que persegueix un moment extrem de dolor. El cor actua com a instrument pronunciant una síl. laba: *Ah!*. Aspirant o rugint, fins que s'esdevé un gran silenci. Berlioz va escriure aquesta obra a la mort del seu pare, formant un tríptic junt a "*la mort d'Ofelia*" i "*Meditació religiosa*", que denominà "*Tristia*" i es publicà a 1852.⁹⁰

Finalment cal dir que els restants sis concerts del cicle, també obtingueren el suport del públic i de la premsa. Fet que féu engegar un segon cicle de set concerts de primavera, que gaudí del mateix èxit. Els problemes per a la Societat Catalana de Concerts, i especialment per al mestre Nicolau, començarien a partir del tercer cicle de concerts, on ja es posaren de manifest les diferències de criteris entre els grups d'aficionats que eren presents dins de la Societat.

L'Orfeó Català romandrà fidel a la col. laboració i suport al mestre Nicolau, amb qui va participar en altres iniciatives simfòniques (de les quals ens ocuparem al llarg d'aquest estudi). Ara bé, els conflictes de definició formen part de l'inici de tots els moviments i entitats culturals, i l'Orfeó Català no va ser una excepció. Malgrat tots els elements positius que hem anat esmentat, en la dinàmica social de l'entitat s'acumulen una sèrie de discrepàncies individuals que generarà una situació crítica desde mitjans de 1893, als inicis de 1894, any en què es va produir una subtil reestructuració, per crear una línia més homogènia en la dinàmica artística i institucional, tal com hem expressat anteriorment.

També hem esmentat la difícil situació per la que passà tota la ciutat de Barcelona, i en especial la vida artística, davant el pànic col.lectiu a assistir a espectacles o actes multitudinàris després de l'atemptat del Liceu (1893). Recordem que va ser el mestre Nicolau el primer en promoure audicions per a fer recuperar la confiança i la normalitat. Nicolau assumí el risc d'organitzar una sèrie de concerts al Teatre Líric amb la col. Laboració dels músics del Liceu. Aquesta sèrie tot i tenir un seguiment irregular, aconseguí superar el clima d'alarma social que s'havia generat.

⁹⁰ Les crítiques d'aquest concert inaugural de la Catalana de Concerts van ser entusiastes. Vid. entre altres: *La Vanguardia*, 19-10-1892, *L'Esquella de la Torratxa* 28-10-1892, *L'Avenç* 19-10-1892. La Revista Musical Catalana farà una remembrança l'any 1910).

Quan a la vida artística de l'Orfeó, les cròniques registren poca informació rellevant d'aquests dos anys (1893-1894). No es dona informació del repertori treballat ni dels concerts fets, a excepció del segon concert de "prova", és a dir el dedicat als socis protectors de l'any 1893, i de l'estrena de "*l'emigrant*", de Vives, l'any 1894, esdeveniments que la premsa tant de Barcelona, com d'arreu de Catalunya acull molt favorablement. La crisi per la que travessa l'entitat, no es deixa veure en les crítiques, favorables totes, que hem pogut recopilar de les escasses audicions que se'n fan en aquest any.

"...*Les catalanesques, Humorada i Torrent avall* són composicions exquisides que ademés de contenir inspirades melodies de sabor ben català, estan desenrotllades e instrumentades amb singular talent. Los aplaudiments que obtingueren foren ben merescuts(...) de totes aquestes peces se n'hagueren de repetir alguns fragments. La concurrència nombrosa i distingida aplaudí i felicità tal com s'ho mereixia i d'una manera entusiasta a l'Orfeó Català, que tan renom ha obtingut ja Per sos mereixements entre els amants de l'art musical a Catalunya"⁹¹

Com analitzem més endavant, la premsa dona un suport molt especial a l'Orfeó Català, en aquestes primeres actuacions, per tal de que llur esperançador projecte no es malmeti, com ha succeït amb d'altres bones iniciatives culturals i artístiques.

"Aquesta importantíssima associació coral, celebrà el diumenge passat en el Saló de Congressos del Palau de Ciències de Barcelona, la segona prova anyal dels seus estudis, obtenint un èxit falaguer i aclamant una victòria en el camp de l'art musical, que ha de ser coronar-lo més i més de glòria. (...) El programa contenia a demés alguns números Per a orquestra, alguns d'autors catalans i en primera audició. Cal concedir el primer lloc al jove mestre don Lluís Millet, de qui s'ha de dir, no que és una esperança, sinó una realitat.

(...) De totes aquestes peces se n'hagueren de repetir alguns fragments. La concurrència nombrosa i distingida aplaudí i felicità tal com s'ho mereixia i d'una manera entusiasta a l'Orfeó Català, que tan renom ha obtingut ja Per sos mereixements entre els amants de l'art musical a Catalunya."⁹²

"Lo Teatro Català", dedica també dues llargues crítiques, de les que reproduïm la primera, per la seva representativitat sociològica i musical, i també perquè il·lustra prou bé el fil argumental de la nostra explicació:

L'Orfeó Català (I)

"... És inútil dir que ens és simpàtica en grau superlatiu, ja que els seus treballs es dediquen tant sols a vulgaritzar nostres preuades cançons, belles com no n'hi ha d'altres en el món; és el seu objectiu arrencar d'arrel l'equivocada idea, el fals concepte de que els nostres cants només serveixen Per a fer dormir les criatures.... Per a que propis i estranys admirin el que és, representa i val.

A l'Orfeó Català, l'ha creat una idea, una aspiració noble, sublim; persegueix un fi desinteressat i més gran que els sentiments del cor: l'amor a la pàtria. Per això, diem, ens és simpàtic.

⁹¹ Lo Somatent (Reus 23-6-1893).

⁹² Lo Teatre Català 17-6-1893 i 24-6-93.

Lluny, molt lluny d'altres societats musicals que las creà la sed d'exhibir-se, de manifestar-se músics sens amb prou feina música saber; passar Per savis compositors sens haver estudiat harmonia; presentar-se com directors eminents d'orquestra quan sols serveixen Per a acompanyar els nois a estudi.⁹³

No las creà el desig d'estudiar i donar a conèixer les obres dels més grans compositors, no las creà la idea de formar una biblioteca musical en la que s'hi poguessin estudiar les valentes concepcions dels titans de la música, no las creà les ganes de treballar en favor d'una verdadera germanor entre els músics i fer desaparèixer certes antipaties, rancunies i rivalitats; no las animà el pla d'ésser útils a la pàtria i a l'art. A la primera no la coneixen i del segon no senten la força del sublim corrent magnètic. Tampoc sentiren la necessitat de preparar-se el terreny que fos camp on poguessin manifestar-se els fruits de la seva atrofiada intel·ligència, no ja que, en els anys que d'associació porten, hem pogut veure que l'arbre, encara que visqui, no dona fruit. Res de l'anunciat tingueren en compte. Sols fou punt de partida i arribada l'exhibició i la fastuositat personal, pedres angulars de certes associacions.

Els fundadors de l'Orfeó, si pensaren en la gloria que els tenia que proporcionar la festa anyal, pensaren també en la fatigosa tasca que s'imposaven d'ensenyar de música mitjançant una mòdica retribució, a tot aquell que condicions reunís i desig d'aprendre li veiessin. (...) Pensaren que si és veritat que la música és el llenguatge universal Per tothom parlat i comprés,; que si es veritat, com diu el Pare Remiot, que la paraula és la manifestació de la intel·ligència i la música la veu de l'ànima, molt més podria aquesta espaiar-se enlairant els seus planys i alegríes, els seus goigs i desventures amb les mateixes notes, amb les mateixes modulacions, girs i cadències que aprengué en la seva infantesa, arrullada Per l'oreig de nostres muntanyes.

Si per aquí es comença el vertader catalanisme; Per aquí es comença la veneració a la Pàtria; sabent què té i el que representa i val. I com a catalanistes que som de bona mena (no d'aquests que criden dient paraules fortes, passant plaça de valents Per aquell que no els coneix) ens agrada l'Orfeó Català, també ens plau Per sa idea civilitzadora, cimentada en l'educació de nostra joventut. Diem això perquè sabem que molts dels individus que formen part d'aquest Orfeó, l'un és botigues, l'altre ferreter, adroguer, argenter; és dir d'aquestes professions o oficis que més que la intel·ligència demanen un treball corporal de fatiga, logrant per medi de la música allunyar-los de certs llocs... del vici i de la perdició i encarrilant-los per al logro de l'apreci i estimació dels demés.

No és d'aplaudir aquesta idea que baix el punt moral és de transcendència suma? Si, doncs amb doble motiu ens és simpàtic l'Orfeó Català. (...) R. Santaclara.

És a dir, al ja tradicional argument moralitzador a través de la música, s'uneix a partir d'ara, a Catalunya, l'objectiu patriòtic que ja s'observava en els inicis del moviment coral alemany.⁹⁴ Un objectiu que s'identificava no sols en la llengua vehicular de l'entitat i els seus cants, sinó en la recerca d'una música pròpia fonamentada en la tradició popular com a expressió genuïna dels valors essencials de l'ànima catalana. La música pròpia era doncs el camí per recuperar una identitat diluïda per la dominació lingüística i cultural d'un Estat imposat per les circumstàncies històriques, un argument que la premsa no es cansarà de repetir en totes les presentacions i historials que dediqui a l'entitat.

⁹³ L'al·lusió a les Societats Claverianes, i als crítics modernistes és ben evident en aquest paràgraf.

⁹⁴ Vid. Nagore, M. "La Revolución..." op. cit. pàg. 20

Aquest article és també representatiu del revulsiu que representa en el món coral l'entitat, doncs compara i posa en evidència la diferenciació entre l'actuació i els objectius de l'Orfeó Català, i els que en la visió del cronista mantenen les societats claverianes, acusades d'exhibicionisme, per comptes d'intentar donar continuïtat a l'obra del seu fundador, perfeccionant-la amb l'estudi musical i amb l'adhesió a les reivindicacions catalanistes, com fa l'Orfeó Català.

4.3-LA IMPORTÀNCIA DE LA PRESIDÈNCIA DE JOAN MILLET.

Malgrat la crisi interna i la manca d'actuacions, els supervivents de l'entitat liderats Per la seva Junta Directiva, continuaven amb una fe extraordinària intentant dinamitzar la vida institucional de l'Orfeó Català. Les actes d'aquells anys registren una gran activitat recreativa: sessions de teatre, de ball, centre de tertúlia i trobada, de jocs ben considerats com el billar etc..., que tracten d'atreure's d'una manera o altra els, socis protectors i els mateixos cantaires. A més d'això, la Junta General de 1893 nomenava "Directors Perpetus" a Lluís Millet i Amadeu Vives, i a instàncies d'aquest "professor perpetu" a Josep Mª Comella. Però l'aspecte més interessant, d'aquests moments de crisi, és l'elecció com a President de Joan Millet i Pagès, comerciant acabat i germà del mestre fundador. Joan Millet, va ser un home dotat d'un gran esperit organitzador que contribuí molt positivament a relançar l'Orfeó Català, tot aprofitant les coneixences i contactes amb personalitats del món econòmic i cultural català⁹⁵.

"... Nou anys presidí els destins de la nostra entitat: nou anys els més difícils i potser els més gloriosos de la nostra existència. (...) I fou ja en l'any 1893 que en Joan Millet començà a guiar les indecises passes, la vida feble i treballosa, de la novella entitat (...) Quina marxa ascensional tant admirable la de l'Orfeó durant aquells nou anys de lluita i de prova! Veureu que les fites glorioses van posant-se d'any en any, sense interrupció i sempre amunt. Primer s'abandona el modestíssim estatge del carrer dels Canvis Per l'encara modest (però millor comparativament!) del carrer de Dufort. Allí la vida de l'Orfeó va expandint-se i enrobustint-se alhora; d'allí s'emprenen les primeres volades pel terror català. (...)"⁹⁶

La primera disposició presidencial de Joan Millet, va ser un nou canvi d'estatge, ja que el pis del carrer dels canvis no reunia les condicions necessàries, per al desenvolupament artístic a que aspiraven, Joan Millet proposà el trasllat a un local més adient en el carrer Dufort, aquesta vegada com a rellogats, per poc temps de l'Ateneu Empordanès. En aquest local, l'Orfeó Català, podrà donar continuïtat social i artística als seus objectius, i així ho reconeixerà la premsa local, que pràcticament sense distinció donarà suport a aquella associació "popular" que

⁹⁵ Joan Millet i Pagès (El Masnou 185?-Barcelona 1911), comerciant i polític, germà del mestre Lluís Millet, dirigí l'Orfeó Català entre 1893 i 1902. Afiliat a la Lliga Catalanista, a la Unió Catalanista (fou vocal en la polèmica Junta de 1898-99), i a la Lliga Regionalista desde 1891. Malgrat deixar la presidència el 1902, en mans de Joaquim Cabot i Rovira, continuà col.laborant amb l'entitat fins a la seva mort l'any 1911. La semblança necrològica del seu pas per l'entitat a RMC n° 92 agost de 1911, pàg. 233-235.

⁹⁶ RMC n° 92 agost de 1911, pàg. 233.

podia aspirar a prestigiar una ciutat com Barcelona i posar-la a l'alçada i representativitat musical que tenien altres capitals d'Espanya.

"El sábado último, dió esta sociedad uno de sus conciertos en su local de la calle de Dufort, con asistencia de un público numeroso y selecto. L'Orfeó Catalá, es ya una institución que honra Barcelona, y si prosigue con ahinco y fé en sus empeños, podrá darnos algún dia lo que tiene Bilbao y alguna otra capital española, un coro u orfeón modelo. Y sea dicho esto, sin ánimo de despreciar ni mucho menys a nuestros orfeones populares, los llamados "Coros d'en Clave", a los cuales sería tontería pedir lo que se puede pedir a un grupo de jóvenes que no se han de contentar con cantar de oídas.

L'Orfeó Català toma por base de sus estudios o por lo menys, como uno de sus elementos capitales, las composiciones más escogidas de Clavé. Y da gusto oírse las, porque con el detalle y el matiz ponen de manifiesto en ellas una porción de bellezas que raras veces llegaban a ver claras. Muestra de ello dió la ejecución *De bon matí* y *La Verema*, en el concierto de que se trata. Però l'Orfeó hace ademas incursiones en otros órdenes musicales y así estudia, y estudia bien los coros del noruego Grieg, a quién ejecutó con sumo ajuste y colorido tres notabilísimas piezas vocales, una de ellas, *la danza Halling*, muy notable y original y de un sabor exótico interesantísimo. No olvida además nuestra música popular, sobre motivos de la cual cantó el orfeón dos piezas armonizadas por su inteligente director señor Millet. Y aún, dando un paso más entró con un fragmento de Haendel en pleno campo clásico. (...)

L'Orfeó catalá, merece toda suerte de aplausos y de encomios, y debe además darse a conocer en sitios donde pueda ser apreciado por el público.⁹⁷

Com hem pogut veure a través dels fragments seleccionats (tant en la premsa catalanista com en la que no ho és), la irrupció de l'Orfeó Català en l'escena musical, va suposar la irremeiable comparació amb els cors claverians que, per a molts, eren uns cors "decadents" que menaven una actuació "estancada". Aquesta pressió mediàtica va crear certa tibantor i malestar, malgrat la cordialitat i col·laboració que es cercava en un principi.

"... És de aplaudir el "Orfeón" en su noble empeño, signo de la cooperación de las personas amantes de la música.

Excitamos a los entusiastas de las sociedades corales a formar parte en tan digna sociedad".⁹⁸

fins i tot La Publicidad, diari adicte a l'obra claveriana i a llurs societats corals, escriu:

"... Con esta audición, són varias las verificadas por tan importante sociedad coral: y aprovechamos esta ocasión para llamar la atención de la juventud barcelones, instándoles a formar parte de tan ilustrado centro, a fin de poder llegar a la altura que están constituídos en otros puntos de España y del extranjero, en poblaciones de o tanta importancia como la nuestra."⁹⁹

La premsa en general, insisteix en les diferències en l'execució, incitant d'una banda a l'Orfeó per tal que continuí i dignifiqui l'obra claveriana i d'altra part, convidant a

⁹⁷ La Vanguardia, 24-12-1894

⁹⁸ Diario de Comercio, 9-4-1894.

⁹⁹ La Publicidad, 10-4-1894.

dites societats a seguir l'exemple de l'Orfeó Català, exercitant-se en l'estudi de solfeig i tècnica vocal Per a millorar la seva actuació. Altres van més enllà i demanen a les societats corals que segueixin l'ideari i la defensa de la identitat catalana, cantant en català, i abandonant l'espanyolisme que manifesten la majoria de les societats claverianes. Tot plegat generarà una actitud defensiva front a l'Orfeó Català, que fins a aquell moment no s'havia donat, i que creixerà en els anys a venir com a conseqüència de les circumstàncies polítiques que enfronten els republicans radicals i els regionalistes. L'Orfeó Català, intentarà mantenir-se al marge de les polèmiques sembrades per la premsa, i continuar treballant en el camí progressiu iniciat en l'aspecte musical i també en l'ideològic: la propagació del catalanisme a través dels cants.

Malgrat aquesta nova i esperançada etapa que iniciava l'Orfeó Català, la crisi havia deixat, sens dubte, seqüeles entre els qui més s'havien implicat en l'empresa, alguns com el mestre Tort i Daniel, havien abandonat les il·lusions inicials. També Amadeu Vives deixà la direcció de l'Orfeó Català per a dedicar-se al Teatre Líric, la qual cosa, significà un cop fort per a la majoria d'orfeonistes, que eren amics personals de Vives i, com no, per a Lluís Millet, qui perdia el principal col·laborador i l'amic.

La recuperació definitiva s'inicià a començaments de l'any 1895, amb la realització d'un concert organitzat Per Joan Gay a l'Ateneu Barcelonès (21 de gener). Aquesta audició fou consagrada al compositor noruec E. Grieg, autor molt identificat amb la música nacional del seu país i que, en conseqüència, s'adaptava perfectament als ideals nacionalistes dels intel·lectuals i artistes catalans, compromesos amb el catalanisme.

Joan Millet, va saber trobar en cada moment els ajuts necessaris per tal que l'Orfeó Català pogués avançar, amb mentalitat emprenedora aconseguí que l'Orfeó sortís de la migradesa econòmica i s'intal·lés entre les entitats de més solvència a Barcelona. Durant la seva presidència, com veurem l'Orfeó viatjà a Niça (1897) i també al sud de França (1901), avançant personalment uns diners que l'entitat no posseïa ni creia poder aconseguir; però el més important és el canvi estructural que es produeix en aquells anys en l'Orfeó Català, iniciat per Joan Millet i continuat Per Joaquim Cabot i Rovira. Durant aquells anys l'Orfeó Català deixa de ser un grup d'amics, amb una dinàmica de funcionament horitzontal i assembleària, Per esdevenir una organització més jerarquitzada en base a les decisions directives, quins pilars són el President i el Director del cor. Una transformació que no agradarà a tothom, i que crearà alguns problemes de convivència, i la decisió de Joan Millet de deixar la presidència en mans de Joaquim Cabot, un cop resolt els problemes d'acoblament a aquella nova estructura associativa. En aquests anys, és produeix també el trasllat a la senyorial Casa Moixó, a la plaça de Sant Just, un local més adient al prestigi i a les necessitats artístiques de l'entitat, que desde 1897 comptà amb 3 seccions: homes, dones i nens. Ens detindrem, tot seguit, en aquests esdeveniments i fites importants.

LA MÚSICA NACIONAL: GRIEG I L'ORFEÓ CATALÀ.

Per a l'Orfeó Català, Grieg serà un model a seguir, no sols per la seva bellesa compositora, sinó també per la lectura conceptual de la seva música; plena de ressons populars i amarada de nacionalisme. Amadeu Vives, va escriure a "La Veu de Catalunya":

" Grieg és la demostració més palpable d'una veritat i és que el regionalisme musical i polític, com el literari, és l'única llei veritable i conforme amb la naturalesa dintre de la qual ha de moure's un poble" ¹⁰⁰

L'aposta pels compositors nacionalistes no era un fet casual, sinó l'argument i el contrast internacional que hom precisava, en el camí iniciat pels músics renovadors catalans per trobar la seva pròpia veu i el seu espai en el concert internacional. Un mirall que en altres àmbits ja havia iniciat el catalanisme en el seguiment i anàlisi organitzatiu i activista dels moviments nacionalistes europeus: Finlàndia, Creta, Irlanda, etc., que com en el cas català eren sotmesos a Estats que no respectaven la seva identitat. ¹⁰¹

En aquest concert, a l'Ateneu Barcelonès, l'Orfeó Català interpretà les obres d' E. Grieg:

"Xiula Fuet", "Cançó de nois", "Idil·li", "Halling" i "La Pàtria Nova".

El concert segons recollim de les diverses ressenyes de premsa, tingué un gran èxit. Una de les millors cròniques escrites sobre aquell concert, i també de la significació apuntada del compositor noruec, la trobem a "La Vanguardia", escrita pel mestre i cofundador de l'Orfeó Català Jacinto E. Tort i Daniel, quan a la participació de l'Orfeó Català diu:

"... Esta institución coral cooperó al éxito de la velada brillantemente, como ya nos tiene acostumbrados desde hace tiempo. su Director, el inteligente maestro don Luís Millet, secundado por una masa compacta de orfeonistas estudiosos y dúctiles, nos prueba cuan ignorados efectos de conjunto vocal se obtienen cuando sus manifestaciones tienen por base el estudio verdaderamente doctrinal del Arte.

Todas las composiciones cantadas, lo fueron con exquisito gusto y afinación, mereciendo los honores de la repetición la *Cançó de Nois*, *Idili*, *Halling* y *La Pàtria Nova*. Para acallar los insistentes aplausos, el Orfeó, ejecutó el coro a voces solas del inmortal Clavé *De bon matí*, el cual promovió idénticas demostraciones de aprobación.

En resumen: la velada celebrada anoche en nuestro primer centro literario fué de ésas que despiertan el más vivo interés: su especial carácter hizo de ella una verdadera fiesta artística; desde luego hay que felicitar al Ateneo por su celo en acoger y fomentar bajo sus bóvedas las manifestaciones del Arte, cualesquiera que ellas sean; nosotros lo hacemos, en esta

¹⁰⁰ Vives, A. Crítica Musical . La Veu de Catalunya (5-5-1893).

¹⁰¹ Vid. Rovira i Virgili "Hª dels Moviments Nacionalistes". Edit. Minerva S.A. Barcelona. (1ª Ed. 1912)., També Llorens, J. "Catalanisme i moviments nacionalistes contemporanis (1885-1901)" Missatges a Irlanda, Creta i Finlàndia. R.Dalmau, Ed.Barcelona 1988. Col. Episodis de la Hª nº 271.

ocasión más especialmente, por tratarse de una bella arte que necesita, en nuestra capital algun desarrollo mayor que el que hoy tiene."¹⁰²

Es representatiu del moment i de la tàctica catalanista -introduir-se en totes les esferes, entitats i tribunes públiques importants- aquesta ressenya, publicada en un diari tant poc catalanista com ho era, aleshores "La Vanguardia", per propagar i fer del catalanisme un fet conegut i quotidià. Altres diaris de totes les tendències, assenyalen la importància d'aquesta audició; així "la Dinastia" el 23 de gener de 1895, titula "La Fiesta musical del Ateneo":

"(...)

Grieg, el moderno compositor escandinavo, en cuyo honor se celebraba la velada, es para muchos uno de tantos autores que figuran con más o menos éxito en los programas de concierto; para el señor Gay, joven y aventajado compositor catalán, organizador de la fiesta, representa una escuela completamente nueva a la que deben aportar sus talentos los compositores modernos, huyendo de los plagios musicales, cultivando con cariño la música popular en bien del arte verdadero para lograr propia fisonomía en la música regional. (...) Contribuyó muy mucho al interés de la velada la ejecución de las obras "*cançó de nois*", "*Idili*", "*Halling*" y "*La Pàtria Nova*", del propio Grieg, cantadas admirablemente por el "Orfeó Català" que dirige el joven compositor don Luís Millet, tanto, que merecieron el honor de la repetición entre los atronadores aplausos y aclamaciones de la concurrencia.

En otro artículo me ocuparé de la constitución del "Orfeó" y de la importancia que para nuestra rehabilitación musical representa. Hoy me limito a felicitar a sus miembros todos, muy especialmente a su notable director por su admirable interpretación en el concierto del Ateneo. (...) Wolfram.

El "Diario de Barcelona", el día 22 de gener, apunta alguns matisos en la seva crítica, referents als aspectes de tècnica vocal que l'entitat debia millorar- com la forma d'atacar els aguts, i també l'efecte que aquestes obres i la interpretació del cor causaren en el públic. Entre elles, el cronista destaca l'èxit de *La Pàtria Nova*, tot i no fer cap referència explícita a l'emoció extramusical i nacionalista que desperta entre els assistents:

"... Con haber gustado mucho estas obritas, el gran éxito fue para las composiciones a coro. El "*Xiula fuet*", *la cançó de nois*, *l'idili*, *Halling*, todas iban siendo repetidas conforme se sucedían, admirando su novedad, el arte de colocar y combinar las voces, la gracia o la energía de los motivos, hasta que al llegar a "*La Pàtria nova*" los bravos y los aplausos interrumpieron la grandiosa melodía con que Grieg acompaña la letra del poema de Björnson. Esta parte estuvo a cargo del "Orfeó Català" dirigido por don Luís Millet, y cuyos progresos merecieron unánimes alabanzas. Canta con gran precisión, dando mucho colorido, y cuando corrija cierta brusquedad en los pasajes vivos y al atacar las notas altas, podrá presentarse en cualquier parte, seguro de representar un airoso papel dejando bien puesto el pabellon de la pàtria. Nuestros plácemes al señor Millet que trabaja con feliz

¹⁰² "Grieg a l'Ateneu Barcelonès" J.E.Tort, La Vanguardia 22-1-1895. Val a dir que aquesta ressenya no és necessàriament partidista a favor de l'Orfeó Català, donat que Tort i Daniel havia marxat de l'Orfeó Català (1893), per certes diferències amb la Junta Directiva. Tanmateix ja aleshores era una figura de prestigi com a musicògraf. Autor entre altres obres d'un mètode d'ensenyança musical per a societats corals: J.E.Tort i Daniel "La Ensenyansa Musical i les Societats Corals. Impremta de Henrich i Cia, Barcelona maig de 1894)

resultado por remediar la decadencia a que habia llegado el canto coral en Barcelona, así como también y en primer término al señor Gay, que con su iniciativa y estudio procuró al Ateneo una sesión digna de memoria."

Per la seva part, La Renaixensa, el mateix dia, destaca la importància d'aquest concert per a l'obertura d'horitzons de l'Orfeó:

"... Lo concert fou un continuat èxit Per a la música, i els executants, cridant l'atenció general la manera d'interpretar de l'Orfeó, societat que a pesar de venir funcionant desde fa alguns anys en aquesta ciutat, era poc menys que desconeguda de la major part dels concurrents a l'audició de l'Ateneu. (...)"

El dia 24 de gener, el crític musical d'aquest periòdic, Da Ponte, torna a explaiar-se sobre la importància d'aquesta audició, especialment en la significació musical de Grieg i també en la funció i les expectatives posades en l'Orfeó Català:

"Ateneu Barcelonès. Concert Grieg.

"... La música de Grieg no es nova a Barcelona: els intel·ligents han tingut ocasió de saborejar-la en els concerts públics i privats donats aquí desde vuit o deu anys a aquesta part, però no li coneixiem encara les composicions corals de les que es tenien les millors notícies; així és que aquesta audició ens vingué a resoldre un punt interessant Per al judici de l'obra de Grieg, no deixant-nos cap dubte de que el mestre suec es tan poeta quan tracta la orquestra com en escriure Per a les veus, perquè, si admirable es la dansa d'"Anitra", fragment de "Peer Gynt" Gynt, un dels trossos més originals i més concebuts de la música contemporània, admirables són també els cors que es cantaren a l'Ateneu.

Grieg, en la música coral com en la simfònica, es presenta tant absolutament independent que és impossible confondre'l amb cap altre compositor, i en això estriba el seu extraordinari mèrit. Ha vingut quan estaven tips de sentir a dir que era impossible ja fer res de nou; que Wagner havia escrit l'última paraula, i Per l'estil, la mar de tonteries dites i escrites Per crítics i aficionats que avui adoren al mestre de Bayreuth, com ho haurien fet amb Rosssini quaranta anys enrere. (...) no podem deixar de consignar la satisfacció amb que presenciaren com el públic de l'Ateneu feu justícia a l'Orfeó Català... Es pot dir que Per molts dels concurrents l'Orfeó Català, debutava aquella nit, puig ni tan sols tenien notícia que existís, i la sorpresa que a aquells causà fou grossa. El cor es compon de 25 a 30 individus i es notable l'afinació amb que canta. El seu director, el senyor Millet en treu un partit immens, logrant amb sa hàbil batuta alcançar uns efectes de colorit que constitueixen una vertadera novetat, aquí on havíem perdut tota esperança de sentir bons cors. Vist el pitjor que es van posant de dia en dia els de nostres teatres, com succeeix en el Liceu, per exemple. Hem sentir contar els sacrificis que el senyor Millet ha hagut de fer Per a lograr un conjunt tant perfecte i ho creiem, perquè sols amb molta constància i temps s'arriben a fer aquestes coses. Ell si que es pot vanagloriar d'haver posat l'Orfeó Català al davant de totes les societats musicals d'aquesta ciutat. (...)"

En els dies següents al concert, continuen les crítiques favorables i els elogis dels crítics musicals de gairebé tots els diaris, repetint sovint les mateixes idees, i ampliant els horitzons, a partir del concert, del significat i la necessitat que té Barcelona de comptar amb una entitat tant prometedora com ho era ja l'Orfeó Català.

"...Satisfecho puede estar D. Luís Millet de los esfuerzos que haya podido hacer por la creación del "Orfeó Català" y satisfechos pueden estar también los señores que constituyen dicha sociedad del grado de perfección a que han logrado elevarla. Auguramos al "Orfeó Català" muchísimos triunfos, y nos fundamos al hacer tal vaticinio en las innegables, excelentes condiciones manifestadas por dicho "Orfeó" en cuantas piezas cantaron en la velada de ayer, en las interpretaciones de "*La Pàtria Nova*" de Grieg; de "*Cançó de nois*" del propio autor, y singularment en el "*De bon matí*" del inmortal Clavé, denotaron tan buen gusto, tal afinación, matizaron de tal modo la bellísima composición de Grieg y la no menys bella del maestro Clavé, que, en verdad, extasióse el público con la perfecta audición que el "Orfeó Català" le hizo saborear de tan hermosas composiciones.

El Orfeó, fue aplaudidísimo y la velada dejaría sumamente complacidos indudablemente a cuantos asistieron a la misma."¹⁰³

Val a dir que en aquesta sessió l'Orfeó Català, compartia programa amb músics de gran prestigi a Barcelona, com ho eren el pianista Isaac Albeniz, l'arpista Claris Toutain i el baríton Francisco Puiggener.

ELS CONTACTES I LES INFLUÈNCIES.

Fruit d'aquesta rellevància entre l'elit social i artística barcelonina al llarg de 1895, l'Orfeó Català sovinteja els seus concerts, especialment entre Aquelles societats que comparteixen llurs ideals catalanistes i artístics, com analitzem en un altre capítol; aquests esdeveniments són recollits per la premsa de tots els colors, amb elogis per al cor i el seu director.

El 18 de febrer l'Orfeó participa per primera vegada en la vetllada literària musical que celebrà la Lliga de Catalunya¹⁰⁴, i el 22 de febrer participa en una nova vetllada de l'Associació literària i Artística. Ambdós esdeveniments són reflectits àmpliament en la premsa¹⁰⁵:

Per la seva part l'entitat interpreta aquest moment com el d'arrencada en la trajectòria ascendent de l'Orfeó Català. Així Frederic Lliurat, cronista de l'entitat, va copsar la importància que havia tingut el concert a l'Ateneu Barcelonès per a l'obertura d'horitzons de l'entitat, i el reconeixement per part de la burgesia i l'intel.lectualitat catalana:

"L'èxit fou gros. D'aquesta sessió data, pot dir-se la nomenada de L'Orfeó Català"¹⁰⁶

¹⁰³ Diario de Comercio 24-1-1895.

¹⁰⁴ *** hem recollit crítiques entusiastes d'aquestes vetllades en La Lliga de Catalunya a : La Renaixensa 19-2-1895 i 24-2-1895, Diario de Barcelona 19-2-1895; La Vanguardia 19-2-1895; La Publicidad 20-2-1895; La Dinastía 20-2-1895; Lo Teatro Regional, 20-2-1895; La Veu de Catalunya 24-2-1895;

¹⁰⁵ En L'Associació Literària i Artística:

La Renaixensa, 24-2-1895; La Vanguardia 24-2-1895; El Noticiero Universal 25-2-1895, Diario de Barcelona 27-2-1895; La ilustración Musical 25-2-1895, Diario Mercantil 25-2-1895

¹⁰⁶ Lliurat, Fr. Op. cit. pàg. 2

En efecte, al llarg d'aquest any els horitzons musicals i d'integració en la vida ciutadana s'eixamplen, l'Orfeó hi és present no sols en les instàncies musicals o properes a les simpaties catalanistes sinó arreu. El diari de Barcelona dóna compte de les actuacions i presència a Barcelona i comarques. Els gestors de l'entitat es mouen per estar informats i entrar en contacte amb les formacions corals de prestigi que tenen previst actuar a Barcelona: La Capella Nacional Russa, l'Orfeó Pamplonés i l'Orfeó Bilbao. Es destina pressupost especial per atendre'ls i es prepara repertori per complimentar-los i si es possible actuar conjuntament. Aquests objectius es veuran ampliament realitzats, especialment amb l'Orfeó Pamplonés¹⁰⁷ i La Capella Nacional Russa, qui dintre de la seva gira per Europa farà dues escales reeixides a Barcelona. En la primera d'elles, verificada l'estiu de 1895, ja entraran en contacte amb l'Orfeó Català i a més de col. laborar amb el cor rus, s'establirà una amistat estreta entre els seus mestres, de tal manera que Orfeó Català nomenaria el seu director Dmitri Slavianski d'Agreneff, i a la seva esposa Olga, socis honoraris de l'Orfeó Català.¹⁰⁸ Aquell any, seria recordat en els anuaris musicals i d'espectacles dels diversos diaris per la quantitat i qualitat de visites que registrà la ciutat comtal com a mostra de la importància que la ciutat estava adquirint en el panorama cultural: Vincent D'Indy, P. Sarasate, Maria Guerrero etc. Entre els conjunts musicals, com ho havien fet en el moment de la visita, hom destaca l'aportació de la Capella Nacional Russa, tant per la qualitat interpretativa dels seus integrants, com per la posada en escena del cor, amb els seus vestits tradicionals i la seva serietat, que literalment hipnotitzava el públic assistent.

"A fines de agosto llegó a Barcelona la notable Capilla Nacional rusa, dirigida por Dmitri Slavianski d'Agreneff, y dio su primer concierto el día 24 en la Sala Beethoven. esta sociedad compuesta de cerca de 60 personas entre hombres, mujeres y niños, formada con el objeto de cultivar i propagar el arte eslavo, dando a conocer fuera de Rúsia el rico tesoro de sus cantos nacionales, notables por su belleza y variedad, llamó mucho la atención del público filarmónico barcelonés, no solo por esta razón primera, sinó en segundo término por la excelencia de la ejecución, por la afinación, el ajuste, la precisión y el arte con que se combinan las voces y se matizan las piezas musicales que figuran en su repertorio, sobresaliendo en la media voz y en los pianos.... Otro motivo de curiosidad para el público era el modo de presentarse los cantantes que formaban la Capilla, vestidas las mujeres con riquísimos trajes bordados en oro, plata y seda, cubierta la cabeza con un velo y sobre el velo, la mitra, recamada igualmente y los hombres con los pintorescos trajes de su nación, copiados unos y otros de ejemplares de siglos pasados que se guardan en el Museo del Kremlin, en Moscou (...)

En nuestra ciudad aumentaron su repertorio con varias canciones populares catalanas, en las que alcanzaron grandes aplausos las dos hijas del director, Inna y Margarita Slavianski, y tan complacidos quedaron de la manera como en Barcelona se supo apreciar el mérito de su ejecución y el valor de los cantos rusos, que terminada la série de conciertos en el Lírico y

¹⁰⁷ L'Orfeó Pamplonés visitarà Barcelona el novembre d'aquell any. El diari de Barcelona seguirà els preparatius dels cors catalans per rebre'ls, col.laborar amb les seves audicions i atendre'ls durant els seus dies d'estada.

¹⁰⁸ La primera vegada que aquesta formació visità Barcelona fou el 1888, amb motiu de l'Exposició Universal. L'èxit precedí totes les seves actuacions i Lluís Millet no volia perdre l'oportunitat de intercanviar experiències, molt profitoses per quan a més d'incorporar repertori nou, Millet veié clar el moment de convertir el seu cor d'homes en un cor mixt.El nomenament dels esposos Slavianski d'Agreneff com a socis honoraris es feu en la Junta Gral. Extraordinària del 13-10-1895.

después de una breve excursión a otras capitales de España, volvieron a la nuestra, haciéndose oír en el Teatro Principal."¹⁰⁹

Al llarg d'aquestes dues visites tots dos cors compartiren i intercanviaren repertori, i en la segona, el mes de novembre actuaren conjuntament en el Teatre Principal i en el Cercle del Liceu, actuacions que tingueren un gran èxit i que com explicarem més endavant fou una oportunitat ben aprofitada per l'Orfeó Català per esdevenir un cor mixt, a l'estil de la Capella Nacional Russa.

L'arribada de les societats corals basques, que regularment visitaven la nostra ciutat, deixà també un bon record, i l'intercanvi de repertori de música popular basca i catalana.

"Para corresponder a la visita hecha a las Provincias Vascongadas por los coros de Clavé en el mes de agosto, vinieron por septiembre los dos principales orfeones de aquella región: El Bilbaino y el Pamplonés. El Orfeón Pamplonés llegó el primero, y a los pocos días de su partida llegó el Bilbaino, a fines de mes. Ambos dieron sus conciertos en este teatro (Principal), aunque por la calidad de las obras que formaban su repertorio se hallaba a mayor altura artística la Sociedad Coral Bilbaina, dirigida por D. Aureliano Valle; la de Pamplona, de la cual era director D. Benigno Múgica, le superaba en la calidad de las voces. Ambas traían en su repertorio el "*Guernikaco Arbola*", y otros muchos zortzicos, para los cuales tenía un intérprete notable el Orfeón Bilbaino, el tenor Basterrechera, (...) Dió a conocer además el Orfeón Bilbaino otras composiciones de mayor importancia, como el "*Ave Maria*" el gran maestro español del siglo XVI Tomas Luís de Victoria, *La cena de los Apóstoles*, coral religioso de Wagner i el *Stabat Mater*, del organista bilbaino Ledesma, compositor religioso de valer."¹¹⁰

Paral·lelament les relacions amb personalitats culturals i de prestigi catalanes s'incrementen: Adrià Gual, Santiago Rusiñol, Lluís Domènech i Muntaner, Josep Torras i Bages, etc, ampliant i diversificant els horitzons socials i culturals de l'associació. Prova d'aquesta nova estratègia es la invitació del Cercle del Liceu, a través del seu president Albert Rusiñol (també present en la Junta del Foment del Treball), per participar en un dels concerts que donarà la Capella Nacional Russa, en el primer centre musical de la ciutat. Aquesta invitació indica no solament la qualitat musical que es reconeix a l'Orfeó en aquests moments, sinó també la importància creixent que l'Orfeó comença a tenir en els rengles intel·lectuals i burgesos de la ciutat.

L'ànima d'aquest relançament, com hem dit, serà sens dubte el president Joan Millet, qui utilitzarà tots els seus contactes per fer conèixer i apreciar l'Orfeó Català:

¹⁰⁹ Almanaque del Diario de Barcelona para 1896. Revista de espectáculos pàg. 78-79. Seleccionem també algunes cròniques de la col·laboració de la Capella Russa i l'Orfeó Català: "El Orfeó Català i la Capella Nacional Russa." "Boletín Musical" Valencia 30 de setembre de 1895. La Capella Nacional Russa a l'Orfeó Català "La Veu de Catalunya". 8 de Novembre de 1895. "Vetllada en obsequi de la Capella Nacional Russa" "Diario de Barcelona", 2 de setembre de 1895. "Teatro Principal: La Capella Russa i l'Orfeó Català junts". "La Vanguardia" 5 de Novembre de 1895. Altres: "El Noticiero Universal" 5-11-1895, "Diario de Barcelona" 5-11-1895, "La Publicidad" 10-11-1895, "La Ilustración Musical" 15-11-1895.

¹¹⁰ Almanaque del Diario de Barcelona para 1896, Revista de espectáculos pàg. 79-80.

"D. Joan Millet participa que ha oferit per als Jocs Florals del present any un premi al millor Himne a Catalunya que a judici del jurat lo mereixi, però amb la condició que dit himne deu ser cantat per lo cos coral de l'Orfeó Català".¹¹¹

Igualment, el compromís amb el catalanisme, es fa més sòlid, seguint la nova tàctica implantada per la directiva de ser-hi a totes les oportunitats que es puguin oferir per fer conèixer i donar prestigi a l'entitat, així es dona relació a les actes de la Junta Directiva: "... d'haver assistit en nom de l'Orfeó a una Vetllada de la Unió Catalanista."¹¹²

5- L'ORFEÓ CATALÀ I EL CATALANISME POLÍTIC: LA VINCULACIÓ A LA UNIÓ CATALANISTA.

El catalanisme aspirava a convertir-se en ideologia dominant en la societat catalana, i en aquest sentit necessitava instruments i canals efectius per a la seva irradiació. La difusió de les idees a través dels mitjans tradicionals: premsa, literatura, no eren suficients per arribar al total de la població; més del 50% d'aquesta era analfabeta i per tant no podia tenir accés a la cultura escrita. Igualment una part de la població, important pel seu pes econòmic, romania al marge del catalanisme, i de les reivindicacions nacionals que empenia. Calia per tant una nova estratègia: la de portar el catalanisme a totes les esferes de la vida: desde el comerç, la publicitat i el vestit, fins als espais culturals i de lleure: teatre, música, espectacles... Calia recuperar (o reinventar, com expressen alguns autors), els valors i signes d'identitat catalana, per fer-los una referència habitual. Les iniciatives empreses en aquells anys de finals de segle van ser moltes i variades, tal com ha exposat Marfany, entre altres autors¹¹³, i abasten l'àmbit públic i privat d'aquella societat. L'orfeonisme, i el cant coral en general, va ser una de les iniciatives més actives i eficaces, en aquesta campanya de "nacionalització", que emprèn el catalanisme .

L'any 1895, és un any força bo per la política catalanista ja que es respira un cert ambient d'unitat. Aquesta vé marcada per l'acceptació de les Bases de Manresa, i en conseqüència de la confluència vers la Unió Catalanista, de grups que en principi no les acceptaven. La desaparició de La España Regional, va facilitar l'acostament de valuosos elements dretans com Francesc Romaní i Puigdemogles; tanmateix l'actuació moderada de la Unió Catalanista, fa que "La Veu de Montserrat", reconsideri el seu rebuig inicial al programa de Manresa, i estigui disposada a col. laborar-hi, especialment a partir del "*missatge al rei dels Hel.lens* (1896).

Igualment, es produeix la col. laboració amb els elements del reconstituït Centre Català, els quals demanen entrar a la Unió el 1894, mentre que la Campanya de "Catalanització" de les entitats culturals i associatives de Barcelona, afavoreix l'acostament a la Unió del grup de l'Avenç, els quals també hi seran d'acord amb l'oposició a la Guerra de Cuba.¹¹⁴

¹¹¹ Actes J.D. O.C. 20-1-1895.

¹¹² Actes J.D. O.C. 16-3-1895.

¹¹³ Marfany, J.Ll "La cultura del Catalanisme" op. cit.pàg.221 i ss..

¹¹⁴ Vid. J.Llorens, op. cit. pàg.314 i ss.

És doncs en aquest context que el relançament de l'Orfeó Català tindrà les millors expectatives. L'efímera sensació d'unitat donarà ales a una entitat que aspira a ser un espai interclassista i sense conflictes ideològics; així ho analitzaran a posteriori els cronistes de l'entitat:

"Gràcies a la persistència i fermesa dels ideals generadors de l'obra de l'Orfeó, avui, al cap de 42 anys d'una tasca tan insòlita i constant, l'Orfeó veu amb satisfacció el relatiu assoliment- inici del definitiu- d'aquell ideal patriòtic que junt amb l'artístic foren els fonaments damunt els quals es bastí aquesta obra benemèrita que tanta transcendència ha tingut en el ressorgiment integral de la nostra terra. (...)

Però, al costat de l'ideal artístic, i, confós amb ell, com flames d'una mateixa foguera, furgava també dins les entranyes dels joves predestinats un altre foc no menys roent i enardidor com és el de l'amor a la Pàtria, i si l'un els empenyia a les grans realitzacions artístiques, l'altre els feia utilitzar la mateixa meravella de l'art, la dolçor de la cançó ancestral, l'enardiment d'una tonada patriòtica, Per desvetllar l'ànima adormida del nostre poble (...) Artistes i polítics, literats músics i poetes! Quina influència no tingueren en la renaixença de la nostra Pàtria! Suara ho feia observar una rellevant personalitat, assenyalant també la part considerable que en aquella tasca desvetlladora i edificant correspon a la nostra Entitat... No ha estat endebades , doncs, la cooperació de la nostra Entitat en aquesta patriòtica empresa (...)"¹¹⁵

L'obertura d'horitzons començà a donar fruits, per primera vegada es té en compte l'Orfeó en les institucions catalanistes, tant és així que es proposa a l'Orfeó Català organitzi una "Festa de la Música Catalana", però l'Orfeó Català no és encara una entitat prou sòlida per portar a terme una iniciativa d'aquestes característiques, tot i que hi és d'acord a participar-hi.¹¹⁶ També plouen els concerts dels quals destaquen l'organitzat pel Centre Català de Sabadell, (que poc després es faria protector de l'Orfeó Català) i d'altres cercles catalanistes i religiosos de comarques com el Cercle catòlic de Badalona , o diverses entitats i agrupacions catalanistes de Ripoll, Masnou, Mataró, Granollers, on es verifiquen les primeres excursions artístiques.¹¹⁷

En aquests desplaçaments hom observa un clar paral·lelisme entre l'objectiu de la Unió Catalanista de promoure la irradiació d'associacions i agrupaments en determinades comarques, i les visites artístiques efectuades per l'Orfeó Català.

LA RIGUROSITAT ARTÍSTICA I L'ÈTICA CATALANISTA.

En la línia de definició musical i institucional, l'Orfeó Català segueix l'ètica catalanista de no fer concessions a la vanitat, ni ocupar el temps en activitats que consideraven poc edificants, com podia ser el ball, o determinades formes de teatre, activitats que tenien molt d'èxit en altres entitats. Igualment, Lluís Millet, es va proposar marcar distàncies en els rituals existents en el món coral, respecte a l'organització i participació de Festivals o Concursos, perquè considerava que aquests tenien poc aprofitament artístic, i en canvi fomentaven una competitivitat gens favorable a l'esperit fraternal que havia d'orientar el cant coral. Una opinió que mantenien ja

¹¹⁵ Boada, P. Memòria artística i administrativa corresponent a l'any 1932. Arxiu O.C.

¹¹⁶ Actes J.D. O.C. 6-6-1895.

¹¹⁷ Actes J.D. O.C. 22-8-1895.

algunes personalitats artístiques dins i fora de Catalunya, que veien en els Concursos de Cors i Orfeons un pseudo espectacle d'exhibicionisme, així com un niu de trampes i corruptel·les. Però també hi havia molta gent a favor d'aquests, perquè consideraven que era una manera d'estimular els cors i fer conèixer als coristes treballadors altres poblacions i realitats diverses a la seva. Entre els defensors, hi havia molts municipis i entitats organitzadores, ja que els certàmens suposaven també un estímul econòmic i de prestigi per als organitzadors i participants.

En aquest punt, també va haver discrepàncies en l'Orfeó Català, especialment entre el subdirector Josep Mª Comella i el mestre Millet. El primer seguint la tradició de les societats claverianes apoya la idea, i insisteix en la conveniència de participar en certàmens i concursos, juntament amb altres societats musicals. Lluís Millet en canvi és reticent a participar en aquests; la seva visió purista s'acabà imposant, rebutjant diverses propostes com la de l'alcalde de Tolosa per concórrer al Concurs d'Orfeons organitzat el 1895, en aquella Ciutat. Millet no està disposat a cedir la seva autoritat, en els plantejaments artístics i en la rigurositat i diferenciació, que havia plantejat per al seu Orfeó¹¹⁸. En aquest tira i arronsa passaran diverses oportunitats, fins que la pressió de coristes, i del mateix president Joan Millet, faran cedir a Lluís Millet a presentar-se al Concurs Internacional d'Orfeons organitzat a la ciutat francesa de Niça (1897), on el cor català tingué un gran èxit. Malgrat tot, Lluís Millet no tornarà a cedir a les pretensions dels seus subordinats en aquest camí, que a la seva manera de veure s'allunyava de l'ideal i propòsits que ell projectava per al seu Orfeó. En canvi, cal remarcar l'interès per les visites a les poblacions del Principat, que esdevingué una tradició en aquells anys, i també l'atenció a les formacions i personalitats que visitaven la ciutat comtal, tot actuant com a ambaixada i representació "d'Art i Pàtria", del catalanisme.

L'ESTRUCTURA DEFINITIVA DEL COR.

Tal i com hem avançat, l'any 1895 la premsa recull exhaustivament la visita d'uns dels millors cors de l'època, La Capella Nacional Russa. La col. laboració d'aquest cor amb l'Orfeó Català durant la seva estada és interpretat com a signe d'orgull i distinció per part de la majoria de publicacions nacionals¹¹⁹. A més de l'intercanvi de repertori, la col. laboració amb Slavianski d'Agrenoff, fou reveladora de la transformació que havia de seguir l'Orfeó Català, per esdevenir un cor de veus mixtes¹²⁰, amb l'entrada de dones i nens, per poder assolir amb dignitat el repertori simfònic coral.

"El Orfeó Català y la Capilla Nacional Rusa."

"En medio de la indiferencia de nuestra juventud, y en medio de nuestras desgracias, asombra y consuela a un tiempo ver al Orfeó Català crecer y elevarse majestuoso a la altura

¹¹⁸ Cartes a Pedrell.R.Musicologia...

¹¹⁹ La Ilustración Musical 15-11-1895, entre altres. Vid també La Secció de Dones... pàg.

¹²⁰ Vid.Narváez, M. La participació de les dones en el cant coral català: la Secció de dones e l'Orfeó Català, dins "Els orígens de les Associacions Corals a Espanya. S.XIX i XX" Oikos Tau, Vilassar de Mar 1998.pàg.71 i ss.

a que su importancia le tiene destinado. Humilde en su origen, contrariado y vacilante en sus primeros pasos, sostenido por una juventud ardiente y entusiasta, ha conseguido vencer los más poderosos obstáculos, sobreponerse a las preocupaciones y antipatías, y llegar, sólo por la excelencia de su institución, al complemento de su organización y vida. Una juventud estudiosa e inspirada que, en sus ratos de ocio, se reúne para dar expansión a sus sentimientos musicales y patrióticos, que encamina sus fines al mayor esplendor de su patria, merece en nuestro sentir grandes elogios. Consoladora es para el pensador esa tregua moral que el talento y el genio procuran establecer con nuestras desgracias públicas. que debieran cautivar toda la atención, si el patriotismo no supiere muchas veces prescindir del propio dolor para mitigar el dolor de los demás. (...) He aquí el triunfo de la civilización: he aquí el más seguro garante de la victoria del entendimiento sobre la fuerza y la pasión mezquina. Però dejando para otra ocasión discurrir sobre esta punto, vamos a ocuparnos a vuela pluma de la fiesta artística que, con la asistencia de la Capilla Nacional Rusa, celebró hace poco el Orfeó Català. (...)

El concepto que el Sr. Dmitri Slavianski formó del Orfeó Català i de las piezas que ejecutó fué el siguiente: El director de la Capilla Nacional Rusa, manifestó que encontraba en los cantos sencillez, ingenuidad e inspiración, haciendo elogios de Clavé, guardando impresión gratísima del "*Somni d'una Verge*" por lo sentida, y de la "*Verema*" por descriptiva; que los cantos populares eran sentidísimos y de un sabor exquisito y que, durante su excursión artística, recorriendo la Bulgaria, Rumania, Italia, Argelia y España, visitando de esta última Sevilla, Cádiz, Madrid, Valencia y Barcelona, en esta ha encontrado un público entusiasta y una masa de artistas que, en unión del Orfeó Català, puede codearse con la de los países más cultos. (...) Justo.¹²¹

La premsa es manifestà favorable a aquest tipus de formacions artístiques i a més hom aprofita les crítiques per exaltar la importància de la música en l'esperit cívic i moral de la població, així com la funció educadora d'aquesta activitat, secundada i representada Per l'Orfeó Català. L'exemple de la Capella Nacional Russa, així com l'actuació de diverses artistes van obrir expectatives i opinions favorables a la incorporació femenina als escenaris, però estendre aquesta visió al conjunt social no va ser una empresa fàcil, significava vèncer molts prejudicis. També es van plantejar altres condicionaments de caire institucional i econòmic, que van poder solventar-se. Tot i això, la creació de les dues noves seccions s'aconseguí en un temps rècord: primer va ser la secció de nois, que comença els seus assaigs el desembre d'aquell any, sota la direcció del mestre Joan Gay¹²². Poc després, en el mes de març de 1896, s'introduí la secció de dones o "senyoretetes", que iniciaren els seus assaigs en un local independent a l'estatge social de l'Orfeó Català. La direcció d'aquesta secció fou encomanada Emerencia Wehrle i al mestre Josep Lapeyra.

"La senyora Wehrle continua dient-nos que sentia el desig de formar un cor, per tal d'expandir el seu esperit. Amb el mestre J. Lapeyra aplegaren un nombre de noies i els ensenyaven solfeigs i cant. En aquest moment foren invitats els dos mestres a organitzar la secció de senyoretetes de l'Orfeó Català. Ella coneixia i admirava la tasca dels ardits cantaires i de llur director. Trobà doncs el seu element, l'obra que sintetitzava tots els seus ideals. Començà ens diu- la recerca de noies i a vèncer els miraments que tenien els pares perquè a l'Orfeó hi havia homes. Així, ara una, ara una altra, quan es reuniren

¹²¹ Boletín Musical (Valencia)30-9-1895. També segueix el tema en el número següent 15-10-1895.

¹²² .Posteriorment la portaran Josep Mª Comella i Francesc Pujol.

30 noies ben preparades, la gentil secció femenina era formada i completava el conjunt artístic que somiaven els creadors de l'Orfeó. Els assaigs de la nova secció s'iniciaren en un local a part, però aviat continuaren a l'estatge de l'Entitat, al carrer Dufort. Els homes eren uns bons minyons i molt respectuosos amb llurs companyes; però com que les noies assajaven a porta tancada, ells les esguardaven discretament pel forat del pany. Era la suggestió de la novetat."

Constituí certa novetat, quaranta anys enrera, fer cantar plegats en públic homes i dones, cosa no acostumada fora de les representacions teatrals. Els prejudicis propis d'aquella època no tant liberal en els costums com la nostra, feien que els pares no deixessin cantar llur filles a l'Orfeó, i a elles mateixes les avergonyia un xic haver de sortir als escenaris, segons sabem d'algunes que, després d'assistir als primers assaigs, quan arribà el moment de "debutar" es donaren de baixa.

Aquestes dificultats i, encara la preparació acurada que és lògic suposar que exigiria el mestre Millet de les futures orfeonistes, no devien fer molt planera l'organització de la nova secció i calia una voluntat ferma i un tacte especial, un temperament adequat i ensems un esperit selecte que sentís la plenitud dels ideals que informaven i han donat vida a l'Orfeó Català... Ella cercava les novelles orfeonistes i s'esforçava a convèncer els pares recalitrants de la bondat i profit de l'obra que inspirava el mestre.... Passava llargues hores instruint les joves cantaires i amb les primeres notes musicals les iniciava en l'amor a Catalunya i a l'Orfeó català."¹²³

El mes de març de 1896, les diferents seccions havien adquirit el nivell suficient per poder incorporar-se als assaigs conjunts, malgrat continuar els assaigs parcials Per seccions i Per cordes.¹²⁴

"La primera actuació de les tres seccions va ser el 14 de maig de 1896, i l'obra escollida la *"Consagració del Gra"* de Wagner, l'escena en què canten separadament dos cors. Els homes ho van fer a l'escenari i amb l'orquestra, davant el públic, dirigits pel mestre Antoni Nicolau, i les noies darrere dels bastidors, sota la direcció del mestre Millet. Com que els mestres no es veien, no pogueren entendre's, però ja fou comprès Per tots els cantaires. El concert va ésser tan ben rebut, que calgué donar-ne quatre audicions més."¹²⁵

Durant aquells primers anys, el tracte vers els nens i les dones era força paternalista, preservant-los d'actuar en ocasions que podien donar lloc a polèmiques o conflictes. Així en l'entrega del Missatge al Rei dels Hel.lens (6-3-1897), esdeveniment de forta càrrega política del que ens ocuparem en altre moment, només va participar la secció d'homes, igual que en l'Homenatge a Amadeu Vives, celebrat al Teatre Novetats (1897), o en el Concurs Internacional d'Orfeons de Niça (1897). Aquesta prudència en la selecció de les actuacions dels nens i les dones, ve marcada per les imposicions socials, i també per l'actitud d'una part de l'Església, i dels seus mestres de Capella, (amb els que Ll. Millet, va

¹²³ Noticiari O.C. n° 8 Octubre 1935 . "Entrevista a E. Wehrle". pàg. 6.

¹²⁴ Tant en el primer grup de noies fundadores, com en posteriors admissions, trobem cognoms familiars lligats anteriorment a l'Orfeó Català: Gasull, Lapeyra, Farrarons, Roca etc., per tant el component familiar va ser molt important per a aconseguir salvar el tabú que existia socialment a aquesta integració. Igualment moltes no tenien l'edat reglamentària per a ser considerades sòcies, 17 anys, per això a proposta del mestre Lapeyra, es va decidir fer excepció d'aquesta disposició reglamentària en el cas de la Secció de noies. Els nens no eren considerats socis, encara que gaudien pràcticament dels mateixos drets i obligacions.

¹²⁵ Piguillem, M. "Els noranta anys de la Secció Femenina de l'Orfeó Català, pàg. 1. Conferència donada a l'Orfeó Català el dia 5 de desembre de 1986. (3 pàgines) Arxiu O.C.

tenir una dura batalla en aquells anys), fet que fou criticat en diverses ocasions pels crítics progressistes, com J. Roca i Roca.

"Es de lamentar que el Orfeó català, en efectuar el pasado domingo su triunfal excursión a la ciudad de Tarrasa, se viera privado de cantar en aquella Iglesia Colegiata la Misa del Papa Marcelo, a causa de formar parte en ella voces femeninas, este contratiempo está compensado en parte a lo menys por la solicitud con que algunas personas de buen gusto acudiesen al maestro Millet, para que sus coristas realcen con sus afinadas voces y con las sublimidades de la verdadera música sacra determinadas solemnidades del culto. (...)

A continuació expressa com a l'Església de Santa Maria del Mar, i en la mateixa Catedral de Barcelona, si s'havia permès cantar a les cantaires en sengles funerals, i conclou.

"Los maestros de capilla estan en el caso de tomar nota de este movimiento restaurador si no quieren sucumbir abrazados a un arte completamente desnaturaliado y que no tienen razón de ser, gracias a los crecientes progresos del gusto musical en Barcelona."¹²⁶

A més dels fronts en que ha de lluitar l'Orfeó Català, per a aconseguir una normalitat social en la incorporació de nens, i sobretot de dones a la música coral, volem insistir en la idea de l'excepcionalitat i el triomf que suposa artísticament i social, el fet que les dones fossin acceptades com a coristes en igualtat amb els homes, tant a l'Església com al teatre, obrint aquesta possibilitat a les noves generacions, però també refermant la nova orientació social, cultural i artística de les dones catalanes. Una integració que es féu lenta i progressivament.

"A tots els actes i a les excursions de l'Orfeó eren acompanyades per les seves mares. També en els assaigs que feien tres i quatre dies a la setmana i de les 10 a 3/4 de 12 de la nit. Les bones senyores les esperaven cosint o fent mitja, comentant o amb alguna dormideta. Però també es devien sentir satisfetes aquelles que en els primers temps pogueren excursionar amb l'Orfeó a Palma de Mallorca, al Midi de França (Montpeller, Marsella, Perpinyà), Valencia, Madrid, Saragossa, Paris i Londres (...)
Quan els viatges eren amb tren, les noies i els homes anaven en vagons separats i el del mig l'ocupaven membres de la Junta i els mestres. Prou se'n queixaven els cantaires que tenien preferències o relacions i no podien anar junts."¹²⁷

L'ampliació de seccions del cor, que possibilità un repertori més ampli i unes interpretacions més acurades, així com el prestigi creixent de l'entitat en els àmbits socials i artístics, fan veure la necessitat de complimentar l'obra institucional amb la creació d'una senyera i d'un himne propis. Per al disseny de la senyera, s'obre un concurs públic, que guanyà l'arquitecte Antoni Gallissà .

L'himne, amb tota la càrrega simbòlica que comporta, es dirà "*El cant de la Senyera*", la música la composà el propi Lluís Millet , mentre que la lletra fou escrita pel seu amic Joan Maragall, el poeta que era capaç d'expressar com cap

¹²⁶ J.Roca i Roca "L'Orfeó Català a Tarrasa" La Vanguardia 13-11-1898.

¹²⁷Piguillem, M. Conferència, pàg. 2.

altre la sinergia de sentiments nous i antics del poble català i que en aquesta composició els reflectí a la perfecció.

5.1-ELS SÍMBOLS D'IDENTITAT I LA CONSAGRACIÓ D'IDEALS.

Pel que hem exposat, creiem que tots els elements simbòlics d'aquesta consagració d'ideals, són servits: l'Orfeó Català ha conquerit l'admiració del poble, dels artistes i dels intel·lectuals que l'han escoltat, té el suport de la premsa i del catalanisme; és podia constituir, aleshores, en model associatiu en el qual s'emmirallessin moltes altres associacions catalanistes, i també en vehicle de propaganda per excel·lència dels objectius i estratègies del catalanisme catòlic, interclassista i unitari. Calia crear uns elements distintius propis: un himne i un estendard, que representessin l'entitat.

LA SENYERA.

Joaquim M. Ribalta, secretari de l'entitat va descriure aquesta necessitat així:

"... Feia ja molt de temps que, a l'Orfeó, li preocupava no tenir una ensenya que presidís ses festes, que l'acompanyés en ses expedicions, que li donés personalitat simbolitzant l'espirit que ens anima; en una paraula: que se sabés qui som!
En conseqüència, es decidí "obrir un concurs Per presentar projectes Per a bandera, estendard, ensenya o el que s'acordi"

"Fou així com s'acordà "tenir Junta General Extraordinària Per resoldre l'assumpte de la insígnia " l'elecció de la qual, fou feta Per una "Comissió encarregada de presentar dictamen (...) Una volta acceptat el projecte s'afegirà a l'esmentada comissió l'autor del projecte aprovat i junts estudiaran la manera de realitzar-lo.¹²⁸

En data 27 d'octubre de 1895 la comissió resolgué:

"Per unanimitat, sotmetre a l'aprovació de qui incumbeixi que el projecte que al seu judici creu més acceptable és el senyalat amb el número 1. Aquesta comissió es complau a exposar son criteri a la Junta Directiva perquè en faci l'ús que en cregui més convenient. Barcelona, 21 Octubre de 1895. La Comissió: J. Millet i Pagès, Ferran Trulls, Joan Pruna i Folch, Josep Lapeyra, Andreu Serra "

El projecte triat, era de l'arquitecte catalanista Antoni M. Gallisà, i efectivament va ser acceptat per a elaborar l'estendard de l'Orfeó.

J.Mª Ribalta, va donar més detalls als seus consocis del desenvolupament del projecte: L'Orfeó Català havia participat juntament amb la Capella Nacional Russa, en una funció benèfica organitzada Per la "Junta de Dames", i aquestes, sabent que l'Orfeó estava elaborant la seva senyera, s'oferiren a col·laborar en el brodat.

¹²⁸ Memòria administrativa i artística corresponent a l'any 1896, llegida en la J.G. celebrada el dia 27 de gener de 1897. Arxiu O.C.

"... Una circumstància ben falaguera va facilitar la confecció de la nostra senyera. L'Orfeó Català, juntament amb la famosa Capella Nacional Russa que dirigia Mr. Slavianski d'Agrenoff, va celebra un concert en el Teatre Principal l'any 1895, a profit de l'Obra benèfica que amb tant de zel realitzava la ilustre Junta de Dames i aquestes, en agraïment, oferiren brodar la senyera. Les nostres orfeonistes, amb la Sra. Wehrle (fundadora de la secció de noies i, durant molts anys, solista de l'Orfeó), volgueren prendre part en aquesta noble tasca i mentre la Junta de Dames, en el col·legi que sostenien, començaren a brodar una cara de la senyera, les nostres noies, sota la direcció de la Sra. Antonia Perona, en el nostre local social -llavors al carrer de Dufort- brodaren l'altra part i el bon arquitecte Sr. Gallissà, amb la seva bonhomia i diligència, anava d'un local a l'altre, donant instruccions i dirigint els treballs artístics de la seva obra. El nostre local social semblava a voltes un taller de brodats".

La Senyera acabada va causar un gran efecte, tant pel disseny com per l'acurada confecció; el cost, segons ens informen els documents, fou de més de 800 pessetes, quantitat important a l'època, ja aleshores se la va considerar una autèntica joia de l'art modernista:

"La senyera és una ensenya vertical de 180 centímetres d'alt Per 60 centímetres d'ample sostinguda Per un màstil de llautó de 365 centímetres folrat d'un guarnit també de metall. Tot plegat coronat Per un motiu escultòric esfèric recobert de quatre escuts més grans, dos de Catalunya i dos de Barcelona i, al peu d'aquest, els de les quatre províncies catalanes. Al cim d'aquest conjunt, una creu grega.

A la part superior i inferior de la senyera- i a tots dos costats- s'hi pot llegir: "Orfeó Català" al dret i "any 1891" al revés. En Gallissà havia pensat incloure-hi també, i sobre la lira, la inscripció "Pàtria" i que, potser, per condicionants polítics va suprimir.

La tela se sosté Per la part superior amb una cartel·la també de llautó en forma d'estrany animal amb la boca oberta. Es remarcable l'ús del metall, camuflat com a element estructural.

La senyera acaba, per la part inferior, amb un serrell verd i vermell"¹²⁹

Durant molt de temps, alguns dels elements que apareixien a la senyera, eren un enigma, que només hauria pogut clarificar Gallissà, i que s'atribuïen a símbols catalanistes, ideats per l'artista. Una investigació d'Antoni de Moragues va contradir aquesta interpretació tradicional, en trobar els mateixos símbols en un calendari alemany de 1895:

"... L'escut triat és el del mes de març i es correspon amb els Zäbringer, "Die Zäbringer" que conté una barra diagonal d'or i de la corona de l'elm surten dues banyes de capricorn, el de la dreta vermell i el de l'esquerra daurat. Els llambrequins són també vermells i daurats eren els mateixos que la bandera catalana. Tot pot ésser ben bé casual.

El revers de la senyera, si no és absolutament original, és més treballat i personal. El motiu central també té procedència alemanya, en els teixits del cambril de l'Església de St. Egidi a Barthfeld. Aquest teixit va prendre la modalitat de vellut arrugat d'on possiblement en Gallissà tregué la mostra. Un domàs dels segles XV i XVI, sempre procedent de barthfel. El canvi que hi introdueix en Gallissà es ben significatiu. El que en el teixit original eren magranes, en el seu són corones, el seu motiu predilecte."(...)

"Si algú va arribar a saber-ne l'origen? no es pot dir amb certesa, però donat el caràcter de la font d'inspiració no sembla probable."(...)

¹²⁹ Artís i Benach, P "La Senyera" Butlletí O.C. Desembre 1996, pàg.20.

“ En Gallissà substitueix la banda diagonal daurada de l'escut dels Zäbringer per les quatre barres catalanes; les banyes del capricorn, les converteix en una lira. En realitat aquesta modificació és comprensible, ja que les lires dels segles VIII i IX a.C., la lira grega eren fetes d'aquesta manera. Cal remarcar que l'escrupolositat que els modernistes semblen tenir, quan de models medievals es tracta, la perden en entrar en els models clàssics: la lira de tres cordes- com la de la senyera de l'Orfeó- era molt rara en el seu context cultural.” (...)

“ No sóc capaç d'imaginar les raons d'en Gallissà per copiar aquesta figura del calendari i no una altra. Perquè hi havia al mateix calendari altres escuts amb banyes de toro- més a prop de la lira- que no varen ésser estimats. Potser perquè pertanyien a famílies encara massa conegudes- de les cases de Wittelsbach, de Bismarck, de Fugger, o de Hesse, els descendents de Santa Isabel de Turíngia- o bé perquè els colors- groc i vermell- dels Zäbringer ¹³⁰

Malgrat l'interès que, per a l'estudi de les arts plàstiques, pugui tenir la font d'inspiració i la influència germànica en els artistes modernistes, nosaltres només hem volgut esmentar aquesta investigació, com a mostra de la importància que en l'època i a posteriori ha tingut l'estendard de l'Orfeó Català. Fos quin fos l'origen, la senyera de l'Orfeó va esdevenir la representació simbòlica d'aquest. La seva aparició en qualsevol acte, tant si el cor era present, com si no ho era, constituïa la presència del que significava l'entitat. Tanmateix, en aquells anys, el cor no va cantar mai sense que hi fos present, i la seva aparició feia esclatar crits d'entusiasme i fervor entre la multitud.

"El Cant de la Senyera"

L'altre element identificador, no sols de l'Orfeó Català, sinó d'una manera de fer música que caracteritza aquest període, és el seu himne: "El Cant de la Senyera" . La música va compondre-la el mateix Lluís Millet, sobre un poema escrit amb ritme d'himne pel gran poeta Joan Maragall, íntim amic i col. laborador de l'entitat. ¹³¹

El manuscrit, conservat, que va passar a Millet, i que es correspon amb la cançó diu així:

El cant de la bandera.

Al damunt dels nostres cants.
aixequem una senyera
que els farà més triomfants.
Au companys, enarborem-la
en senyal de germandat;
au, companys, al vent desfem-la
en senyal de llibertat.

¹³⁰ Moragas i Spa, Antoni de: "Antoni Gallissà" (Tèsi doctoral 1985), citat per Artis, P. Butlletí O.C. Desembre 1996. pàg. 21.

¹³¹ En efecte, tot i no ser encara soci protector, Maragall havia fet algunes traduccions per a ser interpretades per l'Orfeó Català. Entre aquests: *L'escena de la consagració del Graal*, del *Parsifal* de Wagner; *Cant de llibertat* (de Rückert/Schumann), *Vetlla dels conjurats* (eichendorff/ Schumann); *Marxa dels moliners* (Müller/ Zollner) etc....

Que Volei! Contemplem-la
en sa dolça majestat.
Oh! bandera catalana,
nostre cor t'és ben fidel;
volaràs com au galana
pel damunt del nostre anhel;
Per mirar-te sobirana
alçarem els ulls al cel.
I et durem arreu, enlaire:
et durem i tu ens duràs;
voleiant al grat de l'aire
el camí assenyalaràs...
Dóna veu al teu cantaire,
llum als ulls i força al braç!

El poema guarda una estructura de cançó estròfica, la primera: " *Al damunt dels nostres cants...*" elabora el motiu musical, i es repeteix en la tercera estrofa¹³². L'estrofa central: "*Oh bandera...*", inclou la part més lírica del text i de la música, en contraposició a la solemnitat compositiva de la primera i tercera, on s'imprimeix el caràcter d'himne.

El Cant de la Senyera, també fou molt celebrat des de la seva estrena, i compartí amb *Els Segadors* (en determinades circumstàncies que explicarem més endavant), la representació del catalanisme i de les seves reivindicacions.

5.2- L'ORFEÓ CATALÀ I L'ESGLÉSIA CATALANA. LA BENEDICCIÓ DE LA SENYERA.

La cerimònia de benedicció de la senyera, es va fer amb tota solemnitat a Montserrat, l'onze d'octubre de 1896. Constituï tot un esdeveniment per la gran expectació que desvetlla i sobretot pel caràcter nacionalista que hom li donà. L'oficiant de la cerimònia religiosa fou l'aleshores Bisbe de Vic, Dr. Josep Morgades, un dels bisbes més representatius del procés d'adaptació de l'Església Catalana a l'estat liberal, i també de la defensa de la llengua catalana, com a vehicle pastoral del poble català.¹³³

" ... Ajudant Déu, penso assistir a la pròxima festa montserratina, i si bé no hi mancaran persones més caracteritzades que jo per beneir dita senyera, si a mi em toca tal distinció, quedin amb la seguretat que em donaré per ben pagat del deute de gratitud de què parlen, amb el gust que trobaré en la mateixa feina. (...) Per a un prelat de l'Església, català, ha d'ésser falaguera i consoladora la formació d'un gran Centre de persones intel·ligents i escollides, que amb el nostre llenguatge, o bé amb l'adoptat per l'Església, canten a Déu i a la Pàtria, com vostès prometen i practiquen ja, les més gaies trobes."¹³⁴

¹³² El tema, és el mateix que Lluís Millet havia emprat per al primer moviment de la seva suite per a piano "Catalanesques". Vid. Millet i Lloras Ll. "Al damunt dels nostres Cants..." Butlletí O.C. Desembre de 1996, pàg.36.

¹³³ Figuerola i Garreta, J. "El bisbe Morgades i la Formació de l'Església Catalana Contemporània". P. Abadía de Montserrat, 1994. Col. Abat Oliba nº 139.

¹³⁴ Carta de Josep Morgades a l'Orfeó Català. Arxiu O.C.

Tanmateix no hi faltà el suport dels patricis catalans. Com a padrins actuaren el Comte de Güell, i la seva filla Isabel¹³⁵. Eusebi Güell i Bacigalupi¹³⁶ era un notable representant de l'aristocràcia comercial i financera del Principat, així com un conegut mecenes i un dels elements més compromesos en la conversió de l'alta burgesia al moviment regionalista.¹³⁷

La cerimònia va gaudir d'unes circumstàncies especials: la festa organitzada per l'Apostolat de l'Oració, amb motiu de la inauguració del Cinquè Misteri de Dolor, (obra de l'arquitecte Josep Puig i Cadafalch, i de l'escultor Josep Llimona), per donar transcendència i simbolisme religiós a l'entitat. Aquest element confirma el suport religiós de què havia gaudit l'entitat desde els seus primers moments i la vinculació als grups de l'Església Catalana, que veien en el catalanisme un moviment regenerador de la societat catòlica i catalana.¹³⁸

La cerimònia de consagració religiosa, segons la va reflectir la premsa de l'època, constituí tot un èxit d'assistència i participació:

"... por todas partes habia gente que, anhelante de albergarse, se lamentaba de la falta de sitio. Llegóse al "gran complet": en cada celda se alojaba doble o triple número de lo regular; los corredores, las escaleras y las entradas de los aposentos hallábanse ocupados por camas improvisadas con algunas mantas y en el duro suelo. (...) La Vela que se hizo al Santísimo Sacramento fue el último recurso de los que ya no cabían en otras partes. Allí, en los bancos, en las tarimas de los altares de las capillas y en las sillas(...), mientras unos meditaban los pasos de la Pasión del Señor, los más se rendían al sueño, quedando profundamente dormidos."¹³⁹

La descripció de la jornada per part dels diversos diaris, recull una mostra variada de l'estil costumista i periodístic de l'època¹⁴⁰, però, creiem interessant inserir la carta en que Lluís Millet descriu a Felip Pedrell, els esdeveniments i impressions de la festa, per la gran força i entusiasme amb que sintetitza la diada, on es barreja l'element humà i el diví en un tot. Com en tot el seu epistolari, es fonen en l'escrit la visió mística, tan pròpia de Millet, amb l'expressió tradicionalista, en el més pur estil "pairalista", més proper al Romanticisme del segle XIX, base de la generació que

¹³⁵ Isabel Güell i López, (1872-1956), marquesa de Castellodorsius. Compositora. Estudià piano i orgue a Barcelona i a París. Musicà poemes de Jacint Verdaguer, capellà de la Família, i escriví diverses obres religioses entre elles un *Te Deum* (1898) i un *Stabat Mater* (1917).

¹³⁶ Eusebi Güell i Bacigalupi (1846-1918), fill de Joan Güell i Ferrer, casat amb Isabel López Bru, hereva dels marquesos de Comillas. Administrà una gran fortuna, fou industrial i mecenes. També fou un destacat catalanista: Regidor, Diputat i Senador. Propulsor de la cultura catalana, fou president i mantenidor dels Jocs Florals (1900), on feu un discurs sobre les llengües romàniques, i en defensa de la llengua catalana, que causà una forta polèmica a Madrid. Entre els seus protegits destaquen l'arquitecte Gaudí, el músic Garcia Robles, els escriptors J.M.López-Picó, i R. Picó i Campamar, J. Pin i Soler, els pintors A. Clapés de Puig etc...

¹³⁷ Vid. l'homenatge que la RMC li dedica l'any 1935, amb motiu de recordar la Renaixença.

¹³⁸ Vid. Ramisa, M. "Els orígens del Catalanisme conservador i La Veu del Montserrat 1878-1900". Eumo Edit. Vic 1985. En especial l'estudi preliminar pàg. 17 i el cap.1, pàg.55.

¹³⁹ La Vanguardia, " Montserrat". 13-10-1896.

¹⁴⁰ - Vid entre altres El Noticiero Universal, 12-10-96,

propulsà la Renaixença, que al sentit pragmàtic que dominaria la política catalanista en el segle XX.

“14 d'octubre de 1896

Molt estimat mestre: La festa de Montserrat, resultà. La gentada era immensa; hi havia qui deia que la gernació sobrepujava la de l'any del Mil·lenari. Les cel·les vessaven.

Els actes religiosos resultaren amb tota serietat, ja que la gran majoria de pelegrins eren gent senzilla, del camp, que havien vingut de tots els indrets de Catalunya guardant encara dins del cor la brasa encesa de la fe sencera dels seus avis.

La classe mitjana de la ciutat, i també la part il·lustrada i l'alta, hi tenia representació important. L'art, ja ho podem dir, hi féu un paper lluïdíssim. La gravetat de Victoria i de Brudieu, entonava just en l'església montserratina, portant a l'esperit aires d'immortalitat; i en sortir a fora, el timbre verd i agrest de les gralles donava més blavor al cel i feia ganes d'abraçar tothom. (...) Així rendíem dos tributs a la vegada: un a la verge i l'altre a un mestre genial català.

Després de la benedicció, entonàrem a tota veu l'himne que jo he fet amb lletra d'en Maragall.

En Cabezón encaixà admirablement amb en Victoria. La pobra gent que esperava "platets i bombo" per ésser festa grossa, va quedar lluïda. A la tarda, hi hagué la processó al Misteri; li asseguro que fou un espectacle hermós. Amb ordre admirable, baixava la gent pel tortuós caminet; semblava un regueró de formigues que anaven a proveir pa per l'ànima.

Quina llàstima que els cants dels pelegrins fossin tan dolents- en castellà, molts d'ells- i amb aquella tonada de color de gos com fuig, ni blanc ni negre, amb aquell estil sense estil. Però, que diantre!, el grandió de l'escenari, el sentiment que covava en els cors, recompensaven el mal d'orelles. Després de la benedicció de la creu, es cantà l'Himne d'en Vives, que produí un gran efecte; l'eco engrandia les veus, i semblava que el cor de la muntanya contestés Hossana!

Massa feina s'havia fet, i el temps era curt per fer la vetllada preparada; l'Orfeó, després de sopar, sols tingué temps de cantar els estimats *Goigs i l'himne de la Senyera*, Per haver de marxar la major part d'orfeonistes amb l'últim tren. Em sabé molt greu no poder cantar cançons de la terra. Hauria estat el segell final a les festes del dia

Heus ací, estimadíssim mestre, la relació a l'engròs de la festa que vostè tant ha ajudat a realitzar amb sa bondat i amor a l'art noble.

Prengui, doncs, també part en nostra satisfacció. Allà dalt no fou possible treure fotografies; mirarem de fer-ho ara a Barcelona.

Per separat li enviaré demà alguns diaris. No es faci il·lusions. Aquí a Barcelona, si hi ha algú de bona voluntat que té pressentiment del que val la cosa, no és crític ni músic. Què hi farem...

Mentrestant, els goigs que un experimenta estudiant la gran música, ningú no ens el treu de sobre. Cregui, estimat mestre, en l'amor i veneració de son afectíssim amic.¹⁴¹

Desde aquell moment, els destins de l'Orfeó Català quedaren enllaçats amb aquell santuari, on s'acudí en totes les grans celebracions i esdeveniments importants de l'entitat. Igualment, la relació musical i religiosa i cultural amb la comunitat montserratina fou un element constant en tota la trajectòria de l'entitat.

¹⁴¹ - "El Orfeó Català". Las Noticias 10-8-1896.

5.3-LA POPULARITAT: VISITES A LES POBLACIONS CATALANES.

Les excursions artístiques per les comarques catalanes, iniciades en aquests primers anys, seran a més d'un estímul artístic una clara vocació testimonial d'aportar arreu l'esperit catalanista a través de la música. Aquesta és una de les raons de la gran popularitat que adquirirà en poc temps i també de l'arrelament de l'Orfeó en la societat catalana. Hom el convertirà en símbol de Catalunya, especialment en els moments de dificultats i enfrontaments polítics i/o ideològics, dels que l'Orfeó Català, emparat en llur missió artística, i en llur catalanisme ideal i unitari, es mantindrà quasi sempre al marge.

La funció educadora i civilitzadora del poble, que hom atribueix a Millet i als seus orfeonistes, juntament amb la serietat i el perfeccionament artístic, fa que fins i tot aquells que ideològicament no combreguen amb llur ideologia política o religiosa, els admirin i reconeixin la importància de crear altres formacions capaces d'escampar el mateix missatge de progrés i civilització.

"La excursión que esta semana ha hecho el "Orfeó Català" ha correspondido al vecino pueblo de Masnou. En la función de iglesia, celebrada ayer, tomó parte dicha Asociación musical, siendo objeto de todas las alabanzas y de que el templo se viera completamente lleno de fieles, hasta el punto de que no se recordara solemnidad como la celebrada últimamente.

Por la tarde el "Orfeó" dió un concierto en el teatro Circo, que se vió muy concurrido.

Allí obtuvo una ovación en cada una de las piezas que ejecutó.

felicitamos al maestro señor Millet, director del citado "Orfeó" por el acierto con que se ocupa de este coro, únicamente comparable con los grandes orfeones de Bilbao"¹⁴²

La Vanguardia (12-8-1896), en una crònica titulada "L'Orfeó Català", firmada per Esteve Suñol, destaca la importància adquirida Per la associació, així com la seva funció civilitzadora:

"No voy a descubrir a l'Orfeó Català"; tanto valdría decir que voy a descubrir el Mediterráneo; porque hoy, ya nadie que enta en algo el buen nombre artístico de Cataluña ignora que l'Orfeó Català, és una de las más firmes columnas del moderno renacimiento de las artes catalanas. Quiero únicamente escribir algo sobre las trascendentes fiestas rurales que anda celebrando l'Orfeó en peregrinación artística por las poblaciones importantes de nuestra tierra; quiero conmemorar especialmente la hermosa fiesta musical realizada en Masnou el domingo último, una de las más fructíferas etapas, por lo completa, de este apostolado del buen gusto y del amor a la pàtria digno por muchos conceptos de toda suerte de alabanzas. (...)

¡Cuán grande y hermosa es la misión que se han impuesto Millet y sus orfeonistas! Deciales el doctor Sallarés con acento grandilocuente que esta misión, que la presencia en los pueblos de l'Orfeó Català, le recordaba la presencia de Cristo en la casa de Marta, y que los

cantos populares por los orfeonistas exaltados ante un pueblo muerto, al parecer, para ellos, le recordaban aquel grito de Dios ante la tumba cerrada:- Lázaro, levántate y anda. (...)

Aquest esperit romàntic i historicista, de tornar als orígens, a la reserva espiritual de la tradició del poble, per recuperar una identitat perduda, forma part de la creació mítica i simbòlica que crearà la premsa incondicional de l'Orfeó Català; Però tanmateix, hom no pot negar, a través de la documentació analitzada que l'impacte emocional i artístic, en aquells anys de finals de segle, fou unànime a tot el públic, i també a la majoria dels periodistes i "amateurs" de la crítica musical i les cròniques socials.

Un altre element important, és, que quasi tota la premsa d'aquells anys, veu en l'Orfeó Català, l'herència claveriana, fet que al meu entendre, facilita la irradiació, perquè malgrat les innovacions en el repertori i la interpretació, els rituals són coneguts per una gran quantitat de públic, que no s'acostaria probablement a un cor professional o d'elit, davant la incertesa de no comprendre aquell missatge artístic. L'Orfeó Català, en canvi, es presenta com una formació popular, tot i que gradualment, aconsegueix introduir en el poble la selecta música religiosa o profana de tots els temps, i ho fa sabent que la música és un llenguatge universal, i que per gaudir-ne i experimentar la bellesa, no és necessari tenir-ne una àmplia formació cultural. Però també a través dels programes i de les crítiques d'aquests, hom pretén portar l'aprenentatge més enllà del gaudi emocional passatger, en introduir la producció musical com a element formatiu cultural i moralment. En altres paraules convertir la música popular i clàssica en una necessitat social que ompli l'espai vital en general, i especialment l'espai d'esbarjo.

"Hace ya más de treinta años que el inolvidable Clavé llamó al pueblo dormido... y la regeneración del alma sedienta de lo bello, del sentimiento instintivamente bueno de nuestro pueblo trabajador, fué un hecho del que parece como que no se hayan dado perfecta cuenta todavía los que con dicho pueblo trafican, a pesar de haber visto como en los días luctuosos de los grandes peligros para la patria, aquí se ha salvado lo que en otras partes cayó con estruendo horrisono al empuje de unas masas no despiertas, como las nuestras, para sentir y gozar el arte de las viejas tradiciones.

Hoy Millet, con sus orfeonistas arrancados de las asquerosidades del café cantante y de las perniciosas corrientes del "Flamenquismo" en que por un momento estuvimos amenazados de perecer, y con los cantos puros de la tradición catalana, de la leyenda germánica, de la vida rusa y de los aires de la vieja Escandinavia, grita también a nuestro vulgo ilustrado de las clases medias, ya medio embrutecido: Lázaro, levántate y anda-.; y el vulgo ilustrado se levanta, y aquellos "sprints forts" que antaño acogían con sonrisas de conmiseración el "candor" de los que andábamos buscando anhelantes en el fondo de las olvidadas masías el tesoro inmenso de nuestra música popular, hoy empiezan a confesar candorosamente que en aquella melodía del "Noi de la mare", que no podían oírnos alabar sin reirse a carcajadas, en aquella canción...y en tantas otras, hay un caudal copioso de poesía que no podían sospechar los que por todo bagaje artístico traían las pseudo-melodías de La Traviata y del Trovador con que habían alimentado su alma años y años.

Todos debemos coadyuvar en la obra de Millet; todos debemos formar, en espíritu cuando menys, entre sus orfeonistas ; todos debemos gritar, como él, a nuestro pueblo, a nuestra

clase media, a nuestra aristocracia, a cuantos se sientan capaces de alcanzar el sentido de lo bello:-Lázaro, oye, levántate y anda! E. Suñol.¹⁴³

Convé recordar, que aquesta nova etapa plena d'esperança per a l'Orfeó, coincideix també amb un dels millors moments del catalanisme. La Unió Catalanista, representa en aquells moments la unitat de tots els que treballen pels ideals catalanistes, no hi ha desavinences importants en aquells anys, hom respira un catalanisme unitari, que tot i no durar gaire, posen la base sobre la que se sustentará la simbologia i la tradició catalanista. Es per això que la trajectòria de l'Orfeó en aquests anys estarà íntimament lligada als objectius de la Unió Catalanista, i aquesta amb llur suport constituirà un fort impuls per a la consagració de l'entitat com a representant dels valors simbòlics que uneixen a tots els que se senten catalans, sense controvèrsies. Aquest és l'esperit que conservarà l'Orfeó en els anys a venir, quan les lluites ideològiques i tàctiques dins el catalanisme, enrareixin l'ambient tot generant tensions i ruptures. Com analitzarem més endavant, la identificació del cor amb el mateix esperit col·lectiu que havia representat la Unió en els seus primers anys, farà que l'orfeó Català esdevingui una entitat emblemàtica del Catalanisme.

¹⁴³ Suñol, E." L'Orfeó Català". La Vanguardia 12-8-1896.

6- LA CRISI DE FI DE SEGLE I LA TRAJECTÒRIA DE L'ORFEÓ CATALÀ.

6.1- L'IMPACTE DE LA GUERRA EN EL CATALANISME.

En iniciar-se la Guerra de Cuba el 22 de juny de 1895, la major part del país cau en una síndrome d'exaltació patriòtica irracional i xovinista. A Catalunya, l'excepció seran els Republicans Federals i els Catalanistes¹ que a més de veure les reivindicacions dels "patriotes Cubans" com una causa justa, aprofiten per criticar el govern central de no escoltar, i no ser capaços de trobar una solució autonomista al conflicte. Igualment critiquen a la pròpia burgesia, acusant-los d'egoisme, i de pensar només en els propis interessos, en comptes de pressionar al govern per acabar, quan abans millor, un conflicte que preveuen molt perillós per les implicacions i interessos que tenen en l'illa un estat jove i de gran potència com eren els Estats Units.

Vist amb perspectiva històrica, aquells grups tenien una visió més realista del problema cubà de la que tenia el govern i la major part del país, però tant els republicans federals com els catalanistes foren titllats d'antipatriotes i àdhuc de traïdors pels fanàtics de l'orgull patri, que majoritàriament demanaven la utilització de la força per resoldre el conflicte.

L'any 1897, enmig del conflicte, el Catalanisme saluda amb esperança la concessió d'una forçada autonomia per a les colònies, tot i sospitar que és massa tard per què aquesta posi fi a la guerra. De la premsa catalanista que tracta aquest tema destaquem per l'anàlisi i la claretat expositiva el número de "Lo Regionalista" del 15 de desembre de 1897, on apareixen dos articles molt interessants. El primer presentat a la primera plana, a mode d'editorial, parla de l'autonomia concedida a Cuba, i del canvi que aquesta mida representa en el que havia estat fins llavors la política governamental. Canvi d'orientació que aplaudeixen, tot i considerar-lo tardà i forçat per les circumstàncies de la guerra.

"... los que per convenciment creiem en el redemptor sistema autonomista, voldríem veure'l aplicat a tots els pobles que constitueixen l'Estat espanyol, i el partit liberal lluny de concedir-lo a tots ells, l'ha donat tant sols a Cuba i Puerto Rico.

Si en Sagasta i Moret tinguessin vertadera fe posada en el nou règim, l'haurien fet extensiu a totes les colònies i a les avui centralitzades regions de la Península, que políticament tenen igual dret de gaudir de tan beneficiós sistema. Per això diem que en la implantació de l'Autonomia, més que convenciment, veiem nosaltres lo manament d'una nació estrangera, un si és o no es imposició, a la vegada que una tàctica política, en extrem envejable, per part d'aquell bon senyor que a Madrid representa, des de fa alguns mesos als Estats Units. (...)".

El segon article, escrit per A. Mallsol, es titula **¡VISCA L'AUTONOMIA!**, del que seleccionem alguns paràgrafs de gran interès, per entendre les expectatives en una futura autonomia per Catalunya:

¹ Vid, Borja de Riquer, op. cit. pàg.17 i ss.

"Lo govern de Madrid, ha donat l'autonomia a Cuba i Puerto Rico.

Si examinàvem detalls, alguna cosa hi tindríem de dir, però en conjunt el fet ens es del tot satisfactori. Amics entusiastes de la llibertat de tots els pobles, és per nosaltres una gran satisfacció que qualsevol poble de qualsevol raça obtingui el dret natural de governar sa propia casa. Per això, si en primer terme som coratjosos partidaris de la llibertat de Catalunya i de totes les regions de nostra raça, sentim també grans simpaties per la llibertat de totes les altres regions del món. tant ens té que s'anomenin Euskaria, Galícia o Aragó, com Creta, Irlanda, Bohemia, Polònia, Cuba o Puerto Rico. (...)

Respecte a Cuba, potser Espanya ha fet un xic tard i la concessió no donarà els fruits que el Govern desitja, però això no ens ha pas de capficar gens ni mica, perquè en aquest cas particular el que a nosaltres ens importa, es que l'Estat espanyol al que vivim junyits, a trencat els vells motlles de la tradició castellana, en tots temps centralista i uniformadora, per a adoptar la tradició dels pobles lliures i avançats, La suïssa, los Estats Units, la Austria-Hongria, l'Alemanya, l'antiga i sempre gran i gloriosa Confederació Catalana-Aragonesa.

Lo que ara a Catalunya convé, és provar fins a quin grau arriba l'autonomisme dels sagastins, exigint d'una manera solemne la restauració de la llibertat de Catalunya, ofegada per les baionetes del centralisme i perduda per la força reunida de França i de Castella, els tradicionals enemics de la Nacionalitat Catalana.

El partit republicà federalista de Catalunya, ha començat la tasca amb molt patriotisme. Ha fet i segueix fent meetings de propaganda autonomista; que desperten l'entusiasme del poble. Confessem amb bona fe que la seva actitud ens és simpàtica, perquè en la seva campanya posa per sobre de tot l'autonomia de la Pàtria Catalana.

Els carlins, malgrat la planxa que estan fent en combatre l'autonomia cubana, diu que també es preparen a treballar per nostra autonomia.

Però l'actitud de Catalunya en aquesta qüestió no ha d'ésser pas una obra de partit; reduir-la a aquestes proporcions es enxiquir-la i donar raons al Govern per a fundar una negativa. Es necessari treballar per nostra autonomia desinteressadament, deixant de banda repúbliques i qüestions dinàstiques, perquè la pàtria catalana, és superior a totes les formes de govern i a tots els reis i pretendents. (...)²

A continuació passa a explicar que suposaria l'autonomia, a través de les demandes catalanistes: acabar amb determinats impostos, les quintes, el caciquisme... i és planteja:

"És possible obtenir això?"

Lo concedit a Cuba ens obliga a no perdre l'esperança. El centralisme espanyol està en crisis tot lo de Madrid tambaleja: per a enderrocar-ho tot, no hi falta més que una bona empenta.

Catalunya és una gran força dintre de l'Estat espanyol, força despreciada i trepitjada avui; però força positiva sempre. La meitat dels diners que gasta el Centralisme, han estat pagats per Catalunya Una actitud de protesta legal, però seria i honrada, es prou per a reconquerir el que amb tanta sang van defensar els màrtirs de nostres enyorades llibertats.

Propaguem doncs l'autonomia amb constància, amb tot patriotisme i sense fer-ne mai qüestió de partit ni de banderia: si ens presentem units està en nostres mans la victòria, sense necessitat de desastres que potser en altre temps serien necessaris.

Si a Cuba l'han concedida, més dret hi tenim nosaltres: nostra llengua, nostra història, nostra tradició, nostre dret, nostre caràcter, nostres costums, en certificar l'existència del poble català amb representació nacional ben propia, son ferma garantia d'un dret de llibertat; que pot detentar la força del poder, però que mai aboliran ni els sofismes dels més savis ni el

² Lo Regionalista 15-12-1897.

poder de cap govern. (...) al sol crit de ¡Visca Catalunya! despertem al nostre poble, fent-li conèixer el sol de la veritable llibertat. L'endemà de la victòria, serà l'ocasió de dividir-nos: avui sols convé unió, constància i entusiasme.- A. Mallsol.³

L'entrada a la guerra dels Estats Units poc després, va trencar les esperances i l'eufòria per la desitjada autonomia, mentre hom contemplava la desfeta de l'esquadra espanyola i un final ràpid i vergonyós pel país. El govern es veié obligat a negociar la Pau -*Vae Victis*-, és a dir quasi sense condicions.

Les derrotes de Cavite (maig de 1898) i de Santiago de Cuba (juliol de 1898), motiven un catastrofisme generalitzat i de tensions contingudes que esclaten contra el govern. La situació s'inverteix, i els mateixos que a l'inici de la guerra havien demanat posicions de força, ara demanen els caps dels militars i dels polítics del govern.

Com era previsible, el govern va negociar la pau en condicions molt dolentes, fent veure que no sentia les queixes que esclataven arreu del país, exasperant encara més tots aquells que, com els comerciants i industrials catalans, tenien interessos ultramarins i que com en un malson ho veien tot perdut.

Aquest sentiment d'esfondrament col. Lectiu, derivarà en la idea general de que el país ha tocat fons i de que cal regenerar la societat i la vida política del país.

6.2- L'ORFEÓ CATALÀ: ACTUACIONS ARTÍSTIQUES I INSTITUCIONALS.

A més de celebrar la seva consagració d'ideals, al llarg de 1896, l'Orfeó realitzarà més de 18 concerts, a Barcelona i comarques, circumstància que es repetirà l'any 1897. Entre els verificats a Barcelona destaquen:

El Concert dedicat a Schumann, celebrat a l'Ateneu Barcelonès, que continua en la línia de col. Laboració amb aquella entitat i la seva transformació en una institució cultural autènticament catalana.⁴ També continuarà la col. Laboració amb la Tertúlia Catalanista, prenent part en una funció d'aquesta al Teatre Romea⁵

Quan a les actuacions musicals importants, continua la col. Laboració en alguns dels "Concerts Nicolau", celebrats al T. Líric, on l'Orfeó Català interpretarà la part coral de *La Consagració del Graal* de Wagner⁶. També participarà el mateix mes

³ Curiosament la portada d'aquest número es dedica a l'Orfeó Català, hom el titula "Cara i Creu". La cara és un elogiós comentari de l'últim concert al teatre Líric; i la creu: la denúncia per la no cotització industrial de l'entitat, que va donar lloc al procés de l'embargament.

⁴ Vid. Casassas, J. "L'Ateneu Barcelonès dels seus orígens als nostres dies". Ed. La Magrana. Barcelona 1986, especialment capítol 5, pàg. 61 i ss.

⁵ Actes J.D. O.C. 8-3-1896, en canvi refusa altres funcions en el mateix teatre ofertes per la Societat La Torre, i també la de la Societat Empresa Jardí Español, per donar alguns concerts en aquest local.

⁶ Celebrat el primer de juny de 1896, a l'Associació Musical el 21 de juny de 1896.

en un concert celebrat per a "L'Associació Musical", en el Teatre Euterpe, i en diversos actes religiosos.⁷

Amb motiu de la Tercera Exposició de Belles Arts i Indústries Artístiques, promogudes pel Foment de la Producció Nacional, es van organitzar al Palau de Belles Arts una sèrie de quatre concerts. La direcció dels dos primers, per orquestra, s'encarregà al mestre Nicolau, qui demanà la col·laboració de l'Orfeó Català per als fragments corals. Els darrers foren a càrrec de la Banda Municipal, dirigida encara pel mestre Josep Rodoreda⁸, amb la col·laboració del prestigiós organista Eugène Gigout.

Cal recordar, que en aquells anys el grup modernista, encapçalat per A. Cortada i J. Pena, desenvolupava una intensa campanya en contra de l'actuació de Nicolau, doncs en la seva opinió, ni els músics ni el mateix director estaven preparats per assolir amb dignitat el repertori wagnerià que interpretaven.⁹ En els concerts orquestrals donats en aquesta ocasió, Nicolau va triar obres curtes d'impacte i d'èxit segur en el públic: es triaren obres d'autors que, com Wagner, Mendelssohn, Schumann, Berlioz o Grieg, que en aquells anys gaudien del favor dels filharmònics. El marc en que s'encabia l'Exposició, no es prestava a la introducció d'obres o autors nous, ni es va pretendre posar èmfasi en l'acció "educativa" que tant la facció "modernista" com "l'academicista" (cadascuna amb els seus mitjans i formació), tracten d'introduir en el públic barceloní. La tria respon més a un acte de divulgació i d'exhibició, que doni rellevància a l'esdeveniment de la nova Exposició. Antoni Nicolau, i els seus seguidors necessiten l'aplaudiment del públic, en un moment en què tota la capacitat "rebentaire" del grup modernista es desfermava contra ells, i les sèries de concerts celebrades en la temporada.¹⁰

El resultat d'aquests concerts constituirà per als crítics modernistes, un fracàs estrepitos.¹¹ Mentre que la major part de la premsa, fent costat al sector academicista valorava l'actuació de Nicolau molt positivament, en especial pel seu sacrifici i abnegació en favor del progrés musical de Barcelona.

"No vacilamos en afirmar que jamás orquestra alguna ha desarrollado en Barcelona una serie de conciertos con el fervor, con la aplicación, o con el olvido completo de cuanto es ajeno al arte, con que desarrolla actualmente la orquesta que dirige el maestro Nicolau(...) Podrán pasar desgraciadamente estos conciertos inadvertidos sobre ellos, si así les conviene; pero todos los que tienen en algo el progreso del arte sinfónico en Barcelona recordarán siempre la serie de la sinfonias de Beethoven dirigidas por Nicolau los domingos por la mañana, como una de las campañas musicales más brillantes y

⁷ Entre aquests Al Seminari, a Santa Madrona, Sant Felip Neri etc.

⁸ Rodoreda poc després seria cessat, i el seu càrrec de Director de la Banda i de l'Escola Municipal passaria a Antoni Nicolau. Per més informació sobre el tema: J. Lamaña, Barcelona Filarmónica, p. 248, també F. Baldello, "La música en Barcelona" pàg. 85 i ss

⁹ vid. Aviñoa, X. "La Música..." op.cit. pàg. 56 i ss "Nicolau Director".

¹⁰ vid. Aviñoa, X. "La Música..." op.cit. pàg 80 i ss.

¹¹ Una visió satírica de tota aquesta Campanya "A Marramau. Sobre allò del Nibelung", "L'Esquella de la Torratxa" 20-3-1896, escrita malgrat no portar la seva firma per Esteve Suñol, defensor de Nicolau. La visió del modernista a posteriori, sobre tota aquesta etapa i l'actuació de Suñol a: J. Pena "Clar i Català. Resposta a E. Suñol, crític(?) musical". Joventut 29-3-1900.

educativas, sino la más educativa y la más brillante de cuantas aquí se han realizado. (...) pero aquí no se ha contado ni se cuenta con esto; aquí sencillamente no se cuenta. La abnegación de Nicolau y de su orquesta basta y sobra para que uno y otros se hayan lanzado y nos lleven por las grandes alturas artísticas a donde nos llevan estos días".¹²

Dins aquest context, l'Orfeó Català decideix agrair a Antoni Nicolau i a Felip Pedrell el seu suport i estímul artístic designant-los socis d'honor, justament en l'any 1897, quan el prestigi de l'Orfeó és una realitat social i musical, i en canvi ambdós mestres són qüestionats en llur treball pel grup modernista.¹³

La designació de la Junta Directiva, no sols reflecteix l'agraïment a dues personalitats entranyables per a l'entitat, sinó també per quin bàndol del conflicte musical, prenia partit l'Orfeó Català.

A nivell institucional, l'Orfeó Català continuà creixent. L'any 1897 comptava ja amb 400 socis protectors (entre els que hom troba personalitats destacades de les classes socials i formacions polítiques conservadores). Tanmateix el nombre de coristes va arribar a 100; tot plegat fa que sigui necessari trobar un local més espaiós i adient a les noves necessitats i al relleu social adquirits.

La nova seu, s'establí a la Casa Moixó, a la plaça de Sant Just. Frederic Lliurat ens explica:

"Aquest canvi de local de gran transcendència per a la vida social de l'Orfeó, se degué gairebé en absolut, al president Joan Millet, el qual amb son optimisme, empena i generositat esdevingué el ver propulsor (cal proclamar-ho) de la creixença social de l'Orfeó Català durant tots aquests temps..."¹⁴

L'any 1897, és molt important quan a treball de repertori, especialment religiós. Es féu la primera audició de la *Missa del Papa Marcel*, de Palestrina i s'inicià l'estudi de la música religiosa del segle XVI, a la que es va dedicar un concert celebrat el 4 d'abril al Teatre Líric (dins del cicle de quaresma).

Trobem d'interès les paraules de Frederic Lliurat en recordar aquest concert:

"... mercès a ell, quedà ja ben definit i exterioritzat un dels mes significatius aspectes del noble ideal que l'Orfeó no s'ha cansat mai, durant tota la seva vida, d'ardidament practicar. (...) Aquesta predilecció envers aquella música fou inspirada, val a dir-ho per les predicacions del mestre Pedrell i per l'exemple dels "Chanteurs de Saint Gervais" de Paris que dirigia en Charles Bordes"¹⁵.

Aquesta inclinació per la música religiosa interpretada amb la puresa original perduda i que es veié confirmada amb posterioritat per l'Encíclica "Motu Proprio"

¹² E. Suñol, "Els Concerts Nicolau" La Vanguardia, 28-12-1896.

¹³ El nomenament de Socis Honoraris es fa a proposta de la Directiva, a la Junta General del 31 de gener de 1897. També s'atorgarà aquesta distinció a Antoni Gallissà, dissenyador de la Senyera de l'Orfeó.

¹⁴ Lliurat, F, "l'Orfeó Català...". op.cit. pàg.3

¹⁵ Lliurat, F, "l'Orfeó Català...". op.cit.pàg.4

de Pius X, fou la causa de la creació de la “Capella de Sant Felip Neri”, molt vinculada desde llavors (i fins els nostres dies) a la vida de l'entitat i els seus coristes.¹⁶ La creació de la Capella de Sant Felip Neri, fou la manera de propagar aquella Reforma, i de tenir a ratlla als mestres de capella que acusaven d'intrusisme l'Orfeó Català i que en els primers anys van fer tot el possible per obstruir l'actuació a les esglésies del cor, i en especial de la secció de dones.

Quan a la citada Encíclica provocà en el seu temps grans polèmiques i la sensació de triomf en els homes de l'Orfeó Català, i en especial en el mestre Millet, essent un fet que es recull ampliament en el seu epistolari i en la “Revista Musical Catalana”, en diversos números de l'any 1904.¹⁷

En definitiva en el bienni 1896-97, malgrat les circumstàncies externes, l'Orfeó Català viu un període expansiu: s'ha consagrat com institució catalana en beneir la Senyera a Montserrat, ha adquirit un gran prestigi i ha engrandit la seva estructura amb la integració definitiva de les seccions femenina (1896) i de nois (1895) que li permetran assolir una programació polifònica com cap altra entitat no professional, del moment a Espanya.

Té una estructura associativa i artística que permet presentar-la en societat com una formació musical de qualitat, diferent del que fins llavors havia dominat el cant coral català: coneixements musicals, de solfeig, i de tècnica vocal. El conjunt de les tres seccions és capaç d'interpretar amb qualitat qualsevol repertori simfònic coral, i també les cançons populars catalanes i d'altres països (que seran una constant al llarg de la seva trajectòria musical). Com exemple pregon del que acabem de dir, cal assenyalar que ha aconseguit novament, fer 18 concerts l'any 1897, en uns moments marcats per la crisi, a conseqüència de la Guerra Colonial.

Musicalment es tinguda en compte pels circuits de música culta: Concerts Nicolau-Liceu i també pel moviment coral nacional i internacional, amb qui manté una actitud, ambigua (novament negativa participar als concursos de Montpeller i Bilbao). Amb aquestes perspectives, l'Orfeó Català torna a considerar la proposta d'organitzar uns Jocs Florals de la Música per l'any 1897, que finalment no es podrà realitzar per les circumstàncies polítiques, i també es plantejarà de manera seriosa concórrer al Concurs Internacional d'Orfeons, convocat per a 1897, a Niça, del que ens ocuparem més endavant.

Ideològicament, l'Orfeó Català, continuarà vinculat al Catalanisme unitari, representat per la Unió Catalanista, que fins a la derrota colonial viu un moment dolç i expansiu, en aconseguir el suport al seu programa dels elements que en principi no havien acceptat les Bases de Manresa: Els joves modernistes i l'Església.

¹⁶ De fet era composta per cantaires (homes), que tenien certa flexibilitat laboral per poder participar en audicions religioses on no podien assistir els altres cantaires. Aquesta participació era remunerada i per això es varen donar alguns conflictes, que sovint recullen les Juntes generals.

¹⁷ Artís, P. “LLuís Millet...” pàg.67 i ss

6.3- LA VINCULACIÓ DE L'ORFEÓ CATALÀ A L'ACTUACIÓ DE LA UNIÓ CATALANISTA.

La premsa del país dona compte, al llarg del conflicte, dels esdeveniments i les tensions que es generen dins i fora del Principat, però seguint la documentació de l'Orfeó, hom podria ignorar la importància i la gravetat del tema. L'Orfeó Català, seguint les pautes de la Unió Catalanista es manté força d'esquenes al conflicte, en contrast a la importància i expectació social que es genera. L'any 1896 continua sent un any de tranquil·litat en el Catalanisme, sense controvèrsies, l'enemic està fora i en qualsevol cas la crítica a la inamobilitat de la burgesia, representada pels homes del Foment del Treball, es talment compartida per totes les files catalanistes. L'Orfeó continua adquirint prestigi i popularitat en totes les instàncies de la vida catalana, es manté al marge d'aquesta crítica, seguint la línia de prudència que caracteritza a l'entitat, a l'empara dels seus objectius musicals.

La creixença fa que aquest sigui un any per assentar els fonaments estructurals. Les línies d'actuació senyalen la recerca del suport oficial- invitacions a autoritats: Capità General, Alcaldia, Diputació-, alhora que hom incrementa els contactes amb les entitats ciutadanes de prestigi (Ateneu Barcelonès, Foment del Treball, Foment de la Producció Nacional, Centre Excursionista, Cercle artístic de Sant Lluç, i també de l'Església ¹⁸

L'Orfeó Català, es considera una Associació Catalanista i per tant, sempre amb la deguda prudència i mirant de no comprometre's en actes perillosos, col·labora a les crides d'algunes associacions catalanistes, en iniciatives d'estratègia més aviat simbòlica: participació en les tertúlies catalanistes ofertes al teatre Romea, com la que es feu en homenatge a Frederic Soler, ¹⁹ en la subscripció que s'inicià en favor de Jacint Verdaguer (que finalment no es feu); I sobretot dintre d'aquesta estratègia simbòlica en l'adopció de la barretina²⁰ catalana en el vestuari dels homes, com a signe d'identitat i reivindicació catalanista.

L'única referència a la Guerra que apareix en les actes es l'aplaçament de concerts que s'havien de fer al Teatre del Liceo, comunicada per Albert Russinyol, president del Cercle de Liceo, a causa de la Guerra.

“Joan Millet comunica haver visitat a Albert Russinyol, president del Cercle del Liceu, qui li indicà la conveniència d'aplaçar per més endavant el concert que l'Orfeó pensava donar i fer-ho així, en vista de les actuals crítiques circumstàncies per què travessa la Nació espanyola.”²¹

¹⁸ Entre d'altres la Vetllada en honor del Cardenal Casañas, feta en la Societat Catòlica de Barcelona, el 9 de juliol 1896.

¹⁹ Actes O.C. 9-9-1896

²⁰ Aquest distintiu va ser adoptat en aquells anys per altres col·lectius catalanistes, amb el mateix objectiu.

²¹ Actes Junta Directiva O.C. 20-11-1896.

En la mateixa acta apareix una altra referència, de caràcter benèfic, que no es repetirà:

“Creient l'Orfeó un deber fer quelcom pels soldats catalans que tornen ferits i malalts de Cuba i Filipines, s'acorda posar una safata el dia del Concert de Santa Cecília, qual producte s'entregarà íntegrament a la Lliga de Productors de Catalunya qui es cuidarà de fer-ho a mans de la benèfica institució de la Creu Roja”

El Missatge al Rei dels Hel. lens.

L'ambient eufòric i unitari que viu el catalanisme, respecte al que hom podia esperar de les reivindicacions cubanes explica, en part, una de les actuacions més compromeses de l'Orfeó Català: l'adhesió i la participació en l'entrega del “Missatge al Rei dels Hel.lens”²².

La decisió de participar, com veurem a continuació, va ser un motiu de polèmica entre els mateixos elements de la Junta directiva, alguns dels quals consideraven que l'Orfeó no devia participar en l'acte per la seva clara connotació política:

“Havent acordat varies associacions entregar públicament i solemne al Consol de Grècia un missatge dirigit al Rei d'aquell país, amb motiu d'haver-se declarat a favor dels habitants de Creta que es volen deslliurar del jou que Turquia els imposa, la comissió organitzadora d'aquest acte havia demanat a l'Orfeó Català, que contribuís a sa major ressonància anant el cor a dit consolat a cantar 2 ó 3 composicions musicals. Posat a discussió si convenia o no acudir a tal demanda, parlarem en pro els senyors President (Joan Millet), Mascaró i Lluís Millet i en contra els senyors Serra, Farrarons, Lapeyra i el Secretari, i després d'haver rectificat varies vegades els senyors que ho desitjaren i de declarar l'assumpte prou discutit es posà a votació (...) i donà:

Digueren si: els senyors Mascaró, Lluís Millet, Comella, Pagès i President: 5 vots.

Digueren no: els Senyors Tomàs Millet, Serra, Lapeyra, Farrarons i secretari: 5 vots. (...) per resoldre l'empat, s'aplica el vot de qualitat de la presidència, en conseqüència es constata: “El cor assistirà a l'esmentat acte. Firmat Secretari J.Viñas.”²³

Aquesta difícil resolució per a l'entitat, aprovada pel vot de qualitat de la presidència, és un exemple prou clar de la divisió de criteris, que venim apuntant sobre quina havia de ser l'actuació de l'Orfeó, en relació a les accions empreses pel catalanisme; i també com en aquests i altres moments s'imposarà una actuació més decidida, en base al criteri propiciat entre altres pel president i el director del cor.

L'adhesió al Missatge, firmada pel President en nom de l'Orfeó Català²⁴ i la col.laboració en l'acte de lliurament, juntament amb el cor "Catalunya Nova", els farà guanyar molts punts davant dels sectors més actius del catalanisme i de la Unió Catalanista, amb la qual simpatitzaven i col.laboraven aleshores, amb

²² Missatge dels catalans a S.M. Jordi I, rei dels helens. (Barcelona, 2 de març de 1897), Publicat a La Renaixença.

²³ Actes Junta Directiva O.C. 2-3-1897.

²⁴ Actes Junta Directiva O.C.14-3-1897.

caràcter personal, els germans Joan i Lluís Millet, els quals gaudien ja en aquests moments de tots els instruments personals i estatutaris per fer prevaldre llur criteri, en la línia d'actuació que devia seguir l'entitat.²⁵

En les actes de les Junes Directives que es succeeixen, no consten informacions o al. Lusions relatives a la reacció governamental ni a la repressió que acompanyà l'entrega del Missatge²⁶. En canvi, si consten les felicitacions de la Lliga de Catalunya i de la Unió Catalanista,²⁷ així com la comunicació per part del seu President de la contesta que el govern de Grècia donà al Manifest²⁸.

Tanmateix, hem pogut constatar un significatiu augment de socis en els següents mesos, que contraresten algunes baixes provocades anteriorment, segons deixen veure l'ambigüitat de les actes, per aquesta nova orientació més decidida amb la política catalanista, i també per alguns conflictes latents esdevinguts durant l'any 1896 entre alguns membres de la directiva i els mestres de Secció, que generen reaccions a favor o en contra entre els coristes i socis.

A tall d'exemple: En l'acta del 26 de setembre de 1896, Joan Gay havia presentat la seva dimissió "... amb sentiment de presentar la dimissió com a individu de la Junta i com a mestre de la secció de nois, donant-se al mateix temps de baixa com a soci de l'Orfeó, per no convenir-li les condicions en que ha de desempenyar els seus càrrecs". Aquesta li serà acceptada després de discutir força el tema²⁹. El 22 d'Octubre, és Josep Lapeyra qui presenta la dimissió, i tanmateix se li accepta.

A principis de l'any 1897, es recullen 20 baixes de coristes homes i dones, entre les que trobem algun fundador com Aureli Capmany i Farrès, qui durant aquests anys s'havia distingit per la seva actitud crítica envers la gestió de la directiva. En aquest cas concret, Aureli Capmany, retirarà la seva dimissió i continuarà en el cor, però els altres dimitits no ho faran.

Deixant a banda els conflictes interns, derivats d'una línia més autoritària, per aconseguir una direcció més homogènia artística i institucionalment; el que ens

²⁵ Seguint els conflictes interns expressats a les actes, s'observa una progressiva depuració dels elements disconformes amb les actuacions i decisions dels líders de l'entitat, els germans Millet.

²⁶ Vid.Llorens i Vila, Jordi "El Missatge al Rei dels Hel.lens i les seves conseqüències" dins "La Unió..." op. cit. pàg.326-340.

²⁷ Actes Junes Directives O.C. 14-3-1897 i 6-5-1897, respectivament.

²⁸ Aquesta circumstància referma la idea d'autocensura i de silenci pactat que sovint apareix en els documents oficials de l'entitat, quan es tracten determinats temes.

²⁹ El conflicte s'havia iniciat amb el Vicepresident Pere Pagès, en la comissió que revisava el Reglament, i els mestres de la Secció Lapeyra, Gay i Sra. Werle (Actes 30-7-1896), aquests es queixaven de l'autoritarisme del Vicepresident i de la forma de tractar-los, segons ells, insultant. El conflicte va arribar al cor, que va tancar files amb els seus mestres, i malgrat que Pere Pagès va demanar excuses i insistí que la seva voluntat no era insultar-los, l'harmonia es va trencar entre alguns mestres i coristes, i la directiva, fins que Gay i Lapeyra dimiteixen. A posteriori, Lluís Millet comenta de passada la marxa d'aquests músics a Pedrell "...Ahir la Gay (es refereix a Maria Gay, cantant d'èxit, esposa de J. Gay) i en Lapeyra (antics coproessors a l'Orfeó i que se'n van anar perquè volien manar més del que convenia a la societat) van executar amb algunes veus l'Ave Virgo de Guerrero.(...)" Lluís Millet, Lletra a F.Pedrell 31-3-1897. dins Dolors Millet, "Lluís Millet..." op. cit. pàg.281.

interessava constatar és com en una conjuntura d'eufòria catalanista per la probable concessió de l'Autonomia a Cuba, el neutralisme tradicional de l'entitat es trenca, perquè hom presenteix la transcendència del moment, i els elements directius més identificats amb la Unió Catalanista adopten una actitud més valenta i decidida, davant l'esperança comuna que l'autonomia cubana podria ser el precedent, per aconseguir la de Catalunya.

En efecte, seguint a Jordi Llorens,³⁰ sabem que la Unió Catalanista vol estar preparada per aquestes circumstàncies i per això hom decideix reunir-se el 5 de desembre de 1897, per escollir una nova Junta Permanent, que devia ser l'encarregada de conduir el Catalanisme en aquell moment especial i difícil. Els escollits es caracteritzen per ser elements que s'havien distingit per la seva activitat en les darreres iniciatives de la Unió, entre ells: Antoni Gallissà, President, Jaume Carner, Vicepresident, Enric Prat de la Riba, tresorer, Jaume Maspons i Camarasa, secretari, Jaume Arús, **Joan Millet** i Antoni Utrillo vocals.

Les primeres actuacions d'aquesta Junta Permanent, en la que trobem al President de l'Orfeó Català: Joan Millet, s'orienten a dinamitzar l'associacionisme catalanista arreu del principat, per tal de crear l'ambient favorable a la futura petició d'autonomia. A tall d'exemple: el gener de 1898, redacten una circular encoratjant tots els catalanistes a formar agrupacions en cadascun dels municipis catalans. Al mateix temps hom dona suport a la campanya a favor de l'autonomia de Catalunya proposada per alguns centres comarcals. Tanmateix, en aquesta tàctica de "unir" tots els grups que treballen a favor del Catalanisme i de l'Autonomia, hom cerca l'entesa amb els federals catalans; aquest principi d'aliança no serà ben vist per la premsa republicana, ni per la carlina.

Finalment, en aquesta conjuntura d'esperança, la Junta Permanent trenca el tradicional abstencionisme electoral i dona suport a la candidatura de Joan J. Permanyer a les eleccions generals com a diputat pel districte de Vilafranca. Malauradament, totes aquestes esperances es veuran frustrades per la marxa dels esdeveniments en els propers mesos. En primer lloc, la proposada autonomia cubana, arriba tard i no impedeix l'entrada dels EEUU, en la guerra, que a partir d'aquell moment, ja es pot considerar perduda.

En segon lloc, el fracàs electoral de la candidatura Permanyer, a mans del caciquisme i del frau electoral, representarà un element de distorsió en la unitat. El sector intransigent es reafirmarà en la inutilitat de la via política electoralista, mentre el sector possibilista s'adona de la necessitat de combatre la corrupció electoral, abans d'assajar una nova temptativa electoral.

LES SORTIDES A COMARQUES DE L'ORFEÓ.

Desde 1895, les ja tradicionals sortides a les poblacions catalanes s'intensifiquen dins el que és possible pels recursos materials i humans de l'Orfeó, i sempre en

³⁰ Llorens, J. op.cit. pàg.339 i ss

compliment d'aquella missió patriòtica que s'havia imposat l'entitat en la propaganda catalanista a través de la música popular i religiosa. Entre aquests desplaçaments destaquen:

L'any 1895, Badalona, Sitges i Ripoll, on es va per solemnitzar les festes de Restauració del Monestir³¹.

L'any 1896, l'Orfeó es desplaça a Sabadell, convidats pel Centre Catalanista de la Població, a Terrassa, invitats per diverses entitats catalanistes i El Masnou- vila natal de Lluís Millet- on són les mateixes autoritats civils i eclesiàstiques qui organitzen la visita. El mateix any, recordem-ho visita Montserrat, per beneir la seva senyera, sota el patronatge de l'Apostolat de l'oració.³²

Els anys 1897 i 1898, són de gran activitat a Barcelona, i de preparació de nou repertori. A més, el viatge a Niça deixarà despeses importants per la qual cosa no es podrà fer sortides a comarques. Només hi haurà un desplaçament a Igualada, per assistir a l'ordenació sacerdotal d'un excantaire del cor. Malgrat que aquesta visita doncs no constitueix un desplaçament pròpiament artístic de l'Orfeó Català, constituirà tot un esdeveniment en les poblacions veïnes, desplaçades per sentir el que ja es considera el millor cor de Catalunya.

Les sol·licituds de visita que no es poden atendre en aquell any, són moltes i la majoria es posposen per a la temporada següent, donat que una part important d'orfeonistes són treballadors assalariats hi tenen dificultats per deixar la feina amb la freqüència que se'ls demana. D'aquí que el mestre Millet es decidís a crear la Capella de Sant Felip Neri, per a tenir un grup de cantaires especialitzats en música religiosa, que rebien una compensació econòmica, i podien atendre els compromisos religiosos que l'Orfeó Català no podia assumir per disposició horària i laboral.

En les sortides a comarques, observem una coincidència amb els postulats expressats per la Unió Catalanista d'expandir les associacions i fer-les créixer arreu de Catalunya³³. L'Orfeó Català, a més d'augmentar el seu prestigi (creixement de seguidors: socis i simpatitzants) a través d'aquestes visites compleix la doble missió de propagar la Música, i al mateix temps en aquesta actuació educativa del poble, també participa en la transmissió dels valors de catalanitat que hom ha emprès a través de la música pròpia, i que respon a la línia traçada per la Unió Catalanista:

³¹ A Badalona, s'accepta la proposta de diverses entitats catalanistes, a Sitges per contribuir a un homenatge a Santiago Rusiñol (actes J.D. 5-7-1895), aquest mateix any s'han de refusar altres per impossibilitat econòmica a Mataró, Masnou, Granollers, Sabadell, etc.

³² Totes aquestes visites són ampliament comentades per la premsa local dels municipis i per la barcelonina, ressaltant la missió propagadora de l'Orfeó Català, i elevant-lo a la categoria de símbol, com veurem en un altre moment. Igualment s'han de deixar de fer moltes altres sortides.

³³ Aquest postulat, serà refermat per l'Assemblea de Girona, celebrada el 25 d'abril de 1897)

“Es hora, doncs ja d'entrar resolta en el terreny de la propaganda intensiva entre el poble; és hora ja d'iniciar lo período d'acció viril i perseverant, única que pot donar-nos lo triomf”³⁴

Podem observar l'efectivitat d'aquestes visites, no sols a través de la premsa, sinó també en l'entrada de socis provinents de les poblacions catalanes que hom visita, o que "peregrinen" a les poblacions on actua l'Orfeó Català; un curiós fenomen que les cròniques d'aquells anys reflecteixen sovint: molts catalanistes d'arreu del Principat, tant socis com simpatitzants de l'Orfeó Català, el van seguir en les seves actuacions. A tall d'exemple en la sessió de la Junta Directiva del 28 d'octubre de 1897, es registra l'entrada de diversos socis de Reus, una de les poblacions que havien sol. Licitat la visita de l'Orfeó Català, tot i que aquesta no es podrà concretar fins a 1900. Entre els que sol. Licita l'admissió com a socis hi ha Pau Font i Rubinat³⁵

LA PROJECCIÓ INTERNACIONAL. EL CONCURS D'ORFEONS DE NIÇA.

L'Orfeó es trobava l'any 1897 en un moment excel·lent artísticament i social, en aquest context, l'anunci d'un certamen d'Orfeons, que havia de celebrar-se a Niça, desperta un gran interès en l'entitat, cal dir que anteriorment havien estat projectats diversos viatges que finalment no s'havien pogut realitzar, i que les sortides artístiques eren una manera de compensar els sacrificis que els orfeonistes feien habitualment, per desenvolupar el repertori i els estudis que se'ls imposava.

Lluís Millet,³⁶ oposarà un cop més el seu criteri de no participar en aquests esdeveniments perquè li semblava que els concursos eren una enganyifa, on l'Orfeó podia perdre prestigi.³⁷ En canvi, el president Joan Millet i la Junta Directiva, en el seu afany de projecció artística, institucional i també política, insisteixen en la conveniència d'aquesta participació, i Lluís Millet, (tot i a desgrat), acabarà cedint. El cor d'homes va viatjar per primera vegada fora de les fronteres catalanes i peninsulars, per participar al Concurs Internacional d'Orfeons celebrat a Niça els dies 20 i 21 de novembre, de 1897.³⁸

Aquesta participació, va ser un fet excepcional i irreplicable en la història de l'Orfeó Català, una concessió que com explica Millet al mestre Pedrell, fa en bé de l'harmonia i cedint a les il·lusions unànimes de tothom qui l'envoltava,³⁹ i també

³⁴ Jaume Collell: Comunicació enviada a l'Assemblea de Girona. LR.1-5-1897, dins Llorens Op.cit. pàg.338)

³⁵ Seguint el criteri reglamentari, Pau Font i Rubinat es presentat pels socis J. Pin i Soler i Ferran Alsina.

³⁷ Lluís Millet, era un artista molt rigurós, aquesta qualitat que el va fer triomfar, també el va fer cometre alguns "errors", en no admetre les inquietuds i aspiracions dels seus col·laboradors i coristes.

³⁸ Vid. Crònica de J.Roca i Roca a La Vanguardia "La Semana en Barcelona" 28-11-1897, que hem reproduït quasi sencera a l'annex de lectures d'aquest capítol. Per les particularitats del concurs també fent referència a la crònica enviada per Aureli Capmany al "Boletín Musical" de Valencia nº 137, de 30-11-1897. pàg.1072-1075.

³⁹ Artís i Benach, P. "El Cant..." op.cit. pàg. 75-80 "El contrast internacional".

com a incentiu pel treball i la constància dels orfeonistes.⁴⁰

"...Ara li puc consultar un assumpte que potser l'estranyarà. Si, senyor: L'Orfeó pensem anar a Niça a barallar-nos, és a dir a prendre part en un certament internacional que hi ha anunciat pel novembre pròxim. Jo sempre he estat enemic dels certàmens, ja que em sembla que no condueixen a gran resultat artístic. Però els nostres coristes estan desitjosos, els vindria tant de gust, que fins crec útil aprofitar son entusiasme per a fer-los treballar de valent i així millorar la massa coral d'homes. Desitjaria que vostè m'il. Lustrés en aquest assumpte, perquè jo hi sóc completament llec. Tinc por que tots aquests certàmens no siguin una camama capaç de donar un disgust seriós a qui hi vagi de bona fe.

Esperant de sa bondat, doncs, un consell, se li repeteix com sempre son respectuós amic de cor i admirador."⁴¹

En mig de molts altres temes: com l'estudi i continuïtat del repertori polifònic i religiós iniciat, la recerca i estudi de música popular gallega, la creació de la Capella de Sant Felip Neri, o el trasllat de domicili a la Casa Mojà, a la plaça de Sant Just, etc. Lluís Millet viu uns mesos d'angoixa, per aquella participació en el concurs que li ve tant a contra cor, i on el seu estimat Orfeó pot perdre "l'honor" com arriba a dir en una de les seves cartes a Pedrell, a qui interroga una i altra vegada per saber si coneix als músics que componen el jurat, si són gent de fiar i seran imparcials o si tot plegat no serà més que una comèdia decidida per endavant.

".... L'anada a Niça de l'Orfeó està decidida; era quasi temerari aturar les ganances dels coristes de fer una sortida d'empenta com aquesta; ho tenien coll avall: doncs, que s'ho empassin. Parlant-li amb franquesa no m'he atrevit a demanar directament qui tindrem per jurat, temem no els fes mal efecte. Ara hem mirat si indirectament podem saber alguna cosa. Si de cas, ja el posaré al corrent. Si vostè per casualitat pogués saber alguna cosa li estimaria m'ho notifiqués.

Fa una setmana que tenim en estudi la peça obligada, i com és natural es bastant dolenta. És d'estil orfeònic. L'autor és un tal Reucsel. Ens han enviat també un "*Salut a Nice*" amb la qual segurament hem de fer els soldats *tous ensemble*; marca d'allò més bé els passos per anar a matar moros. A veure què en sortirà, de tot això; Déu n'hi faci més que nosaltres.

Adjunt li envio un full d'avís del canvi de local de l'Orfeó. Era una necessitat ja per nosaltres un pis espaiós i en un punt més cèntric. El nou local reuneix grans condicions. Es l'antiga casa Moixó de la Pl. de St. Just."⁴²

⁴⁰ De moment, les dones quedaven excloses d'aquestes manifestacions. Podem observar com això no agradava gens, i després dels concerts en què només participaven homes, s'observa malestar i desmotivació en els cors de dones.

⁴¹ Lletre de Lluís Millet a F. Pedrell, 23-8-1897, dins Recerca Musicològica VI-VII 1986-87, Mª Dolors Millet i Loras. Documents, pàg. 286. També comenta els seus dubtes en la lletra del 22-9-97. pàg.287.

⁴² Lletre de Lluís Millet a F. Pedrell, 27-10-1897, dins Recerca Musicològica VI-VII 1986-87, Mª Dolors Millet i Loras. Documents pàg. 287.

EL RESULTAT DE LA PARTICIPACIÓ.

El concurs fou una oportunitat que el cor aprofità, resultant guanyador del primer premi de lectura a vista, del segon d'execució i del tercer premi del concurs d'honor, mentre que Lluís Millet fou distingit amb una menció d'honor per la seva direcció, premi que consagrava a ulls de tothom el treball artístic realitzat, i que l'obria les portes als contactes musicals europeus. Malgrat tot, l'opinió de Lluís Millet no va canviar gaire, i com ell mateix declarà, el confirmà per a no seguir per aquest camí que altres societats corals tenen com a aspiració prioritària.

"Mon estimat mestre: Estem de retorn de Niça des d'abans d'ahir al vespre. Algun disgust he tingut en l'excursió, m'he acabat de convèncer del que són aquests concursos que ben poc tenen de seriós; i m'he fet creus de com la gent beu a galet. Quasi res m'ha vingut de nou, fora de l'arribada indescriptible que ens han fet a Barcelona. Una immensa gentada a l'estació aclamant-nos, no deixant-nos donar un pas. L'ajuntament enviant-nos la banda i rebent-nos a casa la ciutat. La plaça plena a vessar entusiasmant-se amb el Cant de la Senyera i Segadors; tot Barcelona remoguda aclamant l'Orfeó i la música catalana. La música catalana: heus aquí el que ha frapat fort a Niça! Al mig d'aquella música orfeònica, incolora i artificial, els nostres cants ressonaven lliures amb olor de pi i clarors de sol, i és que portaven un ideal, mentre que a tots els altres només els empenyia l'afany de posar un medalló més en l'aparador del pendó. (...)"

A continuació fa un perfil interessant dels cors vencedors, que ens permet situar el nivell musical del moviment coral europeu en aquells dies, i també com es desenvolupaven els certàmens. El grup amb que competia l'Orfeó Català, era format per dos cors belgues "Cercle Royal Weber" i "Royale des Artisans Réunis", tots dos de Brusel.les, i un cor espanyol, "Circulo de Obreros" de Madrid.

"Los "Artisans Reunis" de Brussel. les és una massa magnífica de timbre equilibrada, amb una dicció ajustadíssima, fins exagerada; quan fan esses o efes sembla que passi una ventada; la interpretació amanerada, un zig-zag de llum i d'ombra que enlluerna. Aquesta gent tot i essent molt grossos homes fets, en nombre de 140, no llegiren pas gaire bé; s pot dir que abans de fer una nota la palpaven i l'ensumaven. Els "Obreros" de Madrid els creia més poca cosa; els reforços que portaven, se'ls coneixia de lluny. Aquesta gent no es poden queixar del veredicté del jurat: en el concurs d'honor cantaren la interminable "Caza del Corsario" per la qual els donaren el segon premi; això que el "corsario" se'ls va escapar dues o tres vegades, tant, que en acabar els mateixos coristes caçaires deien que havien estat desgraciats. Nosaltres aixecàrem el teatre amb "Els Pescadors". Un senyor del jurat va venir a trobar-me pels passadissos del teatre i em felicità tant i tant calurosament que jo ja em veia el primer premi d'honor; no fou així: tinguérem el tercer. ...Aquell dia els belgues estaven desconeguts; ...tingueren el primer premi. Sort tingueren que en el concurs a primera vista estava present l'autor de la composició, que crec jo que devia influir que se'ns concedís un primer premi, medalla d'or. Els belgues obtingueren també el seu indispensable primer premi amb una medalla de son rei, que és clar que va tenir tirada a tornar-se'n a casa. El premi d'execució (el dels calés) els belgues 5000 francs, i els de Madrid i nosaltres mil cada un, segon premi exaequo i tutti contenti. A mi, de tot això, no em vingué res de nou i estranyo com no n'hem sortit més amb les mans al cap.

De totes les maneres els tres premis obtinguts, sobretot el primer de primera vista, han fet molt efecte a Barcelona, provant-t'ho la gran arribada que tinguérem, de la qual en tinguérem veritable sorpresa. (...)”⁴³

En tornar a Barcelona se'ls fa una acollida triomfal, i plouen les felicitacions tant de la premsa com de les entitats afins, incloses les societats claverianes. La nota general de totes les ressenyes, és que tothom s'hi sent partícip del triomf de l'Orfeó Català, i els encoratja a seguir pel camí emprès pel bé de l'art i de la pàtria.

"Barcelona ha recibido al Orfeó Català, a su regreso de Niza, con caluroso entusiasmo, considerándose participe del brillante triunfo alcanzado por los coristas del señor Millet y por la música catalana en la risueña ciudad de los jardines, tan favorecida durante el invierno por millares de forasteros amantes del cielo azul y del calor del sol".⁴⁴

"Lo triomf de l'Orfeó Català és doncs molt gran baix los conceptes artístic i patriòtic. Baix el punt de vista artístic perquè ningú pensava que de cap punt d'Espanya pogués sortir un nucli musical de tanta vàlua, i baix el punt de vista patriòtic català, baix el punt de vista regionalista per quan ha fet conèixer a la Europa culta que encara es viva i encara té segell especial l'antiga i gloriosa nacionalitat catalana.

Un altre aspecte molt simpàtic té el triomf de la nostra gent a Niza, i és el rotllo que s'ha fet la serietat del caràcter català i això amb la conducta correctíssima observada pels nostres orfeonistes contrastant sa formalitat i sa bona educació amb la broma semicarnavalesca que feien les demés societats estrangeres i les mateixes franceses.

(...) Tots ho sabem prou, i tots havem celebrat des del fons de les vostres animes la venerable victòria de l'Orfeó Català, com un triomf de Catalunya, No vós haveu equivocat, en lo moviment nacionalista europeu, és aquest triomf un gran pas d'avenç en el camí que ha de portar un dia més o menys llunyà a la unió natural de la Catalunya i la Provença (...) Avui per avui, celebrem la victòria de la música catalana, i un altre dia celebrarem el triomf definitiu de la llibertat i la dignitat del poble català. Pau Colomer.”⁴⁵

Alguna premsa espanyolista, sens dubta molesta pels comentaris i extrapolacions que del triomf de l'Orfeó es fan, intenta restar importància a l'èxit del cor català. L'entitat no respon a aquestes insídies, però, veredicta en ma, els fan rectificar la informació equivocada que han publicat.

"Aquesta carta la rebrà retardada, perquè a mig fer he tingut tràfec anant amb les medalles de Niça per les redaccions dels periòdics per desmentir un "suelto" del Brusi copiant un veredicta equivocat del "Petit Niçois" de Niça. Res, bones intencions de certa gent. (...)”⁴⁶

Les publicacions catalanistes, recordaran durant bastant de temps el triomf, i algunes, a més de sortir en defensa de l'entitat, aprofiten per denunciar la "persecució" del centralisme envers les entitats i assumptes catalans. Hem

⁴³ Lletre de Lluís Millet a F. Pedrell, 26-11-1897, dins Recerca Musicològica VI-VII 1986-87, Mª Dolors Millet i Loras. Documents pàg. 290.

⁴⁴ LA SEMANA EN BARCELONA. "Llegada del Orfeó Català". La Vanguardia 28-11-1897. (pàg. 1-2).

⁴⁵ " Lo catalanista , 11-12-1897, n° 528. Pàg. 4.

⁴⁶ Lletre de Lluís Millet a F. Pedrell, 26-11-1897, dins Recerca Musicològica VI-VII 1986-87, Mª Dolors Millet i Loras. Documents pàg. 292.

seleccionat per la representativitat del discurs, uns fragments de la publicació catalanista "L'Aureneta", on ressenya el concert extraordinari que donà l'Orfeó Català al públic de Barcelona per agrair l'entusiasme popular i fer conèixer les composicions presentades al concurs:

"D'aconteixement artístic pot anomenar-se el concert donat el diumenge en el Teatre Líric, en el que l'Orfeó Català rendia indirectament un tribut a Barcelona, ja que no podia fer-ho directament, demostrant que "quan deu tributs" sap pagar-los"

Una concurrència extraordinària i escollida omplí el teatre, presentant l'aspecte d'una gran solemnitat. El programa era escollit, realçat per les composicions del concurs de Niça, quals premis i diplomes estaven exposats en el vestíbul per a satisfacció del públic i resposta als envejosos; i per a aquests, si no es donen per satisfets, que passin per l'Orfeó a llegir el "document oficial" que val més que tots els premis plegats." (...) saltem tota la ressenya del repertori del concert.

"Lo cant de la Senyera dava vida al concert, arrancant els aplausos de sempre... però a pesar d'haver durat el concert tres hores i de reconèixer el cansament dels orfeonistes, la concurrència no es movia, sent precis repetir aquell "Nos han declarat la guerra" que semblava apropiat a les denúncies que pesaven sobre l'Orfeó Català.

La nombrosa i escollida concurrència, al deixar el Líric, no deixava d'aclamar: una societat que sense subvencions, que amb quotes mesquines i sens altre suport que son mèrit artístic, ha arribat a ser una gloria artística, oficialment reconeguda per les autoritats catalanes (...)"

En la ressenya també s'aprofita per fer conèixer al públic els problemes que l'Orfeó Català té amb la Hisenda per no pagar contribució industrial, afer que s'inicia per una denúncia anònima i del que ens ocuparem més endavant.

"Fa vergonya que hagi de sotmetre's a requisits que li privin sa existència. Molts dels concurrents deien, i nosaltres repetirem una frase del Governador senyor Larroca: "Les lleis no son per a certes societats". Si això digué Larroca parlant dels Jocs Florals, Catalunya ho diu parlant de l'Orfeó, i així esperem el fallo. No demanem privilegis per una societat, sinó protecció a l'art. Nosaltres preferim que les societats tinguin vida propia i se les dispensi de certs requisits, que veure-les subvencionades; preferim que no paguin res i que no cobrin res, ja que la resta es més aviat feta, i per fi desitgem que el vot unànim de Barcelona i de Catalunya pesi més que l'enveja.

L'Orfeó existirà encara que se l'obligués a pagar 8.000 duros de multes. Catalunya té vergonya i ans que veure l'Orfeó dissolt i els mestres i la Junta a la presó, no faltaria una subscripció pública, ni subvencions de l'Ajuntament ni de la Diputació. L'Aureneta que sempre ha estat al costat de l'Orfeó en ses glories, ho estarà sempre en ses penes, i avui més que mai es creu honrada publicant el retrato del President de l'envejat i denunciat "Orfeó Català".⁴⁷

La reacció a Catalunya i també fora, va ser sorprenent, l'èxit, aconseguit en unes circumstàncies especialment angoixants pel desenvolupament de la Guerra Cubana, va ser viscut d'una manera extraordinària, com si es tractés d'un triomf nacional, quelcom de bo passava a casa nostra; per això en tornar a Barcelona,

⁴⁷ L'Aureneta, 18-12-97. probablement el text és de P. Alsina i Combas

els reconeixements i homenatges, tant a nivell popular com de caire institucional es multipliquen.

"Quedan pues, minuciosamente informados nuestros constantes lectores de este verdadero acontecimiento musical que tanto honra a la nación que lo cultiva y que tanta trascendencia implica para el fomento y desarrollo del arte músico.

El Boletín Musical, felicita al Orfeó Catalá por su grandioso triunfo en el Concurso Internacional de Niza, y le saluda gritando: ¡Viva el Orfeó Catalá! ¡Viva España!⁴⁸

La notícia del triomf de l'Orfeó Català, arriba fins i tot a terres americanes, on alguns cercles catalans la magnifiquen per efecte de la llunyania, i també de la Guerra Colonial que, cal no oblidar-ho, és el tema que més preocupació i més expectatives desperta en tots els espanyols, especialment en els que tenen interessos o vinculacions amb l'Illa de Cuba. D'aquí que la següent crònica rebuda a l'Orfeó Català desde Cuba, tingui un extraordinari interès. La firma Julio Talavera, (ignorem si es un pseudònim) i es publicà al periòdic "La Havana" el dia 9 de gener de 1898, el títol "Catalunya siempre Grande", és també força sorprenent i representatiu del moment. La reproduïm sencera per tal que hom pugui apreciar la visió que de fora estant, es té de la situació a Espanya i de les reivindicacions catalanes.

"Nuestra gloriosa senyera, acaba de ser llevada en triunfo por el Mediodía de Francia. Nuestra venerada barretina acaba de ser aclamada en Nimes y otras ciudades extranjeras. Nuestra música, acaba de alcanzar un triunfo allende los Pirineos... Al "Orfeó Catalá", le cabe esta legítima gloria; a nuestros coristas que siguen las huellas por el gran Clavé trazadas, les cabe tanto orgullo, ¿Qué podemos hacer nosotros, aquende los mares?, sino que dedicarles el puesto preferente de este periódico, después de haber dado al triunfo en estas mismas columnas todas las proporciones que merece, ora publicando todos los detalles de la victoria artística alcanzada, ora enalteciendo aquellos hijos del trabajo?

Barcelona, dispensó a sus hijos que fueron a conquistar el primer premio del mas importante de los concursos musicales del presente siglo, la más unánime y grandiosa de las manifestaciones; la prensa entera les consagró elocuentes artículos; algunos periódicos números enteros les dedicaron y ¿cómo no? dos únicos orfeones españoles tomaron parte en el concurso El "Orfeó Catalá" de Barcelona y el Orfeón de San José, de Madrid. El primero se llevó tres premios, el segundo la mayor de las decepciones.... Nosotros quisieramos estar en la ciudad condal para abrazar efusivamente a Millet, a este hijo de la pintoresca Masnou; nosotros quisieramos encontrarnos en la ciudad barcelonesa, para abrazar efusivamente a todos los coristas uno por uno, con el amor, con el cariño, con el entusiasmo de que se siente lleno el que ha pasado algunos años fuera de la pátria y que viéndola todos los días al querer interrogar el horizonte; o bien todas las noches en sueños, nota crecer su amor por su tierra, por todo lo que de esta misma tierra surge...Cataluña, siempre es grande; Catalunya es siempre la primera. Hasta ahora solo nos han querido dar el título de industrial, el de laboriosa, el de emprendedora. Desde hoy nos tendrán que dar el título de artística, de amante de lo bello, de literaria... No hay tiempo que no vuelva. No en balde se opera en nuestra estimada Pàtria un movimiento que està asombrando a España entera. En "illo tempore", algunas naciones se rigieron por leyes catalanas; tomaron ejemplo

⁴⁸ Boletín Musical , Valencia, 30-11-1897.nº 137 pàg. 1075.

de las energias catalanas; se guiaban por nuestro movimiento artístico; rendian tributo a nuestro espíritu progresivo... Un paso más y aquellos tiempos retornarán.

Catalanes: "sempre avant"

Y ¿a los Catalanes de la Isla de Cuba que les diremos ante su inercia? Pues no olviden lo de "sempre avant", si quieren hacerse dignos de sus compatriotas de allende los mares que hacen que sea Cataluña, siempre grande..." Julio Talavera.⁴⁹

L'Orfeó serà sol. licitat per tots els grups i tendències de la societat catalana, tothom que vol tenir quelcom a dir en la societat catalana, és o es fa soci de l'Orfeó Català. Les manifestacions d'adhesions⁵⁰ les comunicacions amb entitats i els oferiments d'aquestes, en seran una bona mostra, trobem desde les ja tradicionals del catalanisme militant com la Unió Catalanista, demanant l'assistència a una reunió per parlar de l'ensenyança catalana, fins el Foment del Treball Nacional (encara gens compromès amb el catalanisme), qui escriu "oferint-se en tot i per tot a l'Orfeó Català".

En aquest mes i els següents, es produeix l'entrada de molts socis protectors de representativitat diversa en el món cultural: des de artistes catòlics conservadors, com els germans Llimona, a republicans de prestigi com Josep Mª Vallès i Ribot, sense oblidar elements burgesos compromesos en establir el pont de contacte entre aquest sector i el catalanisme, com Joaquim Cabot i Rovira, qui poc temps després d'ingressar en l'entitat⁵¹, ja es convertirà en un dels elements claus de l'Orfeó Català, ocupant la Vicepresidència l'any 1899.

Tanmateix l'èxit de Niça, incorporarà definitivament els elements eclesiàstics compromesos amb el catalanisme ideal i catòlic, l'entrada com a protector de Josep Torras i Bages⁵² explicita no sols les simpaties de que gaudia en aquest sector, sinó el suport incondicional de l'Església Catalana vers l'Orfeó Català.

A partir d'aquest moment el nom d'Orfeó Català, es convertí en una mena de "patrimoni cultural" que feia obligada la visita a l'entitat i els intercanvis artístics de tots aquells artistes consagrats i personalitats que passaven per Barcelona. Entre ells podríem citar a Richard Strauss, Vincent D'Indy, Charles Bordes, Raoul Pugno, Sarah Bernard etc...

"El célebre maestro compositor Ricardo Strauss, antes de partir para Berlín, demostró deseos de conocer y oír al "Orfeó Català", y acompañado de los maestros Nicolau, Garcia Robles, Torelló y otras distinguidas personalidades, se personaron en el domicilio social de la citada sociedad orfeónica. Esta entidad coral, para corresponder a tan señalado obsequio y distinción, y para satisfacer los deseos del maestro Strauss, cantó algunas canciones populares catalanas, composiciones de Clavé y de algunos autores alemanes. El maestro Strauss se mostró entusiasmado de la música popular catalana, y de la

⁴⁹ "Catalunya Siempre Grande" firma Julio Talavera. "La opinión Catalana", La Havana 9-1-1898. Arxiu premsa O.C.Caixa n° 3.

⁵⁰ Vid. Actes Junta Directiva O.C.26-11-1897

⁵¹ Entre els nous socis d'aquest mes també es troben Pere Aldavert, Jaume Arus, Victor Brossa Sangerman, J. Abadal, etc...

⁵² La data en què consta oficialment com a soci és 18-4-1898.

esmerada interpretació que el Orfeó dió a aquelles composiciones , felicitando calurosamente al maestro Sr. Millet y a los orfeonistas. Justo.⁵³

En aquest punt, hi ha un interrogant que hom es planteja: per què l'Orfeó català no va tenir una visió més ambiciosa artísticament parlant? per què no es potencià més l'actuació i projecció internacional?

La meua opinió personal, en base al que ens diuen els documents interns, i el tarannà i estil de lideratge de Lluís Millet, és que aquesta manca de projecció no respon només a una impossibilitat circumstancial per la dificultat en mobilitzar recursos humans (els cantaires no professionals) i econòmics (la despesa que representen els viatges) sinó que el gran obstacle a aquesta obertura és que els seus dirigents no la veien compatible amb la missió primordial per a la que l'Orfeó vivia: ser un vehicle de comunicació de la identitat catalana i contribuir així a la cohesió i articulació d'aquesta. Un ideal que hem pogut refermar en els escrits de Lluís Millet- la missió de l'Orfeó Català no es sumar medalles a les seves vitrines, sinó sumar catalanistes convençuts, i simpatitzants a la causa del catalanisme. Una causa que ells entenen com a "religiosa" i per tant molt superior a la glòria mundana a que altres societats aspiren en el conreu de la música.

L'objectiu artístic de l'Orfeó no era la professionalització, ni la projecció internacional. sinó la propagació de la música del poble i per al poble, per això renunciaren voluntàriament a una certa professionalització artística, subordinant aquesta a una més alta, (als seus ulls), missió patriòtica: la de desvetllar i propagar dins del poble el sentiment catalanista. L'èxit de l'empresa, feu que aquest pensament es convertís en tradició i fos imitada per altres formacions que seguien les seves passes.

Per cloure aquesta reflexió, afegirem que el model de professionalització coral, no vindrà al Principat de la mà de l'orfeonisme; aquest, seguint la tradició imposada a Catalunya per l'Orfeó Català, conservarà fins als nostres dies (almenys fins a la fi del règim Franquista), aquesta tradició cívica i patriòtica de desvetllament i tal vegada de resistència a l'assimilació, de l'esperit catalanista⁵⁴.

⁵³ Boletín Musical, Valencia, 30-11-1897, pàg . 1078. Justo és el pseudònim de F. Fayós, un dels coristes fundadors de l'Orfeó Català.

⁵⁴ Això explicaria també, perquè els viatges posteriors, quasi sempre es realitzen en moments molt significatius i ostenten una finalitat representativa, d'ambaixada de la terra catalana, ja sigui de forma específica o amb certa subliminalitat. Alguns exemples clarificadors del que acabem de dir són: Excursió a Mallorca 1899, per donar suport al naixent sentiment regionalista i de confraternitat de terres de Parla Catalana.

Viatge al Sud de França 1901, amb objectiu semblant vers el moviment felibre,

Excursió a Valencia 1909, suport al regionalisme i a la confraternitat de les terres de Parla Catalana.

Viatge a Madrid 1912, per donar suport a la Campanya pro Mancomunitat i crear sentiments de simpatia vers les terres catalanes, etc...

6.3- LA PREMSA I L'ORFEÓ CATALÀ, LA CONSTRUCCIÓ D'UN MITE.

Una qüestió que també volem plantejar, és la conversió progressiva de l'Orfeó Català en element mític del nacionalisme català. Un procés que s'esdevé en aquests primers anys i que al marge de l'actuació de suport dels catalanistes, i de la mateixa Església Catalana, va tenir en la premsa el seu principal agent. En pogut constatar com, a més de la valoració artística de l'entitat, publicacions de totes les tendències divulguen per activa i per passiva la ideal del simbolisme catalanista de l'entitat, expressat per cada redactor i per cada diari en funció de la seva ideologia i interessos. Així, mentre els diaris catalanistes o simpatitzants del moviment en destaquen les qualitats artístiques i organitzatives de l'entitat, presentant-la com un model a seguir per a la vida associativa nacional, els seus detractors, habitualment els republicans no federals, el presentaran com una entitat conservadora i religiosa, uns retrògrads en definitiva, en front als nous valors socials i ideològics "progressistes" que defensa el republicanisme.

No obstant això, els periòdics republicans blasmaran sovint la persecució que l'Estat de la Restauració sosté contra qualsevol forma de vida i organització associativa aliena al sistema, i per tant, de vegades, tot i criticar els rituals "carques" del catalanisme finisecular, defensaran el dret d'aquests a expressar-se lliurement en un Estat democràtic. Aquesta aparent paradoxa és força present en les crítiques fetes en alguns concerts i visites a les poblacions catalanes, on les minories catalanistes i republicanes sostenien una doble lluita ideològica i política. En primer lloc contra els cacics locals vinculats al règim de la Restauració. En segon terme, però no menys important entre ells, per tal d'atreure's a la seva lluita "regeneradora" la població "neutra" de la localitat.⁵⁵

Aquesta lluita, que tindrà continuïtat en els anys a venir, afecta en major o menor grau la majoria de comarques i poblacions catalanes amb un desenvolupament econòmic, industrial i urbà important: Baix Llobregat, Bergadà, Baix Empordà, etc., mentre que les comarques menys desenvolupades (majoritàriament les de muntanya i interior), resten en mans del caciquisme o del tradicionalisme d'arrel carlina, i presenten una problemàtica diversa en els anys de transició al nou segle.

A continuació veurem alguns exemples de la participació de la premsa en la construcció de l'Orfeó Català en element simbòlic i entitat mítica del Catalanisme, en el període que acabem de veure.

Durant la Quaresma de l'any 1897, l'Orfeó Català empen una sèrie d'audicions adreçades a recuperar la interpretació de la música polifònica i religiosa del segle XVI, una campanya que tota la crítica especialitzada elogia, fins i tot la republicana, que no s'hi està de tornar a criticar el fet que en algunes esglésies no es pugui interpretar per no permetre el cant a les dones.

⁵⁵ Vid. Alberti, S. "El republicanisme català i la Restauració Monàrquica (1875-1923)" Aberti Ed. Barcelona 1972, especialment pàg. 115-125. Una concrecció local en Tardà i Coma, J. "Republicans i catalanistes al Baix Llobregat a principi del segle XX" P.A.M. Barcelona 1991. Col. Llorenç Sans nº1.

L'Esquella de la Torratxa, 9-4-1897.

"Els amants de la severa música sacra, no tindran més remei que deixar-se d'esglésies, i anar al teatre si volen saborejar-la.

Victoria i Palestrina, los dos colosos del segle XVI, ressusciten entre nosaltres, gràcies als esforços de l'Orfeó Català i dels seus directors, els srs. Millet, Comella, Salvat i la Senyora Wehrle. ¡Haver oblidat a l'espanyol Victoria!... sembla mentida.

Figuren-se que els amants de les lletres haguessin oblidat a Cervantes; que els amants de la pintura haguessin oblidat a Murillo i a Velázquez. No tenen perdó de Deu, els qui han tingut anys i segles sencers, relegades en el més fosc i polsós dels seus arxius, les grans inspiracions d'un músic creient que sentia amb una força innata tota la majestat i la grandesa dels sagrats misteris de la religió tant ponderada pels mateixos que d'ell han deixat de recordar-se.

En el concert del diumenge es pogué veure fins a quin grau d'intensitat arriba la potencia creadora del gran místic de la música, no per místic menys humà. Set números de Victoria figuraven en el programa, tots ells esplèndids, meravellosos; un número del català Brudieu, preciós; un altre de Palestrina, poemàtic, dos de Bach, d'un classicisme pur; un de Mozart i un altre de Berlioz, que al costat dels de Victoria i de Palestrina semblen fills més del talent, que de la inspiració, més teatrals que religiosos.

L'Orfeó Català pot enorgullir-se de l'èxit que obtingué. Té condicions per cantar la música polifònica, per matisar-la com ho fa, amb un gran ajust, per interpretar-la amb fonda devoció. I el mestre Millet, ànima d'una societat coral tan seria i ben constituïda es fa digne de que li concedim des d'ara el tractament de Sa Il·lustríssima, tractament episcopal...Mai siga sinó perquè ha sapigut dedicar lo seu talent i la seva activitat a l'exhumació i divulgació de la bona música sacra. Lo qual, al meu entendre, val alguna cosa més que construir façanes de catedral, per l'estil de les que s'aixequen avui dia". (Firma P. del O.)

Lo Teatre Regional. 10-4-1897 "L'ORFEÓ CATALÀ"

"Entre les qualitats que adornen els barcelonins pot ben comptar-s'hi la de ser vertaders amants de la bona música: La Capella Russa, que dona'l tom per Espanya, en lloc va tenir l'èxit sorollós que va aconseguir a Barcelona, on va fer-hi dues temporades en comptes d'una que n'hi pensava fer. Anunciar un concert bo, equival a assegurar un ple. La mateixa institució coral catalana deu la major part de la seva gloria al temperament filharmònic de la ciutat comtal.

Coneixedor de veritat el director de l'Orfeó Català del que acabo de dir, ve estudiant la manera de convidar a exquisits banquets musicals als gourmets lírics de nostre públic i aqueixos li paguen amb justes ovacions els esforços que fa per a complaure'ls.

No és l'Orfeó Català una de tantes societats corals que amb més o menys encert cultiven la bona obra de l'inmortal Clavé, no. És una agrupació que té per director un verdader mestre, un mestre que no es contenta amb interpretar les partitures sinó que les estudia, se'n compenetra i les dona a conèixer amb totes les riqueses, amb totes les filigranes amb que varen sortir del cervell del geni que les va concebir. I encara això no es prou pel senyor Millet, que coneix com pocs, la música històrica: ens va donar la diumenge passat un concert sorprenent, un concert d'aquells que resten en la memòria del oïdors. (...)

comenta breument el repertori i conclou:

"En resum: el concert de Música Religiosa donat per l'Orfeó Català el diumenge passat en el Teatre Líric, fou un vertader aconteixement. Desitgem llarga i pròspera vida a l'Orfeó Català perquè puguin fer ben sovint semblants obres i escampar als quatre vents el "*Cant de la Senyera*".

La Veu de Catalunya de l'11 d'abril de 1897, fa una breu ressenya del concert de música religiosa del Líric, tot fent constar:

"Al començament s'executà l'himne "*El Cant de la Senyera*", i al final a prec de l'auditori, hom cantà "*Els Segadors*".

Respecte a l'execució del notable programa del concert seria per demés fer constar una vegada més, les qualitats eminents que avaloren la primera institució coral de Catalunya".

De La Vanguardia, seleccionem el concert de música religiosa ofert al Teatre Principal, que havia estat organitzat per l'Ateneu Barcelonés, i fou traslladat a aquell teatre degut a l'afluència de peticions per a assistir-hi, superior a la cabuda de l'auditori de l'Ateneu.

La Vanguardia 11-4-1897-- Ateneu Barcelonés

"Al Ateneu Barcelonés debemos una nueva audición, casi completa, del notabilísimo concierto de música coral religiosa que el "Orfeó Català" dió el domingo último en el teatro Lírico. Debían anoche presentarse en el Salón del Ateneu las tres secciones de señoritas, hombres y niños del Orfeó para dar dicha audición, però, con muy buenacuerdo trasladóse el espectáculo al vecino teatro Principal, a fin de que pudieran asistir al mismo todas las personas que lo deseaban, que de ningún modo hubieran cabido en aquel salón y que llenaron todas las localidades del teatro. (...) Presentáronse en el escenario los criados del Ateneu para ofrecer a doña Emerenciana Wehrle, maestra de las señoritas del Orfeó, un hermoso ramo de flores, y a don Luís Millet, como director del coro, la gran medalla de plata del Ateneu con un artístico lazo de los colores nacionales catalanes. Bajóse la senyera y Millet prendió en ella la medalla. Al levantarla nuevamente prorrumpió el público en grandes aplausos, y los cantores del Orfeó volvieron a cantar con todo entusiasmo de sus corazones agradecidos: Alleluya! Alleluya!

Al presentarse luego otra vez en els escenario, adelantóse hacia el público la condecorada enseña, y cantó el coro el "Himne de la Senyera", que fué cubierto, como siempre, con grandes aplausos y hubo de ser asimismo repetido (...)⁵⁶

Diario de Barcelona, 12-4-1897. "Orfeó Català."

"La principal parte de los grandes aplausos que oyó el Orfeó Catalá, corresponde de derecho a su director el maestro Millet, que ha logrado crear un cuerpo artístico ya notable y gracias

⁵⁶ També s'ocupen de ressenyar breument i amb elogis semblants: "La Veu de Catalunya", 18-4-1897: "Lo Somatent" de Reus, 14-4-97 i el "Diario de Barcelona", 12-4-1897 del que selecciono el fragment final:

al cual hemos podido oír, dignamente interpretadas las grandes obras corales de los autores más eminentes".

L'èxit obtingut durant la Quaresma, fa que aquestes obres siguin sol·licitades, tant en esdeveniments religiosos com en visites i concerts de tot tipus realitzats al llarg de l'any.

La Renaixensa, 7-6-1897" MUSICA RELIGIOSA".

"Solemníssimes foren les funcions religioses celebrades ahir en el Seminari de Barcelona per l'Apostolat de la Oració. en l'ofici que oí una concurrència tant nombrosa com distingida hi predicà el Revn. Dr. Mossen Torras i Bages, qui en nostra estimada llengua pronuncià un magnífic sermó ple de claretat i d'elevació d'idees, exaltant la missió del sacerdot sobre la terra, i excitant els seminaristes per estudiar més que en els textos de la Teologia en l'adoració del Sacratíssim Cor de Jesus, font de santedat, de puresa i de sabiduria. (...)

L'Orfeó Català executà la gran missa de Victoria *O quan gloriosum est regnum*, amb un ajust i una sobrietat d'efectes que encisaren.

Al acabar-se la festa del matí cantà en el pati del seminari algunes cançons populars catalanes que ompliren de goig els seminaristes.

Un detall: en començar el Dr. Torras lo sermó amb les paraules: Per la senyal de la Santa Creu... etc, hom notà un gran moviment de satisfacció en l'auditori en veure que s'utilitzava la nostra llengua."

El Correo Catalán, 27-5-1897. "Oratorio de S.Felipe Neri"

"Con verdadero esplendor i solemnidad, celebraron ayer los PP. del Oratorio de San Felipe Neri la fiesta de su santo Fundador, conforme habiamos anunciado. El Exmo. Cardenal Casañas celebró la misa de Comunión general (...)

En la misa que se cantó pudimos apreciar las sublimes notas de la titulada *O quan gloriosum est regnum* del Rdo. Victoria, interpretada por el coro de hombres y niños del "Orfeó Català", dirigido por los maestros señores Millet y Comella; y por la noche en la función en que se interpretaron con gran ajuste y afinación por dicha sociedad varios motetes religiosos.

Observamos, además que las contestaciones al celebrante se apartaron del tono que suele usarse, pues revistieron una solemnidad no acostumbrada, y que segun se ha indicado deben de ser del segundo director del Orfeó, don Jose Comella, que a la vez es organista de la parroquia de Santa Maria del Mar. (...)

damos nuestra cordial enhorabuena a los Rdos. Padres Filipenses por haber demostrado ser tan amantes de la verdadera liturgia romana, así como a los profesores y educandos del Orfeó Català, por el acierto y afinación en interpretar piezas tan difíciles.

- La Protección Nacional, 9-9-1897. "El Orfeó Català en Sabadell"

"Aun resonaban los aplausos obtenidos en Masnou y los orfeonistas sentian la satisfacción de los lauros obtenidos, cuando nos hallábamnos reunidos de nuevo para emprender la segunda salida. El bullicio que reinaba en la estación del Norte, ayer a las 8 de la mañana, indicaba que algo de particular ocurría; y en efecto, las tres secciones del Orfeó Català, se dirigian a Sabadell, donde eran aguardadas con vivo interés.

Al llegar a dicha ciudad, fue saludado el Orfeó por una comisión del Centre Català y gran gentío. Los orfeonistas se dirigieron al local del "Centre Català" donde cantaron "*El Cant de la Senyera*". Acto continuo fueron invitados para pasar a la parroquial de Sant Felix, donde debía celebrarse la fiesta de Nuestra Señora de Montserrat...El Orfeó, pasó al coro y estrenó la *Misa de Palestrina*, conocida con el nombre *del Papa Marcelo*. El efecto que produce dicha composición es sorprendente y la interpretación que supieron darle los orfeonistas dirigidos por el maestro Millet fué notable. (...)

Terminado el oficio se dirigieron los orfeonistas a la plaza donde está la Casa Consistorial, llenándose aquel sitio de un público deseoso de tributar los aplausos que no había podido ofrecer en el templo. Frente a la Casa Consistorial, los orfeonistas cantaron "El cant de la Senyera" alcanzando una gran ovación. En seguida se dirigieron al local del "Centre Català"... Se pronunciaron varios brindis, felicitando al Orfeó y alentándole para que prosiga en su noble y artística tarea. El señor Millet contestó a los brindis y el Orfeó canto la patriótica pieza "*Los Segadors*".

Los orfeonistas se dirigieron al local del teatro Euterpe para dar el concierto previamente anunciado. La concurrencia era extraordinaria, y allí se habían dado cita las principales familias de Sabadell... Una salva de aplausos anunció la presencia de los 150 orfeonistas(...) Debiendo tener lugar acto continuo una procesión, se ofreció un cordón del pendón principal al director de los orfeonistas; estos agradecidos a tanta deferencia, asistieron a dicha procesión que fue muy lucida. (...)

Testigos presenciales de la fiesta, por habernos trasladado a la industriosa ciudad, no podemos menos que felicitar al "Centre Català", por el buen orden en la organización de la fiesta y al Orfeó Català por pasear triunfante su artística señera, emblema de sus artísticos cantos." P.A. y C.

La Renaixensa també fa la ressenya però detalla més els aspectes simbòlics de l'Orfeó i la seva vinculació al catalanisme.

La Renaixensa, 10-9-1897 L'Orfeó Català a Sabadell.

"Amb el tren que sortí de Barcelona a les 8 del matí del diumenge arribaren a Sabadell desembarcant en l'Estació de la Rambla de dita ciutat les tres seccions, senyorettes, nois i homes que componen la massa coral de dita important associació. A més arribaren gran nombre de socis protectors de la mateixa i moltes famílies que es traslladaren a Sabadell atrets per l'esdeveniment musical que es preparava.

S'anava a celebrar la festa de la Mare de Deu de Montserrat, festa organitzada pel Centre Català de Sabadell, junt amb la Confraria de la Verge de Montserrat. L'Orfeó Català, amb la seva Senyera i seguit per un nombrós grup que formaven les moltíssimes persones arribades en el mateix tren i engruixit per una gran part de la ciutat de Sabadell, anaren seguint Rambla amunt fins a arribar al local del Centre Català. L'alegria i l'entusiasme creixien per moments. (...)

Donava goig de veure la germanívola unió que regnava entre aquella multitud d'artistes que formen l'Orfeó Català, alegats a les portes del local del centre, assobre del qual hi volejava majestuosa la bandera catalana. Acostumats a veurer, per desgracia les divisions que congrien molt sovint les empreses més simpàtiques, volem fer constar aquest fet que sens dubte es el que aguanta i anima l'obra colossal que l'Orfeó Català representa. Sempre se la veu a dita Societat compacta i unida, però a aquesta unió ressaltava d'una manera més visible encara quan entre tots els coristes s'hi veia la simpàtiques figures del mestre Millet, director de l'Orfeó i dels entusiastes socis del Centre Català de Sabadell, riallers i

bellugadissos, plens de satisfacció, donant ordres i acabant els últims detalls per a l'organització de la festa que es preparava i que tant brillantment estava començant. (...)"

La Vanguardia dedica una estensa ressenya de l'excursió artística i del repertori. Tot i això creiem interessant ressaltar el missatge trasmès en el sermó religiós del Rvrd. Cayetano Soler, per entendre la particular visió que de l'entitat i del catalanisme, fan els grups conservadors i religiosos:

"...Para dar idea completa de la fiesta religiosa celebrada en honor de nuestra Santísima Virgen de Montserrat, tendríamos que dar aquí también noticia detallada del elocuentísimo sermón que dijo en correctísimo catalán el Rvdo. Don Cayetano Soler; pero es a la verdad empresa delicada extractar lo que dijo el reverendo predicador. Hubo momentos en que el auditorio se sintió dominado completamente por los arranques grandilocuentes del doctor Soler, como cuando para demostrar que la Iglesia había sido siempre el "alma mater" de Cataluña en los gloriosos tiempos de los Condes de Barcelona y de los Reyes de Aragón, hizo desfilar paralelamente los nombres de los obispos Gotmar y Oliva... i de tantas glorias del catolicismo y puntales de la civilización catalana. (...) que para amarla de veras es necesario amar también sus creencias y sus leyes, sus costumbres y sus santos, todo lo que nos fué legado grande y glorioso por nuestros antepasados, todo lo que constituye el alma de Catalunya. (...)⁵⁷

Quasi tots els diaris dediquen ressenyes, seleccionem però una breu de "La Publicidad", pel que representa de contrast, i que referma la idea amb la que iniciàvem aquest apartat, sobre la unanimitat de totes les tendències en elogiar l'obra de l'Orfeó Català. Ara bé, malgrat el reconeixement artístic, no s'oblida de accentuar les relacions entre catalanisme i catolicisme tradicional, ni tampoc el concurs de Millet en aquesta religiositat, tant criticada pels republicans.

La Publicidad, 11-9-1897.

"**Sabadell-** Dia fue ayer de verdadera y excepcional fiesta para esta ciudad. El Centro Catalanista, de común acuerdo con mosén Fontdevila, presidente de la Cofradía de la Virgen de Montserrat, procuraron la venida a esta del "Orfeó Catala" de Barcelona, que por la mañana interpretó en la parroquial iglesia de San Felix la célebre misa de Palestrina, resultando un acto imponente y severo.

Por la tarde, el propio "Orfeó Català" interpretó en el teatro Euterpe, quince de las mejores piezas de su vasto repertorio, llenándose el coliseo de bote en bote.

El "Orfeó asistió por la noche a la procesión siendo cordonista el Sr. Millet.

Uns mesos després del Concurs d'Orfeons de Niça, "Lo Teatre Regional" , en un article escrit per Valeri Serra Boldú, recorda el que suposa per Catalunya tenir cors com "L'Orfeó Català" i el "Catalunya Nova". Comenta de passada les enemistats que els seus triomfes provoquen, entre els enemics de Catalunya, i la importància de donar-los suport, doncs tots dos són hereus de l'Obra de Clavé i gràcies a ells, hom pot aspirar a que la Música Catalana sigui coneguda i valorada entre els països més cultes del món.

⁵⁷ La Vanguardia , 10-9-97.

"i que content estaria en Clavé si pogués contemplar l'avenç de la seva obra! L'Orfeó català i el Cor "Catalunya Nova" que de tant justa fama gaudeixen no son altra cosa que dignes continuadors de l'obra de Clavé. Lo primer contra la malevolença dels envejosos que propalaven lo contrari, ho demostrà plenament en el concurs de Niça, en presentar-se amb dos produccions del músic-poeta lliurement escollides. Això fou una important manifestació de bon gust, simpatia i admiració al Geni Català i a la vegada que el mèrit de "Los Pescadors" i "La Verema" ho mereixia, ens feu conèixer al lluït i intel.lectuals.igent públic que es congregà a Niça, la música catalana, la d'en Clavé que ja sabem fou apreciada en lo molt que val.

Encara que l'Orfeó ha anat més enllà, ve a ser una ampliació de l'obra d'en Clavé i fins li toca, dada sa condició d'Orfeó. Gràcies a això ha vist el món musical que a Catalunya vivim intel.lectuals.lectualment a envejable altura. (...)" ⁵⁸

L'any 1899, enmig de la crisi general per la pèrdua de les colònies, i dins el catalanisme per les diferències entre el sector possibilista i l'apolític, l'Orfeó farà una de les Campanyes més importants a comarques, visitant Mataró, Camprodon, Sant Feliu de Codines, Vilanova i la Geltrú, i Figueres. El mateix any també visitarà Palma de Mallorca, acomplint un dels objectius més desitjats del catalanisme unitari: contactar i lligar bones relacions amb els antics territoris de l'antiga Corona d'Aragó, especialment els de parla catalana. L'objectiu d'aquests contactes és el de desvetllar l'esperit identitari col. Lectiu, i fer lluita comú front al centralisme aclaparador de la llengua, de la cultura i de les tradicions autònomes.

En la mateixa línia d'agermanament de terres de parla catalana caldrà situar també la visita al Sud de França, posposada en diverses ocasions, i que finalment es pogué fer, com veurem més endavant el 1901.

Tanmateix, el prestigi adquirit per l'Orfeó Català en llur missió patriòtica, el fa servir de model d'associació catalanista defensada per la Unió Catalanista: patriòtica i espiritual, per damunt d'ideologies i de classes socials.

6.4- VIATGE A PALMA DE MALLORCA.

L'Orfeó viatjà a Palma de Mallorca entre els dies 21 i 23 de maig de 1899. En els anys anteriors, s'havien fet diverses temptatives perquè es pogués verificar aquella visita, que finalment es farà en un context reivindicatiu contra el centralisme estatal, i la necessitat de trobar una estructura capaç de regenerar el país i atendre les necessitats i dinamisme de les diverses regions espanyoles.

La situació particular de l'Illa, era la d'una societat dominada políticament pels partits dinàstics, amb un pes molt gran del tradicionalisme d'arrel carlina o conservadora en el món rural (la major part de l'Illa), poc contrastat per les minores urbanes de caire republicà o liberal antidinàstic.⁵⁹ Són aquests nuclis, en especial els federals, on el Regionalisme prospera, encara que molt lentament, a redós d'artistes, intel.lectuals.lectuals i alguns eclesiàstics lletraferits. Malgrat les diferències

⁵⁸ "Lo Teatre Regional", 1-2-1898, "L'obra de Clavé", Valeri Serra Boldú.

⁵⁹ Vid. Peñarrubia, I. "Mallorca davant el Centralisme (1868-1909)", Mallorca 1980, pàg.93.

ideològiques entre aquests grups, la majoria comparteixen la defensa de la catalanitat de l'Illa i l'autonomia o descentralització política. Els regionalistes dretans s'aglutinen en aquest moment a l'entorn del periòdic l'Almudaina, encara que col. Laboren en altres publicacions.⁶⁰ En general aquests nuclis estaran ben atents a l'evolució del regionalisme català, i tractaran de seguir les seves pautes.

Creiem que l'oportunitat del viatge no és casual, doncs el catalanisme unionista s'havia imposat el contacte cultural i lingüístic amb les terres germanes de l'antiga Corona d'Aragó, i havia aconseguit el contacte i intercanvi amb els cercles intel·lectuals, i les personalitats favorables a l'esperit desvetllat per la Renaixença. Ara bé en el context regenerador de finals de segle, el Regionalisme adquireix una projecció més gran, davant la necessitat sentida a tot el país de canviar els antics esquemes d'un Estat que "ha tocat fons".

"Varies vegades havien intentat, alguns bons amics i admiradors de l'Orfeó que a Palma i a altres punts de l'illa resideixen, l'empresa d'organitzar una excursió (...) més sempre, dificultats d'ordre econòmic, s'havien oposat a la realització d'aquest desig que nosaltres, amb ells, compartiem. En aquesta ocasió es repetí un fet que ja compta nombrosos antecedents en la nostra vida corporativa: això és que la iniciativa, l'esforç i el desinterès particular, posant a salvo els interessos de l'Orfeó van resoldre els problemes que l'entitat social per prudència i previsió no podia arrostrar sense comprometre sa estabilitat i pervindre. S'inicià doncs entre nosaltres un emprèstit per a cobrir en sa major part les despeses que havia d'ocasionar l'empresa, i en pocs dies es subscrigué amb excés la quantitat prefixada, quedant així satisfactoriament descartat el problema econòmic. (...)"⁶¹

Les temptatives i la preparació del viatge, són seguides per la premsa de l'Illa amb expectació. Un dels diaris que segueix fidelment els prolegòmens i la visita del cor català, serà "la Almudaina", on s'apleguen intel·lectuals, de diverses tendències i activitat professional, però tots ells simpatitzants del Regionalisme. Les col·laboracions que apareixen al diari són expressades tant en castellà com en mallorquí. En les cròniques i col·laboracions referides a la visita del cor català s'insisteix en la importància de la visita de l'Orfeó Català sota diferents aspectes, però especialment en la propagació de l'esperit identitari propi. Un altre dels temes repetit per diversos col·laboradors, és la importància de depurar la música i els costums de l'illa de la influència forana, quan aquesta no contribueix sinó tot el contrari, a parer seu, a l'educació i progrés del poble.

El 7 de maig de 1899, La Almudaina fa una breu nota als seus lectors on informa de la probable visita de l'Orfeó Català:

"Sabemos que es muy probable que el celebrado "Orfeó Català" dirigido por el maestro don Luís Millet, i compuesto de 200 cantores entre hombres, señoritas y niños, pase a esta capital para las próximas Pascuas de Pentecostés. en caso afirmativo dará dos festivales en nuestro Teatro Principal en las tades de los dias 21 y 22.

⁶⁰ El Centre Regionalista no es crea fins a 1917.

⁶¹ Memòria anyal O.C.1899, pàg. 29-35.

Como se trata de un verdadero acontecimiento artístico prometemos poner al corriente a nuestros lectores de cuanto se relacione con el mismo."

I efectivament, al llarg del mes de maig van informant, i creant caliu per a l'arribada de l'Orfeó; un cop confirmada la visita, el dia 11 de maig, escriuen:

"Y ya que de la venida de dichos coros hablamos, debemos añadir que la noticia dada por los periódicos de esta ciudad acerca de la realización de los referidos conciertos ha sido acogida con gran entusiasmo, habiéndose tomado hasta ahora veintisiete palcos y gran número de butacas.

Nada menos podia esperarse dada la importancia de dicha masa coral, cuya venida a Palma no es el negocio sino el de visitar nuestra isla y dar a conocer al mismo tiempo las composiciones de su vasto repertorio.

Hacemos las anteriores manifestaciones, pues nos consta que el producto que quede una vez cubiertos los gastos, lo destinaran a aumentar los fondos de la Sociedad Protectora de la Infancia."

Tanmateix tota la premsa de l'illa publica **"l'Endreça": "L'Orfeó Català a Mallorca"**, escrita probablement per Lluís Millet; que reproduïm sencera per la importància com a mostra de l'esperit i objectius de la visita:

"L'Orfeó Català, que s'ha imposat la missió d'espargir per tot arreu els cants populars catalans, les millors obres corals dels nostres mestres i dels foraster d'avui en dia i les grans composicions polifòniques , religioses i profanes del segle XV i XVI, fa cap avui a l'illa dorada per a donar una encaixada de germanor al poble mallorquí i oferir-li els fruits de son treball i de sa voluntat mai acabada.

En els dos programes de concerts que vos endrecem, hi trobareu, mallorquins, un homenatge a la vostra cançó popular "LA BALANGUERA", al costat de cants populars catalans de "LO ROSSINYOL", "LA PLOMA DE PERDIU" i "EL CANT DELS AUCELLS"; i trobareu una obra del vostre Noguera, "L'HIVERNENCA", al costat d'altres d'en Clavé, en Nicolau, en Vives, en Mas i en Millet; hi trobareu mostes de la música estrangera amb obres del francès Cèsar Franck, de l'anglès Händel, dels Alemanys Mendelssohn i Zöllner i de Victoria, alhora que de l'interessant música profana d'aquells temps amb l'humorada "¡Oh QUIN BON ECO!" de Rolland de Lassus i l'imponderable "AUCELLADA" de Jannequin.

Tot mos sembla poc, per això , per a vosaltres, germans de Mallorca. En altres temps gloriosos fou nostre gran rei en Jaume I qui va sortir de Catalunya amb força d'armes per a deslliurar aquesta ferosa terra del jou dels àrabs; i va lograr-lo. Avui les coses no es fan per força d'armes, sinó per la força de l'art i de l'amor. Així venim avui nosaltres a fer Pàtria, venim amb el nostre art de la música i amb el nostre amor de germans, nacabable, a cantar-vos els himnes de la Pàtria que ens encoratgen, els esplais de l'amor que ens entendreixen i els cants de la fe que en fortifiquen.

Vulgueu germans acceptar joiosos els fruits de la nostra bona voluntat i correspondre a la nostra més coral abraçada".

El mateix dia de l'arribada, 21 de maig, Miquel dels Sants Oliver des de les pàgines de "La Almudaina", fa una síntesi de l'història i objectius, així com del repertori treballat per l'Orfeó, en un estil erudit però al mateix temps planer, per passar després a incidir en la transcendència de l'actuació de l'Orfeó, i el que

representa dins del desvetllament català. Un model que els mallorquins haurien de seguir per a desvetllar el seu propi esperit regional, encara que l'estat somort en que es troba fa difícil aspirar al mateix desenvolupament en què es troba Catalunya:

"El Orfeó Català, cuyo valor intrínseco acaba de esbozarse rápidamente, es una de las mil instituciones e iniciativas, una de las mas vigorosas ramas que en su gran florecimiento, ha brotado de la restauración intelectual y social de Cataluña. Los pueblos que gozan de una esperanza y convertirla en sentimiento inspirador de todas sus acciones, crecen y prosperan. Tener un ideal, infundirlo en las inteligencias y templar con el las voluntades, es asegurar la marcha progresiva de una raza. ¿Qué importa que no pueda llegarse en una hora a ese ideal, que parezca excesivo, que sea utópico? Acaso nos espere la decepción al acercarnos al horizonte vaporoso; pero otro horizonte surge donde el primero se desvanece. Lo importante para el espíritu sediento de noble curiosidad, no es la estación de llegada, sino el camino recorrido, el esfuerzo realizado, la dificultad superada.

Esta esperanza, viril y fecunda, es la que impulsa a Cataluña hacia lo futuro, comunicándole ardor de lucha y anhelos de mejora constante. los enemigos de tal expansión hablan mucho de ideales fósiles, de manías arqueológicas y de reacciones medievales; y sin duda en su esplendida ignorancia de la realidad, no han echado de ver como ese espíritu tradicional se hermana y confunde con un impulso progresivo genuinamente europeo, de que no dan muestra muchas regiones españolas. Si se recuerda la grandeza pasada, es para mejor desear la futura: no para andar vueltos de espalda ni para sentarse en el viejo caserón, lleno de goteras, ni para consumir los días y los años... La fé en el mañana, ese grito de esperanza que lanzó la poesia hace mas de medio siglo y al cual ha respondido la actividad práctica en todos los ordenes, produce un hoy risueño y próspero. Cada uno, dentro del radio de acción de su actividad , colabora a la obra comun. Llevando como idea fija y dominante, el deseo de hacer grande a su Pàtria, la Pàtria se engrandece, en lo material y en lo espiritual, en el trabajo, en el arte, en el pensamiento. Se necesita querer y querer con eficacia. Cuando todo se pierde en remilgos , en temor al que diran, en horror a las exageraciones, en criticismo sistemático y en compostura exterior meticulosa, tenemos un pueblo infecuncdo,"fino", si se quiere, pero el mas apto para ser reducido a la esclavitud. Para obtener ciento se necesita aspirar a mil; y la pasión que hacia Cataluña sienten los catalanes, por más exorbitante que nos parezca a nosotros- eternos adoradores del justo medio-, és la que engendra instituciones tan fuertes y frutos tan sanos como los que hoy tendremos ocasión de conocer". M.S.Oliver

No sols "l'Almudaina" s'ocupa d'aquest tema, els col.laboradors d'altres diaris peninsulars amb representació a l'Illa, com ho és "El Liberal", també refermen la idea de la importància de la visita de l'Orfeó Català com a revulsiu d'una societat somorta. La reflexió en aquest diari, la inicia el dia 16 de maig Rafael Ballester. La importància del discurs regeneracionista, aplicat a la realitat regional mallorquina, és prou interessant com per reproduir-lo sencer.

"Es un acontecimiento que se está preparando, y que el próximo domingo veremos, si Dios quiere, confirmado. La próxima visita de la gran masa coral que dirige el maestro Millet tiene para Mallorca algo de símbolo de buen ejemplo. son nuestros hermanos de Cataluña que vienen a llevarnos el aire puro de la tierra, la expresión de nuestra raza, cuya vida palpita aún ahogada entre malsanas corrientes, y cuyos armoniosos acentos preludian tal vez nuestro despertar. El arte genuinamente mallorquín ha ido axfisiándose de una manera lenta y continúa hasta desaparecer casi del todo en esas corrientes exóticas que han viciado

nuestra honradez y nuestro gusto nativos. Nuestra vida moderna es un modo de vivir falsificado, una vida artificiosa, raquítica, sin fisonomía propia. Comenzamos por no tener otra Pàtria que Madrid (aunque nunca le hayamos visto de cerca), sin otras costumbres que las que nos imponen los "cursis" de Recoletos y calle de Alcalá, sin más noble lucha ni ambiciones personales que la eterna política de campanario en la que nos disputamos a brazo partido las miserables piltrafas que se nos arroja desde el centro, sin otra educación intelectual que la que habían olvidado ya nuestros abuelos, sin otra religión que la práctica de un culto degenerado y eminentemente local. Y para colmo de desdichas, un arte musical que por impotencia, vive del plagio... y ¡siempre el género chico!

la salvación, si viene ha de venimos por Cataluña, nuestra hermana mayor. Y esta sería la tercera conquista de Mallorca. No se escandalicen los patriotas ni hagan ascos, ni sean hipócritas, porque todos ellos, ante nuestra común catástrofe, ante las exacciones que de Madrid nos alcanzan, ante el hambre y la miseria que padecemos por culpa de todos, escapan de su pecho un mal reprimido deseo de llamarse "ingleses o rusos" con tal de gozar tranquilamente la paz, la justicia y el bienestar de que disfrutaran las naciones civilizadas.

Este es ciertamente el "patriotismo" que más abunda por aquí.

Cuando se trata de ser mallorquines, regionalistas, cuando se trata de nuestra Pàtria, de Mallorca, cuya imàgen y cuya vida desaparece del mundo de los vivos por nuestra desidia o por nuestra ineptitud, entonces volvemos a agarrarnos a la bandera de Castilla, terror de moros legendario, y reenganchamos nuestros hijos al son siempre creciente del tambor de Covadonga y Calatañazor:(¡la eterna leyenda de la raza!). És en balde para nosotros el ejemplo de nuestros hermanos. Los catalanes acusados torpemente de separatistas, son los patriotas que siempre, renacen y se salvan solos, por espíritu y virtudes propias, por amor a lo suyo, por egoistas, si señor, por patriotas. El altruismo es una mentira en las razas fuertes.

Hoy que la España ofrece un espectáculo lamentable de pobreza y rapiña, Cataluña sola progresa y renace a nueva vida. su trabajo no se interrumpe y su espíritu progresivo va extendiéndose por todas partes.

La visita del Orfeón Catalán debería ser para Mallorca una esperanza y un ejemplo. Recibamos con los brazos abiertos a los que nos traen una vez más el aliento, la fé y el ideal de nuestra reconquista. todavía no se ha hecho casi nada en Mallorca, muy poco: queda mucho por hacer. La Capella de Manacor es lo único que conserva algo del naufragio. Los que se llaman regionalistas, muy pocos por desgracia, ni forman partido, ni agrupación siquiera. Andan esparcidos acá y acullá, llevando una existència de bohemia, felices con su ideal, esperanzando el triunfo de su causa que no han de presenciar. Venga una y mil veces "El Cant dels Segadors" a sacudir nuestra modorra meridional o nuestra fatuidad semítica, a ver si asoma en nuestros rostros el rubor varonil dormido y tengamos de una vez la dignidad de presentarnos a la faz del mundo como un pueblo. Rafael Ballester.

En el mateix diari del dia 21 de maig, hom publica un extens article de B. Amengual, datat el 19 de maig de 1899 adreçat al Sr. Rafael Ballester, amic i escriptor que titula: "**Desde Barcelona. L'Orfeó Català**".

Mi querido amigo: Acabo de releer tu valiente improvisación, con sus puntas y ribetes de arenga guerrera, sobre el Orfeó Català, que dirige don Luis Millet, ya en disposición de embarcarse para esa nuestra estimada "roqueta"

Propósitos tenía de escribir largo y tendido acerca de la significación e importancia que en mi concepto tiene esta visita... y héteme dispuesto ya no a decir cosas nuevas ni siquiera "personales," sino simplemente a glosar una o dos de tus afirmaciones... Quédese para nuestro excelente amigo Noguera la tarea de probar la superioridad de la música que cultiva

el "Orfeó Català", respecto de la que inculca en nuestra alma el "género chico" y aún parte del género "grande" que nos envían de todos lados. En música, como en muchas otras cosas, me dejo guiar por el instinto, y si bien este me dice con voz clara y sonora que los cantos varoniles, enérgicos, entusiastas de la "Cançó de la Senyera"... estética i cívicamente están muy por encima de la achulapada "Marcha de Cadiz" y de casi todos cuantos aires de zarzuela nos llegan hace años, confieso que me sería imposible demostrar las razones y causas de esta diferencia. Sólo vislumbro algo que se relaciona con la psicología de las multitudes, algo que el perínclito Casellas, con su singular perspicacia, nos explicaría por la oposición de sentimientos, de ideas y de educación, por los caracteres étnicos y las tendencias contradictorias de dos razas, a las cuales unos se empeñan en fusionar y otros quieren distinguir y separar, unas veces de hecho, otras con el simple deseo. (...) Y sobre todo, hay que tener muy en cuenta que el Orfeó Català, como Catalunya Nova, la Institució Catalana de Música y otras entidades análogas, representa el espíritu de protesta contra la frecuente invasión del flamenquismo, el género chico y la influencia exótica en Cataluña; que el "Orfeó Català" es esencialmente catalán; que somete los cantos, antes de aceptarlos, a un examen o a una depuración con el objeto de que respondan a su principal fin, que es reconstituir desde el punto de vista musical la entidad a que pertenece.

El "Orfeó Català", es pues, tanto por los elementos que lo constituyen, como por sus ideales colectivos y el fin que se propone, una entidad genuinamente catalana, opuesta en cuanto sea posible, al espíritu predominante en las regiones meridionales de España.

Hay que decirlo así para que nadie pueda llamarse a engaño; para que cuantos sientan latir sus corazones al unísono con los corazones de los coristas catalanes, sepan que su naturaleza, más fuerte que las convenciones impuestas por la educación o las conveniencias personales, protesta contra el traje que le han ceñido algunos lustros de relaciones estrechas con algunos elementos burocráticos y una política desnaturalizadora.

Es ahora moda, especialmente en Madrid, con el exclusivo fin de combatir al general Polavieja, presentar a los catalanistas como dispuestos a separarse de España para formar un Estado independiente o unirse a Francia. Si no fuera por la convicción de cuanta sabiduría encierra el maquiavélico refrán. "Calumnia, que algo queda" sería cosa de tomar a chacota cuanto dicen el País, el Heraldo y otros periódicos "bien informados". Mallorca que se nutre intelectualmente de pan madrileño, contra tus deseos y los míos, estará llena de estas especies calumniosas, como el resto de España, y algunos creerán tal vez que los orfeonistas dirigidos por Millet, son conspiradores o guerreros que tratan de unir la suerte de nuestra roqueta a Cataluña, en las aventuras políticas que, según se dice, se propone correr. Esta suposición, si en algunos existiese, se desvanecerá con el trato de los orfeonistas. Estos no son almogávares- ¡Claro!- ni conspiradores, ni siquiera políticos, que ya es mucho decir, siendo españoles. son sencillamente artistas modestísimos pertenecientes a todas las clases sociales, que tratan de resucitar y fortalecer y propagar la música catalana; excelentes patriotes que se defienden cantando de una invasión sin derecho; buenos ciudadanos que se proponen arrojar del hogar santo de sus tradiciones líricas a esa chusma innoble de aires colados de taberna; gentes honradas que reconstruyen, si, ¿por qué negarlo? "aunque sin fines políticos inmediatos, los cimientos de la Pàtria catalana, renaciente después de muchos años de letargo, odiada por cuantos están saturados del espíritu contrario, esperanza mas o menos fundada para cuantos sentimos la debilidad de creer y soñar en la regeneración de este infeliz estado español.

No van a Mallorca como libertadores políticos; pero si como libertadores del espíritu aprisionado por prejuicios y por deficiencias de educación artística.

No hay que olvidar, sin embargo, seducidos por esta significación trascendente del "Orfeó Català", sus méritos intrínsecos y su valor técnico; que Millet es un verdadero apóstol, que

los orfeonistas, entre los cuales hay algunos propietarios, pertenecen a esa casta de seres que tienen fé viva en el arte y le consagran la vida..."

En general, la premsa aconseguí crear un caliu i una expectació general que es farà patent en la presència multitudinària de públic a tots els actes i audicions de l'Orfeó Català durant els seus dies d'estança a Mallorca, per a copsar l'ambient en què es desenvolupa aquesta prenem la descripció que en fa la "Almudaina", en una extensa crònica del dia 22 de maig, on descriu els detalls de la recepció i salutacions de les diverses entitats il·lenques que s'havien donat cita al port per a rebre els expedicionaris:

"El muelle empezaba a verse concurrido, y la animación iba creciendo por momentos. Sucesivamente iban acudiendo a la Consigna los señores de la comisión de recepción y obsequios, una representación de la Capella de Manacor, con el estandarte de esta sociedad coral, y el Orfeón Republicano en masa. Hubo también representaciones del Orfeón la Constància del de La Protectora y del Centro Instructivo Obrero. (...) la cubierta del buque se veía llena por completo de orfeonistas, resaltando los vivos colores de las barretinas azules y rojas, y de las mantillas blancas. ...subió a la toldilla el señor don Alejandro Rosselló⁶², y en nombre de dicha comisión dió la bienvenida al Orfeó. el discurso del señor Rosselló, pronunciado en nuestra lengua, fue de vivos tonos, haciendo resaltar la fraternidad de Cataluña y Mallorca, que se daban un abrazo familiar y efusivo, con ocasión del festival de hoy. Encomió la noble labor del "Orfeó Català", manifestando que únicamente en el cultivo de la vida regional radica la verdadera regeneración de España, y termino dando un viva a Cataluña, otro a Mallorca y otro al Orfeó, los cuales fueron contestados con un verdadero frenesí de aclamaciones y aplausos, que continuaron al desembarcar la magnífica senyera, objeto de admiración del numerosísimo público que se apiñaba en la plazoleta de la Consigna.

La peroración del señor Rosselló fue contestada por el Señor Pagès⁶³, secretario del Orfeó, con un hermoso Parlamento de gracias, en el cual habló con gran elocuencia de la unidad de la raza catalana, y prodigó los elogios a la Isla dorada. (...)

Una vez terminada la misa en San Cayetano, el Orfeó y sus acompañantes, se dirigieron al palacio de la Diputación provincial, con objeto de saludar a dicha corporación representante de la entidad mallorquina.

En el salón de actos públicos de dicho palacio aguardaban a los expedicionarios el Presidente de la Diputación, don Alejandro Rosselló; el vicepresidente de la Comisión provincial don Mariano Canals, los diputados señores Marqués, Sans, Puigdorfila, Guasp, Sampol y Amer, el secretario de la Corporación señor Font, y gran número de personas distinguidas. (...)

El señor Rosselló contestó al señor Millet (Presidente), dando en nombre de la Diputación y de Mallorca entera la bienvenida más afectuosa al Orfeó Català. "siento, dijo, que la Diputación no pueda recibiros como os mereceis. Los agobios del presupuesto no le permiten tener terminada la obra de esta casa; però en cambio, si dáis un paseo por esta ciudad y entráis en los establecimientos de beneficencia que corren a cargo de esta Diputación, vereis como los pobres tienen las comodidades y los cuidados de que aquí carecen los diputados y el personal.

⁶² Alejandro Rosselló, presideix la Comissió organitzadora del viatge, en la que hi havia altres personalitats de la Diputació Provincial de Mallorca, com el Vicepresident D. Mariano Canals, i els diputats Srs. Marqués, Sans i Puigdorfila.

⁶³ La referència és inexacta, Pere Pagès i Rueda era en aquells moments el vicepresident de l'Orfeó Català.

"Y en estos momentos, precisamente, se trata de atajar la vida de las diputaciones que trabajan y administran con celo; cuando muchas de ellas como las Vascongadas, las de Cataluña y Mallorca, son restos salvados del naufragio universal de instituciones y prestigios. Sólo el vigor de las distintas regiones puede hacer grande a España". (...) ⁶⁴

"Bienvenidos seáis, pues a esparcir los cantos de la fé, de la Pàtria y del amor. Cantad libres y contentos, vuestra música y en vuestra lengua, que aquí os entenderá todo el mundo, recordando el íntimo y antiguo parentesco y la solidaridad de nuestra raza".

El discurso, interrumpido por frecuentes aplausos, terminó con atronadores vivas. El señor Rosselló entregó al señor Millet la corbata de la Diputación destinada a adornar la señora del Orfeó y una vez colocada, cantó este el brillantísimo y ardiente "Cant de la senyera", himno del Orfeón compuesto por el propio Millet, que enardeció a los presentes y arrancó nutridos aplausos. (...)"

-ELS PRINCIPALS ACTES I ACTUACIONS.

A més de la informació recollida per la premsa, creiem interessant deixar constància de la descripció que l'entitat fa als seus socis i simpatitzants, de tots els detalls i atencions rebudes durant la visita a la terra germana. Seleccionem alguns fragments interessants d'aquesta extensa crònica.

EL VIATGE I L'ARRIBADA.

"Nolat per nosaltres el vapor "Palma" a fi de que els nostres coristes no haguessin d'abandonar els quefers més que el temps estrictament necessari, ells amb bon nombre de socis protectors i la mior part dels individus de la Junta Directiva s'embarcaren la tarda del dia 20 de maig... amb el vaixell vestit de gala i onejant en el punt més enlairat, presidint a totes les altres, la nostra bandera nacional, s'emprengué la poetica excursió. (...) Ja desde el primer moment ens poguerem convencer de que seria en extrem carinyosa i simpàtica l'acollida que a Palma obtindriem, doncs desde que veierem els molls del port els veierem poblats d'una gentada immensa que onejant els mocadors i amb crits d'alegria saludava nostra arribada. Abans de desembarcar ens veierem honrats amb la visita de multitud de comissions de " l'Orfeó Republicà" i de "La Protectora" de Palma, i de la "Capella de Manacor", de tots els diaris de Palma, de l'Ajuntament i Diputació etc..., que pujaren a bordo per saludar-nos i oferir-nos franca hospitalitat. (...)

VISITA A L'ESGLÉSIA, A LA DIPUTACIÓ I A L'AJUNTAMENT.

Baixats a terra i saludats amb fort picaments de mans i visques atronadors, per la gernació que ens esperava encaminaren nostres passes a l'Església de Sant Gayetà, on oiren missa i dirigirem la nostra salutació a la Regina del cel amb els inspirats "Goig de Brudieu". Complert aquest deure, acudirem al Palau de la Diputació Provincial, on s'hi havia reunit les persones més distingides de la ciutat amb tots els diputats i el seu President. (...)

⁶⁴ En el tema del discurs, es pot veure l'alt grau de reivindicació política existent en aquells dies en moltes províncies d'Espanya, contra un Estat Centralista que per comptes d'ajudar al desenvolupament harmònic de totes les Regions d'Espanya les ofega amb uns impostos i una normativa incomprensible per a la bona marxa de l'economia nacional.

A tals paraules correspongué el citat Sr. Rosselló (president de la Diputació) amb altres afectuosíssimes, desitjant que fos agradosa la nostra estada en la illa, que de cor i de fet era germana nostra, desde que el rei en Jaume anà a deslliurar-la de l'opressor sarraí, i oferint a l'Orfeó, en nom de la Corporació que presidia, una riquíssima llaçada de seda blanca amb el gloriós escut d'armes de Mallorca, i una simpàtica i expressiva dedicatòria brodats en or per a que engalanessim la nostra senyera. Les valentes estrofes del "Cant de la Senyera", entonades amb veu potent per nostres ardits coristes, ompliren tots els ambits de l'edifici i posaren fi a aquest acte, que sens perjudici del seu caire oficial, estigué impregnat de la franquesa i de la ingenuïtat més encisadora. (...)

Seguidament anarem a saludar a la Corporació municipal en son artístic i sumptuós casal. (...) L'acalde, Sr. Sureda, amb frases de carinyo i germanívola simpatia, manifestá la seva admiració per l'Orfeó Català i li desitjà llarga vida per a complir la seva artística i civilitzadora empresa, acabant amb l'entrega d'un preciós pergami polícromat, a estil dels que s'escrivien al segle XVI, per a commemorar els fets més notable si trascendentals amb una llegenda que, copiada literalment diu així (...).

Per a correspondre a tant delicada ofrena qué podia fer l'Orfeó més que cantar? cantà dons i cantà amb tot l'ardor de la seva ànima el preciós cant "Els Segadors", que encomanà a l'auditori el sentiment sant de l'amor a la Pàtria, excitant son viu entusiasme, provocant delirants i eixordadors crits de ¡Visca Catalunya! ¡Visca Mallorca!

CONCERTS AL TEATRE PRINCIPAL

La nit del mateix dia 21 es celebrà en el Teatre Principal el primer concert, amb el següent programa:

PRIMERA PART: *Cant de la Senyera*, Millet; *Lo Rossinyol*, Mas i Serracant; *La Ploma de Perdiu*, Comella; *Els Xiquets de Valls*, Clavé; *Hivernenca*, Noguera.

SEGONA PART: *O magnum misterium, Tenebrae factae sunt; Credo de la Missa del Papa Marcello*, Palestrina.

TERCERA PART: *Marxa dels Moliners*, Zöllner; *Cançó de nois*, Grieg, *La Verge bressant*, C. Franck; *Aucellada*, Janequin; *Els Segadors*, Millet.

(...) més, quan el públic palmèsà sentí arribar els deliciosos motius de la seva música popular, tant magistralment, amb tanta delicades amb tan admirable inspiració reproduïts, combinats i dignificats en la preciosíssima *Hivernenca*, esclatà de tots aquells pits que omplien la immensa sala d'espectacles un crit d'admiració indescriptible, vibraren tots aquells nervis a impuls de sensacions desconegudes i mani somniades, despertaren totes aquelles ànimes fins llavors poc menys que esmorteïdes, i l'entusiasme de que foren testimoni les parets del teatre Principal de Palma aquell dia, sense exageració es pot assegurar que no l'havien vist mai. Esplèndida, a tot ésser, fretètica, verdaderament delirant fou l'ovació que el nostre meritíssim consoci, Sr. Noguera rebé aquell dia dels seus paisans. Ni ell l'oblidarà mai, n'estic segur,, ni a nosaltres se'ns esborrarà de la memòria el goig inmens amb que la presenciarem.

Desde aquell moment semblà respirar-se en el teatre una altra atmósfera, pareixia que era un altre l'esperit que animava la concurrència. (...) indescriptibles ovacions ha rebut l'Orfeó

Català en sa gloriosa història artística, pero cap, cap tant entussiasta, cap tan grandiosa com aquella. (...).

La tarda del mateix dia 22, en el mateix Teatre Principal, més ple de concurrència encara que el dia anterior, donarem una altra audició musical, executant el següent programa:

PRIMERA PART: *Cant de la Senyera*, Millet; *Si a Deu plau*, Mendelshon; *Ey Ouchnem*, cançó popular russa; *Les ballades de Lormont*, C. Franck; *¡Oh quin bon eco!*, R. de Lasso; *Alleluia*, Haendel.

SEGONA PART: *Stabat Mater*, Palestrina; *Caligaverunt oculi mei*, Victoria; *Santus* (de la Missa del Papa Marcello), Palestrina.

TERCERA PART: *Els pescadors*, Clavé; *El cant dels Ocells*, Millet; *l'Emigrant*, Vives; *L'Himne del poeta*, Nicolau; *La Balanguera*, Noguera; *Els Segadors*, Millet.

En aquesta ocasió, desde l'aparició de la nostra Senyera en l'escenari fins a la terminació del concert, l'Orfeó fou objecte de vivíssimes i mai interrompudes demostracions d'entusiasme. Cap de les composicions del programa deixà de ser extraordinàriament aplaudida i totes s'haurien hagut de repetir, per a complaure al públic, si el temps i les forces dels nostres coristes ho haguessin permés. (...)

Lo cant dels Segadors, que fins les senyores escoltaren dretes, motivá una ruidosa ovació que acabà amb visques a Catalunya, a Mallorca i a l'Orfeó, cridats amb veu forta i potent i enrronquidora per tots els concurrents. Els mocadors voleiant per despedir-nos, els crits de adéu siau! a reveure! bon viatge! Torneu promptte! amb que la concurrència va despedir-nos, constituïren un espectacle grandios e inenarrable. (...).

VISITA AL CASTELL DE BELLVER

(...) En son circular patí gòtic, entonaren amb pit valerós els cants a la Pàtria benhaurada, enviant al cel les vibrants notes del Cant de la Senyera i dels Segadors, que la guarnició del castell entusiasmada aplaudí estruendosament.

EL COMIAT

Nombrosos amics i escollides representacions de varies entitats vingueren a cercar-nos a la fonda on acabaven de sopar. (...) El president de l'Orfeó Republicà, ens endreçà un bellíssim parlament de gratitud i lloança per nostra artística i germanívola visita...altres ens pregaren reiteradament que un altre dia i sense trigar gaire repetíssim nostra visita; (...) i en sa agradable companyia, a la llum de moltes atxes de vent i seguits d'immensa gentada que contínuament ens aclamava, tornarem a embarcar-nos per a emprendre nostre viatge de tornada. Difícil fou la tasca i prou ens costà lograr-lo perquè el moll estava atapeït d'una munió in comptable de simpàtics palmesans que ens volgueren donar aquesta última prova de la seva benévola hospitalitat. (...) Desde el pont del navili, era admirable l'espectacle que ofería el moll amb aquella bellugadissa de gent que anaven i venien i giravoltaven i aixecaven de puntetes per a millor veure'ns, voleiant mocadors els uns i barrets els altres, i cridant tots Visca Catalunya! Visca Mallorca! Visca l'Orfeó Català! sentint-se barrejades i harmònicament agermanades la dolça parla mallorquina, amb la que nosaltres aprenquerem dels encara més dolços llavis de les nostres mares...!

A les 12 de la nit sortiem i a la una de la tarde següent després d'un feliç viatge... tornaven a desembarcar a Barcelona, tots sans, contents, curulls nostres cors de satisfacció i nostra consciència, perquè havíem fet quelcom de bo per nostra benhaurada Pàtria. (...)"⁶⁵

-LES REFERÈNCIES I SEGUIMENT DE LA PREMSA.

A més dels ja citats, altres diaris de les illes segueixen amb interès la visita, tot fent un breu historial de l'entitat en els seus anys de vida, entre ells hem recollit informació a: "La última hora", "La Unión republicana", i "Diario de Palma". Igualment hem trobat ressenyes interessants de corresponents d'altres diaris com "El Liberal", i "El Nacional de Madrid", entre altres.⁶⁶

Entre ells destaquem el seguiment que fa de la visita el "Diario de Palma", i un cop finalitzada aquesta, el dia 24 de maig, la valoració global del que ha estat, seleccionem, pel seu interès part d'aquest article de fons, com a mostra de la unanimitat, entre els intel·lectuals. Lectors de Mallorca en la situació en què es troba l'Illa i la necessitat de transformació i "regeneració":

" La Fiesta del Orfeó Català y su significación "

"La prensa mallorquina en masa ha ensalzado los conciertos verificados en nuestro Teatro Principal por el "Orfeó Català" que dirige el maestro Millet. La música polifónica de los grandes maestros de los siglos XVI i XVII y los cantos populares de Cataluña, Mallorca, Escandinavia, Rusia etc. han tenido un éxito inesperado. Palestrina, Victoria, Grieg, Zollner, Jannequin, Millet, Clavé, César Frank y Noguera han conseguido imponerse entre nosotros por el empuje y la vitalidad artística que destruye todo prejuicio mezquino y toda pasión personal. Al teatro han acudido estos días todas las clases sociales y han aplaudido frenéticamente al "Orfeó Català" cuya admirable labor ha barrido con su soplo gigantesco las impurezas y monstruosidades del mal gusto impuestas a nuestro público por los pasajeros caprichos de la moda.

Desde hace dos años hemos manifestados a los lectores de este Diario la decadencia del buen gusto y las corruptelas llevadas a la escena por la intrusión de exotismos industriales, y comedias de dos al cuarto que viciaban el espíritu y las tendencias de nuestra generación. Siempre aplaudimos e hicimos votos para que algo nuevo para Mallorca viniese a regenerar el gusto artístico de nuestra tierra. El "Orfeó Català" con su visita, ha roto la primera lanza mostrándonos el camino, su visita al histórico Castillo de Bellver fué una espléndida manifestación patriótica que aunó los lazos de dos pueblos hermanos. Mallorca y Cataluña se abrazaron una vez más recordando su común origen, su grande historia, su identidad etnológica, de donde ha de brotar la Pàtria. La despedida hecha a los catalanes fue una manifestación altamente simpática y trascendental, en la que tomó parte Palma entera. "Lo cant dels Segadors" y l'himne o "Cant de la Senyera" cantado a la hora de salida, resonó con mas vigor que nunca.

⁶⁵ Memòria 1899, O.C. pàg.29-35.

⁶⁶"La última hora" (17-5-1899, i 22-5-1899), La Unión republicana" (22-5-1899 i 23-5-1899), "Diario de Palma" (20-5-1899 i 24-5-1899), El Liberal (16-5-1899 i 22-5-1899) El Nacional de Madrid (23-5-1899). Arxiu de premsa O.C. Caixa nº 3.

Esta visita del Orfeó Catalá no es un acontecimiento cualquiera, o una fiesta vulgar no; representa algo más noble, algo más levantado. Las conquistas entre pueblos cultos no se hacen mediante las armas, sino por medio de lazos mas dulces. "Seran acaso nuestras canciones populares y la música polifónica, el arte en general, quienes despierten las dormidas energías de la raza y por ahí empieze nuestra regeneración? ¡Ojala!- B.

La repercussió d'aquest viatge i el significat de l'èxit de l'Orfeó a terres de Mallorca, es sentit com un triomf propi de tot el catalanisme "la Almudaina", el dia 22 de maig, en comentar els esdeveniments del dia durant la visita recull la transmissió d'alguns telegrams a Lluís Millet, entre els que es troba el d'un grup de catalanistes que al mateix temps celebren un "meeting" a Sampedor :

"Manresa

Celebrado meeting. Sampedor dedica recuerdo Orfeó, saludo, aplausos, vitores Orfeó, Pàtria.

Capmany. "

IMPRESSIONS DE LA PREMSA CATALANA SOBRE LA VISITA.

L'expedició de l'Orfeó Català a Mallorca, va generar una gran expectació al Principat, i la premsa acostumada ja a donar suport als seus cantaires i artistes, va mantenir puntualment informat al públic dels esdeveniments i anècdotes del viatge⁶⁷. Entre aquestes ressenyes, seleccionem algunes que hem cregut interessants per diversos motius.

El confessional "Diario Catalán" el dia 28 de maig de 1899, finalitzada la gira, resalta la importància d'aquesta per la propagació del regionalisme i de l'esperit regenerador.

"L'Orfeó Català a Palma"

"...Todos los barceloneses conocemos los móviles e ideales de esta benemérita agrupación musical que con carácter francamente piadoso y animada de los mejores deseos, tanto ha hecho en pro del arte y de la Pàtria. La reciente excursión a Palma en donde dió dos brillantes conciertos y el éxito franco y entusiasta allí obtenido no dan lugar a dudas acerca de lo mucho y bueno que se puede esperar de la brillante plèyade de coristas dirigidos por el Maestro Millet.

Todos los elementos mallorquines de buena cepa acudieron a agasajar al Orfeó y a identificarse con su obra. El regionalismo de buena ley está de enhorabuena y se puede afirmar sin rebozo que no existe obra de propaganda catalanista sana más eficaz que las audiciones de la ajustada masa coral de esta entusiasta sociedad.

Dos notas salientes tuvo esta última expedición del Orfeó Català: la que los socios en corporación diesan al pueblo pamesano el buen ejemplo de acudir a oír el Santo Sacrificio de la Misa, como era de deber, y que el Ayuntamiento obsequiáse a los orfeonistas con un artístico pergamino en que consignava en idioma mallorquin el testimonio de admiración y gratitud a la sociedad coral barcelonesa. En otros tiempos, lo primero no merecia consignarse, pero hemos llegada a tal tibieza y remisión en las prácticas piadosas que són

⁶⁷ "Viatge a Palma de Mallorca 1899" Arxiu Premsa O.C. caixa n° 3.

de precepto, que hoy es fuerza consignar para ejemplo de algunos lo que deberia ser cosa ordinaria y corriente entre todos."

Per la seva part "El Diario del Comercio", vinculat al Foment del Treball destaca, en la ressenya del 25 de maig, la tasca regeneradora de la visita, acorde amb les circumstàncies i corrent general del país:

"El Orfeó Catalá" en Palma

"...No ha sido sólo el efecto artístico el que ha dejado sentir el "Orfeo", sino otro más trascendental, el del espíritu de las ideas nuevas que ha de redimir a los pueblos dignos: Mallorca, cuyo renacimiento literario, precursor del político o nacionalista, habia quedado como aletargado por la influencia política y caciquil, ha despertado a los cantos de los orfeonistas catalanes, realizando la unión con Cataluña, unión que antes de poco se formalizará con la creación de núcleos propagadores de las ideas regionalistas.

La prensa de la capital isleña, traduce el estado de ánimo que ha dejado allí el "Orfeo Catalá". "Los Segadors y Lo Cant de la senyera" han despertado dormidas aspiraciones. Así que no es de extrañar que periódicos como "La Roqueta", "La Almudaina" y otros inserten artículos que seguramente darán mucho que escribir a la prensa madrileña y a la que aquí discurre como la de la corte. (...)"

per la seva part "La Nació Catalana" publicació adherida a la Unió Catalanista publica una crònica, el dia 31 de maig : "L'Orfeó Català a Palma", insistint en les mateixes idees de propaganda regeneradora, i finalitza aquesta en els següents termes:

"... L'Orfeó Català, que tant honra a la nostra terra, pot estar orgullós de l'excursió a Palma, puig encara que sols hi anava per fer-hi art, ens sembla que alguna llevar hi va quedar dels nostres ideals de Pàtria, llevar, que no es pot perdre en terra germana, d'una mateixa raça, història i llengua.

Vulga Deu que en els aconeximents que puguin venir sigui ben fort aquest llaç de germanor, sintetitzant en els crits de ¡Visca la raça catalana! que donaven els mallorquins en sortir el barco del port de Palma".- C.

En resum, l'Orfeó Català havia aconseguit una de les fites més importants del Catalanisme, establir lligams de cooperació amb personalitats i entitats de Mallorca, per avançar en l'esperit regionalista que havia d'aconseguir la progressiva descentralització a les terres d'Espanya, tot recuperant els valors i identitat cultural i lingüística de les antigues nacionalitats peninsulars.

Com hem pogut constatar, totes les cròniques defensen la legitimitat de les reivindicacions "regionalistes" catalanes i la falsedat de les acusacions de separatisme que proliferen en aquells dies en la premsa i cercles afins al centralisme. Una tàctica política de desprestigi per als catalans i per als regionalistes en general, que s'empara en la sensibilitat i la por col. Lectives derivades de la guerra colonial i de la pèrdua de les darreres colònies ultramarines.

Un cop més es va evidenciar l'eficàcia del cant coral com a instrument de sensibilització i afirmació cultural, per això sabem que la visita, com en d'altres

ocasions va generar la formació de noves entitats corals a més de la Capella de Manacor, i va transformar la visió i el repertori d'altres Societats Corals existents. També a Mallorca la visita de l'Orfeó Català va desfermar "la moda" de l'Orfeonisme, i va constituir un estímul a la recuperació de la identitat cultural mallorquina, front a la castellanització existent. Una actuació que, donades les circumstàncies, referma una determinada línia política i ideològica, en l'activitat i objectius de l'Orfeó Català.

La visita, també posa de manifest el desvetllament d'un incipient moviment regionalista a l'Illa, que avançarà molt lentament per la força dels interessos estatals a l'Illa.

6.5.- EL FINAL DE LA GUERRA.

Pel que fa al desenvolupament de la Guerra, les actes i per tant la visió oficial de l'entitat continuen impermeables, seguint la línia de moderació i prudència, ni un sol comentari, ni una referència a les discussions que de portes enfora es produïen en la societat catalana. No obstant això, la rellevància cívica i social que havia adquirit l'entitat li impedeixen sostreure's totalment d'aquesta, i a diferència de l'actitud resolta d'algunes entitats que com l'Ateneu Barcelonès, havien optat per no participar en cap acció benèfica que tingués relació amb la Guerra, l'Orfeó Català, tot i sense massa entusiasme, se sent obligat a participar en un acte benèfic per "augmentar l'actual subscripció Nacional per atendre a les despeses de la guerra amb els estats Units de Nordamèrica".⁶⁸

Acte que realitza només la secció d'homes de l'Orfeó, amb els alumnes de l'Escola Municipal de Música de Barcelona. Aquesta participació, no va seguida de cap manifestació favorable o entusiasta, com havien estat anteriorment la participació en concerts de beneficència, com el que es desenvolupà a benefici dels veterans "Voluntaris de la Guerra d'Àfrica", o en els celebrats, a petició de la Diputació, pels aiguats de l'Empordà, i per les inundacions del Pla de Barcelona, el mes de gener de 1898.⁶⁹ Amb aquesta tèbia i corporativa actuació amb l'Escola Municipal, l'Orfeó Català, dona per complimentada llur col. Laboració amb la guerra, i per tant desestima una proposta presentada per un dels seus socis de fer un concert benèfic per contribuir a la construcció d'un vaixell de guerra, a quina proposta la Junta Directiva contestarà: "que lo haver pres part en lo que es donà per a la subscripció Nacional i els compromisos que té l'Orfeó no permeten accedir a son desig"⁷⁰

Un cop acabada la guerra i consumat el desastre, tampoc es fan manifestacions ni explicacions d'aquella, la qualcosa contrasta amb la profusió d'informació que es dona en temes no relacionats amb la política nacional, que es ressenyen a les actes. Només en trobem una breu referència en l'acta de la Junta Directiva del 7 de juliol de 1898, en fer constar una comunicació de l'alcalde de Vitòria per la qual

⁶⁸ Actes Junta Directiva O.C. 9-5-1898.

⁶⁹ Actes Junta Directiva O.C. 20-1-1898

⁷⁰ Actes Junta Directiva O.C. 9-5-1898.

es suspenia el concurs d'Orfeons que s'havia de celebrar els dies 7 i 8 d'agost a Vitòria, i en el que l'Orfeó no participava.

Igualment, el setembre d'aquell any, amb la tensió ambiental que es vivia per les negociacions de pau i per l'arribada de repatriats de Cuba, només apareixerà la referència a donar un concert a benefici dels "Soldats catalans que tornin de Cuba, Puerto Rico i Filipines"⁷¹.

Les actes de les Juntes Directives de l'Orfeó Català d'aquells mesos, recullen una intensa activitat institucional i artística tot pretenen simular una normalitat que contrasta amb l'anormalitat i l'ambient depressiu general, suposa també un allunyament prudent de la postura dura i crítica que manté la Unió Catalanista davant la liquidació de la guerra. En definitiva, els dirigents de l'Orfeó Català cerquen no abordar un tema espinós que estava desencadenant una catastròfica tempesta en la utopia unionista del catalanisme.

⁷¹ Actes Junta Directiva O.C. 27-9-1898

7-L'ESPERIT REGENERACIONISTA I EL CATALANISME UNITARI.

7.1-CATALANISME I REGENERACIONISME.

Si l'inici de la guerra havia dividit la societat entre els que donaven suport al govern, i els que no ho feien. El resultat del conflicte suscitarà l'efecte contrari: el d'acostar els plantejaments de grups ideològics i econòmics diversos contra el sistema. L'element cohesionador serà l'esperit regeneracionista.

Pel que fa a la política catalana, aquest esperit propicia els contactes entre els elements més representatius de l'economia catalana i el sector més dinàmic i més polític del catalanisme conservador (que cal recordar-ho, ocupava la Junta Permanent de la Unió). Aquesta relació amb la burgesia, es concreta en un manifest "Missatge a la Reina Regent " (1898), que va ser presentat pels presidents de les principals corporacions catalanes, i on es demanava:

-L'aplicació del Sufragi corporatiu en les eleccions de regidors pels Ajuntaments, i també per les de Diputats i Senadors.

-La descentralització regional de determinats àmbits, com l'ensenyament, les obres públiques etc...

En aquest missatge no apareix el terme "autonomia", ni tant sols s'acosta als plantejaments establerts a Les Bases de Manresa, raó per la qual no tindrà el suport dels elements més radicals del catalanisme. Aquest sector tampoc veurà amb bons ulls les converses que s'inicien entre la burgesia i el General Camilo Polavieja, qui proposava un projecte estatal de regeneració sense ruptures, amb el beneplàcit de la Regent, i de bona part dels polítics espanyols.¹

L'home clau en la formació d'aquest triangle regeneracionista, serà l'arquitecte Lluís Domènech i Muntaner (President, aleshores, de l'Ateneu Barcelonès), qui juntament amb els seus companys possibilistes, serà acusat pel sector radical de anticatalanista i de pactar amb "l'enemic". Els intransigents aconseguiran refermar, com a postura de la Unió, la seva estratègia de no col.laboració amb cap govern que no acceptés, íntegrament, les reivindicacions catalanistes. En front a aquesta hi havia l'actuació més possibilista que havia adoptat la Junta Permanent de La Unió Catalanista. La Junta, en veure censurada la seva actuació, se sent obligada a dimitir, deixant la direcció de la Unió en mans dels intransigents.

Les circumstàncies polítiques que envolten el pacte del govern Silvela-Polavieja, i el fracàs d'aquest programa regeneracionista, no faran més que augmentar la ruptura oberta en la Unió. La tensió i la rivalitat del moment es reflecteix en els portaveus d'ambdós grups: La Renaixensa, feu dels intransigents, i La Veu de Catalunya, diari del sector possibilista²; el desenllaç serà la separació del

¹ Vid. "La crisi de la Unió Catalanista" dins Riquer ,B. op.cit. pàg.120 i ss. També Llorens, J. op.cit. pàg.352

² Llorens, J. op.cit. pàg.365 i ss.

sector possibilista el 1899. Aquest primer Cisma en la Unió va crear una forta confusió en les entitats i elements catalanistes neutres d'arreu del Principat. Molts d'aquests confien en la reconciliació, en pensar que les disputes eren degudes a diferències personals, i que a curt termini s'hi imposaria el seny i hom trobaria una solució pactada. Al llarg de 1900 el conflicte i la confusió adquiriran la màxima virulència, i la reconciliació es farà impossible.

El silenci pactat es reflecteix, un cop més, a les actes i documentació oficial de l'Orfeó Català, pel que fa a les accions i reaccions front al moviment regeneracionista, així com als conflictes i el cisma produït en el sí de la Unió Catalanista. En contrast als llibres d'actes dels anys 1898 i 1899, apareix un nou timbre- l'impost de guerra- quina presència evidència la realitat i les repercussions del final de la guerra en tots els nivells de la vida i de les activitats a l'Estat Espanyol i al Principat.

7.2-EL FRACÀS REGENERACIONISTA

Pel que fa a la situació general de l'Estat, el projecte regeneracionista es concreta en el govern Silvela-Polavieja, en un intent de reformar el sistema des de dins, per afrontar la crisi per la pèrdua de les colònies. La ficció de reforma, va consistir en introduir en el govern al conservador Duran i Bas, com a ministre de Gràcia i Justícia, i atorgar alguns càrrecs importants a regionalistes moderats, d'aquesta manera el Dr. Robert, serà nomenat per a l'alcaldia de Barcelona, mentre el Bisbe de Vic, Josep Morgades ocupava el bisbat de Barcelona, i era substituït a la capital d'Osona pel bisbe Josep Torras i Bages.³

El govern Silvela es va mostrar incapaç de fer les reformes necessàries al sistema de la Restauració i al mateix temps liquidar les despeses de guerra, sense traïr les expectatives dels grups que hi havien confiat. El pressupost general del ministre Villaverde, va ser el "casus belli", que malmeté qualsevol possibilitat d'entesa. Aquest pressupost comportava uns nous impostos que augmentaven la contribució dels sectors amb majors beneficis, en comptes d'augmentar els impostos indirectes. Aquesta reforma, tot i ser racional i progressista (donat que pagava més qui més tenia o aparentment qui més podia produir), partia d'un error d'economia política, doncs no tenia en compte que gravava més els sectors econòmics més perjudicats per la derrota militar. La mesura era, a més, una temeritat, i la demostració del menyspreu del govern central vers les possibilitats i la capacitat de resposta de les classes industrials del país. El fet, va ser interpretat com un nou greuge contra Catalunya, i acabarà d'unir els grups més reivindicatius de l'economia i societat catalana, contra el govern.

Els gremis de comerciants de Barcelona, agrupats en la Lliga de Defensa industrial i comercial⁴, inicien una protesta contra les noves contribucions (timbre i

³ Llorens, J. op. cit. pàg.375 iss

⁴ Entitat que ja havia fet algunes lluites contra la imposició de noves tarifes de consum i arbitris municipals).

utilitats) proposades pel ministre Villaverde. El 3 de juliol decideixen no pagar la contribució industrial del trimestre següent com a mesura de pressió. Així es va iniciar el "Tancament de Caixes", que com sabem va tenir una forta incidència en la vida social i política del País.

Davant la campanya iniciada pels comerciants, la majoria de la premsa catalanista i la republicana hi donen suport, i el Foment acabà adherint-se, només la Cambra de Comerç (controlada per Manel Girona) i el sector intransigent de la Unió Catalanista es desentenien del conflicte. La tensió s'incrementa al llarg dels mesos d'estiu.

A finals de setembre, el delegat d'Hisenda, Altolaquirre, insta al Doctor Robert, alcalde de Barcelona, a procedir a l'embarcament dels comerciants rebels. Robert es nega i dimiteix per no haver de complir l'ordre. L'actitud de l'alcalde, és valorada per tothom i hom convoca una vaga general en Solidaritat amb Robert, i contra l'actitud del govern.

A la resta del país, el conflicte de les contribucions es vendrà com una causa i conseqüència del catalanisme, en especial la premsa madrilenya, qui no perdrà ocasió per esgrimir el fantasma del "separatisme". Amb aquesta excusa, el govern suspensarà les garanties constitucionals el 24 d'octubre de 1899, i intensificarà la repressió contra els comerciants. El "separatisme", serà tanmateix la justificació per negar d'ara endavant el concert econòmic i les mesures descentralitzadores projectades en el pacte amb Polavieja.

Entretant, el govern Silvela s'ha desmantellat amb les sortides de Polavieja (en contra de la reducció del pressupost pel ministeri de Guerra) i de Duran i Bas, ministre català de Gràcia i Justícia, que dimiteix pel seu desacord amb el projecte de descentralització elaborat pel govern i també per l'actuació d'aquest a Barcelona.

La resta del país, també se'n ressenteix del fracàs regenerador "Silvela-Polavieja", tot i no adoptar postures d'enfrontament com les que es donaren a Barcelona. Com a conseqüència d'aquest fracàs, es dissol la Junta Regional Polaviejista, de la qual formaven part Lluís Ferrer Vidal, Joan Sallarés i Bartomeu Robert, els quals crearan la Unió Regionalista, grup polític que adoptarà com a objectiu bàsic la defensa d'una política descentralitzadora i regionalista.

La Confluència d'objectius i accions d'aquest sector burgès, amb el Centre Nacional Català (on s'havien aplegat els possibilistes escindits de la Unió Catalanista: Verdaguer i Callis, Prat de la Riba, A. Gallissà, F. Cambó, Ll. Domènech i Muntaner, R. Abadal, etc.), per a afrontar la lluita política contra el govern, donarà lloc a la formació de La Lliga Regionalista (1901).⁵

⁵ Riquer, B. Op. cit.pàg.138 i ss

7.3-EL POSICIONAMENT NEUTRE DE L'ORFEÓ CATALÀ DURANT LA CRISI DE FINAL DE SEGLE.

Com ja hem dit, des de l'entrada de Joan Millet a la Presidència de l'Orfeó Català l'entitat surt del seu relatiu aïllament i tot i mantenir una actitud prudent i de vegades ambigua amb el compromís polític, hom observa com fins a 1899 segueix les directrius marcades per la Unió Catalanista, a la que pertanyen amb caràcter individual alguns dels seus dirigents, i en especial els germans Lluís Millet, director i fundador del cor i Joan Millet, president entre 1893 i 1900, anys de creixença del catalanisme, i també de l'Orfeó Català.

La tendència ideològica imposada pels germans Millet: un catalanisme ideal, sense disputes o controvèrsies, serà difícil de mantenir en aquests anys del canvi de segle, que dissenyen l'escissió de la Unió Catalanista entre el catalanisme radical del "tot o res" i el catalanisme possibilista o evolucionista, a qui guia la divisa "tant com es puga".

Les circumstàncies i la virulència de l'enfrontament separaran el catalanisme en dues tendències irreconciliables. Aquesta divisió, va provocar una gran tensió i confusió en les diverses associacions i simpatitzants del catalanisme. En l'Orfeó Català, malgrat el silenciament pactat en els documents oficials (actes de Juntetes Directives i Juntetes Generals, memòries...), s'aprecia el malestar i l'enfrontament entre l'estructura directiva i part de les bases socials en les opcions adoptades front als esdeveniments, en diversos conflictes interns que no deixen de reflectir la mateixa situació que el catalanisme viu fora de l'entitat.

Recordem que abans de la guerra Cubana, la utopia de la unitat en el catalanisme semblava possible, en aquest context, l'Orfeó Català aconseguí arrencar en les seves files protectors i simpatitzants de tots els sectors socials, polítics i culturals esdevenint un símbol de catalanitat. La guerra va cohesionar el catalanisme i el féu créixer, però el desenllaç d'aquesta imposà la necessitat de regeneració del país, interpretada de manera ben diferent per les diverses classes socials i grups polítics. Tanmateix calia reestructurar tots els àmbits de la societat espanyola i catalana; això produeix un canvi en la correlació de forces i d'interessos que afeblirà la línia unitària sostinguda fins aleshores per la Unió Catalanista.

S'obria una nova conjuntura que demanava una nova tàctica. La propaganda catalanista havia donat els seus fruits, però ja no era suficient per afrontar la reforma de l'Estat d'acord amb els interessos de les classes benestants catalanes. La ruptura ideològica i tàctica entre els que s'aferraven a les velles idees i els que comprenien la necessitat d'un canvi, era inevitable.

7.4-EL TANCAMENT DE CAIXES I LA RUPTURA DEL CATALANISME.

Recordem que la política repressiva del govern a Catalunya al llarg de 1899, va crear un ambient social molt radicalitzat. Barcelona va viure més d'un any, en estat de guerra. Els mítings i les manifestacions de protesta, foren prohibits, encara que

fossin estrictament econòmics, i que comptessin amb el suport de les autoritats locals, com va ser el cas dels actes organitzats per demanar el concert econòmic. Tanmateix, sense garanties constitucionals, els diaris catalanistes, són perseguits; La Veü de Catalunya, i el seu director Prat de la Riba, constitueixen un objectiu prioritari d'aquesta repressió governamental: la publicació va ser suspesa i Prat de la Riba fou empresonat.

Els principals líders de la Campanya contra las contribucions, també són empresonats, tot això va generar un moviment popular molt intens a favor de les víctimes de la repressió, i posa en evidència la credibilitat del sector catalanista intransigent, que s'havia fet amb el control de la Unió Catalanista. Probablement, com a conseqüència d'això, la direcció de la Unió, va intentar contemporitzar, visitant els comerciants empresonats, però continuava insistint en el caràcter no catalanista, sinó purament econòmic de la reivindicació. Tanmateix hom intenta l'acostament al sector possibilista escindit de la Unió, per restablir la concòrdia i acabar amb la confusió que aquesta ruptura havia provocat en el catalanisme. Tot i que la major part dels catalanistes confiava en la reconciliació i cercaven vies d'enteniment entre els dos sectors, la crisi havia posat en evidència dues línies de fer antagòniques. Els escindits, o possibilistes, havien adoptat definitivament la via política per a la causa del catalanisme, i a tal efecte inicien una estratègia "oportunista" per aglutinar forces destinades a combatre el frau electoral i la política caciquista.

La creació del Centre Nacional Català, a finals de 1899, és el primer pas d'aquesta estratègia, Narcís Verdaguer i Callis, advocat de gran prestigi dins el catalanisme, va ser el seu primer president. També en formaran part els redactors de la Veü de Catalunya: Prat de la Riba, Duran i Ventosa i Francesc Cambó; i altres elements de prestigi, procedents del republicanisme, com Jaume Carner, Ildefons Sunyol, Lluhí i Rissech... així com alguns professionals prou significatius en "la causa" com els arquitectes Lluís Domènech i Muntaner, Josep Puig i Cadafalch o l'historiador Pella i Forgas, entre altres.

Per la seva banda, els industrials que havien format part de la Junta Polaviejista, un cop dissolta aquesta, i amb la mateixa intencionalitat de concórrer a la lluita electoral, van crear, La Unió Regionalista, que actuarà a partir del 27 de gener de 1900. A la Junta Directiva d'aquesta formació hi eren els industrials més actius i destacats en les reivindicacions econòmiques dels darrers anys: Joan Sallarès, Ferrer-Vidal, Bertran i Musitu, Albert Rusiñol, així com homes significatius per la seva actuació durant la campanya del Tancament de caixes: El doctor Robert i Sebastià Torres, president de la Lliga de Defensa. També hi eren presents notables representants de la burgesia agrària: Manuel Raventós, i Ignasi Girona, president de l'Institut agrícola.

El programa de la Unió Regionalista incloïa en el seu primer article la "lluita dintre dels medis legals per l'autonomia política i administrativa de les regions". Sens dubte el fracàs de l'experiència reformista governamental havia estat el detonant de l'evolució vers posicions regionalistes de una gran part de la burgesia catalana. Evolució, que els havia de portar a una estreta col.laboració amb el sector

possibilista del catalanisme, tot dissenyant un projecte regeneracionista propi, que partia de la idea de participar activament en la política espanyola. Per aconseguir-ho, calia primer, lluitar contra el caciquisme i la corrupció electoral del sistema de la Restauració, per això, la coalició electoral entre els dos grups, que donarà lloc a la formació de La Lliga Regionalista, s'imposarà com a objectiu previ, la transparència electoral, element imprescindible per portar a terme les seves expectatives i projectes de regeneració.

Aquest esperit regeneracionista és també un revulsiu per a d'altres grups ideològics que, com els republicans, havien romàs fins aleshores en una profunda i letàrgica inactivitat. L'objectiu prioritari per a ambdós grups era doncs acabar amb la ficció política que impedia la transformació i el progrés del país, per això la seva lluita primera es concretarà en atacar i desmantellar el caciquisme, que obstaculitzava la representació política real en els assumptes de govern.⁶

Tot i així, com és ben sabut, no propicià l'enteniment i la col.laboració, sinó més aviat l'enfrontament ferotge de Regionalistes i Republicans, que van lluitar per atreure's els vots de les classes mitjanes i treballadores.⁷

Els anys d'inici de segle, pel que fa a Catalunya evidència una profunda transformació en la correlació de forces i de relacions polítiques. En primer lloc, aquesta etapa s'inicia amb el canvi de posicionament de la burgesia catalana, que de col.laborar mansament passa a enfrontar-se obertament amb el govern central, tot emprenent una decidida actuació política, en la que connectarà amb el vessant possibilista del catalanisme. D'aquesta aliança naixerà el 25 d'abril de 1901 La Lliga Regionalista, els inicis de la qual estan emmarcats en el corrent regeneracionista que envolta el país després de la gran desfeta colonial. L'emergència de la Lliga Regionalista i la seva consolidació com a força dominant a Catalunya, amb un programa pragmàtic, i el suport de la burgesia i les classes conservadores, significarà la marginació progressiva de la Unió Catalanista, i els seus postulats apolítics en el si del catalanisme.

Durant el procés, l'Orfeó Català, féu valdre el seu prestigi i la seva "neutralitat" estatutària per mantenir-se al marge de les disputes i de les desqualificacions creuades entre ambdós sectors, utilitzant l'estratègia de situar-se per damunt d'aquestes, i alhora, intentant actuar com a instrument cohesionador i moralitzador del catalanisme. Missió en la que va reeixir amb ben poques crítiques. La confusió iniciada amb l'escissió de la Unió a partir de 1899, fa obrir una nova etapa de moderació i prudència en les seves actuacions cíviques i polítiques, limitant-se a intervencions, en aquells esdeveniments que afecten directament a l'ideal de catalanitat, com el telegrama de protesta contra les declaracions de Romero Robledo, al Congrés de Diputats⁸. També es centra en el suport a les personalitats

⁶ Molas, I. Lliga Catalana, Edic.62. Barcelona 1972. Vol.1, Cap.III-IV, pàg.37 .

⁷ Cullà i Clarà , Joan B., "El Republicanisme Lerroxista a Catalunya (1901-1923)", Curial, Barcelona 1986.

⁸ Actes .J.D. O.C. 27-9-1899. s'envien telegrams de protesta al President del Consell de ministres i a l'Alcalde, amb l'oposició d'alguns elements de la Junta, com el Dr. Viñas, qui creu que l'Orfeó no deu ocupar-se de qüestions polítiques.

que lluiten pels interessos de Catalunya, com la participació en la Serenata oferta al Doctor Robert com a mostra d'homenatge i suport a la seva actuació. Una actuació que com en altres vegades no era compartida per tothom, però que alguns entenien necessària per donar suport a les personalitats polítiques que estaven treballant pel bé de la causa.

"... Aquells dies a Barcelona estaven molt armats, i l'Orfeó no hi jugava pas petit paper. Tot allò de l'arraconada del ¡Glòria a España! (pobre Clavé, quina bona fe tenia!), que va motivar que els de Madrid fessin el tonto contra l'alcalde d'aquí, va donar lloc a que pensessin, junt amb els de la "Catalunya Nova" de fer una serenata a En Robert, que va acabar amb les carícies d'aquell "hermano" d'última hora.⁹

El parlament de Millet recorda la quasi unanimitat de tots els sectors catalanistes i de gran part de la societat de Barcelona, contra el que es considerava una agressió contínua per part de l'Estat a les coses de Catalunya. Actuació comunitària i unànime en la que els dirigents de l'Orfeó Català no volien restar al marge. La premsa d'aquí i de fora recull la notícia i la situació de crispació general que aquells dies es viu a Barcelona. Veiem un exemple en la premsa de Mallorca.

Serenata al Dr. Robert- ("La Almudaina", Palma de Mallorca 3-8-1899).

"Los sucesos de Barcelona"

"El telegrafo nos comunicó las carreras y atropellos acaecidos en Barcelona, la noche del lunes último.

A continuación copiamos la narración de dichos sucesos hecha por El Diario del Comercio.

"El Orfeó Català y "Catalunya Nova" solicitaron del gobernador civil el competente permiso para dar una serenata a las nueve y media de la noche de ayer al Alcalde, Doctor Robert, delante de las Casas Consistoriales, en testimonio de simpatía a nuestra primera autoridad municipal y en protesta de las ofensas por la misma recibidas en estos últimos días desde el Congreso de los Diputados.

El señor Gobernador aconsejó a las expresadas sociedades corales que desistieran de su propósito, pero con todo si el Señor Alcalde aceptaba el obsequio que trataban de hacerle, por parte del gobierno no habia ningún inconveniente.

El doctor Robert, a quien se dirigieron luego los comisionados, declinó el agasajo que se le ofrecia, entendiendo que no convenia excitar pasiones.

Como quiera que habia cundido por la ciudad la noticia de que se daría la serenata al Alcalde, acudió con tal motivo a la Plaza de San Jaime numeroso público que al verse defraudado en sus ilusiones de oír a los orfeones dió muestras marcadas de desagrado.

De entre la compacta muchedumbre salieron algunos gritos que no pudimos descifrar, armándose un pequeño tumulto.

En aquel momento presentóse nutrida falange de agentes de orden público y de individuos de la policía secreta, los cuales invitaron a los voceadores a que se retirasen, pero la amonestación hubo de exacerbar a los más exaltados, cuando las referidas fuerzas cargaron sobre ellos sable en mano y a palos.

La gente acumulada en la Plaza de San Jaime desfiló a todo correr por las calles que desembocan a la misma, pero el grueso del público se encamino por la calle de Fernando

⁹ Parlament llegit per Lluís Millet a la Junta Gral. de l'any 1899, Memòria 1899. O.C. pàg. 14. La paraula "hermano" es refereix al Governador Civil, qui en les primeres salutacions a la ciutat s'havia presentat amb aquest nom.

VII, donde se produjeron carreras que llegaron hasta la Plaza Real y Rambla del centro a causa de que la policía repartiendo palos y tajos y mandobles siguió la persecución de los que huían a sus golpes.

Resultaron seis heridos según información que recogimos en los dispensarios, pero, seguramente fueron muchos más los lesionados que se refugiaron en farmacias o se fueron a sus casas.

Entre los heridos, lo fue nuestro amigo y compañero en la prensa don Luis Figuerola, redactor de nuestra apreciable colega La Publicidad. Sus heridas, así como las de los demás lesionados, son de pronóstico reservado.

Por hoy excusamos comentarios, deplorando vivamente que por culpa de quien fuere, nuestra culta ciudad sea teatro de enojosos sucesos, y lo que es peor todavía, pasto abonado para las iniciativas de los enemigos de Cataluña y comidilla de politicastos y de periodistas ávidos de sensaciones".¹⁰

Aquesta unitat de criteris front a l'enemic comú el centralisme i els seus defensors, no ha de fer-nos perdre de vista el conflicte intern i l'agressivitat verbal dels catalanistes purs, en front els seus companys evolucionistes que es plantejaven la lluita política com a forma d'aconseguir les reivindicacions catalanes. Pel que fa a l'Orfeó Català, intenta mantenir la neutralitat respecte a la pugna, Tot i així, s'observa un progressiu allunyament de la trajectòria que després del Cisma segueix la Unió Catalanista, probablement no tant pel discurs integrista i radical que mantenen les successives Juntetes Permanents, sinó més aviat pel que significava de manca de moderació, en promoure la desunió i l'enfrontament entre els propis catalanistes. Comportament que el místic Millet i els seus acòlits devien trobar força escandalós, i que podia malmetre la convivència en la pròpia societat.

"... Féu que no es refredi aquest escalf d'art i d'amor a la terra que cova aquí dins i ens agermana; per ella treballem fent art noble, art digne. Per això és precís covar l'amor en nostres pits, i espurgar-nos dels recels que, fills de petites misèries, sempre s'aferra al cor de l'home. (...)

L'Orfeó és i ha sigut sempre una gran família i a això deu en gran part sa hermosa creixença. El dia que se us refredi aquest amor, encara que em creguéssiu el millor mestre del món, poseu-ne un altre en mon lloc. Mentre l'obra no mori, jo em sabré resignar"¹¹.

Aquest allunyament, no suposarà una aprovació, ni un suport tàcit a les tesis evolucionistes; el salt cap a aquesta posició és farà més tard, quan aquesta tendència hagi esdevingut majoritària.

L'equilibri serà difícil, no oblidem que fins a l'Assemblea de Terrassa (maig de 1901), tothom esperava la reconciliació, però tot i algun pas en fals, l'Orfeó tractarà d'obviar l'escissió del catalanisme de manera pragmàtica: accentuant llur missió de propaganda catalanista a través de les visites a les diverses poblacions i comarques catalanes, tot escampant la llavor del catalanisme ideal, on no hi cabien mesquineses ni discussions partidistes sobre la millor tàctica a seguir per a la implantació del catalanisme. D'aquesta manera, sense distingir-se obertament

¹⁰ Serenata al Dr. Robert- La Almudaina Palma de Mallorca 3-8-1899.

¹¹ Paraules de Lluís Millet llegides a la Junta Gral. de l'any 1900. Memòria artística 1900. O.C. pàg.22.

per cap de les tendències en lluita, es com l'Orfeó Català aconsegueix sobreviure a les lluites de definició, i esdevenir alhora un punt de referència per a tots els catalanistes, tant els definits com els confosos.

L'exemple més clar d'aquest esperit unitari que representa l'Orfeó Català durant la crisi del Catalanisme, el trobarem en el suport unànim que rep de totes les instàncies en el conflicte amb la hisenda, tal com veurem més endavant.

A continuació veurem alguns elements significatius de l'actuació de l'entitat en aquests anys decisius, per a l'articulació del catalanisme.

LA SITUACIÓ POLÍTICA A BARCELONA I L'ACTUACIÓ CATALANISTA.

Tal com s'ha exposat, l'Orfeó a finals de segle, manté una actuació catalanista decidida, però sense intervenir en els conflictes ideològics que separen els catalanistes, tampoc no posa especial interès en la política estatal, no hi ha cap referència en els primers mesos de 1899, dels esdeveniments polítics que porten a la formació del govern Silvela Polavieja, que cal recordar incloïa en els seus rengles a Manuel Duran i Bas, (regionalista moderat), com a ministre de Gràcia i Justícia, així com el nomenament d'altres catalans de prestigi per a diversos càrrecs importants. Entre ells el del Dr. Bartomeu Robert per a l'alcaldia de Barcelona, o dels bisbes Morgades i Torras i Bages, per a ocupar els bisbats de Barcelona i Vic respectivament.

Sabem però, de la satisfacció que produeixen aquests nomenaments en el si de l'entitat, per les congratulacions que personalment s'envien a aquestes personalitats, en especial al nou Bisbe de Barcelona, vinculat a l'Orfeó Català desde 1896, com ja hem explicat anteriorment, en ser el representant de l'Església Catalana que va consagrar la senyera i l'himne de l'entitat, a Montserrat.

El 5 d'octubre de 1899, la Junta acorda un nou acte de reconeixement:

“A proposta del director, s'aprova visitar al Bisbe de Barcelona Dr. Morgadas per saludar-lo en virtut de la seva arribada a aquest Bisbat i oferir donar-li un concert en el seu palau”.

Tanmateix, tot i que les relacions amb el Consistori Barceloní sempre han estat bones, es percep una simpatia i una col.laboració especial cap a la corporació municipal, participant prioritariament en tots els actes que hom convoca:, i que són recollides en diverses actes de la Junta directiva; així el 17 de juliol de 1899, tot just iniciant-se la campanya contra les contribucions podem llegir:

“ El President, comunica: haver sol.licitat l'Ajuntament que l'Orfeó prengui part en un concert en obsequi a l'almirall i esquadra francesa que està organitzant, per assistir les 3 seccions al Palau de Belles Arts”. (..)

També el 23 de juliol de 1899, trobant-se estiuejant el mestre Millet:

“ El mestre Comella dona compte d'un concert, fet amb alumnes de l'Escola municipal, de la Banda Municipal i de les orgues de dit Palau dirigida pel mestre Nicolau. “

Tanmateix el 5 d'agost del mateix any es llegeix:

“ Comunicació rebuda de l'Ajuntament Barcelona, donant gràcies pel missatge que s'ha enviat de la Societat choral Niçoise" de Niça, felicitant l'Orfeó per haver pres part en concert en obsequi dels marins francesos. - s'acorda donar les gràcies.”¹²

L'antagonisme entre catalanistes i republicans, que hem esmentat anteriorment, s'observa ja en la rivalitat que en aquest concert es reflecteix entre l'Associació de Cors de Clavé i l'Orfeó Català, a més dels incidents que van haver-hi i del que la premsa se'n fa ressò:

Concierto en Bellas Artes, en honor a los marinos franceses.

“El Ayuntamiento de esta ciudad, en su deseo de obsequiar a los oficiales de la escuadra francesa que hace poco visitó varios puertos del Mediterráneo incluyó en el programa de festejos un gran concierto en el Palacio de Bellas Artes, que tuvo lugar el día 23 de Julio próximo pasado. Llamada esta Asociación para contribuir a ella y reunidos los Sres.

Presidentes de las sociedades corales de Barcelona y su radio, se acordó tomar parte en el mencionado concierto, aceptando para ello las condiciones que les fueron ofrecidas. (...) Todas fueron aplaudidas con entusiasmo y algunas con verdadero frenesí, como “La Marsellesa” que fue ejecutada como pocas veces la habíamos oído(...)

La banda municipal, bajo la dirección del Maestro Sadurní, ejecutó algunas escogidas composiciones, y el Orfeó Català y alumnos de la Escuela Municipal de música, dirigidos por el maestro Nicolau. (...)

CONSECUENCIAS

Por la prensa de esta capital, suponemos se habrán enterado nuestros consocios de los incidentes que han sobrevenido a la celebración de aquella fiesta, (...) Al combinarse el programa, el Señor alcalde indicó la conveniencia de que, al objeto de no herir susceptibilidades, eliminara de él “Los Segadors”, el Orfeó Català, y “Glòria a España” nuestra Asociación.

Accedióse a la indicación de l'Alcalde, y mientras nuestra Asociación cumplió con lo convenido, no lo hizo así el “Orfeó Català”, el cual, teniendo preparada de antemano la “Claque” que le sigue cantó “Los Segadors”, haciendo caso omiso de la petición del citado Sr. Alcalde.

El asunto no hubiera tenido ulteriores consecuencias pero le dió más importancia de la que en si tenía un discurso que pronunció el Sr. Romero Robledo en el Congreso tratando de aquel incidente tergiversando completamente lo sucedido, viniendo a complicar las cosas un telegrama que el Maestro Goula dirigió a dicho diputado, sin prévia consulta a esta Junta, diciendo que si la Asociación no habia cantado “Gloria a España” por habérselo impedido órdenes superiores. El Sr. Romero, en su desmedido afan de ultrajar todo cuanto a Cataluña

¹² Cal dir que per aquestes participacions, l'Orfeó Català rebia una subvenció per part del Consistori, en aquest cas, el donatiu fou de 750 ptes., segons consta a l'acta del 18 d'octubre de 1899.

En aquest concert també vàrem participar l'Associació de Cors d'en Clavé. La Aurora nº 14 juliol de 1899.
“Concierto en Bellas Artes, en honor a los marinos franceses.

se refiere, echó mano a aquel telegrama, para deshacerse en insultos a cual más insolente contra el Sr. Alcalde de esta ciudad, poniendo en un conflicto a esta Asociación, que ninguna necesidad tenía de ello. Presentóse nuestro Presidente al Sr. Alcalde diciendo que la Junta ninguna intervención había tenido en lo del telegrama y en vista de ello el maestro Goula, presentó la dimisión del cargo de Director Artístico de la misma, en vista de la cual se reunió la Junta y después de amplia discusión, acordó por unanimidad aceptarle la dimisión (...).¹³

El text és prou explícit de la situació conflictiva que tot just s'iniciava a Barcelona, i de les reaccions i acusacions de separatisme que es repetiran sovint en el Congrés dels Diputats, per part de personatges com Romero Robledo. Quines intervencions tindran un pes específic important en l'hostilitat generalitzada contra les reivindicacions econòmiques i autonomistes procedents del catalanisme.

Tanmateix, pel que fa a l'Associació de Cors de Clavé, aquest escrit s'emmarca en el context "espanyolista" i d'hostilitat vers el Catalanisme, que menarà dita Associació, durant la presidència de E. Benages,¹⁴ i en conseqüència també vers l'actuació de l'Orfeó Català, i d'altres cors significadament catalanistes, fins i tot en el si de l'Associació:

"Havent publicat varios diaris d'aquesta ciutat un manifest de l'Associació de Cors de'n Clavé en el que se'n fan apreciacions falses respecte a nostre Orfeó. La Junta acorda contestar-lo degudament¹⁵

Com ja hem observat, i observarem en les actuacions futures de l'Orfeó Català, el context social i polític dissenya cíclicament una actitud prudent en els moments conflictius o de crisi, i una de més compromesa en aquells altres en què hom respira un clima de victòria i esperança per la causa catalanista. Durant aquest any de 1899, amb la participació catalana en el projecte Silvela-Polavieja i posteriorment amb l'ampli moviment social de protesta i afirmació generat pel tancament de Caixes, hom aprecia una actitud compromesa (encara que no unànime), en les decisions de la Junta Directiva, pel que fa al suport de l'entitat a les personalitats i valors d'identitat catalana, acusats i difamats per alguns diputats, per la premsa i pels polítics madrilenys.¹⁶

Malgrat la reticència d'alguns dels seus membres, la Junta Directiva, amb el seu President al davant, considera necessari que una entitat artística tan significativa com l'Orfeó Català, es solidaritzi amb les protestes contra els polítics "espanyolistes" i doni llur adhesió als "patricis" com el Dr. Robert o l'estimat bisbe Morgades, víctimes de les declaracions ofensives:

"S'acorda enviar a l'alcalde de Barcelona, un missatge protestant de les paraules que contra dita autoritat i contra Catalunya pronuncià en el Congrés dels Diputats lo Sr. Romero

¹³ La Aurora, nº14, julio 1899.

¹⁴ Vid. Carbonell i Guberna, J. "Els cors de Clavé i els Segadors, entre 1892 i 1936", dins Miscel.lania Oriol Martorell. Universitat de Barcelona, Barcelona 1998, pàg.171.

¹⁵ Actes J.D. O.C. 5 agost de 1899. Cal afegir que aquesta réplica, no es va publicar a la Aurora.

¹⁶ Una bona síntesi d'aquest tema a Maduell, A. "Les bases de Manresa i la Pastoral de Morgades". Rafael Dalmau edit. Barcelona 1992, Col. Episodis de la història.

Robledo. Lo senyor Viñas vota en contra per creure que l'Orfeó no deu ocupar-se d'assumptes polítics. (...) "S'acorda enviar un telegrama al President del Consell de Ministres protestant dels insults dirigits a Catalunya per l'esmentat Diputat" ."¹⁷

A través de la premsa catalanista de l'època, podem copsar el clima social d'esperança en un canvi proper de la política centralista del govern que hom respira arreu de Catalunya, aquesta és la raó per la qual l'Orfeó Català, seguint les consignes de la Unió Catalanista, s'hi afegeix a la Campanya de denúncia i protesta per les declaracions que es fan al Congrés dels Diputats. Aquesta presència cívica i institucional, vista com a política, fins i tot per alguns dels seus membres, es complementa amb una intensificació de les visites artístiques a diverses poblacions del Principat, a la que dedicarem una atenció especial en un altre capítol..

7.4-LES ACTUACIONS ARTÍSTIQUES I INSTITUCIONALS.

Malgrat l'èxit assolit pel Concurs de Niça, l'epistolari i totes les cròniques de l'època afirmen que el caràcter rigorós del mestre director no va permetre's concessions a la vanitat, multiplicant l'esforç vers el treball ben fet a partir del que ja s'havia aconseguit, endinsant-se en nous i més difícils repertoris des del primer concert de l'any 1898 (22 de gener) dedicat als socis, en el que a més d'obres ja interpretades, s'estrenen:

Oh quin bon eco! de Rolland de Lassus.

Aucellada de Jannequin i

Als nens petits, de Cèsar Franck

Les Flors de maig, de J.A. Clavé, (interpretada únicament per la secció d'homes).

El mateix Lluís Millet, en el parlament llegit a la Junta general de l'any 1899, comentà aquest concert i la motivació del repertori triat en els primers concerts de l'any (el segon celebrat el 20 de març de 1898, que més tard comentarem), i tot afirmant la voluntat educativa:

"... No us haig de parlar de l'èxit que obtingueren, ja que totes elles viuen en el nostre repertori i hi viuran molt de temps. Nosaltres podem cantar bé o malament que això no havem de dir-ho pas nosaltres, però el fondo educatiu de nostre programa, de nostre repertori, no podem permetre que ningú ens el negui. Coneixia a Jannequin el nostre públic? (...)

Més si l'Orfeó s'ha explaiat amb les composicions de mestres de la polifonia del segle XVI, no ha deixat pas de racó les obres modernes que valen la pena, així que ja hem fet conèixer varies de les delicioses cançons corals de Grieg, i algunes de les delicades composicions de César Franck, pare dels modernistes francesos (...)¹⁸

En aquest sentit, artístic i pedagògic alhora, s'ha d'interpretar el llarg concert de final de Quaresma al que ens hem referit anteriorment; Va comptar amb tres parts:

¹⁷ Actes J.D. O.C. 29 juliol de 1899.

¹⁸ Memòria administrativa i artística. Any 1898 Arxiu O.C.

La primera part, s'inicià amb un fragment de cant gregorià:

"L'al.leluia Justus Germinabit",

seguit de 9 composicions polifòniques, de les més representatives de les escoles flamenca, francesa i italiana del segle XVI.

La segona part la composaren tres obres cabdals de Palestrina:

"Improperia",
el motet "Peccatem me Quotidie" i
"Stabat mater"(interpretat a dos cors)

La tercera part fou dedicada a l'Escola Espanyola:

"Enmendemus in Melius" de Morales i
"Oh magnum misterium" i "Tenebrae facta sunt" de Victoria.

El mes de maig, el cor realitzà una gira artística a Mallorca invitats- en paraules de Lluís Millet-, "pels bons amics i companys de causa que tenim a l'Illa daurada".

¹⁹. En aquella visita se celebraren dos concerts a Teatre Principal, els dies 21 i 22 de maig.

En el primer concert, la primera part fou destinada a composicions catalanes i mallorquines, entre elles *"Hivernenca"* de Noguera. ²⁰

La segona part la composava un repertori variat de música religiosa del segle XVI d'autors espanyols i la tercera era dedicada al repertori d'autors estrangers d'aquell mateix segle.

El segon concert també es va fer en tres parts, si bé es canviaren algunes peces. Entre aquestes hom estrenà *"L'Himne del Poeta"* d'Antoni Nicolau.

Evidentment en aquesta, com en totes les gires i excursions artístiques se celebraren multitud d'actes d'homenatge, així com d'altres de clara significació patriòtica o religiosa. En gairebé tots ells es van cantar *"El cant de la Senyera" i "Els Segadors"* així com altres de les peces religioses patriòtiques més populars que, a petició del públic havien esdevingut d'obligada interpretació. En un proper capítol, analitzarem els esdeveniments més significatius, reflectits a la premsa, i la repercussió de la visita, dins i fora de l'Illa.

¹⁹ Lluís Millet Parlament llegit a la Junta General de 1899, dins "Pel nostre..." pàg. 9

²⁰ El mestre Noguera era present al concert, i va ser convidat a saludar obtenint gran ovació.

Mostra d'aquesta expectativa extramusical que suscitava ja l'Orfeó Català, i com se l'identificava amb uns determinats rituals catalanistes, és la coneguda anècdota que exposem a continuació:

El mes de juliol d'aquell any, hom feu un concert d'homenatge a Amadeu Vives, al Teatre Tivoli amb motiu de l'èxit obtingut en l'estrena de la seva obra "*Don Lucas del Cigarral*". Participà en aquest acte la Secció d'homes de l'Orfeó, dirigida per J.M. Comella, doncs Lluís Millet es trobava al Festival Wagnerià de Bayreuth. La breu intervenció (tres peces) de l'Orfeó fou molt aplaudida, fins que el públic començà a demanar els "*Segadors*". Comella considerà que no es podia interpretar en faltar les altres seccions, i repetiren "*Dilluns Sant*" llavors s'organitzà al teatre un gran escàndol de xiulets.

A Lluís Millet se li comunicà per escrit; i passat el disgust inicial, en recordar-ho, arrodonia l'anècdota amb cert orgull de que fos "*Els Segadors*" la causa i no una mala interpretació el motiu de la xiulada- "desde llavors ja podem dir que l'Orfeó ha sigut xiulat".²¹

En el següent concert que va dirigir Comella, el 23 de juliol al Saló de Belles Arts, el subdirector ja havia après la lliçó, per tal de no ser xiulat. Es tractava d'un concert d'homenatge a l'esquadra francesa que visitava Barcelona, i al que també assistí només la secció d'homes. Comella dirigí primer "*La Marsellesa*" i acte seguit, com no? "*Els segadors*". La confiança s'havia recuperat..., però l'episodi va tenir repercussions polítiques, en ser xiulat pel públic l'Himne Nacional. El fet va provocar les ires dels espanyolistes com Romero Robledo, que no dubtà en destil·lar un cop més el fantasma del separatisme i en demanar al govern ma dura amb el Catalanisme.

Durant aquell estiu, encara es féu una excursió artística a Camprodon i Sant Joan de les Abadesses, que tant pel repertori com pels actes i parlaments que es feren tingué un caire eminentment patriòtic catalanista. A Camprodon estiuejava el Dr. Robert, la visita doncs, es feu en atenció i homenatge a aquest patrici, que despuntava com una gran promesa del catalanisme.

"... Després l'Orfeó començà a cantar "*Les flors de maig*" d'en Clavé... que se jo lo que cantaren sent sempre més aplaudits, finalitzà aquesta preciosa festa amb el cant "*Els Segadors*" i amb Visques a Catalunya. (...)

En el castell hi onejava la nostra bandera, que era saludada amb aplaudiments i visques a la pàtria.

Desde la guerra dels segadors que nostra gloriosa bandera no havia estat isada en el castell... Els forasters estem verdaderament encantats de l'amabilitat dels camprodonencs i estiuejants.

Les festes tenen un caràcter catalanesc que enamora.

²¹ Op. cit. "Parlament..." pàg. 13.

Discurs del doctor Robert.

(...) Però en aquest hermós país li mancava alguna cosa per a completar el seu goig, i el que li mancava era que aquestes valls sentissin el ressò dels cants de l'Orfeó català". Aquests cims en sentien l'anyorança. Desde avui quedaran contents.

Tots els nostres sentits corporals ens acosten a Deu, però cap com l'oïda per a fer vibrar nostres nervis i bategar nostres cors. ¡Ah, si aquestes muntanyes poguessin parlar! Elles vós dirien amb accents virils les vibracions que experimenten amb vostres cants, alegres i plàcids quan són pastorils, tristos i enyoradissos altres voltes, enèrgics i enardidors altres vegades, capaços d'arrastrar-nos tots a la lluita. Sobirà poder el de la música!

Rebeu doncs, membres de l'Orfeó Català, les manifestacions de ma gratitud més fonda i la meva coral enhorabona.

Més vós diria, mes vós diria a tots, si l'emoció i sentiments de que em trobo posseït m'ho permetessin, però permeteu vós diga que com fills carinyosos i amantíssims d'una mateixa mare, estimeu el país on hem nascut i aquestes encontrades veïnes de les de Ripoll, quin monestir tants de records desperta a tots els catalans i on sembla viu amb tota puresa l'ànima de Catalunya.

¡Visca Camprodon! ¡Visca Catalunya! firma A.²²

Un dia més tard La Veu, publica una ressenya de 'n Sunyol on es reitera la idea de la importància dels cants per a la propagació, desvetllament i articulació de sentiments identitaris. El títol és ben significatiu:

Ara ja ens podem morir!

"L'efecte que han fet a Camprodon els cants populars catalans que l'Orfeó escampa i fa estimar per tota la nostra terra, es ben extraordinari. I això, per una pila de causes quina complexitat no pot pas explicar-se en poques ratlles.

(...). Ben segur que deixaran rastre fondo en l'esperit de molts ensopits fins ara, aquestes festes de Camprodón, ... Allí els cants catalans de l'Orfeó apareixien com en el bell mig de son element i tothom els sentia amb tota la seva força emotiva, tothom els cantava per dins, com alhora els cantaven el prat mateix... en acabar de sentir "*L'Emigrant*" de Vives, un doctor il·lustre deia portat per l'ideal: Ara ja ens podem morir- Més lo real d'una xamosa i alegre senyoreta que tenia al costat li replicava: -Ai, doctor, morir-se!... ¡Esperem la segona part!... E.S.²³

Aquest ambient exultant i ple d'esperances en l'esdevenidor, es deixava veure en tots els àmbits de la vida quotidiana del Principat, on les expectatives descentralitzadores unien bona part de la societat catalana en la necessitat de fomentar la cultura i l'art català, per respondre i ser dignes al nou horitzó que s'albirava, tal i com predicaven desde feia anys els catalanistes. Dins aquests projectes, pel que fa al món musical l'Orfeó Català, va ocupar un lloc destacat; en ell s'hi van abocar moltes esperances, i es va modelar una forma particular d'entendre i consolidar la música catalana.

²² De Camprodon (Diumenge 13 agost 1899) Les Festes "La Veu de Catalunya" (15-8-99)

²³ Les notícies sobre les festes de Camprodom continuen diversos dies, altres interessants La Veu 16-8-1899 i , on apareix la comissió organitzadora, i 21-8-1899, on es fa un balanç de les festes. El Diari de Barcelona, també en fa un seguiment.

7.5.-L'AMBIENT MUSICAL A BARCELONA. (1899-1900.)

Dins el context musical de la ciutat, els resultats obtinguts en el cicle de música religiosa de l'any 1899, amb la col.laboració de directors de gran prestigi E.Colonne, A. Ribera, J. Maertens i W. de Haans, féu que el Liceu pensés en reiniciar els Concerts Quaresmals l'any 1900, i a tal efecte contractà al mestre Nicolau i a l'Orfeó Català. Fet que reafirmà la unió artística i personal que lligà durant tots aquests anys al mestre i a l'Orfeó (essent una de les poques batutes a qui Millet cedí la direcció del seu cor). D'altra banda, el fet mostra els bons resultats obtinguts en ocasions anteriors, doncs de no ser així, l'empresa del Liceu no hagués arriscat el prestigi i els cabals en aquesta nova edició.

Tornant al repertori, cal parlar de la importància de les obres que s'oferiren en aquest cicle de quaresma. Nicolau, malgrat saber de la pressió "rebentaire" que les seves interpretacions provocarien en el cercle modernista, oferí les nou simfonies de Beethoven, a més de fragments d'obres de Wagner consagrades pel fervor del públic filharmònic, i que malgrat els canvis introduïts respecte a interpretacions anteriors, no gaudiren, com ja era habitual, del beneplàcit dels modernistes. (Aquí potser citar impressions d'un director d'Orquestra i seleccionar fragments).

A més del repertori d'autors catalans, que havia esdevingut tradicional en les actuacions de l'Orfeó català, hom presentà dues obres quasi inèdites d'Antoni Nicolau: "*Henora*", basada en una llegenda bretona i "*La mort de l'Escolà*".

La primera havia estat guardonada amb la medalla d'or en l'Exposició Internacional de Suez, però els modernistes de "Joventut" la catalogaren de plagi wagnerià. Quan a "*La mort de l'Escolà*", una de les obres més excelses, al meu parer, de Nicolau; formava part juntament amb altres peces del conjunt "*Cicle Montserrat*". L'obra és inspirada en el text de Verdaguer, conté un fons musical d'inspiració popular, però transformada per Nicolau en una elegia amarada de lirisme i sentiment; en coherència amb el contingut del text verdaguerià, la música es desproveïda de complicacions harmòniques que puguin contradir l'efecte líric i senzill del missatge escrit.

Paradoxalment, la revista "Joventut" felicità a l'Orfeó per la seva interpretació, però no al seu compositor, Antoni Nicolau. Certament l'obra entranya una gran dificultat tècnica per a les veus d'un cor, especialment per a les veus agudes, que han de sostenir la melodia i/o l'acompanyament en unes tessitures gens còmodes, amb modulacions de veu molt contrastades que van "pianissimo" al "Forte", amb una ampla gamma de graduacions intermitges, que, al meu entendre, són les que confereixen a l'obra llur dramàtica i lírica expressivitat. Malgrat aquestes dificultats, i potser per això mateix (no tots els cors poden interpretar-la amb certa garantia i dignitat), l'obra va ser molt interpretada per l'Orfeó Català, i fins i tot identificada pel públic amb aquest cor, i no pas amb un altre.

També, s'interpretaren obres de Lluís Millet: "*L'Egloga*" i "*La pregaria a la Verge del Remei*", amb lletra d'E. Suñol, soci protector i col.laborador habitual de l'Orfeó, del que ja hem parlat en llur faceta de crític musical i opositor als cenacles musicals modernistes. Com era d'esperar, aquestes obres no gaudiren de l'aprovació d'aquells.

En conclusió, podem considerar que aquest cicle fou molt important per a la vida musical catalana, i un clar reflex de que s'havia iniciat la renovació en l'ambient musical i en l'educació auditiva del públic, tant del pròpiament filharmònic, com en l'assidu al Teatre del Liceu (és a dir l'aficionat operístic). Però tanmateix s'observa una progressiva transformació en la percepció musical del públic no entès, qui a partir de la música d'aparença popular, és capaç d'apreciar altres gèneres i interpretacions diverses a les que fins llavors n'eren habituats: coples, sarsueles, etc...

D'altra banda, aquest cicle i les circumstàncies que l'envoltaren representaren una fita important per a l'Orfeó Català i llur consagració com a baluard i símbol de la música catalana. El mateix Lluís Millet ho valorava així, en el Parlament que adreçà a la Junta General de 1901, sobre el treball artístic realitzat al llarg de 1900:

"La sèrie de concerts del Liceu fou doncs, per a l'Orfeó un triomf; conquistarem un públic nou despertant-li entusiasme artístic i sentiment patriòtic i ademès ens dóna ocasió de cantar la part coral d'una de les obres més enlairades que ha produït la humanitat".²⁴

El text no necessita més comentari, el que si interessa comentar és que efectivament a partir d'aquest moment la simbiosi entre l'entitat i les forces polítiques i institucionals del catalanisme, és més clar que mai, com analitzarem en a continuació. Aquest fet, no va minvar la qualitat i el progrés artístic de l'entitat, ans al contrari, l'estímul patriòtic, i el fet de considerar-se un model d'aquest esperit, va representar un compromís indefugible per a les accions i desenvolupament artístico-patriòtiques empreses amb voluntat de transcendència, per aconseguir propagar l'esperit de catalanitat, tal i com ells ho entenien: unitari i conservador, dins i fora de Catalunya .

La reacció de la crítica, abans i durant la realització dels concerts no es feu esperar. Les polèmiques entorn a la figura de Nicolau per part del grup modernista i simpatitzants van revifar. Encesa la lluita, el grup modernista, ara des de la tribuna de "Joventut" i tenint com a principal portanveu a Joaquim Pena, blasmen el que per a ells havia estat la desastrosa intervenció del mestre Nicolau en la vida musical barcelonina de finals de segle.²⁵

La reacció del públic fou sorprenent. En comptes d'enfonsar l'assistència, les polèmiques inciten encara més a anar-hi als concerts i prestar el seu suport o

²⁴ Parlament de Lluís Millet a la Junta General del 20 de Gener de 1901.

²⁵ Vid. "Joventut" 8-3-1900.

satisfer la seva curiositat. És a dir novament el grup modernista perdia la batalla, fet que els deixà una mica més aïllats de la majoria del públic.

En part, el responsable d'aquest aïllament progressiu dels crítics i músics modernistes, fou el crític Esteve Sunyol, qui ara des de "La Veu de Catalunya" i amb tota la genialitat de que era capaç parodiava literàriament les crítiques dels seus oponents modernistes; radicalitzant-les fins el punt de convertir-les en caricatures ridícules, mentre aconseguia convèncer al públic de la manca d'objectivitat i de base que tenien els atacs sistemàtics del grup contra el mestre Nicolau, que tant havia fet pel simfonisme i per l'educació musical de la societat barcelonina.

Com en altres ocasions el mestre Nicolau, home discret, portà endavant la feina fixada sense intervenir ni poc ni molt en les polèmiques dels crítics, malgrat el greuge personal i artístic que el suposaven, i que amb certa tristesa reflecteix indirectament en articles posteriors "Impressions d'un director d'orquestra".²⁶

"Quina joia vaig sentir jo l'any passat, quan en anunciar les nou simfonies un aplec d'aficionats, plens d'un sant entusiasme, s'agrupà a l'entorn de Beethoven, prenent posicions per a judicar, combatre, flagelar i fins crucificar a aquell que autoritzés la més petita irreverència en l'execució d'aquestes obres! (...) i fins i tot quines pessigolles d'orgull sentia en pensar que jo, amb les meves anteriors campanyes encaminades a popularitzar-les, havia portat el meu gra de sorra a la fonda compenetració amb l'obra del gran músic, que suposava aquell entusiasme! (...)"²⁷

Per tal de concretar més aquesta qüestió i entendre la lluita suscitada entre els crítics musicals de "L'Esquella de la Torratxa", "La Vanguardia" i "La Veu de Catalunya", per una banda; i de l'altra "Joventut", "Catalunya Nova" i "Pel i Ploma", (representants del modernisme); citarem la interpretació donada per Xosé Aviñoa, especialista en el tema. Per a l'autor de "La música i el Modernisme" la polèmica entre crítics modernistes i academicistes respon:

" a criteris molt distints sobre com s'ha d'exercir la crítica musical... Per a Joaquim Pena... la veritable labor d'un crític és servir a l'Art com a religió i modificar els costums musicals del gran públic, no en base de lloar les activitats indiscriminadament, ans al contrari, passant-les pel sedàs de la comparació amb el que diu el mateix compositor, estimular la crítica de l'auditori i anar millorant d'aquesta manera les interpretacions de l'orquestra i els programes oferts per les empreses.

Aquests punts de vista, molt apropiats per a la concepció modernista de la vida que tenia un bon punt de "rebentaire" no comptaven, però, i aquesta fou una de les grans cegueses-que en aquells moments el que calia era possibilitar aquesta mena de concerts, com molt encertadament defensaven Sunyol i Roca i Roca, i que si les interpretacions no eren del

²⁶ La Renaixença "Impresions d'un director d'orquestra" A.Nicolau, dies 19, 21 i 25 d'abril de 1901.

²⁷ La Renaixença "Impresions d'un director d'orquestra" A.Nicolau, 19 d'abril de 1901.

tot ajustades, això es podia considerar un mal menor, però no suficient per a eliminar-les, com hauria volgut Joaquim Pena”²⁸

Al marge d'aquest tema, que només hem volgut apuntar aquí, per contextualitzar l'ambient musical que hom respirava a Barcelona, un factor extramusical, ve a afegir-se al marc polèmic i conflictiu d'aquell final de segle, que tingué per protagonista l'Orfeó Català.

7.6- L'ORFEÓ CATALÀ EN MANS DEL FISC.

L'episodi es desenvolupà entre l'Orfeó Català i la Hisenda Pública. Aquesta demandava, des de feia temps, el pagament d'una contribució industrial a l'Orfeó, en concepte de beneficis per les classes de solfeig que s'hi impartien. La negativa de l'entitat, venia justificada pel fet de que tal activitat no era lucrativa i per tant ni devengava beneficis, ni havia de ser objecte de contribució.

Aquest fet s'esdevé en el context traumàtic de la reorganització de la Hisenda estatal, per fer front a les despeses de liquidació de la guerra cubana. Cal recordar també, que Barcelona havia viscut la negativa de les corporacions de comerciants a pagar les contribucions, en protesta al nou sistema fiscal del Ministre Villaverde (protesta coneguda com a “Tancament de Caixes”). Tot aquest conjunt de circumstàncies polítiques, complicaren un senzill error administratiu, que acabà de manera “esperpèntica”. Hisenda no va voler atendre a raons i va decretar un embargament a l'Orfeó Català. Assessorada la directiva per l'advocat Raimon d'Abadal i d'altres professionals destacadament catalanistes, acceptà el repte disposada a arribar fins a les últimes conseqüències testimonials, convertint el fet fiscal en un fet polític, que posés en evidència un cop més “l'esperit de persecució contra Catalunya, per part del Centralisme espanyol”.

Quan els representants del fisc es presentaren a fer efectiu l'embargament, només trobaren la senyera i altres guardons i objectes simbòlics del que representava L'Entitat per a Catalunya.

Per centrar i explicar els antecedents d'aquest tema, hem trobat una bona síntesi en la informació donada als seus lectors pel "Diario de Barcelona" amb data 20 de març de 1900.

“Orfeó Català”

" En 1897, "l'Orfeó Català" fue objeto de una denuncia y supuesto fraude. Los denunciantes pretendian que dicha sociedad coral debia pagar contribució por dedicarse a la enseñanza del canto. La prensa barcelonesa protestó indignada contra el hecho, afirmando que "l'Orfeó Català" propagaba la cultura musical en Barcelona, sin dedicarse a su explotación pecuniaria, y así debió entenderlo también la Junta Administrativa, que se constituyó para resolver dicho expediente formado en virtud de la denuncia, por cuanto no condenó a dicha sociedad coral. Sin embargo, no destruyó el arma que denunciadores anónimos se habían

²⁸ Aviñoa, X. "La música..." op.cit. pàg.348 i ss.

proporcionado contra l'Orfeó; se limitó a declarar que el expediente quedaba pendiente de resolución, mientras aquellos no se presentaran a sostener dicha acusación. Más tarde se intentó resucitar el expediente y l'Orfeó tuvo que defenderse nuevamente consiguiendo parar el golpe. Por fin, y en circunstancias de que las principales personalidades de la sociedad se hallaban fuera de Barcelona, la Junta administrativa reunida, creemos que por tercera vez, falló condenando a l'Orfeó por fraude. No sabemos si en esta tercera sesión se presentaron los denunciadores a sostener la justicia de su causa, però si que actualmente se trata de proceder al embargo de aquella sociedad, por lo que anoche convocó a los diarios de Barcelona en una reunión para exponerles los anteriores hechos.

No podemos creer que siga adelante la resolución adoptada, sino que se considerará a l'Orfeó Català no como una sociedad que se dedicó a la especulación y si como una entidad que difunde la cultura y tiende al enaltecimiento del arte musical, en el que tan alto lugar ha alcanzado y le reconocen propios y extraños".

En efecte, el tema de la contribució industrial reclamada a l'Orfeó Català, semblava més una falsa denúncia, que esdevé error administratiu per tramitar-se de forma negligent. Aquesta ineficàcia burocràtica, acompanyada de la crispació conjuntural entre la Hisenda pública i els contribuents barcelonins, arrel de la reforma fiscal imposada pel ministre Villaverde, acaben convertint l'error en un expedient d'embargament, que tot i la manca de base legal, segueix el tràmit ordinari en aquests casos. En data 5 d'agost de 1899, la Junta Directiva consigna una comunicació de la Delegació d'Hisenda, citant l'Orfeó per a una sessió de la Junta Administrativa per al 8 d'agost, sobre la qüestió de la defraudació. La Junta delega al Vicepresident Sr. Pagès, per assistir-hi en nom de l'Orfeó.

El 20 de desembre de 1899, es torna a consignar una nota de la Junta directiva:

"Penyora per la contribució industrial: S'ha resolt l'expedient fet a l'Orfeó com a defraudador de l'Estat, imposant-li una grossa penyora, s'acorda fer gestions encaminades a lliurar a la corporació de tan injusta sentència."

Novament a partir del 15 de març de 1900, i en els dies següents apareixen unes noves i preocupants referències al tema:

"Contribució: El president informa d'haver-se rebut ahir de la Companyia arrendatària de contribucions, que si per tot el dia 19 del corrent no es recullen per l'Orfeó Català, els rebuts de la contribució pendents de pago, es procedirà a embargar-lo, i que en vista d'això, s'havia visitat al representant de dita Companyia i al Delegat d'Hisenda dels quals no s'havia conseguit que suspenguessin dita diligència. Entenent la Junta que es fóra de llei i de justícia que l'Orfeó pagui contribució, acorda consultar a persones competents abans de resoldre res definitiu, perquè no siguin perjudicats els interessos de l'Orfeó, i constituir-se en sessió permanent, suspenent-la per continuar demà".

El dia 17 de març de 1900:

"El president manifesta haver consultat a D. Raymon Abadal i altres advocats, tots els quals entenen com la Junta que l'Orfeó no deu pagar contribució perquè no es cap empresa industrial, perquè no té consignació en els seus pressupostos per a aquest fi i perquè això seria sentar un precedent que podria perjudicar molt altres associacions corals germanes nostres.

Diu també que D. Dario Romeu i D. Trinitat Rius, han telegrafiat al President del Consell de Ministres demanant que no es tiri endavant l'embarg i que el Sr. Abadal ha telegrafiat en el mateix sentit al ministre d'Hisenda i al Sr. Hinojosa..

En virtut de tot l'exposat... la Junta aprova i lloa aquestes gestions fetes i anar-les confirmant. A més acorda enterar de l'assumpte als redactors de "La Publicitat", La Vanguardia", La Renaixensa", i "La Veu de Catalunya", als quals s'havia passat avís i enviar una nota als Directors dels altres diaris que per causa de la gran pluja que feia no han pogut venir i també vàrem fer avisar, igual que als altres. Per últim acorda que si les gestions començades no tenen resultat favorable i de totes maneres el fisc bé a embargar-nos, deixar-nos embargar el dia 19”.

El dia 19 de març de 1900, en la Junta Directiva afronta la crisi constituïda en sessió permanent:

“Constituïda novament la Junta, el President informa que l'empresa arrendataria de les contribucions esperarà fins el dia 21 a veure si paguem la contribució i que si donem paraula d'honor de pagar-la, suspèndrà l'embargament. S'acorda contestar-li que abans de pagar el que injustament se'ns demana, preferim deixar-nos embargar.”

El dia 20 de març de 1900:

“El president informa que segons notícies reservades, demà a les 10 hores del matí, vindran els agents del fisc a embargar l'Orfeó. S'acorda pregar l'advocat Sr. Raimon Abadal i a D. Ricard Permanyer, notari, que facin el favor d'assistir a l'acte, el primer per assessorar la Junta i el segon per aixecar acta. (...).”

El dia 21 de març de 1900:

“A les 10 hores del matí arriba l'agent executiu i els seus testimonis, acompanyats d'un agutzil i un guàrdia municipal, i es reuneixen amb la junta. L'agent requereix al President que pagui la contribució, i el Sr president diu que no paga perquè no pot i perquè s'estan fent gestions particulars que sembla que tindran resultat satisfactoris. En vista d'això, l'agent recomana que es demani al Delegat d'Hisenda una ordre suspentent l'embarg. El president amb el vot de la Junta i assessorat pel sr. Abadal va amb aquest Senyor i Pere Pagès a demanar dita ordre al Sr. Delegat d'Hisenda. Tornant mitja hora després sense haver-la obtinguda. l'agent reitera son requeriment, el President manifesta que no pot pagar i es procedeix a l'embargament, després d'haver examinat el Sr. Abadal l'expedient, en el que hi troba alguns defectes i d'haver fet consignar en la diligència una protesta fonamental i altres secundàries. Els objectes embargats són els següents:

Medalla regal de l'Ateneu Barcelonès.

Planxa de plata, regal de Terrassa,

Corona de Plata, regal de l'Ajuntament de Barcelona.

Corona de Plata, regal de l'Ajuntament del Masnou.

Arpa insígnia de l'Orfeó, regal de la "Tertúlia Catalanista".

Branca de llorer, record del concert al Teatre Principal,

Senyera de l'Orfeó Català, amb les corresponents llaçades regal del Bisbe de Vic, Dr. Morgades i de la Diputació de Palma de Mallorca.

Medalla d'or amb Diploma, premi del Concurs de Niça i la Falç, regal dels catalanistes de Girona.

Fou nomenat dipositari el nostre President.

En sortir del seu estoig, la senyera fou aplaudida i aclamada i vitorejada per tots els presents que es tragueren el barret i es posaren drets, menys l'agent executiu. al mateix temps es donaren forts visques a Catalunya. Acabat l'embargament i mentre els agents del fisc se n'anaven acompanyats per la Junta Directiva, alguns dels concurrents cantaven Els Segadors i vitorejaven a Catalunya.

A les 3 de la tarda, s'acorda oficiar a tots els donadors dels objectes embargats, manifestant-los la pena amb que l'Orfeó s'ha vist obligat a separar-se de les seves precioses ofrenes. S'envien tot seguit.”

L'expectació pública, la sorpresa i la indignació que produeix el fet, publicat a tots els diaris de la capital, fa que les autoritats temin una protesta espontània o articulada de conseqüències insospitades, donat el grau de conflictivitat que es viu a Barcelona en els darrers mesos. Per això, el governador civil, cerca una solució de compromís a la que s'hi neguen els directius de l'Orfeó Català:

El dia 22 de març de 1900:

“La Junta s'entera que el Sr. Lluís Millet, ha sigut cridat pel governador civil, per demanar-li que aquesta nit, en cantar en el Liceu la nostra secció coral porti la Senyera encara que estigui embargada, al que el Sr. Millet respongué que no ho farien de cap manera. També s'enterà de que el President de la Junta de Propietaris i una Comissió de l'Orquestra del Liceu han vingut a demanar que aquesta anés a veure's amb el representant de la Companyia arrendatària de contribucions i amb el Delegat d'Hisenda, per trobar la manera que la Secció coral pogués dur la Senyera al Liceu. Al que contestà el Sr. President que no volia fer cap gestió en aquest sentit i que si a ambdós senyors s'havien fet ja abans de l'embargament totes les súplices compatibles amb la nostra dignitat.

Igualment s'entera amb agraïment d' una carta del President i Secretari de l'Associació de Cors Clavé, lamentant la nostra desgracia i oferint-nos el seu apoi. S'entera també amb moltíssima gratitud de la visita feta per D. Jacint Verdaguer, condolent-se del que ens passa i pregant a Déu que tot això tingui un terme satisfactori per l'Orfeó Català.

Finalment s'entera i agraeix l'oferiment del mestre Morera que posa a nostra disposició la bandera de la Societat coral "Catalunya Nova", que ell dirigeix per a que el nostre cor no es vegi obligat a cantar sense enardir-se amb la vista de nostres glorioses quatre barres. (...)”

Malgrat tots els oferiments alternatius, l'Orfeó Català no vol acceptar-ne cap que no sigui el reconeixement de la injustícia dels requeriments i de l'embargament de que ha estat objecte. Un posicionament tant ferm, en les circumstàncies i la conflictivitat que suposa amb les diferents autoritats, es contradiu amb l'habitual estratègia de prudència i diplomàcia que caracteritza a l'entitat, i només s'explica com a tàctica preconcebuda i necessària, per qüestionar una situació global d'hostilitat governamental, en la que l'Orfeó actua de víctima propiciatòria, amb el suport incondicional dels diferents estaments socials, polítics i culturals, compromesos en moure tots els fils necessaris per tal d'emparar l'Orfeó Català i impedir que pugui sortir perjudicat.

Aquesta actitud, al meu parer cal interpretar-la, com una prova de força front a les contínues arbitriietats del govern i del fisc, com ho va ser la negativa a pagar les contribucions o “Tancament de Caixes”. La notable diferència és que, en aquesta

ocasió, tot el catalanisme hi dona suport, perquè no es lluita per uns interessos econòmics, sinó per un dels símbols més vius de la cultura i de l'art català.

En la mateixa acta del dia 22 de març, hom constata la mobilització generalitzada per trobar una solució de compromís al problema immediatament que es plantejaria si l'Orfeó aparegués al Liceu sense la Senyera:

"(...) Arriben el Sr. Abadal i el President de la Junta de Propietaris del Liceu, Sr. Milà i Pi, portant un ofici en que es comunica a l'Orfeó que s'ha dictat una providència aixecant l'embargament de la Senyera i dels llaços que l'adornen, per considerar bastant per cobrir l'import de la contribució els altres objectes embargats i disposant que se'ns torni. La Junta se n'assabenta amb indescriptible satisfacció i rep tot seguit de mans de D. Joan Millet dipositari d'ella (a qui se li ha comunicat oficialment al mateix temps l'esmentada providència), la sagrada ensenya que ha guita l'Orfeó a guanyar tanta celebritat i glòria".

Aquesta resolució provisional, que bàsicament no resol el conflicte, és només un intent d'evitar l'escàndol tot salvant dignitats mútues- la del fisc i la de l'entitat- guanyant temps fins a trobar una resolució definitiva al litigi real- la justícia o no de la contribució industrial- que s'ha convertit en una causa política, i així s'abordarà i es resoldrà per part de les autoritats- Ajuntament, Govern Civil, Diputats i Senadors arribant a solucions "secretetes" de compromís, que estalviïn un nou incident de la magnitud social del "Tancament de Caixes". Les mostres d'adhesió i solidaritat a l'acció escomesa per l'Orfeó Català, s'interpreten com una primera victòria front a "l'enemic" i la seva tàctica "persecutòria":

L'escàndol i la polarització política del tema, afectà a tots els sectors de la vida catalana, màxim quan l'Orfeó devia participar en la sèrie de concerts organitzats pel Teatre del Liceu, considerats de gran importància en la trajectòria del renaixement musical català. L'Orfeó, estava disposat a aparèixer sense la seva mistificada senyera, a fi de palesar l'expoliació dels símbols catalans per part del centralisme. Per evitar nous desordres en la ciutat, com els que s'havien viscut mesos enrera, fou l'Ajuntament de Barcelona qui actuà de mitjancer pagant la multa imputada a l'Entitat i desembargant la senyera i els altres objectes confiscats.²⁹

Les mostres de solidaritat per part de tots els sectors socials, artístics i polítics anticentralistes es multiplicaren al llarg de tot el procés. Tanmateix el desenllaç de l'afer s'interpretà com un triomf polític, de tots els catalans. En aquest punt creiem interessant recordar les paraules de Lluís Millet a la Junta General del 20 de Gener de 1901:

"L'embarg de la senyera fou l'espurna que encengué la foguera ... La senyera deslliurada de les mans del fisc, va ser l'emblema de la pàtria deslliurada. Encar em sembla veure-la aquella gernació drete, cridant, espetegant de mans, voleiant mocadors i barrets, saludant, glorificant la nostra bandera. Allò era com l'esclat d'un amor empresonat de molt temps... perquè la glorificació de la senyera, en aquell moment, significava la glorificació

²⁹ Lluís Millet "Pel nostre ideal." op.cit. 20-22.

de Catalunya, de nostra estimada mare... la Catalunya sentiment, la Catalunya idea, la Catalunya caràcter, aclamat per son poble delirant d'amor. (...) ³⁰

La premsa catalanista ha comprès la potencialitat dels cants i d'un cor com l'Orfeó Català, en la transmissió i propaganda dels seus ideals, i s'apresta a donar el seu suport incondicional, ajudant al mateix temps a la creació del mite, en uns anys, com hem vist, de creixement del catalanisme polític sense controvèrsies, tot i que representat per diversos col·lectius, que no obstant combreguen amb l'ideari de les Bases de Manresa i de la Unió Catalanista.

El dia 23 de març de 1900:

"La junta sent amb satisfacció les paraules del mestre Director..." Ahir nit en el Liceu, en ser presentada la nostra senyera a l'escenari se li feu una ovació com mai s'havia vist en aquest teatre"... Se llegeixen les comunicacions rebudes de:

La Unió Catalanista, Ateneu Barcelonès, Círcol de l'Esquerra de l'ensanche, Agrupació Protectora de l'ensenyança catalana, Unió Regionalista, Associació artística i Arqueològica de Barcelona, Unió Catalanista de Banyoles, Escola Jordiana-Orfeó Canigó, La violeta, Acadèmia artística "Lira Orfeo", Tertúlia Catalanista, Associació dels Coros de Clave, Centre Català de Sant Feliu de Guixols, Comissió organitzadora de l'anada de l'Orfeó a Terrassa, Alcalde de Masnou i de D. Julià Bohigas.

Es contesta a tots "agraint les mostres de deferència i germanor, fent constar d'un modo molt positiu i terminant que una societat com L'Orfeó Català, que en la desgracia rep tals mostres de simpatia, mai defallirà en la propaganda dels seus ideals que es fonamenten en l'amor immens que sent per Catalunya".

Cal insistir en l'actuació de l'Ajuntament com mitjancer entre les autoritats i els litigants, i la disposició a assumir el cost del deute reclamat i solucionar el problema de la contribució per evitar nous aldarulls a la ciutat. També insistir en el fet que sols a partir d'aquell moment es declararà no procedent la contribució industrial per a l'Orfeó Català (paradoxalment el deute contret per l'error administratiu no es condonat). Aquesta és la versió que constarà en la major part de les "declaracions oficials", però hem d'aclarir que finalment no serà necessari que l'Ajuntament assumeixi el deute, perquè segons diverses fonts de l'època, un donant anònim va fer arribar a aquesta corporació el muntant de **Ptes.1000,-**, que es reclamaven.³¹

Pel que fa a les actes de l'Orfeó, les gestions oficials del litigi es donen per tancades el mes de juny.

El dia 21 de maig de 1900 hom fa constar:

"**Ofici-** s'ha rebut de l'Ajuntament, dient l'acord pres per aquella corporació de fer les gestions necessàries fins a lograr que tornin en poder de l'Orfeó tots els objectes que li foren embargats".

³⁰ Parlament de Lluís Millet a la Junta General del 20 de Gener de 1901.

³¹ La personalitat del donant ha suscitat diverses especulacions que apunten a un mecenes col·laborador de l'O.C.; però donada la impossibilitat de demostrar-ho documentalment, preferim no donar el nom.

El dia 9 de juny de 1900:

"El president dona compte que el Sr. Alcalde l'ha manifestat verbalment que ja estan retirats els rebuts que la hisenda deia acreditar a l'Orfeó".

El dia 25 de juny de 1900, hom intenta evitar un nou error administratiu donant-se de baixa del registre de contribució industrial, en que havia estat inscrit:

"...tenint en compte la conveniència d'evitar que torni a fer-se expedient a l'Orfeó per suposada falta de pago de la contribució. La Junta acorda donar de baixa a l'Orfeó de la Contribució industrial, però sense entendre suposar que hagi estat mai donada d'alta, sinó sols com a únic medi dins la llei i Reglaments administratius perquè no se li posi contribució, i protestar de que no pot imposar-s'hi si ha de pagar-ne per les raons que ja té donades en el mateix expedient que hi ha seguit i acabat aquest any".

LA REACCIÓ DE L'OPINIÓ PÚBLICA I DE LA PREMSA PERIÒDICA.

Tal com hem exposat, l'opinió pública segueix el curs dels esdeveniments convenientment informats per la premsa, que fa un seguiment minuciós del conflicte: abans i després de produir-se l'embargament. Hom destaca sovint les al·legacions de l'entitat a través dels seus assessors, i també la resposta i reacció d'altres entitats culturals i artístiques, així com dels simpatitzants i del públic en general.

Tant la premsa catalanista com la que no ho és, exceptuant alguna publicació, insisteixen en l'arbitrarietat i l'injustificat de la reclamació, alguns fins i tot extrapolen el significat d'expoli que suposa per a la cultura i identitat catalana.

El 23 de març, el mateix Diari de Barcelona, a qui ens hem referit en començar el tema, continua la informació en el més pur estil de crònica:

"El Delegado de Hacienda no quiso acceder a que se suspendiese la ejecución decretada contra l'Orfeó Català.

El Sr. Abadal manifestó que, tratándose de una sociedad en la que no se ejerce comercio ni industria algunos, no contaba con metálico, por lo que habria que embargar las joyas que diferentes entidades habian regalado a l'Orfeó, así como los premios obtenidos en concursos."

El mateix dia, en un altra secció, aquest diari fa constar:

" Orfeó Català".

"L'Orfeó Català, recibió ayer muchas muestras de consideración y de cariño, con motivo del embargo de que fue objeto el día anterior. "Catalunya Nova" le ofreció su propia senyera, mientras tuviese embargada la suya. La Asociación de Coros de Clavé, le envió una carta en la que expresaba su sentimiento por lo ocurrido y le ofrecia su concurso.

Algunas personas realizaron gestiones para atenuar en lo posible el rigor del acto llevado a cabo anteayer contra l'Orfeó. Los Señores Abadal y Mila, conferenciaron con el gobernador, que se mostró dispuesto a buscar una solución al conflicto dentro de la legalidad y la justicia. dichos señores, manifestaron al Sr. Sanz y Escartin que la presentación del Orfeó sin su senyera en el concierto del Liceo podria dar lugar a manifestaciones y que consideraban que

seria un acto de buena política devolver a la entidad el estandarte. Se llevó a cabo así por lo que no ocurrió ningún incidente en el Liceo."

"La Veu de Catalunya", també fa un ampli seguiment de l'afer, del que seleccionem la crònica del dia 22 de març de 1900, corresponent a l'acte d'embargament, prou il·lustratiu del suport incondicional i de la transcendència que hom dona a l'esdeveniment:

"L'Orfeó Català embargat". Arribada dels agents executius.

"Aquest matí, a les deu, s'ha presentat en el local que ocupa l'Orfeó Català, l'agent executiu acompanyat de testimonis i de l'agutzil, com es de reglament. L'Objecte de la visita era procedir a l'embarg de bens de dita societat, fins a cobrir els suposats deutes a l'Hisenda. (...) Notificat per l'agent l'objecte que allí el portava, el president don Joan Millet, manifestà que conferia la seva representació a l'advocat D. Raimon d'Abadal, que estava present, el qui explicà els motius pels quals l'Orfeó no pagava la contribució.

Més abans de procedir-se a l'embarg i amb el desig d'apurar tots els recursos per a no portar les coses a un estat que pogués promoure un conflicte, s'acordà suspendre l'embarg, entre tant s'anava a celebrar una conferència amb el Delegat d'Hisenda. (...) demanant veure al Senyor Altolaguirre. Rebutts per dit senyor al seu despatx, els comissionats feren presents certes raons, per les que els representants del Fisc, si volien obrar amb prudència devien suspendre l'embarg.

El senyor Altolaguirre contestà a grans crits que era impossible i que devia procedir-se immediatament a l'execució de les ordres superiors. Afegí en son apoi altres raons que no hem d'esmentar aquí, i acabà oferint una quantitat amb que obrir una subscripció particular a l'objecte de recollir fons per a que l'Orfeó pogués pagar la contribució que se li demana. Agraïts a tantes fineses (?) els comissionats varen retirar-se.

La Diligència d'embarg:

(...) " L'advocat de l'Orfeó, senyor Abadal, feu constar en l'acta les següents observacions i protestes:

Es presenten perquè conforme fan constar els Estatuts de la Societat, no són retribuïdes les ensenyances de cant que es donen a l'establiment, les que són solament un medi del fi de l'associació, això és la instrucció artística dels socis, el foment de l'art musical català i l'enaltiment de la música popular de Catalunya.

Per aquesta raó, l'Orfeó Català entén que no hi ha matèria imponible per a la contribució i de consegüent, considera improcedent la que s'ha senyalat, així com el requeriment d'embarg i demés diligències que es practiquin; per lo que protesta de tot, fent constar admès que no ha pagat abans ni ofereix pagar en metàl·lic en aquest acte, perquè l'Orfeó no té recursos per semblant objecte.

Feta aquesta protesta fonamental, el senyor Abadal, ne formulà d'altres: L'Orfeó protesta de la diligència de l'Alcaldia donada el 24 del passat gener, autoritzant el present acte. Aquesta diligència es nul·la primer per no haver-se oposat a ella prèviament l'Associació al requeriment i embarg; segon, per no referir-se com especialment als distints apremis dels respectius trimestres i comprendre'n molts de relatius a exercicis diferents.

Acte seguit es procedeix a l'embarg. (...)

¡La Senyera!... Al desplegar-se la gloriosa Senyera de l'Orfeó per a que se'n fessin càrrec els agents executius, hi ha hagut una tan gran explosió d'entusiasme, que no podem descriure. A la sala on s'hi feia l'embarg, s'hi han agombolat una multitud que no ha pogut contenir els seus sentiments patriòtics, desfent-se en aclamacions a l'Orfeó i a Catalunya. L'espectacle resultà hermosíssim.

Posada a la llista d'objectes embargats, La Senyera s'hi afegí el pal que es de bronze i els llaços que l'adornen, que són del Bisbe Morgades en recordança d'haver-se posat per la benedicció als peus de la Mare de Deu de Montserrat i altra de la Diputació de Palma, ofrena que li feu en record de l'excursió verificada el maig de l'any passat. (...) Cridat per l'orfeó aixecà acta notaria, el notari d'aquesta ciutat Don Ricard Permanyer. (...)

En totes les grans dependències de la casa de l'Orfeó hi bullia la gent, fent animadíssims comentaris.

La Junta de l'Orfeó ha acompanyat als agents fins a la porta, logrant amb prou feines obrir-se pas entre la multitud.

La despedida que s'ha fet als agents, ha sigut atronadora. Entre les formidables tonades de "Els Segadors", s'hi barrejaven eixordadores aclamacions patriòtiques dirigides a Catalunya i a l'Orfeó i alguns als agents que s'escorregueren escales a vall del modo com pogueren, amparats sempre per individus caracteritzats de l'Orfeó".³²

Els darrers fragments d'aquest escrit, mostren l'esperit reivindicatiu que acompanya l'actuació de resistència a l'arbitrarietat fiscal, i refermen clarament la interpretació que donaven en iniciar el tema. La premsa catalanista ha comprès la potencialitat dels cants i d'un cor com l'Orfeó Català, en la transmissió i propaganda dels seus ideals, i s'apresta a donar el seu suport incondicional, ajudant al mateix temps a la creació del mite, en uns anys, com hem vist, de creixement del catalanisme polític representat per diversos col·lectius, i estratègies, on domina encara l'ideari de les Bases de Manresa i de la Unió Catalanista.

En l'actitud pràcticament unànime de tota la premsa local hi haurà una nota discordant, la del "Noticiero Universal", de Peris Mencheta, del que seleccionem la informació donada als seus lectors el dia 22 i 23 de març, pel que suposa de contrast a la resta d'informacions, i també perquè cerca de presentar la versió "oficialista" del conflicte:

El dia 22 de març, en l'apartat "ULTIMAS NOTÍCIAS", apareix la següent informació:

" A pesar de que se están haciendo gestiones en Madrid para evitarlo, esta mañana la Administración ha querido realizar el embargo a que nos referimos hace pocos días en la sociedad coral "Orfeó Català".

Esperaban al agente ejecutivo el notario don Ricardo Permanyer, que tenia encargado levantar acta de cuanto ocurriera; el abogado señor Abadal, en quien habia delegado su representación el presidente de la sociedad, señor Millet, y buen número de orfeonistas e individuos de la junta del "Orfeó".

Cuanto iban a empezarse las primeras diligencias, el señor Abadal, dirigiéndose al agente ejecutivo, ha protestado contra el acto que se pretendia realizar, manifestando que la sociedad por ningún concepto tenia el deber de pagar contribución, y haciendo presente el

³² El subratllat és propi.

agente ejecutivo que se estaban haciendo gestiones en Madrid para que al menos se suspendiera el embargo.

El agente ha manifestado que por su parte nada podía hacer, però que les aconsejaba que fueran a ver al delegado de Hacienda, señor Altolaquirre, y él, tal vez les concedería lo que deseaban.

Así lo han hecho el Sr. Abadal y el presidente del "Orfeó", Sr. Millet, a quienes ha manifestado el Sr. Altolaquirre, según noticias, que se veía imposibilitado de suspender el embargo, el cual se ha efectuado esta tarde.

Los objetos que por indicación del señor Millet han sido entregados al agente ejecutivo para ser embargados, són los siguientes: (...)

Para la tasación de los objetos citados ha sido nombrado don Juan Cabot, y según noticias, estan justipreciados en cuatro mil pesetas.

El débito del Orfeó, ascenderá aproximadamente a unas mil pesetas."

La particular visió del "Ciero", com es conegut el diari de Peris Mencheta, ens permet, entre altres coses, comprendre millor l'entramat administratiu que ha propiciat l'embargament, ja que és l'únic que transcriu les dades que consten en l'expedient administratiu, informació que seleccionem per considerar-la prou interessant :

"Sobre el Embargo del "Orfeó Català"

El Noticiero Universal 23.3.1900.

"Movidos por el natural deseo de dar a conocer a nuestros lectores en todos sus detalles las causas que han dado lugar a los procedimientos seguidos por la Hacienda contra la aplaudida asociación musical el "Orfeó Català", y cuyo lamentable suceso ocurrido ayer ha impresionado a toda Barcelona, como no podía ser menos, dadas las grandes y merecidas simpatías de que goza dicha sociedad, no sólo en esta capital, sino en toda Cataluña, hemos suplicado al señor delegado de Hacienda nos facilitara los datos necesarios para saber en qué se fundaba la orden de embargo llevada ayer a cabo, y accediendo a nuestros deseos el señor Altolaquirre, nos facilitó el expediente origen del conflicto que todos lamentamos y del cual resultan los datos siguientes que a título de información trascribimos.

1º Que en instancia fechada en Madrid el día 12 de octubre de 1897, autorizada con las firmas de Leandro Rius, Paulino Isara y Pedro Romeu, se denunció a la Dirección general de Contribuciones, que el Orfeó Català, academia de canto establecida en Barcelona, hacia seis años y comprendia en la base 5ª de la Ley de 11 de Abril de 1893, no pagaba la contribución correspondiente, perjudicando a los profesores y centros que debian satisfacerla; denunciaron además los ingresos que obtenia por los conciertos que daba, cuya comprobación podía hacerse por el libro de caja a cargo del vocal contador y en el de sesiones que lleva el vocal secretario.

2ª Que la dirección general de contribuciones, con oficio de 11 de octubre de 1897, remitió a esta Delegación la denuncia mencionada para que, sin demora alguna, se comprobasen los hechos denunciados y se procediera conforme a lo dispuesto en el reglamento de contribución industrial, dando cuenta cada quince días del resultado que dieran las diligencias mandadas practicar por dicha superioridad.

3º Que practicada en 16 de noviembre de 1897 la comprobación autorizada por el Centro Directivo, manifestó el presidente de la Asociación, D. Pedro Pagés, (error, es vicepresidente) que la sociedad tenía por objeto el desarrollo artístico musical catalán por medio de la creación y conservación de un orfeón bien instruido; que los recursos de la Sociedad eran las cuotas anuales de los socios, a razón de 12 pesetas cada uno; que habían dado algunos conciertos sin conseguir que los ingresos compensaran los gastos y que los profesores no percibían ninguna retribución.

4º Que notificado el Sr. Pagés, de que el expediente era por defraudación y debía exponer en defensa de la Sociedad cuanto estimase oportuno, volvió a ratificarse en lo dicho anteriormente, y en vista de cuanto resultaba, el investigador actuario informó en el sentido de que era procedente la denuncia como comprendida en la tarifa 2ª epígrafe nº 93, que dice textualmente:

"Establecimientos y academias particulares para la enseñanza y para la preparación de carreras, entendiéndose como tales aquellos en que uno o más profesores o maestros instruyen a los discípulos o alumnos en cualquier ramo o materia de enseñanza, excepto las primeras letras y dibujos. Pagaran las poblaciones que excedan de 40.000 habitantes 126 ptas."

5º Que celebrada junta administrativa para resolver el expediente de referencia en 14 de Diciembre de 1897, con asistencia de los denunciados, se suspendió por no haber sido citados para concurrir a ella los denunciadores.

6º Que cumplido el requisito emitido tuvo lugar nueva junta administrativa el 8 de agosto de 1899, sin asistir los denunciadores ni los denunciados, no obstante haber sido citados ambos, acordando dicha junta que el "Orfeó" contribuyese desde el mes de Noviembre de 1895, por la tarifa segunda, epígrafe 93, ya copiado, y además pagará la cuota de un año en concepto de multa, de cuya resolución no consta apelación alguna, resultando firme y ejecutivo dicho fallo.

Estos son los hechos, en concreto, que hemos sacado fielmente del expediente citado. El Señor delegado de Hacienda, con quien hemos hablado, nos ha manifestado que indicó verbalmente a una comisión del "Orfeó" que fue a su despacho protestando del fallo de la Junta, diciéndoles que carecía en absoluto de facultades para revocar modificar o suspender lo resuelto por la Junta y que sólo cabía el recurso de alzada ante el tribunal gubernativo del ministerio de Hacienda y también el de relevación de previo pago de la penalidad impuesta.

Los comisionados manifestaron que no podían utilizar los recursos porque la sociedad carecía de fondos para satisfacer las cuotas liquidadas, indicándoles entonces el señor Altolaquirre la idea de una suscripción entre todos los que se interesaban por el bien del Orfeó Català, encabezándola él con 100 pesetas, que desde luego ponía a disposición de la comisión.

(...)

Tot i l'escassa simpatia que l'Orfeó Català i el catalanisme, en general, generen en el diari, les reaccions multitudinàries generades, faran que hom intenti contemporitzar davant el problema:

"...Esto és, en suma, como dejamos dicho cuanto arroja el expediente, siendo muy de sentir que, estando pendiente el asunto de las gestiones que se practicaban en Madrid para alzar o suspender el embargo del "Orfeó Català", no haya procedido con más parsimonia el fisco

hasta esperar la solución que se dé en la dirección del ramo, y así se hubiera evitado un conflicto que toda Barcelona deplora, con sobrada razón por lo difícil que resulta ya aplicar un remedio oportuno al daño causado por las impaciencias del fisco.”

Seguint amb aquesta ressenya, cal dir que és l'única publicació de Barcelona, que intenta justificar una actuació governativa repressora, davant les protestes:

“El gobernador civil ha recibido una comunicación del arrendatario de contribuciones, dándole cuenta de que durante el embargo practicado hoy en la sociedad coral "Orfeó Català", se han proferido gritos subversivos y contrarios a la unidad española.

El Señor Sanz y Escartin ha trasladado la comunicación a los tribunales para que estos procedan a las instrucciones de las diligencias oportunas.

También ha dado orden el gobernador civil de que se ponga a disposición de los agentes ejecutivos la fuerza armada necesaria para evitar que en los sucesos se repitan hechos de tal naturaleza.

El delegado de Hacienda, ha recibido otra comunicación del arrendatario de contribuciones, concebida en los mismos términos.

Seguns se nos ha manifestado, al incautarse de los objetos embargados el agente ejecutivo, los muchos socios que se hallaban en el local se han descubierto, entonando "Els segadors" y dando algunos vivas y muera. (...) Este suceso era hoy muy comentado en esta capital.”³³

En efecte, tota la premsa diària d'aquells dies recull i comenta l'esdeveniment. També les publicacions periòdiques són presents i ofereixen als seus lectors una ressenya pormenoritzada dels fets. Seleccionem com a mostra uns paràgrafs que apareixen al butlletí de “Catalunya Nova”, entitat germana i rival al mateix temps de l'Orfeó Català:

Catalunya Nova, Barcelona abril de 1900 nº 3

La notícia apareix en portada, i l'encapçala el titular: "A propòsit d'un embarg"

"Feia molt temps que se'n parlava, però nosaltres no podíem creure- i com nosaltres molts- que en un Estat "civilitzat" s'atentés a la veritable civilització, a una institució purament artística com és l'Orfeó Català.

És una heretgia comesa en el temple de l'Art, on el sacerdoci exerceix l'ensenyança que més honra a Catalunya per lo difícil i costosa que resulta; amb qual exercici ens emmiralla davant del món civilitzat que, sense fer distincions de cap mena, considera a Espanya i a les seves regions d'un temperament tant meridional com de mal gust; millor dit, incapacitats per a fer art i pàtria, que és justament l'ideal que ens encoratja al sacrifici, no tant sols d'aquella associació, sinó en moltes d'altres on la "volior" d'aquest ideal esbatega rioler del cor a l'ànima.

Millor que a la delegació d'Hisenda podia interessar aquest assumpte al ministeri de Foment, i així veuríem amb gust interpretades les aspiracions d'un poble que, segons son govern central, s'ha de regenerar.

³³ El Noticiero Universal 23-3-1900.

Si en lloc de l'embarc fet per aquesta delegació s'hagués oficiat una subvenció des del corresponent ministeri, encara ara eixordarien els aplaudiments a l'oferta i distinció tan encoratjadora. Però desgraciadament no per tot se respiren els mateixos aires!

En arribar les festes de províncies-i alguna que altra vegada aquí, per més vergonya- les Diputacions i Ajuntaments subvencionen les corridas de toros, per repugnants i immorals que sien, deixant l'atenció que mereixen les millores, l'ensenyament i l'ajuda al pròxim.

Aquestes festes, llevat de la barbàrie, compten amb l'api moral i material en les esferes oficials, i en canvi dóna tristor veure com creixen les dificultats per a germinar l'estudi que enalteix l'esperit d'un poble, que s'esforça en conquerir un màxim de cultura i il·lustració.

En la terra catalana sobreviurà sempre l'esperit de perfecció, encara que s'aixequin fites a l'entusiasme, i bona prova té l'orfeó català en la manifestació del Liceu, de la independència i sentiment artístic del nostre poble, que, amant de lo seu, protesta públicament de l'expedienteig i de les seves conseqüències, que no porta altre fi que l'aplanament.

La nostra enhorabona per la reconquesta de la Senyera, i la simpàtica associació pot comptar amb el nostre apoi incondicional, que, encara que dèbil, surt de l'ànima".

També la premsa comarcal, de simpaties catalanistes seguiran la notícia; algunes ja havien parlat temps enrere dels problemes que sostenia l'entitat amb la hisenda, extrapolant i criticant les autèntiques raons que segons els catalanistes hi eren en el fons d'aquesta persecució, a tall d'exemple, i com a precedent: "La Semana de Igualada" (16-10 1898), a propòsit de la visita de l'Orfeó a la ciutat, va aprofitar la circumstància per explicar algunes dades de l'entitat i posar al corrent als seus llegidors de la persecució de què s'està fent objecte a l'Orfeó.

"... Altre prova, infal·lible, de la vàlua de l'Orfeó Català, en l'ordre moral, és l'enveja que ha despertat la seva visible prepotència en cors innobles alletadors de baixes passions.

L'Orfeó s'ha vist denunciat com a defraudador de l'Estat; les lliçons que generosa i gratuïtament donaven els seus savis mestres van voler ésser considerades com a operacions productives d'una empresa industrial!

¡Quanta infamia, quanta enveja i quanta baixesa!

¡Convençuts devien estar los anònims delators de lo ignominiós de sa manera d'obrar quan fins van avergonyir-se de fer intel·ligible lo seu nom, al peu de la denúncia!

Aclarida la qüestió, posades les coses en el seu lloc, l'incident va provar dues coses: la perfídia d'uns mal aconsellats i la importància de l'entitat que desperta tals enveges. (...)"

EL SUPORT UNÀNIME DEL CATALANISME:

Altres publicacions periòdiques, de diferents tendències també s'ocupen dels fets, aportant la seva pròpia visió ideològica, però coincidint en el triomf que suposa per a l'entitat i per al catalanisme, el desenllaç final del conflicte. Recollim només algun exemple de les tendències i sectors de la premsa que no han estat reflectits:

Pel & Ploma, revista de cultura i art, en mans dels modernistes, i per tant no sempre d'acord amb les actuacions de l'Orfeó Català, escriu el 24de març de 1900:

"A l'Orfeó Català"

"No volem deixar passar l'ocasió de fer públiques les nostres simpaties envers una institució que enalteix la nostra terra aquí i fora d'aquí; i enalteix no perquè desitgem que així sigui, sinó perquè realment és així, sense retòriques ni il·lusions de cap meridional escalfat pel sol esberlador".

Sentim l'embarg de que ha sigut víctima l'Orfeó, més ens felicitem per la subvenció indirecta que això li ha valgut, amb l'èxit dels concerts i la creixent prosperitat de la societat. Ademés, felicitem a l'Orfeó i ens felicitem, com amants de les arts, dels actes de solidaritat dels quals ha sigut objecte de part d'en Morera. Ajuntant se va molt lluny, dividint no es toca enlloc."

"L'Esquella de la Torratxa", revista catalanista de simpaties republicanes, i representant de la premsa humorística escriu el mateix 24 de març de 1900:

"Cuidado que l'Orfeó Català canta bé! cuidado que n'ha tingut de triunfos...! Doncs cap com el que va alcançar dijous de la setmana passada en el Gran Teatro del Liceu. ¡Quin deliri! ¡Quin frenesí!...¡Quin espatec de picaments de mans! ¡Quin voleiar de mocadors! ¡Quin rebombori de aclamacions entusiastes!...

I no va alcançar-lo cantant, no senyors, sinó abans de que cap corista obrís la boca, amb sols presentar-se a l'escenari, en aparèixer la Senyera, la Senyera rescatada de les mans que dimarts (mal dia) l'havien embargada junt amb els premis guanyats per l'Orfeó.

I ¡Cosa rara!...Els mateixos que havien efectuat l'embarg, tant com s'anava acostant l'hora del concert, van començar a sentir certa inquietud dintre el cos i certa formigor en la pell, que no les tenien totes, i fins van fer certs passos perquè la Senyera, embargada i tot, pogués lluir en el concert, però en Millet va respondre:

-No senyors... de cap manera... o tot o res.

-Doncs bé, aquí va un ofici consignant que la Senyera queda desembargada. ¡Estan contents?

- El públic del Liceu dirà si n'hem d'estar o no.

I el públic del Liceu va dir...¡No vulguin saber lo que va dir el públic del Liceu!

A més de la reacció generalitzada del públic i de les mostres de simpatia i suport que es reben d'arreu, la lluita contra l'embargament té una altra repercussió important per l'entitat, donat que a partir del 26 de març i en els mesos següents, l'entitat registra un allau sense precedents de socis protectors, de totes les classes i categories socials, però especialment industrials i comerciants, reconeguts per la seva lluita contra les mesures econòmiques i fiscals del govern. També registren l'entrada en aquells mesos de personalitats del catalanisme possibilista com: E. Prat de la Riba, J. Puig i Cadafalch, Lluís Duran i Ventosa, Josep Bertran i Musitu, i altres.³⁴

LES REACCIONS FORA DE CATALUNYA.

Fora de Catalunya, l'incident no va tenir tanta repercussió, tot i que sabem que publicacions com "El Heraldo", diari que manté un posicionament desigual respecte a l'Orfeó, es fa ressò de la notícia i intenta treure importància a la significació i als premis obtinguts per l'entitat. Aquest tema que es va tractar en Junta Directiva, per decidir si hom feia o no una rectificació a l'"Heraldo", acaba en un to conciliatori, actuació força normal en l'entitat, però que en aquesta ocasió ens informa de la

³⁴ Actes, J.D. O.C. 11-4-1900

voluntat de no donar més rebombori al conflicte, vistes les disposicions de solucionar-lo de forma diplomàtica i discreta:

“Rectificació: enterada la J.D. d'un escrit publicat al periòdic de Madrid "Heraldo" en els que es neguen alguns dels triomfs obtinguts per l'Orfeó Català., s'acorda no donar importància, i no demanar rectificació.”³⁵

Ara bé, l'ambient de triomf es percep en l'entitat i en les simpaties catalanistes, els telegrams i comunicacions d'adhesions ocupen les actes de l'entitat i les pàgines dels diaris durant força temps. Entre aquests posarem alguns exemples:

Del diari Palma "La Almudaina" firmat per D. Antoni Noguera i Miquel dels Sants Oliver i D. Gabriel Alomar, i altra de la Capella de Manacor, donant el pèsam pels disgustos de l'embargament.³⁶

A més hi ha algunes iniciatives per commemorar els fets, de les quals no totes es materialitzen potser per la mateixa prudència expressada, que implica un gir pactat amb les autoritats:

“Obsequi a la Senyera, La Junta .Directiva informa... que s'ha iniciat una subscripció pública per fer a nostra benaurada senyera un obsequi que commemori el fet d'haver sigut deslliurada de les urpes del fisc”.

Entre aquestes s'havia proposat una mena de segona consagració de la Senyera a Montserrat, que probablement les autoritats no vam veure amb bons ulls. A tall d'exemple, el 25 d'abril es fa constar a l'acta de la Junta Directiva:

“ Una proposta per anar a Montserrat per regraciar el desembarament de la Senyera, s'encarreguen les gestions al Sr. Cabot.”

En canvi el 7 de maig hom fa constar:

“... es desisteix d'anar a Montserrat,” en canvi hom decideix el mateix dia fer una “excursió en obsequi dels coristes a Vallvidrera”.

Com veurem, les circumstàncies i esdeveniments que suscita la visita del ministre Eduardo Dato, no són els més adients per a una manifestació patriòtica i reivindicativa com la que s'hagués generat a Montserrat amb la visita de l'Orfeó Català, amb probables incidents que repercutirien sens dubte en la vida de l'entitat.

Entre les moltes comunicacions de suport rebudes en els següents mesos, se citen a les actes:

“Unió Catalanista, Associació de Cors de Clavé, Catalunya Nova, Capella de Manacor, Escola Jordiana “Orfeó Canigó”, La Violeta, de Vilafranca del Penedés, Lira, Orfeó, sociedad Coral El Penedés, Unió regionalista, Agrupació Protectora de la

³⁵ Actes, J.D. O.C. 11-4-1900.

³⁶ Actes, J.D. O.C. 25-4-1900

Ensenyança Catalana, Orfeó Mallorquí, de Palma de Mallorca; Centre excursionista de Catalunya, Tertúlia Catalanista, Centre Català de Sant Feliu de Guixols, Agrupació Catalanista de Banyoles, Associació Catalunya, de Lleida, Agrupació Catalanista de Sitges, Centre Catalanista Gracienc, Teatre Català "Romea", Direcció del Gran Teatre del Liceu, Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat, Bisbe de Vic, Felip Pedrell, Ajuntament Constitucional de Barcelona, Alcaldia del Masnou, Excm. Ajuntament de Vic, Diputació, Ajuntament i Cabildo de Mallorca, Alcaldia de Valls, Ateneu Terrassenc de la classe Obrera, Asociación Artístico Arqueológica Barcelonesa, Circulo de la Izquierda del Ensanche, La Almudaina de Palma de Mallorca, Creu Roja, Societat Económica de Amigos del País, Ateneu Barcelonés, Société Royale des Artisans Reunis de Brusseles, etc...

La mostra és àmplia tot i que encara es podria ampliar i com veiem, recull entitats i personalitats de tot l'espectre associatiu, cultural i intel·lectual, no sols de Catalunya, sinó també de la resta d'Espanya i d'Europa, on els contactes amb l'Orfeó Català, per diverses circumstàncies s'havien consolidat, i també de la premsa estrangera que recollint sovint informacions dels diaris locals o dels seus corresponents mostraven una visió del regeneracionisme descentralitzador, gens semblant al que els successius governs volien donar.

En resum,ensem que la informació aportada ens permet valorar "l'episodi de la senyera" com una prova de força del catalanisme unitari i possibilista front al govern central, representat per la hisenda. El triomf s'interpreta com a victòria emocional de tot un poble, tot i que el valor material en joc era francament irrellevant, el simbòlic com en totes les campanyes catalanistes és el que compta. Ara bé, certament per aquest motiu, i un cop desatada la tempesta, les autoritats reaccionen i es mobilitzen per cercar una solució pragmàtica que estalviï un nou conflicte de les dimensions del "Tancament de Caixes". Les negociacions "secretetes" per arribar a un pacte "honorable", són prou significatives; com ho és la capacitat negociadora de l'entitat i del seu advocat, el possibilista Raimon d'Abadal.

Tot i que l'episodi no hagi transcendit, com altres campanyes del Catalanisme Unitari, el "rescat" de la senyera, fou celebrat durant alguns anys, l'homenatge més important és celebrà el 22 de setembre de 1901, a iniciativa de la Unió Catalanista, i amb la col·laboració de tot el catalanisme:

" Per commemorar l'odiós embarg de nostra estimada Senyera, el 22 de setembre es feu entrega de l'obsequi que diferents entitats de Catalunya i Mallorca dedicaven a enriquir el preuat símbol de nostra Associació. Amb tal motiu, s'organitzà una simpàtica festa a la que hi concorregueren els representants de dites entitats entre elles una nombrosa Comissió de la Unió Catalanista, i un gran nombre de personalitats notables en el Catalanisme, entre les que hi figurava, en representació dels demés diputats regionalistes per Barcelona, en Sebastià Torres, Lo president de la Comissió iniciadora de l'obsequi En Joan de la C. Coca, pronuncià un lluït parlament donant compte dels treballs realitzats fins al moment de fer entrega de dit obsequi, consistent en una rica argolla d'or amb finíssims esmalts on hi campegen els escuts de les comarques contribuents, destacant-se com a tanca de dita argolla un artístic esmalt sobre or, representant un Sant Jordi, ofrena de la Unió Catalanista,

quin dibuix es degut al notable artista català, en Alexandre de Riquer, i extret del projecte que ha d'ornamentar la bandera que les dones de Catalunya ofereixen a la Unió Catalanista..

Lo president de la Junta Permanent d'aquesta entitat, Sr. Folguera i Duran, amb paraules d'una eloqüència corprenedora posà de relleu els títols de gloria que per ses gestes patriòtiques i artístiques es deuen reconèixer a l'Orfeó Català. Posà la nostra institució com a cabdal de totes les artístiques catalanes quines- digué- han de pendre son exemple i seguir el camí que l'Orfeó els hi esbrossa, fent una hermosa comparació amb la Unió Catalanista, la que porta també el seguici de les entitats patriòtiques que per tot Catalunya treballen per les reivindicacions de la Pàtria.

Nostre President, En Joan Millet i Pagès, contestà, donant mercès per l'obsequi tributat a l'Orfeó, per les entusiastes i sentides paraules del Sr. Folguera i per l'assistència a la festa dels representants de nombroses entitats i personalitats que honraren l'acte amb sa presencia (...)

Fou aquesta una Festa on l'esperit catalanesc omplenà de joia nostres cors.

La Unió Catalanista, fou vitorejada xardorosament, demostrant així en la representació de la Unió el nostre agraïment pel gran nombre d'entitats adherides a la mateixa, que durant el pelegrinatge artístic i patriòtic de l'Orfeó Català, han col·laborat a nostra obra i ens han distingit amb obsequis i delicades atencions (...)³⁷

Per acabar, cal puntualitzar l'interès de la Unió Catalanista, en commemorar l'esdeveniment com un triomf del Catalanisme unitari. Fet que no considerem casual, ja que a més de la importància simbòlica que per la Unió tenia l'Orfeó Català, en els darrers temps havia perdut molta credibilitat i molts associats que s'identificaven amb els possibilistes primer, i amb La Lliga Regionalista, després; la Junta Permanent de la Unió no podia consentir que un altre esdeveniment de la magnitud i mobilització pública que va generar el conflicte de l'Orfeó Català amb la Hisenda estatal, restés fora de la seva participació i influència.

Tanmateix, l'Orfeó Català va sortir refermat en llur prestigi i testimoniartge artístic i catalanista, però també com a entitat capaç d'actuar de mitjancer en els conflictes dels seus socis amb les autoritats. Veiem algun exemple curiós:

"Es rep una comunicació dels socis Nieto i Oriol, per les gestions fetes per "lograr la llibertat de dits Senyors, que foren agafats per la policia amb motiu dels passats disturbis, trobant-se en la Rambla, casualment."³⁸

Altra mostra de la influència que hom li atribueix, (guanyar-li un cas a l'administració centralista no era un fet gens comú en aquells dies), es pot veure en les demandes de suport o patrocini que formulen algunes entitats del Principat i de fora:

"Carta de Josep Valls Director del Teatro Princesa de València en la que prega que l'Orfeó afavoreixi a la companyia valenciana que acaba d'inaugurar les seves funcions en el T. del Tívoli, s'acorda fer tot el possible".³⁹

³⁷ Memòria corresponent a l'any 1901, O.C., pàg. 10

³⁸ Actes J.D.O.C., 7-5-1900.

En els propers mesos com ja hem dit, s'incrementen el nombre de socis i també el nombre de propostes de concert arreu de Catalunya, tothom vol escoltar i hostatjar el victoriós Orfeó Català i la seva Senyera. Ara bé les relacions amb el govern, pel que fa al catalanisme no varien, per la qual cosa els desplaçaments i les actuacions continuen sent molt controlades.

“Del president de l'Ateneu Tarragonense de la classe obrera i també en nom de l'alcalde i del Sr. Pere Redon per anar actuar 6 maig.

Contestar a Tarragona que el dia 6 no pot ser per celebrar-se els Jocs Florals i per altres causes, i que procuraren anar per Pasqua.”⁴⁰

Durant aquells mesos l'activitat de l'entitat i dels seus directius és més activa que mai, no hi ha reunió ni iniciativa ciutadana on no hi sigui convidat l'Orfeó Català:

“De l'alcaldia, citant al mestre i president per celebrar una conferència i de la comissió executiva del monument a Rius i Taulet, pregant que l'Orfeó prengui part en el concert pel 13 de maig al Palau de Belles Arts, per recollir fons.”

Acudir a la cita de l'Alcalde. Sobre el monument, agraïts i acceptar.

Centre Excursionista convidant-nos a una sessió.”⁴¹

7.7-LA CONFLICTIVITAT AMB EL GOVERN I ELS SEUS REPRESENTANTS.

La inoportuna visita del ministre E. Dato a Catalunya a principis del mes de maig, generarà fortes reaccions de repulsa, malgrat les declaracions a la premsa del ministre, que venia a informar-se de primera ma dels problemes de Catalunya, per trobar-hi solucions.⁴²

La premsa barcelonina segueix la visita, i dona puntual informació dels incidents i de les interpretacions que se susciten:

“ Con elementos del grupo que cantó ayer por la mañana “Els Segadors “, frente a la Casa consistorial y que fue disuelto por las fuerzas de la policía y de la Guardia Civil, se formó ayer por la mañana en las Ramblas un nuevo grupo compuesto en su mayor parte de estudiantes. Un teniente coronel calmó los animos con buenas razones, efectuándose al final únicamente 4 detenciones.”⁴³

“Se ha hablado mucho de la llegada del Sr. Dato a Barcelona, y los incidentes ocurridos. se han leído en el salón de conferencias algunos telegramas, redactados con exageración cuyo texto afirmaba que a la llegada del ministro algunos grupos prorrumpieron en gritos

³⁹ Actes J.D. O.C., 1-6-1900

⁴⁰ Actes J.D. O.C., 25-4-1900.

⁴¹ Actes J.D. O.C., 25-4-1900.

⁴² “Entrevista al Sr. E. Dato”.DB, 1-5-1900.

⁴³ “Notícies” DB, 4-5-1900.

contrarios al poder central, y se concluyó cantando el himno de "Els Segadors", y esto que nada tiene de particular, es aquí interpretado como otra prueba de hostilidad. Poco después de este telegrama se ha recibido otro en el que se habla de una colisión de militares y paisanos, de resultas de la qual se han verificado 17 detenciones, pero de esto no se tiene ninguna noticia oficial. Los enemigos del gobierno se muestran complacidos de que estas cosas ocurran, calificando de ligereza al Sr. Dato."⁴⁴

El ministre continua mantenint les "bones paraules" que ningú creu ja en el Principat, i la repressió que segueix a les protestes reafirmen l'opinió pública

"(...) S'expuso al Sr. Dato las causas del descontento de Cataluña, ante las promesas incumplidas del gobierno, referente a la administración. Afirmó el Sr. Dato que el gobierno ha debido atender en primer término a resolver los desastres de orden interior (...) Dentro de poco verá el país como esto no son palabras vanas, pues vendran enseguida las reformas anheladas por el país, que quizás no satisfagan a los nacionalistas exagerados, pero que responderan a un gran espíritu descentralizador y a la necesidad de reorganizar nuestros servicios suprimiendo los organismos inútiles y dotando al país de los medios que requieren su defensa exterior y su protección interna.

Disturbios en la plaza Universidad al arremeter la guardia civil contra un grupo de estudiantes que cantaban els segadors."⁴⁵

Pel mateixos dies, el discurs d'Eusebi Güell, en defensa de la llengua i la identitat catalana, com a president dels "Jocs Florals"⁴⁶, suscita un nou conflicte amb el govern central:

"El gobernador civil dice que en los discursos pronunciados ayer en los Juegos Florales, predominó el carácter anti-español y que la policía cumplió estrictamente con su deber, siendo falso cuanto en contrario aseguran varios periódicos de la localidad."⁴⁷

Al llarg del mes de maig la conflictivitat s'agreuja:

" En vista de las críticas circunstancias por las que atraviesa Barcelona, el alcalde ha decidido aplazar el concierto que el domingo próximo habían de dar en el Palacio de Bellas Artes la Escuela Municipal de Música, i el "Orfeó Català".⁴⁸

" Por orden de la autoridad militar, ayer suspendió su publicación "La Veu de Catalunya", se cree que es debido a un artículo de su director Prat de la Riba."⁴⁹

"Por orden del Capitán General, fue suspendida anoche la publicación del nuevo periódico "La Creu de Catalunya"⁵⁰

⁴⁴ "Notícies" DB, 5-5-1900.

⁴⁵ Id. DB, 7-5-1900.

⁴⁶ Id. "Juegos Florales". Discurso de E. Güell. DB, 7-5-1900

⁴⁷ Id. D.B., 7-5-1900.

⁴⁸ Id. D.B., 16-5-1900.

⁴⁹ Id. D.B., 22-5-1900.

⁵⁰ Id. D.B., 23-5-1900.

Tanmateix diverses informacions aparegudes a les actes de l'entitat ens informen del clima de por i inseguretat estès pel Principal a causa de la repressió governativa, motiu que fa ajornar els desplaçaments previstos, per evitar problemes:

“Concert de Belles Arts. S'acorda visitar a l'alcalde per fer observacions sobre la seguretat personal dels coristes que prenguin part en la festa d'aquell palau.”⁵¹

“Excursió i ordre públic.

Aplaçar l'anada a Vallvidrera, fins que es normalitzi la situació.
Per al mateix motiu, aplaçar anada Reus i Tarragona.”⁵²

“Vilafranca- S'ha rebut la visita del Sr. Incenser delegat per V., per manifestar el desig que té aquella població que l'Orfeó vagi.

“se li ha contestat que en vista de les actuals circumstàncies, no se'ls pot complaure, i així que la situació es normalitzi, serà la primera excursió que farà nostra societat. Ho demana per escrit. El president diu que si.

Per igual raons s'aplaça el concert a Belles Arts.”

Finalment, en arribar l'estiu⁵³ s'observa un cert clima d'estabilitat, i l'Orfeó no renuncia a fer les seves sortides estivals, malgrat que les circumstàncies continuen sent força inestables, i les observacions del govern civil continuen sent molt estrictes, respecte a les possibles manifestacions catalanistes:

“Avis del Capità General. El mestre ha rebut avui citant-lo, s'ha celebrat l'entrevista i l'autoritat militar l'ha amenaçat amb prohibir les excursions si es canten "Los Segadors" ja sia per l'Orfeó o pel poble, amb motiu d'algun concert del nostre cor”.

Durant l'estiu, aprofitant una relativa calma,⁵⁴ l'Orfeó fa diverses sortides: Terrassa (1 de juliol), Vic (4 i 5 de juliol), Vilafranca (15 de juliol), Reus (25 de juliol). Tot i que alguns membres de la Junta continuen oposant-s'hi, per considerar que cal una mica més de prudència, i seleccionar molt les actuacions que poden ser menys conflictives:

“Excursió a Terrassa 1 juliol s'aprova amb el vot contra T.Millet, massa just i més compromís Vic”.⁵⁵

⁵¹ Actes J.D. O.C. 7-5-1900.

⁵² Actes J.D. O.C. 21-5-1900.

⁵³ Recordem, que com a conseqüència d'aquest fet la Unió Catalanista, envia una comissió a Madrid, per presentar un “Missatge a la Regent”,(10-7-1900) denunciant aquesta persecució governamental. La premsa de Barcelona seguirà amb interès aquest acte de la Unió, les notícies apareixen a partir del dia 4 de juliol. Tanmateix difondran el missatge, i les reaccions diverses de la classe política.

⁵⁴ Com a fet anecdòtic destaquem que fins i tot Romero Robledo fa elogis de Catalunya. “El Señor Romero Robledo elogio a Cataluña, por aquello de España, su cultura y su laboriosidad...” D.B.13-7-1900.

⁵⁵ Actes J.D. O.C. 10-6-1900.

LA CONTINUÏTAT MALGRAT EL RISC: LES ACTUACIONS DE 1900.

Malgrat alguns incidents, el risc va ser compensat amb els triomfes que hom va obtenir a cadascuna de les visites realitzades. Tant la premsa, com la memòria anual de l'entitat, les valorava molt positivament:

“Cal si fer notar l'entusiasme amb que ens rebé Terrassa, venint a rebre'ns a l'estació l'Ajuntament amb els gegants, nanos, balls de bastons i pendons, i conduint-nos amb entusiasme indescriptible a l'Església on assistirem i cantarem la missa i després a l'hostatge i al concert. A tot arreu sempre el mateix entusiasme fins a l'embarcar-nos a l'estació on els visques a l'Orfeó i a Catalunya alternats eren atronadors.

Cal també remarcar nostra estada a Vic, on l'Ajuntament vingué a rebre'ns en corporació, les mostres d'afecte i coral estimació amb que ens distingiren; no permetent l'Ajuntament deixar-nos ni un sol instant, anant sempre sollicit amb nosaltres, fent-nos disfrutar de les delicades atencions que es tenen amb un hoste que és agradable.

En aquesta excursió nostre sagrat emblema, la senyera fou tocada de la Reliquia de Sant Miquel i en sortir de la Catedral, visitaren el Sr. Bisbe Doctor Torres i Bages, qui se dignà beneir el llaç que acabava de regalar l'Ajuntament a nostra estimada Senyera. (...)

Remarcable fou també l'anada a Vilafranca(...) sempre en mig del més gran entusiasme i essent aclamats a cada pas anàrem després de dinar al Tivoli, a donar el concert i recollirem la munió d'aplaudiments de costum. (...) deslluí xiquet la diada una nota trista.

Nou joves anaven de Vilanova a Vilafranca, amb motiu d'assistir al concert de l'Orfeó, portant una bandera de la nostra Pàtria, i com en aquests malaventurats temps resulta un crim honrar a la mare Pàtria, foren detinguts i ficats a la presó per ordre del comandant militar. (...)

Ja a Reus l'arribada fou cordialíssima. Desde que el tren entrà en agulles un públic nombrosíssim aplaudí i vitorejà l'Orfeó, a Catalunya i al mestre Millet. Entre els que ens van venir a rebre i que formaven la corrua estaven l'Associació Catalanista, l'Eco Republicano, a banda de La Palma, l'Orfeón Reusense, la banda del Cento de Lectura i la Lliga Catalanista, quiscuna entitat amb ses senyeres e insígnies. Per tots els carrers era saludada nostra senyera i vitorejada nostra institució amb entusiasme. Davant de la casa de la ciutat s'entonà “El Cant de la Senyera” que fou escoltat per tothom que omplia la plaça amb el cap descobert, amb tot i el fort sol que hi feia. (...) Nostre pas per Reus fou un triomf constant, inexplicable.”(...)56

Aquesta darrera visita, va ser una de les més discutides, en part per què l'Orfeó ja havia pres la decisió de no fer cap més sortida per preparar millor la futura gira a Paris, i en part per la crítica situació que hom vivia a Reus. Pau Font de Rubinat, en persona, va ocupar-se de convèncer la directiva de l'Orfeó, de la necessitat que actués com a element de cohesió entre els catalanistes de la població.

“**Reus-** es rep la comissió encapçalada pel Sr. Font i Rubinat, per l'anada a Reus el 25 d'aquest mes. "De tal pes i de tal importància foren les raons donades pels senyors de la comissió que malgrat l'acord s'accedí”57

⁵⁶ Memòria 1900 op. cit., pàg. 19-20.

⁵⁷ Actes J.D. O.C., 21-7-1900.

La visita, va complir les expectatives, hem seleccionat dues ressenyes de premsa local, de concepció molt diversa, que ens expliquen els problemes existents, i també l'èxit en la missió de concòrdia social que s'havia encomanat a l'Orfeó Català:

La Vinguda del Orfeó Català.

"Com es sabut, per iniciativa i baix la responsabilitat de la LLIGA CATALANISTA, el dia 25 de juliol diada de Sant Jaume, va visitar la nostra ciutat l'Orfeó Català, que amb tant d'encert dirigeix actualment el mestre Millet, i que, de tal manera s'ha enlairat que avui aquesta entitat és glòria del mon en general i en particular de Catalunya on ella en massa és nascuda.

Moltes eren les dificultats que desde un principi es van presentar per a realitzar l'esmentada excursió, la més grossa d'elles era la de que l'Orfeó hagués pres l'acord de no fer cap excursió per Catalunya, fins després d'haver visitat les populoses ciutats de Paris, Londres i Brusseles. Aquesta dificultat va ésser vençuda pel nostre company de causa el ferm catalanista D. Sebastià Massó, qui havent estat delegat a Barcelona per a desfer aquell acord va contestar molt d'encert a totes les objeccions que el mestre Millet li va oposar; aconseguint per fi el nostre objecte.

Se'n van presentar d'altres dificultats; totes van ser vençudes i per fi va quedar determinada la vinguda de l'Orfeó. I llavors va ésser quan per els quatre angles de la ciutat va córrer la veu que despertà en nostres paisans un tant gran entusiasme com poques vegades s'ha vist. (...)"⁵⁸

Per la seva part el Semanario Católico de Reus, comenta els problemes socials i polítics existents a la ciutat, amb la seva particular mirada antiliberal:

Visita de l'Orfeó Català.

"...Vino el Orfeó a Reus, no por gestiones practicadas por nuestro demócrata Ayuntamiento, al cual maldito lo que se le da de las Ferias, como no sea el cobrar las cuotas impuestas a los vendedores, más crecidas de lo que razonadamente tendrían que ser, sino por la iniciativa y trabajos de algunos jovenes, que desde que han llevado a cabo la formación de la Lliga Catalanista, no se duermen sobre las pajas y estan dando contínuas muestras de su actividad y entusiasmo.

Vino repetimos el Orfeó a dársenos a conocer, pero los menguados antagonismos, más personales que políticos que tienen la opinión de nuestra ciudad fraccionada y dividida hasta el más ridículo de los límites, hicieron que ni el recibimiento que se dispensó a los orfeonistas tuviese la importancia debida, ni que la selecta labor artística ejecutada en la plaza de la Constitución y en el Teatro Fornyny fuese dignamente premiada. Y nada decimos del maravilloso trabajo realizado en la iglesia de San Francisco, porque no era este sitio el más oportuno para juzgar del efecto que el Orfeó produjese en la concurrencia por las muestras de aprobación del auditorio.

En el Teatro fortun y prodújose un incidente: al pedirse por algunos que el Orfeó entonase el himno de "Els Segadors", oyéronse algunas foces de ¡fuera! y gritos de ¡Viva España! Muchos orfeonistas se sonreían: hacian bien. En todas partes cuecen...majaderías.

No es una majadería el ¡Viva España! al contrario: grito es que quisiéramos ver salir incesantemente, no sólo de los labios, sino del corazon de todos los catalanes, de todos aquellos compatriotas nuestros que no han perdido la fé en los destinos de esta nación

⁵⁸ Butlletí de La Lliga Catalanista de Reus, Juliol 1900.

maleada por el despotismo, que actualmente se ha disfrazado con la máscara de la libertad y del progreso; pero que haya catalanes, que haya reusenses que se exasperen al oír las notas del popular himno de nuestra tierra, que haya catalanes que saluden con gritos de ¡fuera! a *Els Segadors*, por lo que éstos tienen de catalanes..., es una simpleza, o una majadería, como decíamos antes. ¡Y hay que sufrir que estos entes se llamen liberales, esos, que ni tienen alientos para protestar del látigo con que nos azota el centralismo, ni tienen sangre que les suba al rostro al sentir los salivazos que sobre nosotros, sobre Cataluña, sobre nuestra historia y sobre nuestras libertades, libertades sants, está arrojando el Madrid oficial, el Madrid de los Sagastas y de los Silvelas, el Madrid del embustero régimen parlamentario! con su pan se lo coman. Los orfeonistas se rieron...Era lo mejor que podían hacer. ¡También en Reus abundan que es una bendición los individuos de la familia de los "presupuestívoros", la más numerosa del reino animal de la política española! (...).Yo quisiera ver en España implantado de verdad un régimen descentralizador.

Por dos motivos:

Para que las regiones escapasen de la enervante tutoria madrileña.

Y para invitar al Orfeó Catalá a que viniese a dar en Reus un nuevo concierto.

¿A que oiríamos entonar "*Els Segadors*" a cuantos el miércoles se escandalizaron al anuncio de que iban a ser cantados?

¡Qué bien dijo quien dijo: ¡Viva quien vence!".

Firma Miguel.⁵⁹

Com ja és habitual, tota la premsa del Principat recull les visites i els incidents que es promouen aquell estiu, i dels que ens ocuparem més tard. Tanmateix, se'n fa ressò i compren la decisió de l'Orfeó Català de no fer més sortides per tal de preparar la pròxima gira Europea.

"La Junta de "l'Orfeó Català" acordó definitivament llevar a cabo la projectada excursión por Europa con toda su masa coral el próximo octubre y por tal motivo suspende las excursiones por Catalunya hasta despues de dicho viaje. Esta resolución es del todo necesaria para que el Orfeó pueda dedicarse exclusivamente durante este corto período a la organización y preparación debidas para dicho viaje artístico, por lo que no podrá atender a las entidades que han solicitado su visita durante este verano."⁶⁰

Tanmateix, l'Ajuntament de Barcelona podrà finalment celebrar el Concert per a recollir fons destinats al monument a Rius i Taulet, el dia 17 de juliol, al Palau de Belles Arts, amb la participació entre altres entitats de l'Orfeó Català; concert s'havia ajornat per por als incidents que es poguessin provocar.

En resum, com hem explicitat en iniciar aquest apartat, totes les autoritats, corporacions i associacions que combreguen amb l'art i la cultura del país volen homenatjar l'Orfeó Català en un intent de compensar el mal tràngol que ha hagut de passar, en llur enfrontament amb els representants de la Hisenda centralista. La memòria i les actes d'aquests anys, recullen els obsequis rebuts per a la senyera i/o l'entitat que fan totes aquestes corporacions (que no considerem rellevant descriure exhaustivament), i sols mencionarem en els casos en que es vinculi amb altres temes.

⁵⁹ Semanario Catòlico de Reus, 28-7-1900.

⁶⁰ Notícies. D.B.11-8-1900.

L'Orfeó Català, Cant Coral i Catalanisme (1891-1951)